ศก 2548 / 48

แผนแม่บทอุทยานประวัติศาสตร์

สุโขทัย

(พ.ศ. ๒๕๕๐-๒๕๕๙)

จัดทำโดย กรมศิลปากร และมหาวิทยาลัยนเรศวร

คำนำ

ปัจจุบันเป็นเวลากว่า ๒๕ ปีแล้ว นับตั้งแต่มีการจัดทำแผนเพื่อประโยชน์ในการดูแลจัดการพื้นที่อุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย อุทยานประวัติศาสตร์ศรีสัชนาลัย และ อุทยานประวัติศาสตร์กำแพงเพชร ซึ่งปัจจุบันสภาพพื้นที่และบริบทโดยรอบของอุทยานประวัติศาสตร์ มีความเปลี่ยนแปลงไปอย่างมาก ปัญหาหลักสำคัญคือ การใช้ประโยชน์ที่ดินที่หลากหลายและซับซ้อน ทำให้เกิดความไม่ชัดเจนและความยากลำบากในการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ที่ดูแลพื้นที่ รวมทั้งปัญหาการทำความเข้าใจกับชุมชนในพื้นที่เพื่อนำมากำหนดมาตรการในการถือปฏิบัติร่วมกัน ดังนั้นกรมศิลปากร โดยสำนักงานศิลปากรที่ ๖ สุโขทัย จึงได้มอบหมายให้ คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร ซึ่งเป็นองค์กรทางวิชาการในภูมิภาคนี้ ให้เป็นผู้ดำเนินการจัดทำแผนแม่บทของทั้ง ๓ อุทยานประวัติศาสตร์ เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ทันสมัยและเหมาะสมกับสภาพเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมปัจจุบัน เพื่ออนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมของชาติไทย ไว้ให้เป็นศักดิ์ศรีและความภาคภูมิใจของชนชาติไทยสืบไป

แนวคิดหลักของโครงการเป็นการวางแผนในเชิงบูรณาการที่พิจารณาโบราณสถานเป็นองค์ประกอบหลักโดยกำหนดการวางแผนและผังเพื่อพัฒนาให้บรรลุศักยภาพสูงสุดของพื้นที่อย่างยั่งยืน การวางแผนแม่บทได้เน้นการศึกษาและวิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐานทั้งเอกสารอ้างอิงประวัติศาสตร์ และวิวัฒนาการจากอดีตจนถึงปัจจุบัน ผลลัพธ์ที่ได้นำมากำหนดเป็นแผนพัฒนาในเชิงแนวคิดและนโยบาย ที่เน้นเพื่อการสร้างความสมดุลของระบบปัจจัยแวดล้อมปัจจุบัน ซึ่งรวมถึงสรรพสิ่งที่เกิดจากการกระทำของมนุษย์ ได้แก่ สภาพสังคม เศรษฐกิจ เมือง การปกครอง สถาปัตยกรรม โดยคำนึงถึงพื้นฐานของเมืองในอดีตและการพัฒนาในอนาคตอย่างยั่งยืน ทั้งนี้ในการดำเนินการต่าง ๆ คณะทำงานได้รับความอนุเคราะห์อย่างมากจากหัวหน้าอุทยานประวัติศาสตร์ที่เกี่ยวข้องตลอดจนคณะกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิทางวิชาการของกรมศิลปากร ซึ่งกรุณาชี้แนะแนวทางและแก้ไขข้อบกพร่องต่างๆ ในการนำเสนอการรายงานความก้าวหน้าหลายครั้ง และคณะทำงานยังได้รับความร่วมมือเป็นอย่างดีจากส่วนราชการต่าง ๆ โดยท่านผู้ว่าราชการจังหวัดสุโขทัย ผู้ว่าราชการจังหวัดกำแพงเพชร ได้กรุณาแต่งตั้งผู้ประสานงานของจังหวัดอำนวยความสะดวกในการลงพื้นที่สำรวจ และการรับฟังความคิดเห็นของประชาชนและผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทุกครั้ง

คณะทำงานขอขอบคุณ กรมศิลปากรเป็นอย่างสูงที่สนับสนุนและให้โอกาส คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร ในการดำเนินการครั้งนี้คณะทำงานได้สำนึกและยึดถือพระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวครั้งเสด็จประพาสอุทยานประวัติศาสตร์อยุธยา เพื่ออัญเชิญเป็น สิริมงคลในการปฏิบัติงานดังนี้

"การก่อสร้างอาคารสมัยนี้คงเป็นเกียรติกับผู้สร้างคนเดียว แต่โบราณสถานนั้นเป็นเกียรติของชาติ อิฐเก่า ๆ แผ่นเดียวก็มีค่าควรช่วยกันรักษาไว้ ถ้าเราขาดสุโขทัย อยุธยา กรุงเทพฯ แล้วประเทศไทยก็ไม่มีความหมาย"

รองศาสตราจารย์ธิติ เฮงรัศมี
คณบดีคณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร
๑๔ กันยายน ๒๕๔๘

คณะทำงานโครงการ

นายรณฤทธิ์	ธนโกเศศ	ที่ปรึกษาโครงการ
อาจารย์เฉลิมชัย	เงารังษี	ที่ปรึกษาโครงการ
รศ.ธิติ	เฮงรัศมี	หัวหน้าโครงการ
อาจารย์วัชรินทร์	จินต์วุฒิ	ผู้จัดการโครงการ
อาจารย์ศุภกิจ	ยิ้มสรวล	คณะทำงานฝ่ายสถาปัตยกรรมพื้นถิ่น
อาจารย์ปิยเดช	อัครโพธิวงศ์	คณะทำงานฝ่ายประวัติศาสตร์และโบราณคดี
อาจารย์สุรเชษฐ์	เกษมศิริ	คณะทำงานฝ่ายผังเมือง
อาจารย์สุวรรณา	รองวิริยะพานิช	คณะทำงานฝ่ายวางแผนภาคและเศรษฐกิจชุมชน
นายนวรัตน์	มงคลคำนวณเขตต์	คณะทำงานฝ่ายโบราณคดีและการอนุรักษ์
นางสาวพิมรำไพ	กิ่งศักดิ์	คณะทำงานฝ่ายข้อมูลสถิติ
นางสาวทัศนีย์	คล้ายหนองลี	คณะทำงานฝ่ายประชาสัมพันธ์
นางสาวธัญลักษณ์	คุณาบรรจง	นักวิจัยประจำโครงการ
นางสาวฐาปณีย์	พันธุ์เพชร	นักวิจัยประจำโครงการ
นางสาวเยาวเรศ	จันทร์มีเทศ	นักวิจัยประจำโครงการ
นายวัชโรทัย	ศรีวงศ์	นักวิจัยประจำโครงการ
นายประวิทย์	มุ่นเชย	เจ้าหน้าที่สำรวจข้อมูล
นางสาวธนัชชา	จันทร์รักษ์	เจ้าหน้าที่การเงิน
นายบุญสม	โพระยับ	เจ้าหน้าที่ขับรถ
นางสาวพรนภา	ไกรกิจราษฎร์	เลขานุการโครงการ

บทคัดย่อโครงการ

คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร ได้รับการว่าจ้างจากสำนักศิลปากรที่ ๖ ให้เป็นผู้จัดทำโครงการแผนแม่บทอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัยและเมืองบริวาร มีวัตถุประสงค์เพื่อทบทวนแผนแม่บทฉบับเดิมของอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย อุทยานประวัติศาสตร์ศรีสัชนาลัย และอุทยานประวัติศาสตร์กำแพงเพชร และทำการปรับปรุงเพิ่มเติมให้สอดคล้องกับบริบทในปัจจุบันและการพัฒนาในอนาคต โดยจัดทำในรูปแบบของแผนในเชิงบูรณาการ คำนึงถึงแนวคิดในการจัดการอุทยานประวัติศาสตร์แต่ละแห่งและความเชื่อมโยงของอุทยานฯทั้ง ๓ รวมถึงการพัฒนาที่มีความสัมพันธ์กับการพัฒนาในระดับกว้าง ทั้งในระดับจังหวัด ระดับภูมิภาค และระดับประเทศ

วิสัยทัศน์ของแผนแม่บทอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัยฉบับนี้เป็นไปในทิศทางที่สอดคล้องกับอุทยานประวัติศาสตร์ศรีสัชนาลัยและอุทยานประวัติศาสตร์กำแพงเพชร โดยกำหนดให้การพัฒนาพื้นที่เป็นไปในรูปแบบของ *การอนุรักษ์เพื่อเกื้อหนุนต่อการพัฒนาอย่างยั่งยืนในเชิงบูรณาการเพื่อบรรลุศักยภาพสูงสุดของพื้นที่* โดยเน้นความสมดุลทั้งด้านมนุษย์ สังคม เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อม ผ่านกระบวนการบริหารจัดการที่เหมาะสม เพื่อประโยชน์ต่อประชาชนโดยรวม อันเป็นแนวทางที่สอดคล้องกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๙ (พ.ศ.๒๕๔๕-๒๕๔๙) และเพื่อ*ส่งเสริมจินตภาพของอุทยานฯในลักษณะของเมืองโบราณที่แสดงภาพของเมืองหลวงสมัยสุโขทัย และมีการพัฒนาที่สอดคล้องกับวิถีชุมชนในปัจจุบัน แต่ไม่ขัดแย้งกับความเป็นอุทยานประวัติศาสตร์*

แม้งานด้านประวัติศาสตร์ โบราณคดี และโบราณสถาน ซึ่งเน้นไปที่การสำรวจ การศึกษา การอนุรักษ์ และการดูแลรักษาจะเป็นงานที่มีความสำคัญที่สุด แต่การที่แผนแม่บทฉบับนี้จะประสบผลสำเร็จได้นั้น จะต้องมีการสร้างชุมชนและองค์กรท้องถิ่นให้เข้มแข็ง เกิดความรู้ ความเข้าใจในคุณค่า และความสำคัญของอุทยานฯ ควบคู่กันไปด้วย เพื่อให้ประชาชนในท้องถิ่นสามารถมีส่วนร่วมในการดูแลรักษา จัดการ และอยู่ร่วมกับอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย รวมทั้งบริเวณที่เกี่ยวเนื่องได้อย่างเหมาะสมและยั่งยืน

สารบัญ

คำนำ I
คณะทำงานโครงการ II
บทคัดย่อโครงการ III
สารบัญ IV
สารบัญตาราง VI
สารบัญภาพ VII

บทที่ ๑ บทนำ ๒
๑.๑ ความเป็นมาของโครงการ ๒
๑.๒ พื้นที่ศึกษา ๓
๑.๓ วัตถุประสงค์โครงการ ๔
๑.๔ ขอบเขตและวิธีการศึกษา ๔

บทที่ ๒ ข้อมูลพื้นฐานของพื้นที่ศึกษา ๘
๒.๑ ข้อมูลและหลักฐานทางประวัติศาสตร์ ๘
๒.๑.๑ ข้อมูลพื้นฐานทางประวัติศาสตร์และโบราณคดี ๘
๒.๑.๒ สมมติฐานการใช้ที่ดินและระบบโครงสร้างพื้นฐานในอดีต ๑๑
๒.๒ ข้อมูลพื้นฐานของพื้นที่ศึกษา ๑๕
๒.๒.๑ ที่ตั้งและอาณาเขตติดต่อ ๑๕
๒.๒.๒ เขตการปกครอง ๑๕
๒.๒.๓ สภาพภูมิประเทศ ๑๖
๒.๒.๔ สภาพภูมิอากาศ ๑๖
๒.๒.๕ ระบบโครงสร้างพื้นฐาน ๑๖
๒.๒.๖ สภาพทางเศรษฐกิจและสังคม ๒๐
๒.๒.๗ สภาพทางนิเวศวิทยาและสิ่งแวดล้อม ๒๑
๒.๒.๘ สถานการณ์ด้านการท่องเที่ยว ๒๒
๒.๒.๙ การใช้ประโยชน์ที่ดิน ๒๘
๒.๒.๑๐ อาณาเขตและการถือครองกรรมสิทธิ์ที่ดิน ๓๒
๒.๒.๑๑ โบราณสถานและลำดับความสำคัญเพื่อการอนุรักษ์และพัฒนา ๓๒
๒.๒.๑๒ โครงสร้างองค์กรและการจัดสรรงบประมาณ ๕๑

๒.๓ กฎหมายและอนุสัญญาที่เกี่ยวข้อง ๕๗
๒.๔ แผนพัฒนาที่เกี่ยวข้อง ๖๑
๒.๕ บทวิเคราะห์เพื่อสรุปแนวทางการพัฒนา ๖๔

บทที่ ๓ แผนแม่บทอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย ๗๐
๓.๑ วิสัยทัศน์ ๗๐
๓.๒ วัตถุประสงค์ของแผน ๗๐
๓.๓ แนวคิดหลักของแผน ๗๐
๓.๓.๑ เป้าหมายของแผนระยะสั้น ๗๑
๓.๓.๒ เป้าหมายของแผนระยะยาว ๗๓
๓.๔ รายละเอียดของแผน ๗๔
๓.๔.๑ แผนงานประวัติศาสตร์ โบราณคดี และโบราณสถาน ๗๔
๓.๔.๒ แผนการใช้ประโยชน์ที่ดินและกฎหมายที่เกี่ยวข้อง ๗๗
๓.๔.๓ แผนจัดการชุมชน ๘๙
๓.๔.๔ แผนพัฒนาระบบโครงสร้างพื้นฐาน ๙๑
๓.๔.๕ แผนพัฒนาภูมิทัศน์ และสิ่งแวดล้อม ๙๔
๓.๔.๖ แผนส่งเสริมรายได้ และอาชีพ ๙๗
๓.๔.๗ แผนการบริหารจัดการพื้นที่อุทยานประวัติศาสตร์ ๑๐๐
๓.๕ แผนการดำเนินงาน ๑๐๕

บรรณานุกรม ๑๒๔

ภาคผนวก ..... ภาคผนวก ก - ๒
ภาคผนวก ก สถาปัตยกรรมพื้นถิ่น ..... ภาคผนวก ก - ๒
ภาคผนวก ข ประเมินแผนแม่บทอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย(พ.ศ. ๒๕๒๑ - ๒๕๓๐) ..... ภาคผนวก ข - ๑
ภาคผนวก ค รายละเอียดการสำรวจความคิดเห็นและการทำประชาคม ..... ภาคผนวก ค - ๑
ภาคผนวก ง แผนที่ ..... ภาคผนวก ง - ๑

สารบัญตาราง

ตารางที่ ๑ แสดงสถิติผู้เข้าชมอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย ปีงบประมาณ ๒๕๔๑ - ๒๕๔๖ ..... ๒๔
ตารางที่ ๒ แสดงพื้นที่ของการใช้ที่ดินแต่ละประเภทในเขตชุมชนประวัติศาสตร์สุโขทัยปี พ.ศ. ๒๕๓๙ ..... ๓๑
ตารางที่ ๓ แสดงการเปลี่ยนแปลงการใช้ที่ดินในพื้นที่อุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย
ปี พ.ศ. ๒๕๒๑ และ พ.ศ. ๒๕๓๙..... ๓๑
ตารางที่ ๔ การจัดลำดับความสำคัญของโบราณสถานในพื้นที่อุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย..... ๓๖
ตารางที่ ๕ แสดงจำนวนงบประมาณที่ทางอุทยานฯสุโขทัยได้รับในแต่ละปี ๕๒
ตารางที่ ๖ แสดงการเปรียบเทียบรายละเอียดงบประมาณของ ๓ อุทยานฯ..... ๕๓
ตารางที่ ๗ เปรียบเทียบงบประมาณของอุทยานประวัติศาสตร์แบ่งตามหมวดรายจ่าย ๕๔
ตารางที่ ๘ แสดงการเปรียบเทียบจำนวนบุคลากรของอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัยและเมืองบริวาร..... ๕๕
ตารางที่ ๙ แสดงการเปรียบเทียบจำนวนบุคลากรของหมวดค่าจ้างชั่วคราวของ ๓ อุทยานฯ..... ๕๖
ตารางที่ ๑๐ แสดงการเปรียบเทียบพื้นที่รับผิดชอบของอุทยานประวัติศาสตร์ต่าง ๆในประเทศไทย ๕๗
ตารางที่ ๑๑ ตารางแสดงระยะเวลาของการนำโครงการต่างๆไปปฏิบัติตามแผนการดำเนินงาน..... ๑๑๙
ตารางที่ ๑๒ ตารางสรุปงบประมาณที่ใช้ในการดำเนินงาน จำแนกตามแผนงาน..... ๑๒๒
ตารางที่ ๑๓ ตารางสรุปงบประมาณที่ใช้ในการดำเนินงาน จำแนกตามผู้รับผิดชอบโครงการ..... ๑๒๓
ตารางที่ ๑๔ แสดงการเปลี่ยนแปลงการใช้ที่ดินในพื้นที่อุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย
ปีพ.ศ. ๒๕๒๑ และพ.ศ. ๒๕๓๙ .....ภาคผนวก ข - ๔
ตารางที่ ๑๕ เป้าหมายจำนวนนักท่องเที่ยวของสุโขทัย เมื่อส่งเสริมการลงทุนด้านที่พัก.....ภาคผนวก ข - ๑๕
ตารางที่ ๑๖ เป้าหมายจำนวนนักท่องเที่ยวของสุโขทัย เมื่อพัฒนาโครงการ .....ภาคผนวก ข - ๑๖
ตารางที่ ๑๗ จำนวนนักท่องเที่ยวของสุโขทัย..... ภาคผนวก ข - ๑๗
ตารางที่ ๑๘ การคาดการณ์จำนวนห้องพัก ในสุโขทัย..... ภาคผนวก ข - ๑๘

สารบัญภาพ

ภาพที่ ๑ อุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย ๒
ภาพที่ ๒ ขอบเขตพื้นที่ศึกษาในระดับเฉพาะแต่ละอุทยานฯ อุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย ๓
ภาพที่ ๓ แนวถนนพระร่วง จากกำแพงเพชร ถึงศรีสัชนาลัย ๑๔
ภาพที่ ๔ แผนภูมิแสดงสถิติผู้เข้าชมอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย ปีงบประมาณ ๒๕๔๑ - ๒๕๔๖ ..... ๒๔
ภาพที่ ๕ แผนภูมิแสดงการเปรียบเทียบสถิติผู้เข้าชมอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย ๒๕
กับอุทยานประวัติศาสตร์แห่งอื่นๆ ปี พ.ศ. ๒๕๔๕
ภาพที่ ๖ แผนภูมิแสดงการเปรียบเทียบจำนวนนักท่องเที่ยวชาวไทย และชาวต่างชาติ ๒๖
ที่เดินทางเข้ามาท่องเที่ยวในจังหวัดสุโขทัย
ภาพที่ ๗ แผนภูมิแสดงจำนวนนักท่องเที่ยวอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย ปี พ.ศ. ๒๕๔๐ - ๒๕๔๗ ..... ๒๗
ภาพที่ ๘ แผนภูมิแสดงโครงสร้างการบริหารองค์กรของอุทยานประวัติศาสตร์ ๕๑
ภาพที่ ๙ แผนภูมิแสดงการเปรียบเทียบจำนวนบุคลากรของหมวดค่าจ้างชั่วคราวแต่ละอุทยาน ๕๕
ภาพที่ ๑๐ ภาพแสดงตัวอย่างต้นแบบทางสถาปัตยกรรม ๙๑
ภาพที่ ๑๑ บริเวณชุมชนที่มีความหนาแน่นสูง และควรมีการพัฒนาระบบทางเดินเท้าให้มีความปลอดภัย ๙๒
ภาพที่ ๑๒ การให้บริการจักรยานเช่าเพื่อการท่องเที่ยวภายในเขตอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัยในปัจจุบัน ๙๓
ภาพที่ ๑๓ ทัศนียภาพบนถนนจรดวิถีถ่องก่อนการการปรับปรุง ๙๖
ภาพที่ ๑๔ ภาพตัวอย่างทัศนียภาพบนถนนจรดวิถีถ่องหลังการปรับปรุง ๙๖
ภาพที่ ๑๕ ภาพตัวอย่างสิ่งประกอบทางภูมิทัศน์ต่างๆ(landscape elements) ๙๗
ภาพที่ ๑๖ การประกอบอาชีพหัตถกรรมในพื้นที่อุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย ๙๙
ภาพที่ ๑๗ ผังแสดงโครงสร้างและความสัมพันธ์ระหว่างหน่วยงานในการบริหารจัดการ ๑๐๒
พื้นที่อุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย
ภาพที่ ๑๘ ผังโครงสร้างการดำเนินงานการตัดสินใจ (Flowchart of the Decision – Making Process) ๑๐๓
ภาพที่ ๑๙ ภาพแสดงส่วนต่าง ๆ ของเจดีย์สมัยสุโขทัย .....ภาคผนวก ก - ๕

บทที่ ๑ บทนำ

๑.๑ ความเป็นมาของโครงการ

๑.๒ พื้นที่ศึกษา

๑.๓ วัตถุประสงค์โครงการ

๑.๔ ขอบเขตและวิธีการศึกษา

บทที่ ๑ บทนำ

๑.๑ ความเป็นมาของโครงการ

ประเทศไทยนับเป็นหนึ่งในดินแดนที่ร่ำรวยไปด้วยแหล่งอารยธรรมในอดีต ร่องรอยแห่งความเจริญเหล่านั้นปรากฏให้เห็นได้จากหลักฐานทางประวัติศาสตร์และโบราณคดีอันทรงคุณค่าในภูมิภาคต่างๆของประเทศ มรดกทางวัฒนธรรมดังกล่าว ปัจจุบันหลายแห่งได้รับความเสียหาย ผุกร่อน เสื่อมสภาพ หรือแม้กระทั่งถูกทำลายไปเป็นจำนวนมาก

เมืองโบราณสุโขทัยและเมืองบริวาร หนึ่งในมรดกอันทรงคุณค่าที่แสดงให้เห็นถึงความเจริญรุ่งเรืองของอารยธรรมในพื้นที่ของประเทศไทยปัจจุบันตั้งแต่ปลายพุทธศตวรรษที่ ๑๘ - ๒๐ ได้รับการประกาศขึ้นทะเบียนโดยกรมศิลปากรและจัดตั้งให้เป็นอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย อุทยานประวัติศาสตร์ศรีสัชนาลัย และอุทยานประวัติศาสตร์กำแพงเพชร ครอบคลุมพื้นที่ ๗๐ ตารางกิโลเมตร ๔๕.๑ ตารางกิโลเมตร และ ๓.๘ ตารางกิโลเมตรตามลำดับ กรมศิลปากรได้ดำเนินการสำรวจ บูรณะ และบริหารจัดการพื้นที่ดังกล่าวมาอย่างต่อเนื่อง ในเวลาต่อมาองค์การ UNESCO ได้ประกาศขึ้นบัญชีร่วมทั้ง ๓ อุทยานฯให้เป็นมรดกโลก ณ วันที่ ๑๒ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๓๔ ในการประชุมที่เมืองคาร์เทจ ประเทศตูนีเซีย

ภาพที่ ๑ อุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย

กรมศิลปากรได้เริ่มมีการจัดทำแผนเพื่อประโยชน์ในการดูแลจัดการพื้นที่อุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย อุทยานประวัติศาสตร์ศรีสัชนาลัย และอุทยานประวัติศาสตร์กำแพงเพชร ตั้งแต่ปี พ.ศ.๒๕๒๑ เป็นต้นมา อย่างไรก็ตามสถาปัตยกรรมสมัยสุโขทัยที่มีคุณค่าควรแก่การศึกษานั้นมิได้ปรากฏอยู่เฉพาะในพื้นที่อุทยานฯ ทั้ง ๓ เท่านั้น แต่ยังกระจายตัวอยู่ในพื้นที่โดยรอบอีกมากมาย ด้วยปัจจัยแวดล้อมได้เปลี่ยนแปลงไปมากในปัจจุบัน รวมทั้งการตระหนักถึงความสำคัญของการเชื่อมโยงความสัมพันธ์ของพื้นที่อุทยานฯทั้ง ๓ และเมืองบริวารอื่นๆที่ปรากฏอิทธิพลของศิลปะและสถาปัตยกรรม

สมัยสุโขทัย กรมศิลปากรจึงเสนอให้มีการศึกษาทบทวนแผนแม่บทสำหรับอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย อุทยานประวัติศาสตร์ศรีสัชนาลัย และอุทยานประวัติศาสตร์กำแพงเพชรฉบับเดิม เพื่อทำการปรับปรุงและจัดทำแผนแม่บทฉบับใหม่สำหรับอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัยและเมืองบริวาร ให้สอดคล้องกับสภาพปัจจุบันและการพัฒนาในอนาคตอย่างยั่งยืนต่อไป

๑.๒ พื้นที่ศึกษา

การศึกษาแบ่งออกเป็น ๒ ระดับ คือ การศึกษาเพื่อจัดทำแผนระดับภาค และการศึกษาเพื่อจัดทำแผนแม่บทเฉพาะแต่ละอุทยานฯ โดยในที่นี้จะกล่าวถึงเฉพาะรายละเอียดของอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัยเท่านั้น

พื้นที่ศึกษาเพื่อจัดทำแผนแม่บทเฉพาะอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัยครอบคลุมอาณาเขต ๗๐ ตารางกิโลเมตร โดยทิศเหนือจรดอำเภอศรีสำโรง ทิศตะวันออกจรดตำบลบ้านนา ทิศตะวันตกจรดอำเภอบ้านด่านลานหอย และทิศใต้จรดอำเภอคีรีมาศ (ดังแสดงในภาพที่ ๒) รวมทั้งศึกษาในพื้นที่ที่มีความสัมพันธ์เกี่ยวเนื่องต่อการอนุรักษ์และพัฒนาอีกด้วย

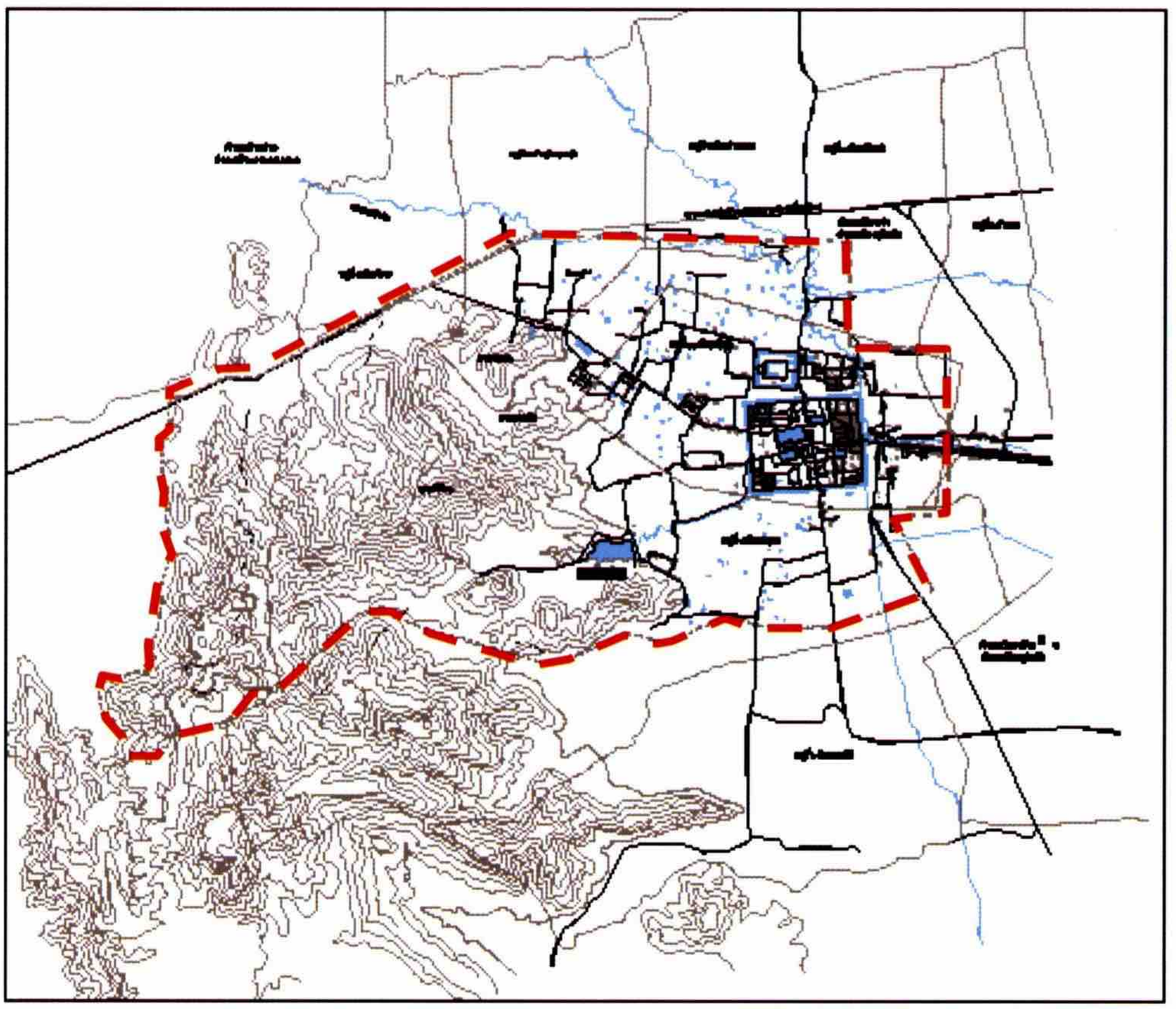

ภาพที่ ๒ ขอบเขตพื้นที่ศึกษาในระดับเฉพาะแต่ละอุทยานฯ อุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย

๑.๓ วัตถุประสงค์โครงการ

การศึกษาและจัดทำแผนแม่บทพัฒนาอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัยและเมืองบริวารนี้ จัดทำในรูปแบบของการคิดในเชิงบูรณาการครอบคลุมในทุกๆเรื่องที่เกี่ยวข้อง โดยคำนึงถึงแนวคิดในการจัดการอุทยานประวัติศาสตร์แต่ละแห่ง รวมทั้งความเชื่อมโยงของทั้ง ๓ อุทยานฯ รวมถึงการเชื่อมโยงกับการพัฒนาในระดับกว้างทั้งในระดับจังหวัด ภูมิภาค และประเทศอีกด้วย โดยมีวัตถุประสงค์หลักดังนี้

๑. เพื่อรวบรวมข้อมูลปัจจุบันในทุกๆเรื่องที่เกี่ยวข้อง และทำการจัดเก็บอย่างเป็นระบบเพื่อใช้ในการอ้างอิงเพื่อการศึกษาต่อไปในอนาคต

๒. เพื่อทบทวนแผนแม่บท ข้อกำหนด และแนวทางการอนุรักษ์และพัฒนาที่มีอยู่เดิม เพื่อทำการปรับปรุงแก้ไขและกำหนดเพิ่มเติมอย่างครอบคลุมและเหมาะสมกับสภาพการณ์ปัจจุบันและการพัฒนาในอนาคต ทั้งนี้เพื่อเป็นแนวทางให้กับองค์กรที่เกี่ยวข้องในการทำแผนปฏิบัติการต่อไป

๓. เพื่อช่วยกระตุ้นและส่งเสริมสำนึกรัก รับผิดชอบ และการมีส่วนร่วมของประชาชนต่อการพัฒนาอุทยานประวัติศาสตร์และชุมชนของตนอย่างเป็นแบบแผน

๑.๔ ขอบเขตและวิธีการศึกษา

เพื่อเป็นการสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของโครงการดังที่กล่าวมาข้างต้น การศึกษาจะเน้นไปที่การรวบรวมข้อมูลพื้นฐาน ณ ปัจจุบันและทำการเก็บรวบรวมอย่างเป็นระบบ และการวิเคราะห์ในเชิงบูรณาการเพื่อจัดทำแผนแม่บทในเชิงนโยบายที่สามารถปรับเปลี่ยนให้เข้ากับปัจจัยแวดล้อมที่อาจเปลี่ยนแปลงในอนาคต โดยคำนึงถึงระยะเวลาของแผนครอบคลุมตามระยะเวลาของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ ๑๑ กล่าวคือครอบคลุมถึงปี พ.ศ. ๒๕๕๙ ทั้งนี้โดยเน้นไปที่การจัดทำแผนบนพื้นฐานของการมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียกับโครงการอย่างครอบคลุม และเป็นแบบแผนเชิงวิชาการ โดยแบ่งขั้นตอนและวิธีการศึกษาได้ดังนี้

๑. รวบรวมข้อมูลพื้นฐานทางประวัติศาสตร์และโบราณคดีของพื้นที่ศึกษาในระดับชุมชน รวมทั้งข้อมูลปัจจุบันที่เกี่ยวข้องกับการวางแผนแม่บท อันรวมถึงข้อมูลด้านอาณาเขตและการถือครองกรรมสิทธิ์ที่ดิน สภาพทางเศรษฐกิจและสังคม การใช้ประโยชน์ที่ดิน การคมนาคม ระบบโครงสร้างพื้นฐาน สภาพนิเวศวิทยาและสิ่งแวดล้อม สถานการณ์ด้านการท่องเที่ยว แผนพัฒนาต่างๆรวมทั้งข้อมูลองค์กรและการบริหารจัดการที่เกี่ยวข้อง โดยจัดเก็บในรูปแบบข้อมูลดิบที่แยกส่วนที่เป็นข้อสันนิษฐานออกให้ชัดเจน เพื่อเป็นประโยชน์ต่อการนำข้อมูลมาใช้ในอนาคต ณ เวลาที่อาจมีข้อมูลใหม่เพิ่มเติมที่อาจทำให้ข้อสันนิษฐานเดิมมีการเปลี่ยนแปลงได้

๒. วิเคราะห์ข้อมูลในอดีต เพื่อตั้งสมมติฐานถึงรูปแบบในอดีตและวิวัฒนาการของพื้นที่ศึกษา ในระดับชุมชนของทั้ง ๓ อุทยานฯ รวมทั้งวิเคราะห์ผลกระทบจากการพัฒนาที่ผ่านมา

๓. วิเคราะห์จุดอ่อน จุดแข็ง โอกาส และแนวโน้ม (SWOT) ของพื้นที่ศึกษา และจัดกลุ่มพื้นที่ศึกษาตามศักยภาพในการอนุรักษ์และพัฒนาของพื้นที่

๔. ประชาสัมพันธ์และสำรวจความคิดเห็นของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียต่อโครงการโดยครอบคลุมทุกกลุ่มด้วยสื่อที่เหมาะสมซึ่งอาจต่างกันไปตามแต่ละกลุ่ม เพื่อใช้เป็นข้อมูลประกอบในการทำร่างแผนแม่บทขั้นต้น

๕. จัดทำร่างแผนแม่บทขั้นต้นในเชิงบูรณาการบนพื้นฐานของข้อมูลและสมมติฐานที่ทำการจัดเก็บในเบื้องต้น ผนวกกับข้อคิดเห็นจากผู้มีส่วนได้ส่วนเสียต่อโครงการ โดยจัดทำร่างแผนแม่บทภาพรวมของทั้ง ๓ อุทยานฯเป็น ๒ ทางเลือก (scenario) คือ ๑. แผนพัฒนาที่สอดคล้องกับทิศทางของแผนต่างๆที่ใช้อยู่ในปัจจุบัน และ ๒. แผนพัฒนานำเสนอเพื่อการใช้ศักยภาพของพื้นที่อย่างเต็มประสิทธิภาพ รวมทั้งจัดทำร่างแผนเฉพาะของแต่ละอุทยานฯในขั้นต้นด้วย โดยจัดทำให้อยู่ในรูปของสื่อที่ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียต่อโครงการสามารถเข้าใจได้ง่าย

๖. ทำการสำรวจประชาคมผ่านแผนแม่บทภาพรวมของทั้ง ๓ อุทยานฯทั้ง ๒ ทางเลือก และร่างแผนเฉพาะของแต่ละอุทยานฯในขั้นต้น ครอบคลุมผู้มีส่วนได้ส่วนเสียต่อโครงการทุกกลุ่มด้วยระเบียบวิธีวิจัยที่เป็นวิชาการ โดยใช้ Multi-Attribute Utility Technique (MAUT) เป็นเครื่องมือในการสำรวจ รวมทั้งจัดการสัมมนากลุ่มย่อยหรือใช้สื่ออื่นๆตามสมควรกับกลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสียต่อโครงการ เพื่อระดมข้อคิดเห็นและนำไปใช้ในการปรับแก้และจัดทำแผนแม่บทฉบับสมบูรณ์

๗. จัดทำแผนแม่บทฉบับสมบูรณ์ในเชิงบูรณาการโดยแบ่งเป็น

๑) แผนแม่บท อันประกอบด้วย แผนการใช้ที่ดินและกฎหมายที่เกี่ยวข้อง แผนงานประวัติศาสตร์ โบราณคดี และโบราณสถาน แผนจัดการชุมชน แผนพัฒนาระบบโครงสร้างพื้นฐาน แผนพัฒนาภูมิทัศน์ ระบบนิเวศ และสิ่งแวดล้อม แผนงานท่องเที่ยวและการบริการ แผนการบริหารจัดการพื้นที่อุทยานประวัติศาสตร์ และแผนงานสนับสนุนอื่นๆ

๒) แผนการดำเนินงาน ประกอบด้วย ลำดับในการดำเนินการของแต่ละแผนย่อย หน่วยงานที่รับผิดชอบ และประมาณการงบประมาณที่ใช้ในการดำเนินการ

๘. ทำการสำรวจประชาคมต่อแผนแม่บทฉบับสมบูรณ์ และทำสรุปข้อคิดเห็นและข้อเสนอแนะรวมกับรายงานขั้นสมบูรณ์เพื่อใช้เป็นแนวทางในการปรับแผนให้เหมาะสมกับการนำมาปฏิบัติจริงต่อไปในอนาคต

บทที่ ๒ ข้อมูลพื้นฐานของพื้นที่ศึกษา

๒.๑ ข้อมูลและหลักฐานทางประวัติศาสตร์

๒.๒ ข้อมูลพื้นฐานของพื้นที่ศึกษา

๒.๓ กฎหมายและอนุสัญญาที่เกี่ยวข้อง

๒.๔ แผนพัฒนาที่เกี่ยวข้อง

๒.๕ บทวิเคราะห์เพื่อสรุปแนวทางการพัฒนา

บทที่ ๒ ข้อมูลพื้นฐานของพื้นที่ศึกษา

๒.๑ ข้อมูลและหลักฐานทางประวัติศาสตร์

๒.๑.๑ ข้อมูลพื้นฐานทางประวัติศาสตร์และโบราณคดี

ความสำคัญของเมืองสุโขทัยในประวัติศาสตร์

ดินแดนแถบเอเชียอาคเนย์ ในระหว่างพุทธศตวรรษที่ ๑๘ ถึงพุทธศตวรรษที่ ๑๙ เป็นสมัยของการเปลี่ยนแปลงทางด้านประวัติศาสตร์ การเมือง และวัฒนธรรม บรรดาอาณาจักรสำคัญๆ เช่น อาณาจักรกัมพูชา อาณาจักรพุกาม ซึ่งมีอำนาจทางการเมืองและความรุ่งเรืองของวัฒนธรรมมาช้านานได้เสื่อมลง เป็นผลให้เกิดอาณาจักรใหม่ๆ ขึ้นแทนที่ โดยเฉพาะในบริเวณที่เคยอยู่ห่างไกลจากจุดศูนย์กลางของความเจริญมาก่อน อาณาจักรที่เกิดขึ้นใหม่เหล่านี้ ได้แก่ อาณาจักรล้านนา ล้านช้าง เมาะตะมะ และสุโขทัย

นอกจากเหตุการณ์ทางการเมืองแล้ว ในด้านวัฒนธรรมได้มีการเปลี่ยนแปลงลัทธิศาสนาและระบบความเชื่อของแต่เดิมมาสู่การนับถือพุทธศาสนา ซึ่งแพร่หลายมาจากประเทศลังกาในตอนต้นพุทธศตวรรษที่ ๑๘ คือพุทธศาสนาลัทธิลังกาวงศ์ ซึ่งได้เข้ามาเป็นศาสนาประจำอาณาจักรต่างๆ ในเอเชียอาคเนย์ พร้อม ๆ กันนี้ก็มีการขยายตัวด้านเศรษฐกิจและการคมนาคมระหว่างอาณาจักรในเอเชียอาคเนย์ กับอาณาจักรใหญ่ ๆ ภายนอก เช่น จีน และอาหรับ

ในดินแดนซึ่งเป็นประเทศไทยในปัจจุบัน อาณาจักรสุโขทัยที่เข้าสู่ความรุ่งเรืองทางวัฒนธรรมอย่างรวดเร็วกว่าบรรดาอาณาจักรอื่นๆ เมืองสุโขทัยซึ่งเป็นเมืองหลวงของอาณาจักรนี้ตั้งอยู่ในตำแหน่งที่เป็นทางผ่านของ อารยธรรมแห่งยุค ไปสู่บรรดาอาณาจักรต่างๆ ในผืนแผ่นดินใหญ่เอเชียอาคเนย์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในตอนต้นพุทธศตวรรษที่ ๑๙ เมืองสุโขทัยเป็นศูนย์กลางของพุทธศาสนาลัทธิลังกาวงศ์ ซึ่งแผ่ขยายไปยังอาณาจักรใกล้เคียง เช่น อาณาจักรล้านนา แพร่ น่าน และล้านช้าง นอกจากนี้เมืองสุโขทัยยังเป็นศูนย์แลกเปลี่ยนวัฒนธรรมและศิลปกรรม กับอาณาจักรตอนล่างและทางตะวันตก เช่น อาณาจักรละโว้(กัมพูชา) สุพรรณภูมิ นครศรีธรรมราช และเมาะตะมะ

ถึงแม้ว่าอาณาจักรสุโขทัยจะเจริญรุ่งเรืองอยู่เพียง ๒๐๐ ปีก็ตาม แต่เมืองสุโขทัยซึ่งเป็นเมืองหลวงก็ยังดำรงอยู่ต่อมาในฐานะที่เป็นเมืองสำคัญทางศาสนา และเป็นแหล่งศิลปวัฒนธรรม ดังที่มีซากโบราณสถานปรากฏเป็นหลักฐานอยู่จนถึงปัจจุบันนี้ หลักฐานสำคัญอีกประการหนึ่งของราชธานีสุโขทัยก็คือ ศิลาจารึก ซึ่งทำให้สามารถกำหนดอายุของเมืองสุโขทัยได้อย่างชัดเจนและแน่นอน ศิลาจารึกยังกล่าวถึงกษัตริย์ในราชวงศ์ ๒ ราชวงศ์ที่ได้ปกครองเมืองสุโขทัยมา ราชวงศ์แรกสิ้นสุดลงในรัชสมัยพ่อขุนศรีนาวนำถม ราชวงศ์ต่อมา คือ ราชวงศ์พระร่วง มีพ่อขุนศรีอินทราทิตย์เป็นปฐมกษัตริย์ มี

พ่อขุนรามคำแหงเป็นกษัตริย์องค์สำคัญในระยะแรก กษัตริย์องค์นี้ทรงสถาปนาความมั่นคงให้กับอาณาจักรในทุกๆด้าน กล่าวคือ ในด้านการทหารทรงขยายอาณาเขตออกไปอย่างกว้างขวาง ในด้านการปกครอง ทรงสร้างแบบฉบับการปกครองแบบพ่อกับลูก ที่ให้ความเป็นธรรมแก่ประชาชนโดยทั่วถึง ในด้านศาสนา ทรงอุปถัมภ์ลัทธิลังกาวงศ์ และทรงปฏิบัติธรรม ทั้งทรงสนับสนุนให้ประชาชนปฏิบัติตามเป็นกิจวัตร นอกจากนั้นทรงสร้างวัดไว้หลายแห่ง ทางด้านภาษาและวรรณกรรม ทรงให้กำเนิดอักษรไทย โดยสันนิษฐานว่าทรงดัดแปลงมาจากอักขระที่ใช้กันมาก่อนในอาณาจักรโบราณในบริเวณนี้ ในด้านเศรษฐกิจ ทรงสนับสนุนให้มีการค้าอย่างเสรี อันนำมาซึ่งการติดต่อสัมพันธ์กับอาณาจักรอื่นๆ

กษัตริย์องค์สำคัญของราชวงศ์พระร่วงในระยะต่อมา คือ พระมหาธรรมราชาลิไท ซึ่งทรงนำสุโขทัยเข้าสู่ยุคทองของอารยธรรมสุโขทัย หลังจากนั้นแล้วก็อาจกล่าวได้ว่าอาณาจักรสุโขทัยเสื่อมลงตามลำดับ จนกระทั่งได้ผนวกเข้าเป็นส่วนหนึ่งของกรุงศรีอยุธยา ในพุทธศตวรรษที่ ๒๑

แม้ว่าสุโขทัยจะรวมเข้าไปเป็นส่วนหนึ่งของกรุงศรีอยุธยาแล้วก็ตาม แต่เมืองสุโขทัยก็ยังคงความสำคัญในฐานะเมืองทางศาสนาอยู่ต่อมาอีกระยะหนึ่ง เพราะปรากฏหลักฐานในจารึกสมัยหลัง ๆ ว่า มีผู้สร้างวัดวาอารามและกัลปนาที่ดินอุทิศแก่พระศาสนาที่สุโขทัยสืบต่อมา

<u>ความรุ่งเรืองทางศาสนาและวัฒนธรรม</u>

เมืองสุโขทัยเป็นแบบฉบับของเมืองหลวงของอาณาจักรโบราณ ในสมัยพุทธศตวรรษที่ ๑๘-๑๙ ซึ่งนอกจากจะเป็นศูนย์กลางของการปกครอง เศรษฐกิจ และสังคมแล้ว ยังเป็นที่รวมของความเจริญรุ่งเรืองและความสำคัญทางศาสนา ประเพณี ศิลปกรรม และพิธีกรรม ของสังคมในยุคนั้นด้วย จากโบราณสถานที่พบในเมืองและนอกเมือง โดยเฉพาะวัดพระพายหลวง ศาลตาผาแดง และวัดศรีสวาย ชี้ให้เห็นว่าก่อนหน้าที่พุทธศาสนาลัทธิลังกาวงศ์จะเข้ามามีบทบาทความสำคัญในอาณาจักรสุโขทัยนั้น ได้มีการนับถือลัทธิศาสนาพราหมณ์และพุทธศาสนามหายานคล้ายกันกับอาณาจักรกัมพูชาในสมัยพระเจ้าชัยวรมันที่ ๗ นอกจากนี้ในศิลาจารึกยังได้ระบุถึงการนับถือผี โดยเฉพาะพระขพุงผีที่เขาหลวง ซึ่งเป็นเทือกเขาที่อยู่ทางทิศใต้ของเมืองสุโขทัยว่า มีบทบาทในการควบคุมเจ้าผู้ครองนครให้ประพฤติตนอยู่ในทศพิธราชธรรม เป็นเอกลักษณ์ของอาณาจักร เช่น พระเจดีย์ทรงดอกบัวตูมที่พบตามวัดสำคัญๆ ของบรรดาเมืองในอาณาจักร นอกจากนั้นพระพุทธรูปที่สร้างขึ้นในสมัยสุโขทัยเป็นจำนวนมาก ได้ถูกนำมาเป็นพระประธานและปูชนียวัตถุที่สำคัญของประเทศในปัจจุบัน เช่น พระพุทธชินราช พระพุทธสิหิงค์ พระศรี-ศากยมุนี และพระพุทธชินสีห์

ในด้านประเพณี ศิลาจารึกได้ระบุให้เห็นว่า สุโขทัยมีประเพณีและงานนักขัตฤกษ์เช่นเดียวกับที่มีอยู่ในปัจจุบัน เช่น ประเพณีกรานกฐิน ประเพณีไหว้พระพุทธบาท ประเพณีไหว้พระธาตุ และประเพณีการเทศน์มหาชาติ

ในด้านวรรณกรรม มีร้อยแก้วบรรยายเหตุการณ์บ้านเมือง การบำเพ็ญกุศล การสร้างวัด การออกกฎหมาย และการเล่าพระราชประวัติพระมหากษัตริย์ด้วยถ้อยคำสละสลวย ได้แก่ไตรภูมิพระร่วง ซึ่งพระมหาธรรมราชาลิไททรงพระราชนิพนธ์ขึ้น ก็เป็นวรรณคดีทางศาสนาที่สั่งสอนศีลธรรมให้แก่ประชาชน

ในสมัยที่นับถือพุทธศาสนาลัทธิลังกาวงศ์ เมืองสุโขทัยกลายเป็นศูนย์กลางการเผยแพร่ลัทธิไปยังอาณาจักรใกล้เคียง ได้มีการสร้างวัดขึ้นมากมายทั้งภายในและบริเวณนอกเมือง บรรดาวัดน้อยใหญ่ เหล่านี้มีทั้งที่เป็นอารามหลวงและอารามราษฎร์ ซึ่งแบ่งตามประเพณีและความสำคัญที่มีต่อสังคมได้ ๓ ประเภท คือ

๑. วัดอรัญวาสีสร้างขึ้นในบริเวณที่ห่างเมืองออกไปทางตะวันตก เพื่อเป็นอารามของพระสงฆ์ที่มุ่งหาความสงบทางวิปัสสนาธุระในการแสวงโลกุตระตามอุดมคติของพุทธศาสนา วัดที่สำคัญได้แก่ วัดอรัญญิก และวัดสะพานหิน ซึ่งมีพระพุทธรูปสูงใหญ่ประดิษฐานอยู่เหนือยอดเขา มองเห็นได้แต่ไกล อันสะท้อนให้เห็นความรุ่งเรืองทางศาสนาของกรุงสุโขทัยในอดีต

๒. วัดคามวาสี สร้างขึ้นเป็นศูนย์กลางของชุมชนหมู่บ้าน เป็นที่ประกอบพิธีกรรมและประเพณีต่างๆ ร่วมกันของบุคคลในชุมชน

๓. วัดนครวาสีส่วนใหญ่เป็นพระอารามหลวง หรือวัดที่เจ้านายหรือขุนนางสร้างขึ้นในเขตเมือง วัดที่สำคัญ ได้แก่ วัดมหาธาตุ เป็นที่บรรจุพระบรมสารีริกธาตุ ซึ่งในความเชื่อของประชาชนถือว่าเป็นศูนย์กลางของจักรวาล วัดนี้เป็นที่รวมทางด้านจิตใจของผู้คนทุกหมู่เหล่า และเป็นศูนย์กลางของพิธีทางศาสนาของรัฐ

นอกจากการสร้างวัดเป็นมหากุศลดังกล่าวแล้ว สุโขทัยยังนิยมการสร้างปูชนียสถานซึ่งทุกวันนี้ยังมีความเชื่อกันอยู่เป็นประเพณี คือ การประดิษฐานรอยพระพุทธบาท และปลูกต้นศรีมหาโพธิ์

ศิลาจารึกยังได้ระบุอีกว่า เมืองสุโขทัยเป็นศูนย์กลางการศึกษาพระพุทธศาสนา ที่สำคัญ มีการเชิญพระสังฆราชจากอาณาจักรมอญมาสั่งสอนศาสนาให้แก่พระมหากษัตริย์ และพระสงฆ์ในเมืองสุโขทัย พระเถระชั้นผู้ใหญ่จากสุโขทัยก็ได้รับการอาราธนาให้ไปสั่งสอนศาสนาในอาณาจักรล้านนาด้วย พระมหากษัตริย์สุโขทัยองค์สำคัญคือ พระมหาธรรมราชาลิไท ได้เคยสละราชสมบัติออกผนวชอยู่ชั่วระยะหนึ่ง ในวันธรรมสวนะชาวสุโขทัยนิยมรับศีล ทำบุญและทำทาน

ความเลื่อมใสและศรัทธาพุทธศาสนาของชาวสุโขทัย ยังผลให้เกิดความรุ่งเรืองทางศิลปกรรมและสถาปัตยกรรม ซึ่งในสายตาของคนทั่วไปในปัจจุบันเห็นว่า เป็นยุคทองของศิลปะไทย ลักษณะพระสถูปเจดีย์ที่เมืองสุโขทัยนอกจากมีความงดงามแล้ว ยังมีลักษณะพิเศษที่แสดงถึงความศรัทธาในพุทธศาสนาอย่างแรงกล้า

<u>ความเจริญทางด้านเทคนิควิทยากับสังคม</u>

จากร่องรอยของโบราณสถานที่เกี่ยวกับลักษณะทางกายภาพของเมืองสุโขทัย ชี้ให้เห็นถึงความเจริญ ก้าวหน้าทางเทคนิควิทยาที่มีอิทธิพลต่อการดำรงอยู่ของสังคม อันดับแรกได้แก่ ลักษณะผังเมืองรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า ที่มีกำแพงล้อมรอบ ๓ ชั้น ซึ่งศิลาจารึกเรียกว่า ตรีบูรนั้นเป็นรูปแบบที่สมบูรณ์ของเมืองโบราณ ในสมัยก่อนที่จะรับคติการสร้างกำแพงเมืองที่มีป้อมปราการ และใบเสมารับทางปืนอันเป็นอิทธิพลที่ได้รับมาจากชาวยุโรป ในสมัยกรุงศรีอยุธยาตอนต้น นอกจากมีหน้าที่ในการป้องกันข้าศึกศัตรูแล้ว ยังเป็นส่วนหนึ่งของระบบการระบายน้ำให้ชุมชนแห่งนี้ด้วย รอบเมืองสุโขทัยมีคันดินเป็นจำนวนมาก ที่รับน้ำจากที่สูงมาใช้ในส่วนต่าง ๆ ของเมือง ซึ่งได้แก่ วัดวาอาราม และย่านที่อยู่อาศัย ตรงกลางเมืองมีตระพังโพยสีเป็นที่เก็บน้ำสาธารณะเพื่อการบริโภค และอุปโภคของชุมชนตลอดปี คันดินเหล่านี้ยังทำหน้าที่เป็นถนนที่เชื่อมตัวเมืองกับวัดวาอารามและชุมชนที่อยู่ห่างไกล ที่เห็นได้ชัดเจน คือ ถนนพระร่วง ในที่ราบลุ่มทางภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ซึ่งเป็นแหล่งทำนามีการขุดคลองชลประทาน และทำฝายจากลำน้ำแม่รำพัน ไปเลี้ยงต้นข้าวในนา เมืองสุโขทัยยังมีอุตสาหกรรมเครื่องปั้นดินเผา ที่มีย่านผลิตอยู่ทางด้านเหนือของตัวเมือง ผลิตวัตถุทางสถาปัตยกรรมและทำท่อระบายน้ำ รวมทั้งภาชนะเครื่องใช้ต่างๆ เครื่องปั้น ดินเผาของสุโขทัยบางประเภท เป็นสินค้าออกที่ส่งไปยังดินแดนใกล้เคียง และดินแดนโพ้นทะเล เช่น อินโดนีเซีย ฟิลิปปินส์ เป็นต้น

ในการด้านการหล่อโลหะ สุโขทัยมีความเจริญอยู่ในระดับสูง ดังเห็นได้จากการมีพระพุทธรูปที่มีความสวยงามทั้งขนาดเล็กและขนาดใหญ่ นอกจากนั้นยังมีภาชนะที่ใช้ในชีวิตประจำวันของชาวบ้านและชาวเมือง

๒.๑.๒ สมมติฐานการใช้ที่ดินและระบบโครงสร้างพื้นฐานในอดีต

การวางผังเมืองสุโขทัยได้รับอิทธิพลจากเขมรเป็นอย่างมาก กล่าวคือ การเลือกตำแหน่งที่ตั้งเมืองซึ่งตั้งอยู่บนที่เอียงลาดเชิงเขา มีภูเขาอยู่ทางทิศตะวันตกและหันหน้าเมืองไปทางทิศตะวันออกตามคติการตั้งเมืองแบบเขมร ผังเมืองเป็นรูปสี่เหลี่ยม มีระบบระเบียบที่ชัดเจน มีแกนหลักของเมืองอย่างเด่นชัด โดยมีศาสนสถานหลักเป็นศูนย์กลาง มีอ่างเก็บน้ำขนาดใหญ่(บาราย) ด้านนอกกำแพงเป็นเขตอรัญญิก

ส่วนลักษณะการใช้ที่ดินของเมืองสุโขทัยนั้น ได้มีการบรรยายถึงลักษณะเมืองสุโขทัยในสมัยพ่อขุนรามคำแหงไว้ในจารึก ซึ่งสามารถทำให้เราสามารถเข้าใจถึงสภาพชุมชน และการใช้ที่ดินของเมืองสุโขทัยในสมัยนั้นได้อย่างชัดเจน โดยในจารึกได้กล่าวไว้ว่า

"ตัวเมืองสุโขทัยนี้จึ่งชม(พ่อขุนรามคำแหง) สร้างป่าหมากป่าพลูทั่วเมืองนี้ทุกแห่ง ป่าพร้าวก็หลายในเมืองนี้ ป่าลางก็หลายในเมืองนี้ หมากม่วงก็หลายในเมืองนี้ หมากขามก็หลายในเมืองนี้ ใครสร้างได้ไว้แก่มัน

กลางเมืองสุโขทัยนี้ มีน้ำตะพังโพยสีใสกินดี ดังกินน้ำโขงเมื่อแล้ง รอบเมืองสุโขทัยนี้ ตรีบูรได้สามพันสี่ร้อยวา...

เมืองสุโขทัยนี้ มีสี่ปากประตูหลวง เที้ยรย่อมคนเสียดกัน เข้ามาดูท่านเผาเทียน ท่านเล่นไฟ

กลางเมืองสุโขทัยนี้ มีพิหาร มีพระพุทธรูปทอง มีพระอัฏฐารศ มีพิหารอันใหญ่ มีพิหารอันราม มีปู่ครูนิสัยมุตก์ มีเถร มีมหาเถร

เบื้องตะวันตกเมืองสุโขทัยนี้ มีอไรญิกในกลางอรัญญิก มีพิหารอันณึ่งมนใหญ่สูงงามแก่กม มีพระอัฏฐรศอันณึ่งลุกยืน

เบื้องตะวันออกเมืองสุโขทัยนี้มีพิหาร มีปู่ครู มีทะเลหลวง มีป่าหมากป่าพลู มีไร่มีนา มีถิ่นถาน มีบ้านใหญ่บ้านเล็ก มีป่าม่วงมีป่าขามดูงามดังแกล้ง

เบื้องตีนนอนเมืองสุโขทัยนี้ มีตลาดปสานมีพระอจนะ มีปราสาท มีป่าหมาก ป่าพร้าว ป่าหมากลาง มีไร่มีนา มีถิ่นถาน มีบ้านใหญ่ บ้านเล็ก

เบื้องหัวนอนเมืองสุโขทัยนี้ มีกุฎี พิหาร ปู่ครูอยู่ มีสรีดภงส มีป่าพร้าวป่าลาง มีป่าม่วงป่าขาม มีน้ำโคก มีพระขพุง ผีเทพยดาในเขาอันนั้น เป็นใหญ่กว่าทุกผีในเมืองนี้" [๑]

---

[๑] กรมศิลปากร, **ศิลาจารึกสุโขทัย หลักที่ ๑ จารึกพ่อขุนรามคำแหง** (กรุงเทพฯ : กรมศิลปากร), อ้างถึงใน ธาดา สุทธิธรรม, **สถาปัตยกรรมสุโขทัย** (กรุงเทพฯ : กรมศิลปากร, ๒๕๓๖), ๓๔ – ๓๕.

ทำให้สามารถสันนิษฐานการใช้พื้นที่ของเมืองสุโขทัยในอดีต โดยแบ่งออกได้เป็น ๔ ส่วนใหญ่ๆ คือ

๑. พื้นที่ชุมชนในเมือง ได้แก่ พื้นที่ชุมชนภายในเขตกำแพงเมืองซึ่งมีประชากรหนาแน่น โดยมีแบบแผนของลักษณะการใช้ที่ดินพอสรุปได้ดังนี้

- มีการวางวัดหลักใจกลางเมือง ได้แก่ วัดมหาธาตุ
- มีการวางแนวแกนหลักของเมือง โดยวัดสำคัญจะวางตามแนวแกนหลักของเมืองนั้น
- พื้นที่บ้านพักอาศัยกระจายตัวอยู่ทั่วไป โดยสันนิษฐานจากการกระจายตัวของวัดขนาดย่อม ซึ่งน่าจะรองรับการใช้สอยของแต่ละย่านชุมชน ส่วนตลาดนั้นก็จะอยู่ในบริเวณวัด

๒. พื้นที่เขตอรัญวาสี หรืออรัญญิก เนื่องจากความเลื่อมใสในพุทธศาสนานิกายอรัญวาสีในสมัยสุโขทัย จึงปรากฏศาสนเขตอรัญวาสีในบริเวณนอกกำแพงเมืองด้านทิศตะวันตก ซึ่งการปันพื้นที่ให้เป็นเขตอรัญวาสีในสมัยสุโขทัยนั้นอาจตีความได้ว่าเป็นการอนุรักษ์พื้นที่ป่าเพื่อให้เกิดความยั่งยืนกับเมือง ไม่ให้ป่าของชุมชนถูกทำลายลง เนื่องจากเป็นแหล่งซับน้ำ เป็นแหล่งอาหารป่า และเวชภัณฑ์ของชุมชน รวมทั้งยังถือเป็นที่สิงสถิตของวิญญาณผีบรรพบุรุษ และเทพารักษ์ต่างๆ ถือเป็นเขตศักดิ์สิทธิ์ไม่ให้บุกรุกทำลาย

๓. พื้นที่เกษตรกรรม ทำนา และชุมชนนอกกำแพงเมือง กล่าวคือ พื้นที่นอกกำแพงเมืองจะมีลักษณะการใช้ที่ดินเพื่อทำการเกษตร และมีชุมชนกระจายตัวอยู่ห่างๆ สังเกตได้จากการกระจายตัวของวัดต่างๆ ซึ่งน่าจะเป็นวัดประจำกลุ่มบ้านกระจายตัวอยู่เป็นจำนวนมาก

๔. พื้นที่อุตสาหกรรม ได้แก่ เขตพื้นที่อุตสาหกรรมเครื่องปั้นดินเผา โดยเตาทุเรียงจะอยู่รวมกันเป็นกลุ่มอยู่นอกกำแพงเมือง บริเวณใกล้กับวัดพระพายหลวงขึ้นไปทางทิศเหนือไม่ไกลจากลำแม่ลำพัน ซึ่งน่าจะเนื่องมาจากอยู่ใต้ทางลมเขม่าควันต่างๆจะได้ไม่พัดเข้ามารบกวนคนในเมือง

การที่เมืองเก่าสุโขทัยตั้งอยู่ติดกับลำน้ำสายย่อย (ลำน้ำแม่ลำพัน) โดยมิได้ตั้งอยู่บนที่ราบลุ่มริมแม่น้ำสำคัญอย่างเมืองอื่นๆในสมัยนั้น อีกทั้งสภาพดินบริเวณเมืองเก่าสุโขทัยก็ไม่อุดมสมบูรณ์เหมือนดินริมแม่น้ำ ความเจริญรุ่งเรืองของเมืองจึงเกิดขึ้นได้จากการบริหารแหล่งน้ำ โดยแหล่งน้ำหลักของเมืองจะอาศัยอ่างเก็บน้ำ และสระขนาดใหญ่และขนาดย่อม ทั้งในเขตเมืองและนอกเขตเมืองกว่า ๔๐๐ แห่ง มีสรีดภงส์(เขื่อน) หรือทำนบพระร่วง ซึ่งใช้เป็นอ่างเก็บน้ำจากเทือกเขาทางตะวันตกของเมือง และยังมีการคิดค้นระบบคันบังคับน้ำและคลองส่งน้ำในแนวทางของระบบเหมืองฝาย รวมทั้งมีการค้นพบท่อส่งน้ำดินเผาในหลายตำแหน่งในเมืองสุโขทัยอีกด้วย โดยน้ำจะไหลจากเทือกเขาด้านทิศตะวันตกมารวมกันที่คันคูของกำแพงเมืองด้านทิศตะวันตก เมื่อน้ำเต็มคันคูแล้วจะไหลตามทางน้ำเข้ามาภายในกำแพงเมืองชั้นใน ลงสู่ตระพังเงิน และตระพังกวน เมื่อเต็มตระพังทั้งสองแล้วจะไหลผ่านท่อเข้าคันคูวัดมหาธาตุ เข้าตระพังทอง และตระพังสอ

เป็นขั้นสุดท้าย และเมื่อเต็มตระพังทั้งหมดแล้วก็จะไหลผ่านท่อลงสู่คลองแม่ลำพันต่อไป [๒] นอกจากนี้ได้มีการสันนิษฐานว่าทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือของเมืองซึ่งอยู่ริมลำน้ำแม่ลำพันเคยมี *ทะเลหลวง* ซึ่งน้ำทั้งหมดจะไหลเทลงพื้นที่นี้

เมืองสุโขทัยมีกำแพงเมืองดินถึง ๓ ชั้น เรียกว่า *ตรีบูร* มีขนาดใหญ่สูงถึง ๘ เมตร เป็นกำแพงดินล้วนๆ โดยกำแพงชั้นในจะก่อสร้างไว้เรียบร้อยกว่าชั้นนอก คือจะมีศิลาแลงก่อสกัดไว้ตรงช่องประตูทั้ง ๔ ด้าน ซึ่งได้มีการสันนิษฐานว่าประตูด้านทิศใต้ ที่เรียกว่าประตูนะโม มีวิหารที่สันนิษฐานว่าเป็นที่แขวนกระดิ่งร้องทุกข์ในสมัยพ่อขุนรามคำแหง [๓]

นอกจากนี้ยังพบหลักฐานที่แสดงให้เห็นเป็นร่องรอยคันดิน เป็นถนนเชื่อมจากเมืองกำแพงเพชรไปยังเมืองสุโขทัยต่อไปยังเมืองศรีสัชนาลัย ถนนนี้เรียกกันว่า *ถนนพระร่วง* สันนิษฐานว่าเป็นระบบสัญจรหลักทางบกที่อาจได้รับเทคโนโลยีมาจากเขมรโบราณ

นอกจากนี้ยังมีข้อสันนิษฐานว่าเส้นทางคมนาคมทางน้ำน่าจะเป็นรูปแบบสัญจรหลักอีกประเภทหนึ่งในสมัยนั้นนั้น ประกอบด้วยเส้นทางสายสำคัญหลายสายด้วยกัน อาทิ ลำน้ำยมสำหรับการติดต่อระหว่างเมืองสุโขทัยและเมืองศรีสัชนาลัย เป็นต้น

ภาพที่ ๓ แนวถนนพระร่วง จากกำแพงเพชร ถึงศรีสัชนาลัย

---

[๒] มะลิ โคกสันเทียะ, "การชลประทานของเมืองสุโขทัยเก่า สมัยสุโขทัย," ใน **คำบรรยาย สัมนาโบราณคดีสมัยสุโขทัย พ.ศ. ๒๕๐๓** (ม.ป.ท. , ๒๕๐๗), ๒๗๔-๒๗๕.

[๓] ธาดา สุทธิธรรม, **สถาปัตยกรรมสุโขทัย** (กรุงเทพฯ : กรมศิลปากร, ๒๕๓๖), ๓๕.

๒.๒ ข้อมูลพื้นฐานของพื้นที่ศึกษา

๒.๒.๑ ที่ตั้งและอาณาเขตติดต่อ

ที่ตั้ง

จังหวัดสุโขทัย เป็นจังหวัดในภาคเหนือตอนล่าง อยู่ห่างจากกรุงเทพมหานคร ประมาณ ๔๔๐ กิโลเมตร มีเนื้อที่ประมาณ ๖,๕๙๖.๐๙๒ ตารางกิโลเมตร หรือประมาณ ๔,๑๒๒,๕๕๗.๕ ไร่

ส่วนตำบลเมืองเก่าซึ่งเป็นที่ตั้งของอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัยนั้น มีเนื้อที่ประมาณ ๕๗.๑๕ ตารางกิโลเมตร ตั้งอยู่ทิศตะวันตกของอำเภอเมืองสุโขทัย ห่างจากอำเภอเมืองสุโขทัยประมาณ ๑๒ กิโลเมตร

อาณาเขตติดต่อของจังหวัดสุโขทัย

ทิศเหนือ	ติดต่อกับ	อำเภอวังชิ้น , อำเภอสูงเม่น จังหวัดแพร่ และอำเภอลับแล จังหวัดอุตรดิตถ์
ทิศใต้	ติดต่อกับ	อำเภอพรานกระต่าย จังหวัดกำแพงเพชร และอำเภอบางระกำ จังหวัดพิษณุโลก
ทิศตะวันออก	ติดต่อกับ	อำเภอพรหมพิราม จังหวัดพิษณุโลก และอำเภอพิชัย จังหวัดอุตรดิตถ์
ทิศตะวันตก	ติดต่อกับ	อำเภอเมืองตาก จังหวัดตาก และอำเภอเถิน จังหวัดลำปาง

อาณาเขตติดต่อของ ต. เมืองเก่า อ. เมือง จ. สุโขทัย

ทิศเหนือ	ติดต่อกับ	ตำบลวังทองแดง อำเภอเมืองสุโขทัย
ทิศใต้	ติดต่อกับ	ตำบลนาเชิงคีรี อำเภอคีรีมาศ
ทิศตะวันออก	ติดต่อกับ	ตำบลบ้านกล้วย อำเภอเมืองสุโขทัย
ทิศตะวันตก	ติดต่อกับ	ตำบลวังน้ำขาว และตำบลบ้านด่าน อำเภอบ้านด่านลานหอย

๒.๒.๒ เขตการปกครอง

จังหวัดสุโขทัยแบ่งการปกครองออกเป็น ๙ อำเภอ ๘๔ ตำบล ๘๑๖ หมู่บ้าน ๑ องค์การบริหารส่วนจังหวัด ๒ เทศบาลเมือง คือ เทศบาลเมืองสุโขทัยธานี และเทศบาลเมืองสวรรคโลก ๑๑ เทศบาลตำบล ได้แก่ เทศบาลตำบล

ศรีสำโรง ศรีสัชนาลัย หาดเสี้ยว เมืองเก่า บ้านสวน บ้านโตนด ทุ่งหลวง กงไกรลาศ ทุ่งเสลี่ยม ศรีนคร และลานหอย และมี ๗๗ องค์การบริหารส่วนตำบล

๒.๒.๓ สภาพภูมิประเทศ

พื้นที่ส่วนใหญ่ของจังหวัดสุโขทัยเป็นที่ราบลุ่ม พื้นที่ตอนใต้และตอนเหนือเป็นที่ราบสูง และมีภูเขายาวเป็นพืดทางทิศตะวันตก มีแหล่งน้ำที่สำคัญไหลผ่าน คือ แม่น้ำยม ห้วยแม่มอก ห้วยแม่ลำพัน และห้วยแม่ท่าแพ โดยเฉพาะแม่น้ำยมที่ไหลผ่านเป็นระยะทางยาวประมาณ ๑๗๐ กิโลเมตร มีภูเขาขนาดย่อมอยู่หลายลูก ภูเขาที่สูงที่สุดคือ เขาหลวง ซึ่งสูงกว่าระดับน้ำทะเลประมาณ ๑,๑๘๕ เมตร

ส่วนสภาพภูมิประเทศของ ต.เมืองเก่านั้น ส่วนใหญ่เป็นที่ราบลุ่มและที่ราบเชิงเขา โดยมีภูเขาอยู่ทางด้านทิศตะวันตกเฉียงใต้ของตำบล ส่วนพื้นที่ราบจะมีระดับความลาดเอียงประมาณ ๐.๓ – ๐.๘% โดยลาดเอียงจากเชิงเขาด้านทิศตะวันตกไปยังที่ราบลุ่มทางทิศตะวันออก ลักษณะดินเป็นดินร่วนปนดินเหนียวและดินร่วนปนทราย

๒.๒.๔ สภาพภูมิอากาศ

ภูมิอากาศโดยทั่วไปของจังหวัดสุโขทัยนั้น จัดอยู่ในเขตร้อนของประเทศ มีอุณหภูมิระหว่างฤดูแตกต่างกันมาก ในฤดูร้อนเกิดพายุฤดูร้อนเป็นครั้งคราว ในเดือนมีนาคม ถึง เมษายน อากาศร้อนอบอ้าว อุณหภูมิสูงสุดถึง ๔๓.๒ องศาเซลเซียส ในเดือนเมษายน ตั้งแต่กลางเดือนพฤษภาคม เริ่มมีฝนตกประปราย และอิทธิพลจากลมมรสุมตะวันตกเฉียงใต้ทำให้ฝนตกชุกต่อเนื่องเป็น ระยะเวลานาน โดยตกชุกในเดือนสิงหาคม ถึง กันยายน และจะมีการเกิดน้ำท่วมเกือบทุกปี ส่วนฤดูหนาว ในช่วงเดือนพฤศจิกายน ถึง มกราคม อากาศหนาวเย็นมากระหว่างปลายเดือนธันวาคม ถึงต้นเดือนมกราคม บางปีมีอากาศหนาวจัด โดยอุณหภูมิต่ำสุด ๕.๕ องศาเซลเซียส ในเดือนมกราคมอุณหภูมิเฉลี่ยทั้งปีประมาณ ๒๗.๖ องศาเซลเซียส ความชื้นสัมพัทธ์เฉลี่ยรายเดือนอยู่ในช่วง ๖๖ – ๘๑% โดยเฉลี่ยสูงสุดในเดือนกันยายน และต่ำสุดในเดือนเมษายน เฉลี่ยทั้งปีเท่ากับ ๗๔% และมีปริมาณน้ำฝนรวมทั้งปีเฉลี่ยเท่ากับ ๑,๐๘๘.๗ มิลลิเมตร

๒.๒.๕ ระบบโครงสร้างพื้นฐาน

๑. การคมนาคม

จังหวัดสุโขทัยมีทางหลวงแผ่นดิน หมายเลข ๑ , ๑๒ และ ๑๐๑ ทางหลวงจังหวัด และถนนต่างๆ รวมระยะทางทั้งหมด ๒,๓๐๓.๒๙๘ กม. สามารถติดต่อกับจังหวัดใกล้เคียงได้อย่างสะดวก ได้แก่ พิษณุโลก ตาก อุตรดิตถ์ กำแพงเพชร ลำปาง แพร่

ตำบลเมืองเก่า มีเส้นทางคมนาคมเป็นถนนคอนกรีต ๒๐ สาย ถนนลาดยาง ๑๕ สาย และถนนลูกรัง ๕๐ สาย โดยมีเส้นทางสายหลัก ดังนี้

- ทางหลวงหมายเลข ๑๒ (ถนนจรดวิถีถ่อง) เป็นเส้นทางที่ผ่านกลางอุทยานฯในแนวตะวันออก – ตะวันตก เชื่อมสู่ตัวเมืองสุโขทัยธานี(เทศบาลเมืองในปัจจุบัน) ทางด้านทิศตะวันออก และไปสู่ จ.ตาก ทางด้านทิศตะวันตก เป็นถนน ๒ ช่องทางจราจร ผิวจราจรราดยางสภาพดี
- ทางหลวงหมายเลข ๑๒ สายเลี่ยงเมือง เป็นถนนขนาด ๔ ช่องจราจร ผิวราดยางสภาพดี ใช้เป็นเส้นทางสำหรับยานพาหนะที่ไม่ประสงค์ผ่านเข้ามาในเขตเมืองเก่า
- ทางหลวงหมายเลข ๑๑๑๓ เริ่มจากด้านเหนือของอุทยานฯ บริเวณประตูศาลหลวง ขึ้นไปทางเหนือจนไปบรรจบกับทางหลวงหมายเลข ๑๒๐๑ ใน อ.ศรีสัชนาลัย เป็นถนน ๒ ช่องทางจราจร ผิวจราจรราดยางสภาพดี โดยสร้างทับบนแนวถนนพระร่วง
- ทางหลวงหมายเลข ๑๒๗๒ เป็นถนนที่แยกออกจากทางหลวงหมายเลข ๑๒ ทางด้านตะวันออกของอุทยานฯ บริเวณประตูกำแพงหัก เชื่อมต่อไปยังทางหลวงหมายเลข ๑๓๑๙ ใน อ.คีรีมาศ

จังหวัดสุโขทัยมีสถานีรถไฟ ๒ แห่ง คือ สถานีรถไฟสวรรคโลก และสถานีรถไฟศรีนคร เป็นสถานีย่อย แยกมาจากสถานีรถไฟชุมทางบ้านดารา(จังหวัดอุตรดิตถ์) เดินทางติดต่อระหว่างสุโขทัย – พิษณุโลก และมีขบวนรถไฟสปินเตอร์ระหว่างกรุงเทพฯ - สวรรคโลก ไปกลับ วันละ ๒ เที่ยว

การเดินทางทางอากาศ ปัจจุบันจังหวัดสุโขทัยมีสนามบิน ซึ่งดำเนินการโดย บริษัท บางกอกแอร์เวย์ จำกัด โดยได้ก่อสร้างสนามบินบนพื้นที่ ๑,๑๐๐ ไร่ ที่อำเภอสวรรค์โลก ห่างจากตัวจังหวัดประมาณ ๓๐ กม. และเริ่มเปิดดำเนินการมาตั้งแต่เดือน เมษายน ๒๕๓๙ มีบริการเที่ยวบิน

- กรุงเทพฯ – สุโขทัย ทุกวัน วันละ ๒ เที่ยว คือ เวลา ๐๗:๑๐ น. และ ๑๒:๓๐ น. สำหรับขากลับจากสุโขทัยไปกรุงเทพฯ มีวันละ ๒ เที่ยวเช่นกัน คือ เวลา ๑๐:๕๐ น. และ ๑๖:๑๐ น. ยกเว้นวันเสาร์ที่จะมีเพียง ๑ เที่ยวบิน ในเวลา ๑๖:๑๐ น. เท่านั้น
- สุโขทัย - เชียงใหม่ ให้บริการทุกวัน เวลา ๑๐.๔๐ น.
- สุโขทัย - หลวงพระบาง ให้บริการเฉพาะวันจันทร์ พุธ ศุกร์ และวันอาทิตย์ เวลา ๑๓.๑๐ น.

ขณะที่สนามบินพาณิชย์อีกแห่ง คือ ท่าอากาศยานพิษณุโลก ซึ่งมีระยะห่างจากจังหวัดสุโขทัย ๖๐ กม. มีเที่ยวบิน กรุงเทพฯ – พิษณุโลก ทุกวัน โดยเป็นของสายการบินนกแอร์ วันละ ๑ เที่ยว คือ เวลา ๐๖:๑๕ น. และเป็นของสายการบินไทยอีกวันละ ๑ เที่ยว คือ เวลา ๑๘:๓๕ น. ยกเว้นวันอังคารซึ่งจะมีเที่ยวบินในเวลา ๑๙:๐๐ น. และสำหรับขากลับจากพิษณุโลกไปกรุงเทพฯ มีของสายการบินนกแอร์ ในเวลา ๐๗:๓๕ น. และของสายการบินไทยในเวลา ๒๐.๑๐ น. ยกเว้นวันอังคารซึ่งจะมีเที่ยวบินในเวลา ๒๐:๓๕ น.

๒. สาธารณูปโภค (ไฟฟ้า ประปา การจัดการน้ำเสีย-ขยะ โทรคมนาคม)

๑) ไฟฟ้า

- การไฟฟ้าส่วนภูมิภาค(กฟภ.)เป็นผู้ดำเนินการจ่ายกระแสไฟ
- จำนวนครัวเรือนที่ใช้ไฟฟ้า ประมาณ ๑,๕๐๐ ครัวเรือน ในเขต ต. เมืองเก่ามีไฟฟ้าเข้าถึงหมู่บ้านทั้ง ๑๐ หมู่บ้าน
- พื้นที่ที่ได้รับบริการไฟฟ้าคิดเป็นร้อยละ ๙๐ ของพื้นที่ทั้งหมด
- ไฟฟ้าสาธารณะส่วนใหญ่จะครอบคลุมทุกพื้นที่ในเขตเทศบาล

๒) ประปา

- ใช้บริการของการประปาส่วนภูมิภาค โดยมีสถานีจ่ายน้ำประปาอยู่ที่หน่วยบริการเมืองเก่า ซึ่งรับน้ำจากท่อส่งน้ำประปาที่มาจากประปาสุโขทัย
- จำนวนครัวเรือนที่ใช้น้ำประปาในเขตเทศบาลประมาณ ๑,๒๐๐ ครัวเรือน
- น้ำประปาที่ผลิตได้ประมาณ ๔๕๐ ลูกบาศก์เมตรต่อวัน และน้ำประปาที่ใช้เฉลี่ยประมาณ ๖๐๐ ลูกบาศก์เมตรต่อวัน ทำให้น้ำประปาที่ผลิตได้ยังไม่เพียงพอต่อความต้องการของประชาชน
- แหล่งน้ำดิบสำรองคือ แหล่งน้ำสาธารณะที่อยู่ตามชุมชนต่างๆ

๓) การจัดการน้ำเสีย – ขยะ

ปัจจุบันพื้นที่อุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย พื้นที่ของเทศบาลเมืองเก่า และพื้นที่ของ อบต.เมืองเก่ายังไม่มีระบบท่อรวบรวมหรือระบบบำบัดน้ำเสียชุมชนส่วนกลางใดๆ น้ำเสียจากบ้านเรือนจะซึมลงดินเป็นส่วนใหญ่ และน้ำทิ้งต่างๆ จะไหลระบายลงท่อ คูระบายน้ำ และไหลซึมไปตามสภาพของพื้นที่ แต่โดยสรุปแล้วพื้นที่โครงการยังไม่มีปัญหาเรื่องน้ำเสียเด่นชัดนัก

เทศบาลเมืองสุโขทัยธานีเป็นเทศบาลแห่งเดียวของจังหวัดที่มีระบบกำจัดขยะมูลฝอยแบบฝังกลบอย่างถูกหลักสุขาภิบาล โดยคิดค่าบริการกำจัดขยะมูลฝอยในอัตรา ๑๕๐ บาท/ตัน อย่างไรก็ตาม เทศบาลตำบลและองค์การบริหารส่วนตำบลเมืองเก่า ซึ่งเป็นที่ตั้งของอุทยานประวัติศาสตร์เมืองเก่าสุโขทัย มิได้นำขยะมูลฝอยมาทิ้งที่ศูนย์กำจัดขยะมูลฝอยของเทศบาลเมืองสุโขทัยธานีแห่งนี้ เนื่องจากมีความเห็นว่าค่าใช้จ่ายสูงกว่าการดำเนินการเอง โดยทางอุทยานฯดำเนินการเองโดยมีรถขนมูลฝอยขนาดเล็กจัดเก็บขยะมูลฝอยจากถังขยะที่วางไว้ตามจุดต่างๆ ไปดำเนินการกลบหรือเผา ในบริเวณพื้นที่ซึ่งว่างเปล่าในบริเวณอุทยานฯ ส่วนเทศบาลเมืองเก่าจะมีรถเก็บขนมูลฝอย จำนวน ๒ คัน ดำเนินการจัดเก็บมูลฝอยที่เกิดขึ้นในเทศบาลซึ่งมีประมาณวันละ ๔.๗ ตัน รวมถึงขยะมูลฝอยบางส่วนในเขตพื้นที่ อบต.เมืองเก่า แล้วนำไปทิ้งยังบ่อขยะที่ตั้งอยู่บริเวณบ้านวังวน หมู่ ๗ ต.เมืองเก่า ซึ่งอยู่ห่างจากชุมชนไปประมาณ ๗

กม. แต่บ่อขยะดังกล่าวก็ยังไม่ได้รับการออกแบบและก่อสร้างให้ถูกต้องตามหลักสุขาภิบาล ทั้งนี้ทางเทศบาลเมืองเก่าได้ยื่นเรื่องของบประมาณสนับสนุนจากกระทรวง -วิทยาศาสตร์ เพื่อมาจัดทำโครงการก่อสร้างบ่อฝังกลบ แต่งบประมาณยังไม่ได้รับการอนุมัติ ซึ่งปัญหาหลักในการจัดการขยะมูลฝอยในพื้นที่ คือ การขาดแคลนงบประมาณ บุคลากร และการดำเนินการจัดการมูลฝอยให้ถูกต้องตามหลักสุขาภิบาล ทำให้ปัจจุบันยังมีปัญหาเรื่องสภาพแวดล้อม โดยเฉพาะบริเวณบ่อฝังกลบ

๔) โทรคมนาคม

ในเขต ต. เมืองเก่ามีที่ทำการไปรษณีย์โทรเลข ๑ แห่ง และปัจจุบัน ทศท. ได้ดำเนินการขยายเขตโทรศัพท์จนสามารถให้บริการผู้ใช้โทรศัพท์ในเขตอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย และหมู่บ้านต่างๆ ได้อย่างทั่วถึง นอกจากนี้ ยังมีผู้ให้บริการระบบโทรศัพท์แบบไร้สาย (โทรศัพท์มือถือ) ได้ติดตั้งสถานีฐานกระจายครอบคลุมพื้นที่ทุกหมู่บ้าน ทำให้การสื่อสารคมนาคมเป็นไปอย่างสะดวก ง่ายดาย และมีจำนวนไม่จำกัด

๓. สาธารณูปการ

๑) สถานศึกษา

โรงเรียนที่อยู่ในเขตเทศบาล ต.เมืองเก่า มีดังนี้

- โรงเรียนบ้านเมืองเก่า ศรีอินทราทิตย์ (สังกัด สปช.)
- โรงเรียนลิไทพิทยาคม (สังกัด สปช.)
- โรงเรียนอนุบาลการกุศลวัดตระพังทอง (สังกัดกรมศาสนา)

๒) นันทนาการ

ในเขตเทศบาลเมืองเก่ามีสนามกีฬาและสวนสาธารณะ ดังนี้

- สนามกีฬาอเนกประสงค์ จำนวน ๒ แห่ง คือ โรงเรียนลิไทพิทยาคม และโรงเรียนเมืองเก่าศรีอินทราทิตย์
- สวนสาธารณะของเทศบาล จำนวน ๑ แห่ง ซึ่งอยู่ติดกับถนนสุโขทัยนคร ๓

๓) การสาธารณสุข

สถานบริการสาธารณสุข เช่น โรงพยาบาลทั้งของรัฐและเอกชน จะตั้งอยู่ในเขตเทศบาลเมืองสุโขทัยธานี ยกเว้นโรงพยาบาลประจำจังหวัดเพียงแห่งเดียวที่ตั้งอยู่นอกเขตเทศบาล โดยในพื้นที่ตำบลเมืองเก่ามีสถานีอนามัยอยู่ ๑ แห่ง คือ สถานีอนามัยเฉลิมพระเกียรติตำบลเมืองเก่า และมีคลินิกแพทย์ และร้านขายยาตั้งอยู่ทั่วไป

๔) การป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย

เทศบาลตำบลเมืองเก่า มีรถยนต์ดับเพลิงจำนวน ๑ คัน รถยนต์บรรทุกน้ำจำนวน ๑ คัน และเครื่องยนต์ ชนิดหาบหาม จำนวน ๑ เครื่อง โดยมีเจ้าพนักงานป้องกัน พนักงานดับเพลิง พนักงานขับรถยนต์ และลูกจ้างชั่วคราว รวมทั้งสิ้น ๖ คน และมีฝ่ายสนับสนุนอีก ๑๕ คน

๒.๒.๖ สภาพทางเศรษฐกิจและสังคม [๔]

จังหวัดสุโขทัยมีจำนวนประชากรทั้งสิ้น ๖๒๕,๐๙๙ คน อาศัยอยู่ในเขตตำบลเมืองเก่าเป็นจำนวน ๗,๖๖๓ คน ขนาดพื้นที่เทศบาลเมืองเก่ามีขนาด ๑๓,๘๑๗ ตารางกิโลเมตร ความหนาแน่นประชากรตำบลเมืองเก่าอยู่ที่ ๕๕๔.๖๐ คนต่อตารางกิโลเมตร ประชากรส่วนใหญ่อาศัยอยู่ทางด้านตะวันออกในเขตกำแพงเมืองเก่าในเขตบ้านเชตุพน บ้านใหม่ บ้านใต้ บ้านรามเล็ก และบ้านรามใหญ่ รวมทั้งกระจายตัวตามแนวเส้นทางคมนาคมหลักที่เชื่อมตัวเมืองสุโขทัยธานี(เทศบาลเมืองในปัจจุบัน) กับตำบลเมืองเก่า และเส้นทางหลวงแผ่นดินหมายเลข ๑๒ ทางทิศตะวันตกของอุทยานประวัติศาสตร์ ประชากรที่อาศัยอยู่ในเขตอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย ซึ่งครอบคลุมส่วนใหญ่ของตำบลเมืองเก่าและบางส่วนของอำเภอบ้านด่านลานหอย ส่วนใหญ่ประกอบอาชีพ เกษตรกรรม โดยคิดเป็นร้อยละ ๖๔ ของประชากรทั้งหมด

จำนวนประชากรเขตเทศบาลตำบลเมืองเก่าเพิ่มจากจำนวน ๙๔๐ คนในปีพ.ศ.๒๕๒๗ เป็น ๗,๖๒๙ คนในปีพ.ศ. ๒๕๔๕ จะเห็นได้ว่าการเติบโตของประชากรมีค่อนข้างสูงแต่เริ่มคงตัวแล้วในปัจจุบัน เนื่องมาจากการควบคุมการก่อสร้างให้อยู่ในพื้นที่จำกัด ทำให้ความหนาแน่นของประชากรเพิ่มขึ้นอย่างมาก อย่างไรก็ตามสภาพการอยู่อาศัยโดยรวมอยู่ในเกณฑ์พอใช้ โดยส่วนใหญ่เป็นบ้านเดี่ยวก่อสร้างด้วยไม้ ก่ออิฐฉาบปูน หรือแบบผสม บางส่วนบนเส้นทางคมนาคมสายหลักที่เป็นย่านการค้าเป็นอาคารพาณิชย์สูง ๓ - ๔ ชั้น การบริการสาธารณูปโภคและสาธารณูปการค่อนข้างครอบคลุมอยู่ในเกณฑ์มาตรฐาน

จำนวนผู้จดทะเบียนประกอบธุรกิจการค้าในจังหวัดสุโขทัย [๕] ในปีพ.ศ.๒๕๔๔ มีผู้จดทะเบียนธุรกิจการค้า ๑๐,๑๒๗ ราย มีอัตราเพิ่มขึ้นจากปีพ.ศ. ๒๕๔๕ มีผู้จดทะเบียนธุรกิจการค้า ๓๗,๒๔๕ ราย คิดเป็นร้อยละ ๓๖๗.๗๗ มีผู้ว่างงานคิดเป็นร้อยละ ๒.๖๖ ของจำนวนประชากรทั้งหมด ซึ่งสูงกว่าค่าเฉลี่ยทั้งในระดับภาคเหนือและระดับประเทศอยู่ค่อนข้างมาก

---

[๔] ตามข้อมูลล่าสุดเท่าที่สืบค้นได้ในปี พ.ศ. ๒๕๔๕

[๕] เนื่องจากไม่มีการเก็บข้อมูลในระดับอำเภอ ในที่นี้จึงใช้ข้อมูลระดับจังหวัด

รายได้เฉลี่ยต่อเดือนของครัวเรือนในจังหวัดสุโขทัย [๖] ในปีพ.ศ.๒๕๔๕ คิดเป็น ๘,๒๙๙ บาท ค่าใช้จ่ายเฉลี่ยต่อเดือนของครัวเรือนคิดเป็น ๖,๓๓๐ บาท เมื่อเปรียบเทียบกับข้อมูลรายได้และรายจ่ายต่อครัวเรือนในระดับภาคเหนือและระดับประเทศพบว่า ทั้งรายได้และรายจ่ายของประชากรในจังหวัดมีค่าโดยเฉลี่ยต่ำกว่า แต่มีแนวโน้มเพิ่มขึ้นในสัดส่วนที่สูงกว่าการเพิ่มทั้งในระดับภาคและระดับประเทศ ในขณะที่สัดส่วนการออมของประชากรในจังหวัดเฉลี่ยแล้วสูงกว่าในระดับภาคและระดับประเทศโดยพิจารณาจากสัดส่วนรับจ่ายต่อรายรับเฉลี่ยของครัวเรือน ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากค่าครองชีพที่ต่ำกว่าพื้นที่อื่นๆ อย่างไรก็ตามสัดส่วนการออมดังกล่าวมีแนวโน้มที่ลดลง ในขณะที่แนวโน้มโดยเฉลี่ยในระดับภาคเหนือและระดับประเทศกลับเพิ่มขึ้น ซึ่งถ้าแนวโน้มดังกล่าวยังดำเนินต่อไปอาจทำให้ภาวะทางเศรษฐกิจของประชากรในจังหวัดสุโขทัยอยู่ในระดับต่ำกว่าเกณฑ์มาก เนื่องจากรายได้ที่ยังคงระดับต่ำกว่าเกณฑ์เฉลี่ยรวมทั้งแนวโน้มการพัฒนาที่ยังเป็นไปได้ยาก ประกอบกับค่าใช้จ่ายที่เพิ่มขึ้นด้วยสัดส่วนที่สูงกว่า

๒.๒.๗ สภาพทางนิเวศวิทยาและสิ่งแวดล้อม

๑. ทรัพยากรป่าไม้

พื้นที่เขามีสัดส่วนร้อยละ ๕๔.๓๔ ของพื้นที่อุทยานฯ เป็นเขตป่าสงวนอยู่ในการควบคุมดูแลของกรมป่าไม้ ซึ่งครอบคลุมเทือกเขาทางด้านตะวันตกของบริเวณอุทยานฯทั้งหมด

๒. ทรัพยากรน้ำ

๑) แหล่งน้ำผิวดิน ประกอบด้วยลำคลองธรรมชาติ ได้แก่ คลองแม่ลำพัน คลองยาง คลองเสาหอ คลองน้อย และคลองสะหวา นอกจากนั้นยังมีอ่างเก็บน้ำ และสระน้ำขนาดใหญ่ ซึ่งเป็นแหล่งน้ำอุปโภคบริโภคที่สำคัญมาแต่โบราณ และยังคงมีสภาพดีมาจนถึงปัจจุบัน ได้แก่ อ่างเก็บน้ำสรีดภงส์ และสระน้ำขนาดใหญ่ในบริเวณวัดและโบราณสถาน เช่น ตระพังเงิน ตระพังทอง ตระพังสระศรี ตระพังกวน เป็นต้น รวมทั้งมีคูน้ำล้อมรอบบริเวณกำแพงเมืองเก่า ซึ่งคูน้ำนี้จะเชื่อมต่อกับคลองแม่ลำพัน และคลองยางทางทิศตะวันออก โดยในฤดูน้ำหลาก น้ำจะไหลจากภูเขาด้านทิศตะวันตกเข้ามาในพื้นที่อุทยานฯ และจะระบายลงคูน้ำรอบเมือง จากนั้นจะไหลไปยังคลองแม่ลำพันและไหลต่อไปยังแม่น้ำยมในบริเวณประตูระบายน้ำยางซ้าย ส่วนด้านทิศเหนือของอุทยานฯมีคลองสะหวารับน้ำที่ไหลจากด้านทิศเหนือไหลไปยังด้านตะวันออกและลงสู่แม่น้ำยมเช่นกัน

๒) แหล่งน้ำใต้ดิน ในบริเวณใต้เมืองเก่าสุโขทัย ได้มีการสำรวจแต่ไม่พบชั้นน้ำบาดาล แหล่งน้ำใต้ดินที่จะใช้ได้ คือ น้ำที่อยู่ในดินต่ำกว่าตาน้ำ ที่ผิวดินมีปริมาณจำกัดแต่อาจนำมาใช้เพื่อการอุปโภคบริโภคได้บ้าง

---

[๖] อ้างอิงจากแหล่งข้อมูลที่มีการจำแนกรายละเอียดในระดับจังหวัดเท่านั้น

๓. ลักษณะทางธรณีวิทยา

พื้นที่ในเขตอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย มีลักษณะดินเป็นดินร่วนปนดินเหนียว และดินร่วนปนดินทราย ในเขตพื้นที่ดังกล่าวพบชุดดิน คือ ดินชุดกำแพงแสน ดินชุดนครปฐม ดินชุดเชียงราย ดินชุดเมืองเก่า ดินชุดกำแพงแสน แม่สาย และสันป่าตอง ดินชุดลี้ บ้านจ้อง และมวกเหล็ก และดินชุดสันป่าตองที่มีจุดประ

สำหรับหน่วยหินที่พบในเขต ต.เมืองเก่านั้น มี ๓ ชนิด ได้แก่

- กรวดตามแม่น้ำ, ทราย, ทรายแป้ง, ดินและโคลน เป็นคลื่นไม่เรียบ
- กรวดตามพื้นที่ราบเป็นหลั่น, ทราย, ทรายแป้งและดิน
- หินดินดานสีเทาแกมเขียว, หินทรายปนกรวด, ในชั้นทรายสีแดงประกอบด้วยหินควอตซ์ หินทรายหินดินดานสีแดง และสีน้ำตาลแกมเทาในชั้นที่สูงกว่า

๒.๒.๘ สถานการณ์ด้านการท่องเที่ยว

ในการศึกษาด้านการท่องเที่ยวของจังหวัดสุโขทัยได้กำหนดประเด็นการศึกษาดังนี้

- การศึกษาเกี่ยวกับแหล่งท่องเที่ยว
- การศึกษาเกี่ยวกับตลาดการท่องเที่ยว
- การศึกษาเกี่ยวกับนักท่องเที่ยว

เนื้อหาโดยรวมส่วนใหญ่จะกล่าวถึงภาพรวมในเรื่องการท่องเที่ยวของอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย ซึ่งเป็นพื้นที่ศึกษาของโครงการในครั้งนี้

๑. การศึกษาเกี่ยวกับแหล่งท่องเที่ยว

จังหวัดสุโขทัย มีสถานที่ท่องเที่ยวจำนวนมาก มีทั้งแหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์ และแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ รวมทั้งสิ้น ๔๒ แห่ง แบ่งเป็นแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ ๑๔ แห่ง แหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์ ๒๖ แห่ง และแหล่งท่องเที่ยวทางศิลปวัฒนธรรมจำนวน ๒ แห่ง ดังนั้น จะเห็นได้ว่าสถานที่ท่องเที่ยวของจังหวัดสุโขทัยจะเน้นการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์เป็นสำคัญ โดยมีการแบ่งเป็น สถานที่ท่องเที่ยวที่มีศักยภาพในการพัฒนาสูงในด้านการท่องเที่ยว ได้แก่ อุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย อุทยานประวัติศาสตร์ศรีสัชนาลัย พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติรามคำแหง พิพิธภัณฑ์สังคโลก และพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติสวรรควรนายก ส่วนสถานที่ท่องเที่ยวที่มีศักยภาพรองลงมา ได้แก่ อุทยานแห่งชาติรามคำแหง อุทยานแห่งชาติศรีสัชนาลัย พิพิธภัณฑ์ผ้าทองคำ หมู่บ้านหาดเสี้ยว และศูนย์ศึกษาและอนุรักษ์เตาสังคโลก

๒. การศึกษาเกี่ยวกับตลาดการท่องเที่ยว

สถิติจำนวนนักท่องเที่ยวของจังหวัดสุโขทัย ตั้งแต่ ปี ๒๕๓๐ – ๒๕๔๑ พบว่า ปี พ.ศ. ๒๕๓๐ มีนักท่องเที่ยวรวม ๔๕๗,๔๔๗ คน และนักท่องเที่ยวชาวต่างชาติ จำนวน ๘๐,๐๖๒ คน และจำนวนนักท่องเที่ยวรวม เพิ่มขึ้น ๖๓๗,๒๓๔ คน ในปี พ.ศ. ๒๕๔๑ จำนวนนักท่องเที่ยวที่เพิ่มขึ้น ส่วนมากเป็นนักท่องเที่ยวชาวต่างประเทศที่มีจำนวนเพิ่มขึ้นประมาณ ๔ เท่าตัวจากปี พ.ศ. ๒๕๓๐ ส่วนอัตราการเพิ่มขึ้นของนักท่องเที่ยวชาวไทยประมาณร้อยละ ๑๐.๑ ต่อปี และนักท่องเที่ยวชาวต่างประเทศร้อยละ ๖๙.๑ ต่อปี ตลาดนักท่องเที่ยวส่วนใหญ่เป็นชาวยุโรป รองลงมาเป็นชาวเอเชีย

จากการศึกษาหลายโครงการและการกำหนดแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของจังหวัดสุโขทัย พบว่าจังหวัดสุโขทัยเป็นจังหวัดที่มีศักยภาพการพัฒนาการท่องเที่ยวระดับสูง เมื่อเปรียบเทียบกับจังหวัดต่างๆ ในภูมิภาค ภาคเหนือตอนล่าง เนื่องจากเป็นจังหวัดที่มีความสำคัญเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ชาติไทย โดยมีเป้าหมายในการพัฒนา และแนวทางในการพัฒนาทรัพยากรการท่องเที่ยวให้สอดคล้องกับจังหวัดกำแพงเพชร และจังหวัดตาก

จุดแข็งทางด้านการท่องเที่ยวของจังหวัดสุโขทัย คือ แหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมที่มีความสำคัญระดับโลก คือ อุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย และอุทยานประวัติศาสตร์ศรีสัชนาลัย ซึ่งได้รับประกาศเป็นมรดกโลก และมียังมีประเพณีที่สำคัญ ได้แก่ ประเพณีลอยกระทง และประเพณีบวชช้างที่หาดเสี้ยว ส่วนจุดอ่อนทางด้านการท่องเที่ยวของจังหวัดสุโขทัย ได้แก่ ความไม่พร้อมทางด้านโครงสร้างพื้นฐานและสิ่งอำนวยความสะดวกยังไม่ได้มาตรฐาน หรือเพียงพอ เช่น การบริการข้อมูลแนะนำสถานที่ท่องเที่ยว และการเดินทางเข้าสู่พื้นที่แหล่งท่องเที่ยว และสถานที่พักค้างแรมไม่สะดวก

จากแผนพัฒนาการท่องเที่ยวระดับภาคเหนือตอนล่าง ได้กำหนดให้จังหวัดสุโขทัยเป็นพื้นที่การท่องเที่ยวระดับนานาชาติ รองรับนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศ

๓. การศึกษาเกี่ยวกับนักท่องเที่ยว

รายละเอียดต่างๆของนักท่องเที่ยวสามารถสรุป ได้ดังนี้

- สถิติผู้เข้าชม ซึ่งจำแนกได้เป็น ชาวไทย ชาวต่างชาติ ภิกษุสามเณร นักเรียนนักศึกษา แขกทางราชการ
- ลักษณะการเดินทางของนักท่องเที่ยวต่างชาติ คือ นิยมเดินทางมาเป็นกลุ่ม เป็นหมู่คณะ โดยอาศัยการบริการนำเที่ยว ส่วนนักท่องเที่ยวชาวไทยมีทั้งเดินทางมาเป็นหมู่คณะ และเดินทางมากันเองโดยไม่ใช้บริษัทนำเที่ยว
- ทุกๆเดือน จะมีจำนวนนักท่องเที่ยวไม่แตกต่างกันมาก

ตารางที่ ๑ แสดงสถิติผู้เข้าชมอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย ปีงบประมาณ ๒๕๔๑ - ๒๕๔๖

สถิติผู้เข้าชมอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย ปีงบประมาณ ๒๕๔๑-๒๕๔๖						
ปีงบประมาณ	ชาวไทย	ชาวต่างชาติ	ภิกษุ-สามเณร	นร.-นักศึกษา	แขกทางราชการ	รวม
๒๕๔๑	๑๑๗,๑๒๕	๒๗๓,๘๕๓	๒,๓๔๕	๑๙,๒๑๙	๑๙,๙๔๐	๔๓๒,๔๘๒
๒๕๔๒	๑๑๙,๓๒๑	๒๙๙,๓๗๘	๑,๗๗๙	๓๐,๘๑๓	๒๐,๗๘๓	๔๗๒,๐๗๔
๒๕๔๓	๑๑๘,๑๗๖	๒๘๑,๓๒๕	๓๓,๔๑๐	๔๑,๔๔๗	๑,๗๖๑	๔๗๖,๑๑๙
๒๕๔๔	๑๑๖,๖๗๑	๓๐๓,๓๖๓	๑,๘๐๐	๔๐,๑๒๘	๓๔,๒๘๙	๔๙๖,๒๕๑
๒๕๔๕	๑๓๔,๓๔๔	๒๗๕,๖๕๕	๘๔๖	๓๗,๓๖๕	๒๒,๘๑๖	๔๗๑,๐๒๕
๒๕๔๖	๑๓๐,๙๖๑	๒๓๑,๒๒๖	๒,๑๔๔	๔๑,๓๒๙	๓๘,๓๒๑	๔๔๓,๙๘๑

ที่มา : อุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย

ภาพที่ ๔ แผนภูมิแสดงสถิติผู้เข้าชมอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย ปีงบประมาณ ๒๕๔๑ - ๒๕๔๖

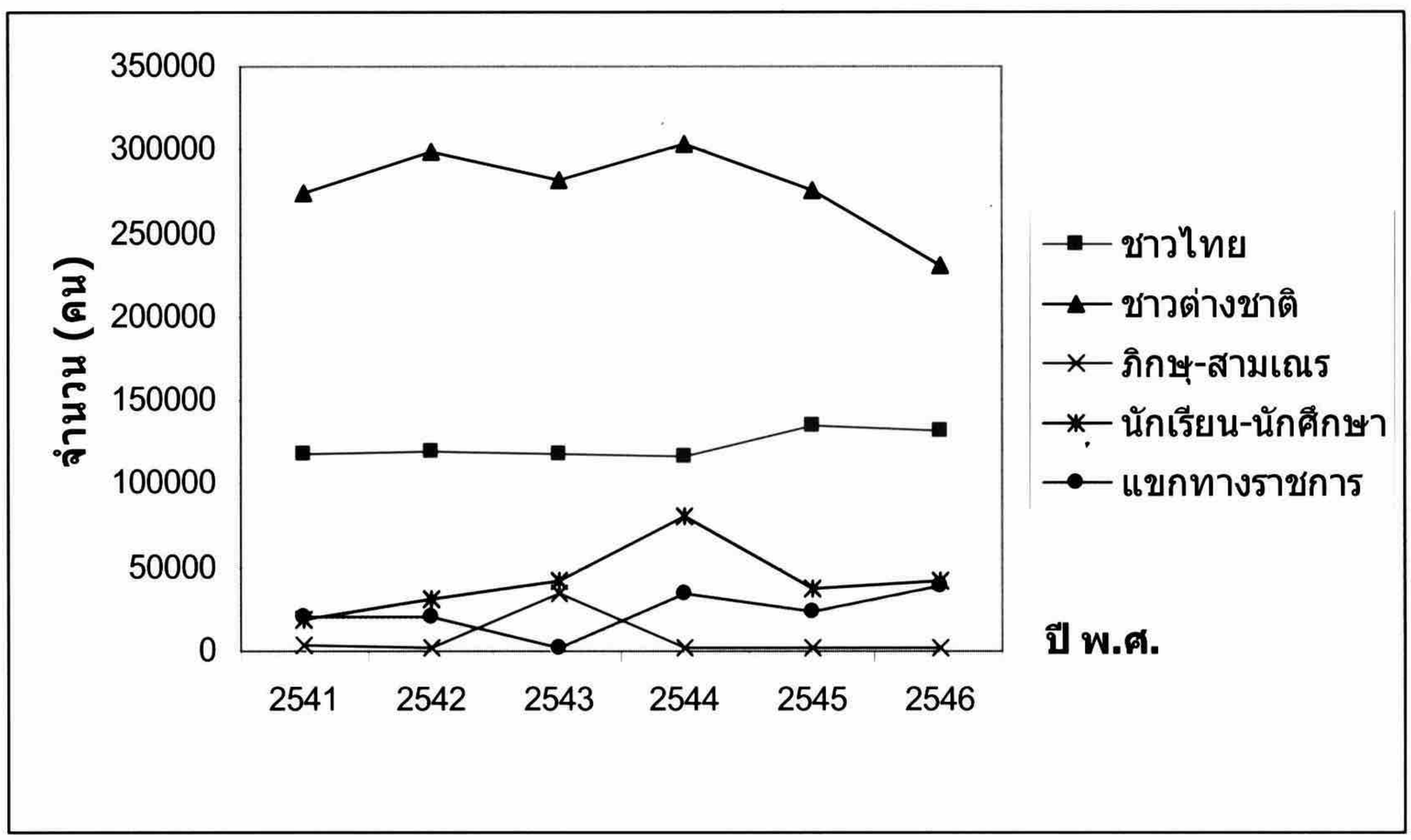

ที่มา : อุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย

ภาพที่ ๕ แผนภูมิแสดงการเปรียบเทียบสถิติผู้เข้าชมอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัยกับอุทยานประวัติศาสตร์แห่งอื่น ๆ

ปี พ.ศ. ๒๕๔๕

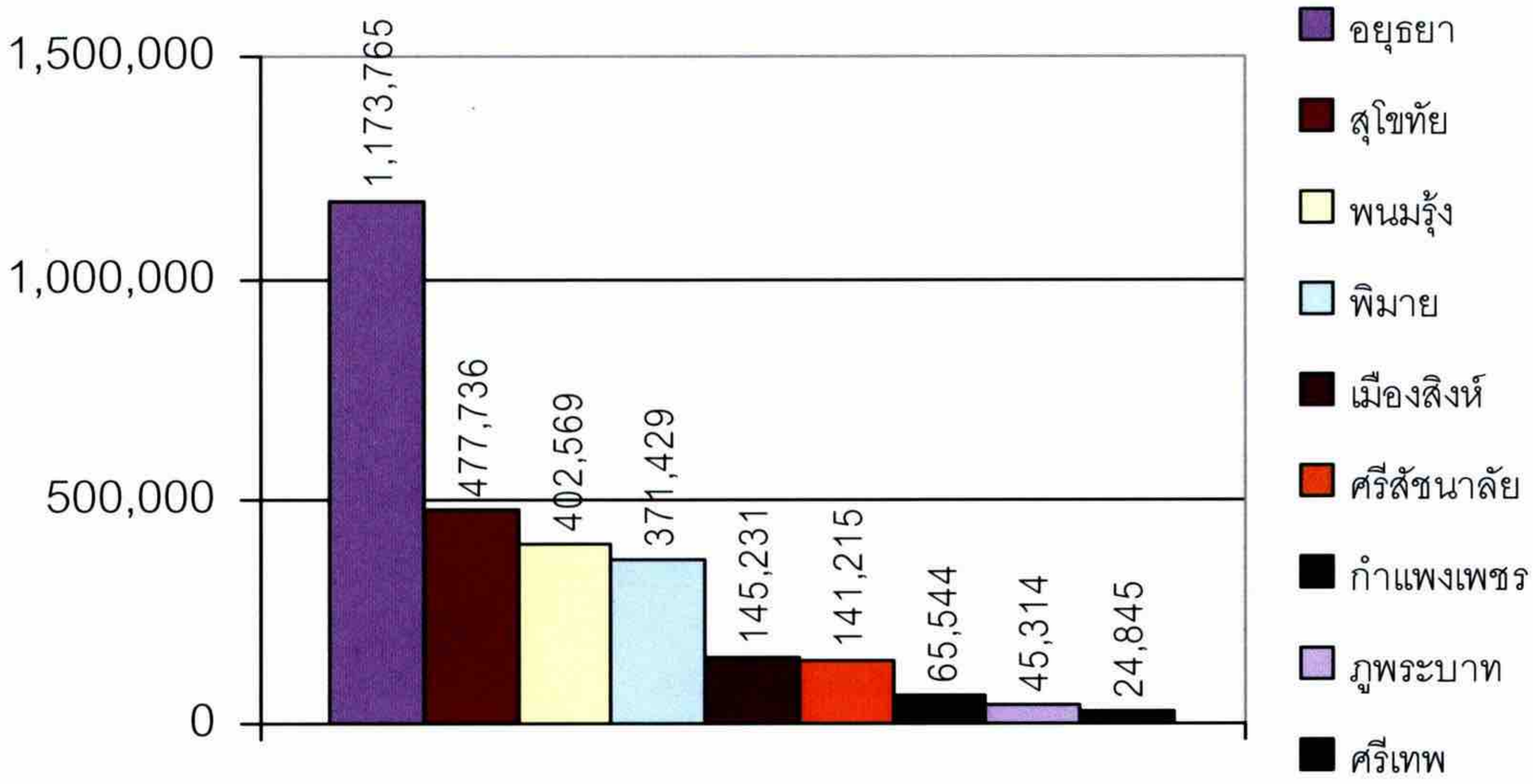

ที่มา : อุทยานประวัติศาสตร์กำแพงเพชร

การวิเคราะห์สภาพการณ์ด้านการท่องเที่ยว

จากการศึกษาตลาดการท่องเที่ยวในจังหวัดสุโขทัยพบว่า จำนวนนักท่องเที่ยว [๗] ที่แวะเยี่ยมชมอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัยคิดเป็นร้อยละ ๙๗ ของจำนวนนักท่องเที่ยวรวมในจังหวัดสุโขทัย โดยนักท่องเที่ยวส่วนใหญ่ คือ มากกว่าร้อยละ ๖๐ เป็นชาวต่างชาติ อย่างไรก็ตามเมื่อศึกษาเปรียบเทียบแนวโน้มการเติบโตของตลาดการท่องเที่ยวจังหวัดสุโขทัยเปรียบเทียบกับการท่องเที่ยวในระดับประเทศแล้วพบว่า จำนวนนักท่องเที่ยวชาวไทยและชาวต่างชาติที่ท่องเที่ยวในประเทศไทยโดยรวมมีจำนวนเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง ในขณะที่แนวโน้มการเติบโตของตลาดการท่องเที่ยวอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัยกลับเป็นไปในทิศทางตรงกันข้าม คือ จำนวนนักท่องเที่ยวมีแนวโน้มลดลง โดยเฉพาะตั้งแต่ปี พ.ศ.๒๕๔๑ เป็นต้นมา

เมื่อพิจารณาจากสัดส่วนของจำนวนนักท่องเที่ยวในประเทศไทยตามประเภทของความสนใจแล้ว พบว่านักท่องเที่ยวให้ความสนใจกับแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติเป็นสัดส่วนที่สูงกว่าแหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมมาก โดยเฉพาะนักท่องเที่ยวชาวไทย โดยสัดส่วนของนักท่องเที่ยวชาวไทยที่มาเยี่ยมชมอุทยานประวัติศาสตร์

---

[๗] คำว่านักท่องเที่ยวที่จะถูกกล่าวถึงตั้งแต่นี้เป็นต้นไป หมายความถึง ผู้เยี่ยมเยือนตามคำจำกัดความของการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย ทั้งนี้เพื่อความเข้าใจของผู้อ่านโดยทั่วไป

สุโขทัยนั้น คิดเป็นประมาณร้อยละ ๐.๔๔ ของนักท่องเที่ยวชาวไทยทั้งหมดเท่านั้น ซึ่งนับว่าอยู่ในเกณฑ์ค่อนข้างต่ำเมื่อเทียบกับศักยภาพของพื้นที่ซึ่งได้รับการประกาศให้เป็นมรดกโลก และแนวโน้มของสัดส่วนดังกล่าวดูจะแตกต่างกันมากขึ้นทุกขณะ เป็นไปในทิศทางเดียวกับแนวโน้มที่เกิดขึ้นกับแหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมที่อื่นๆเช่นกัน อาทิ เมื่อเปรียบเทียบกับสถิติการท่องเที่ยวของจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ซึ่งมีแหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมที่สำคัญอีกแห่งของประเทศไทย จะพบว่ามีแนวโน้มการเติบโตของนักท่องเที่ยวในลักษณะถดถอยเช่นกัน

จากการวิเคราะห์ข้อมูลข้างต้นและจากสถิตินักท่องเที่ยวจังหวัดสุโขทัยตั้งแต่ปีพ.ศ.๒๕๑๘ เป็นต้นมา พบว่าศักยภาพของตลาดการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมในประเทศไทยรวมทั้งอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัยเองนั้นยังไม่ได้รับการพัฒนาอย่างเต็มประสิทธิภาพ โดยเฉพาะเมื่อพิจารณาจากรูปแบบการเติบโตที่ผ่านมาของนักท่องเที่ยวชาวไทยในจังหวัดสุโขทัยว่ามีศักยภาพในการพัฒนาได้อย่างดีถ้ามีการจัดการและการประชาสัมพันธ์ที่เหมาะสม

ภาพที่ ๖ แผนภูมิแสดงการเปรียบเทียบจำนวนนักท่องเที่ยวชาวไทย และชาวต่างชาติที่เดินทางเข้ามาท่องเที่ยวในจังหวัดสุโขทัย

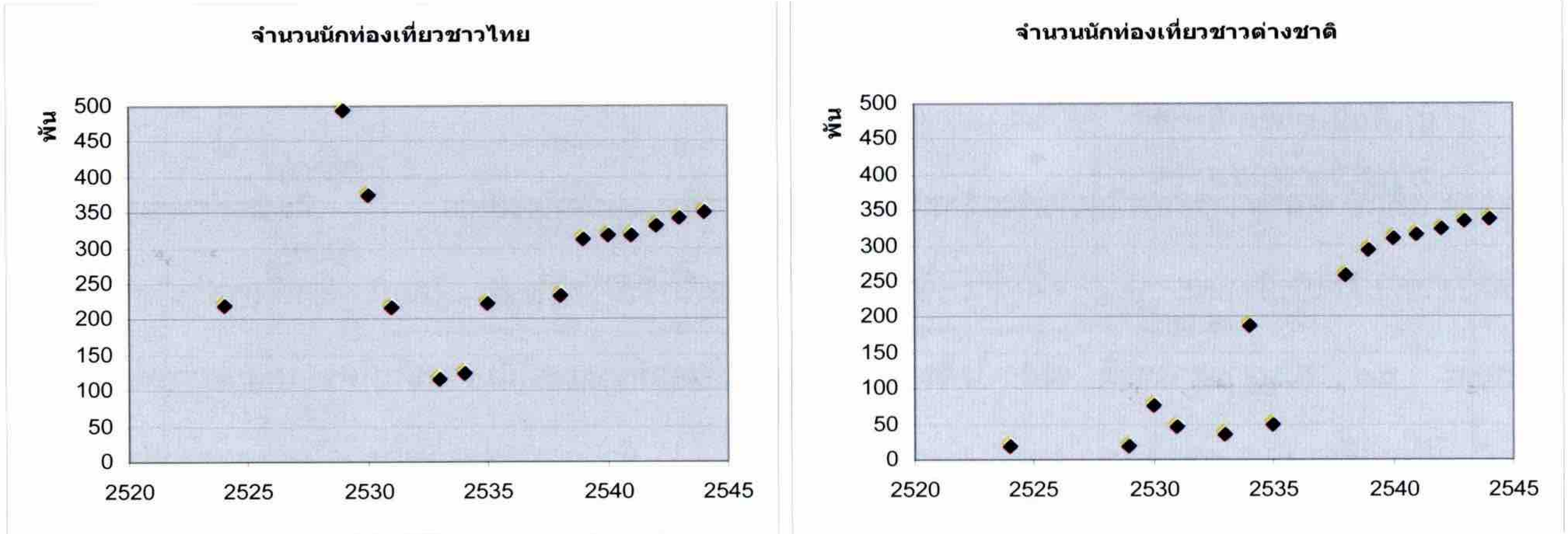

ในส่วนของจำนวนนักท่องเที่ยวชาวต่างชาติที่มีแนวโน้มลดลงนั้นมีสาเหตุมาจากหลายปัจจัย อาทิ การแข่งขันกับแหล่งท่องเที่ยวประเภทเดียวกันในกลุ่มประเทศเพื่อนบ้าน ซึ่งได้เปิดประเทศและมีการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน สิ่งอำนวยความสะดวก และความปลอดภัยให้แก่นักท่องเที่ยวมากขึ้น รวมทั้งลักษณะความเป็น Dead Monument ที่ขาดชีวิตชีวาและขาดการส่งเสริมให้เกิดรูปแบบกิจกรรมที่หลากหลายอันเป็นผลให้ไม่เกิดการส่งเสริมการเที่ยวซ้ำ ฯลฯ ด้วยเหตุนี้แผนพัฒนาที่เกิดขึ้นอาจต้องพิจารณารูปแบบการประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวที่แตกต่างออกไปจากเดิม โดยเปลี่ยนจากการมุ่งเน้นที่การเชื่อมต่อเครือข่ายสถานที่ท่องเที่ยวเฉพาะภายในประเทศเท่านั้น ไปเป็นการสร้างเครือข่ายกับประเทศเพื่อนบ้านร่วมด้วย ทั้งด้วยการประชาสัมพันธ์และการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานขึ้นมารองรับ รวมทั้งการปรับรูปแบบกิจกรรมในการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ให้เกิดความหลากหลายมากยิ่งขึ้น

ภาพที่ ๗ แผนภูมิแสดงจำนวนนักท่องเที่ยวอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย ปี พ.ศ. ๒๕๔๐ - ๒๕๔๗

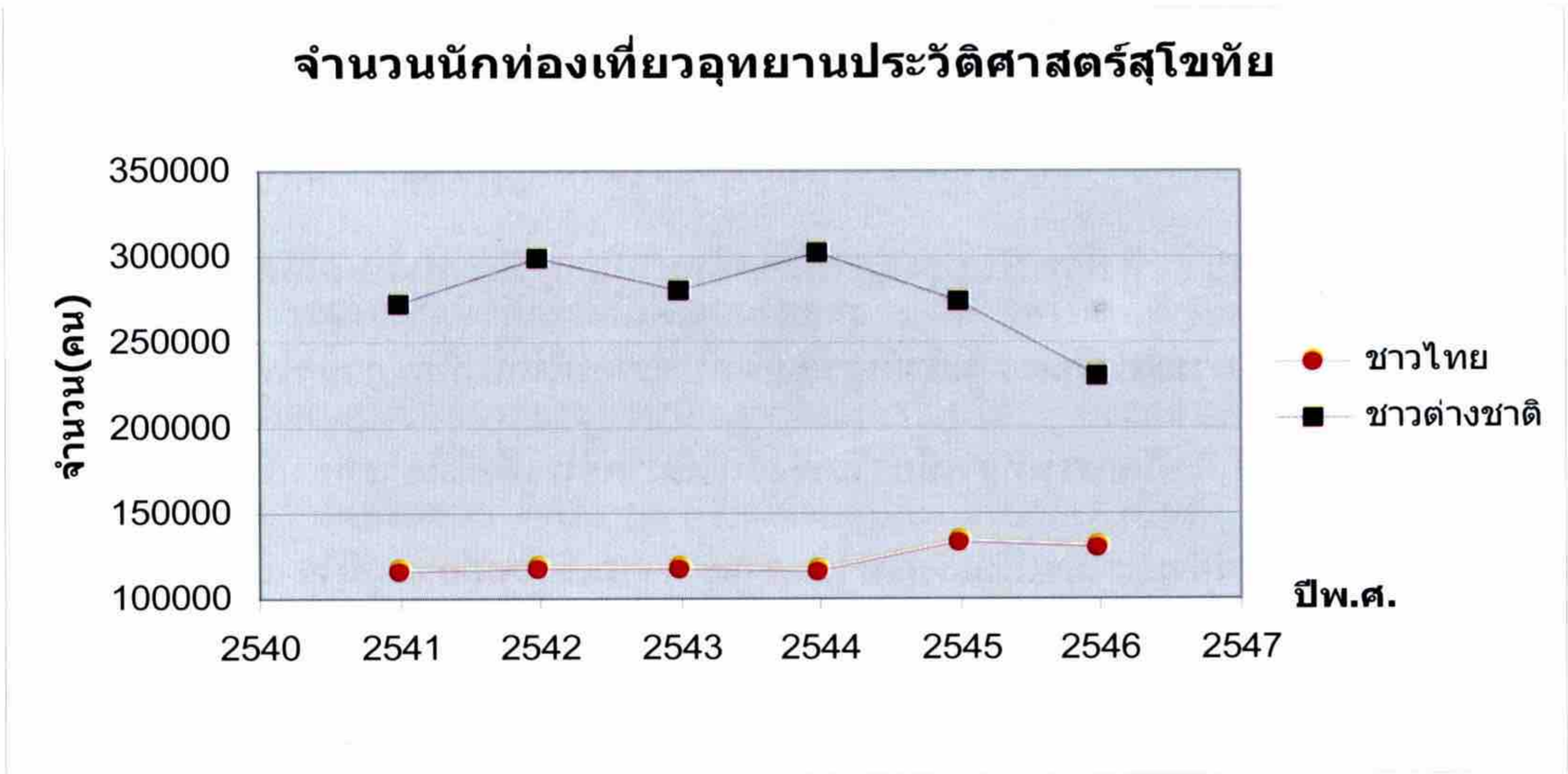

สำหรับลักษณะพฤติกรรมการท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยวชาวไทยและชาวต่างชาติที่อุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย นั้นค่อนข้างแตกต่างกันชัดเจน โดยนักท่องเที่ยวชาวต่างชาติซึ่งคิดเป็นสัดส่วนมากกว่าร้อยละ ๖๐ ของนักท่องเที่ยวทั้งหมด ส่วนใหญ่มาจากประเทศญี่ปุ่นและประเทศในกลุ่มสหภาพยุโรป จำแนกได้เป็น ๒ กลุ่มหลักๆ คือ

๑) นักท่องเที่ยวที่มากันเป็นกลุ่มกับบริษัทนำเที่ยวซึ่งถือเป็นกลุ่มหลัก นักท่องเที่ยวในกลุ่มนี้ส่วนใหญ่เป็นกลุ่มผู้สูงอายุหรือวัยทำงานตอนปลาย และครอบครัว

๒) นักท่องเที่ยวอิสระ

โดยนักท่องเที่ยวในกลุ่มแรกมีระยะเวลาในการเยี่ยมชมที่สั้นกว่ากลุ่มหลัง คือ ใช้เวลาเพียงไม่กี่ชั่วโมงเยี่ยมชมเพียงจุดหมายตาที่สำคัญๆไม่กี่แห่งเป็นหลัก ในขณะที่นักท่องเที่ยวกลุ่มหลังมีเวลาการพำนักโดยเฉลี่ยนานกว่า คือ มากกว่า ๒ คืน โดยเยี่ยมชมพื้นที่อุทยานประวัติศาสตร์ฯในรายละเอียดและเยี่ยมชมองค์ประกอบเมืองในเชิงลึกมากกว่า ในขณะที่นักท่องเที่ยวชาวไทยส่วนใหญ่เป็นกลุ่มที่มากันแบบอิสระเป็นกลุ่มเล็กๆในลักษณะเครือญาติหรือเพื่อน โดยมีระยะเวลาในการเยี่ยมชมที่สั้น คือ เยี่ยมชมเพียงจุดหมายตาที่สำคัญๆไม่กี่แห่งเป็นหลัก และมีการเที่ยวที่หนาแน่นในช่วงเทศกาลหรือวันหยุดนักขัตฤกษ์ต่างๆ

ในพื้นที่บริเวณอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย ได้ถูกใช้เป็นสถานที่ในการจัดงานเทศกาลและงานแสดงต่างๆ ติดต่อกันมาเป็นเวลาหลายปี อาทิ งานแสดงแสง สี เสียง และงานลอยกระทงเผาเทียนเล่นไฟ แต่ในปัจจุบันพบว่างานแสดงดังกล่าวยังมิได้เป็นไปเพื่อการส่งเสริมภาพลักษณ์ที่เหมาะสมให้กับอุทยานฯ โดยเฉพาะงานลอยกระทงเผาเทียนเล่นไฟ

นอกจากนี้ส่วนที่เป็นส่วนให้บริการของอุทยานฯยังขาดการจัดการที่ดี อาทิ บริเวณร้านอาหารในพื้นที่อุทยานฯ ซึ่งมีสภาพไม่น่าดู ไม่น่าใช้ และส่วนบริการข้อมูลที่ขาดการเชื่อมต่อกับเส้นทางการท่องเที่ยวหลักอย่างเหมาะสม

จากการวิเคราะห์พฤติกรรมการท่องเที่ยว สภาพแวดล้อมในบริเวณอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย ร่วมกับการวิเคราะห์ศักยภาพของพื้นที่โดยรวมแล้ว พบว่าการจะพัฒนาการท่องเที่ยวในพื้นที่อุทยานประวัติศาสตร์นั้น จะต้องปรับปรุงทั้งในด้านกายภาพ และในแง่นโยบาย อาทิ การปรับปรุงสภาพแวดล้อมให้น่าดู มีภาพลักษณ์ที่สอดคล้องกับภาพลักษณ์ของความเป็นอุทยานประวัติศาสตร์ การส่งเสริมความสำคัญขององค์ประกอบในพื้นที่อุทยานฯให้เห็นความเป็นองค์รวมที่ชัดเจน การส่งเสริมพื้นที่อุทยานฯให้เกิดกิจกรรมท่องเที่ยวในเชิงลึกได้มากขึ้น เพื่อให้การท่องเที่ยวไม่เป็นเพียงกิจกรรมสันทนาการเพื่อการพักผ่อนเท่านั้น แต่ยังประโยชน์ในเชิงการให้ความรู้ ความเข้าใจ ความภูมิใจ และรู้รักษ์สมบัติล้ำค่าทางวัฒนธรรมของชาติทั้งแก่ผู้มาเยี่ยมเยือน ประชาชนในท้องถิ่น และประชาชนทั่วไปได้อีกด้วย ทั้งนี้ด้วยการสนับสนุนให้เกิดการพัฒนาภายใต้การมีส่วนร่วมขององค์กรท้องถิ่นและประชาชนในพื้นที่

๒.๒.๙ การใช้ประโยชน์ที่ดิน

๑. การใช้ที่ดินในปัจจุบัน

จากการแปลภาพถ่ายทางอากาศของพื้นที่บริเวณอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย พบว่าในพื้นที่เขตอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย ๔๓,๗๕๐ ไร่ ประกอบด้วยการใช้ที่ดิน ดังนี้ [๕]

๑) การใช้ที่ดินประเภทที่อยู่อาศัย

การใช้ที่ดินเพื่อการอยู่อาศัยของประชาชนในเขตอุทยานฯ มีสัดส่วนร้อยละ ๕.๙๙ ของพื้นที่ทั้งหมด โดยมีการตั้งถิ่นฐานลักษณะเป็นกลุ่มทั้งทางด้านทิศเหนือ และทิศใต้ของถนนจรดวิถีถ่อง ภายในบริเวณกำแพงเมืองด้านทิศตะวันออก ซึ่งชุมชนย่านนี้เรียกว่าบ้านเหนือและบ้านใต้ ลักษณะโครงสร้างอาคารที่พักอาศัยส่วนใหญ่เป็นบ้านไม้ ๒ ชั้น หลังคามุงด้วยสังกะสี และมีบางส่วนเป็นอาคารไม้ชั้นเดียวสภาพชำรุดทรุดโทรมที่สร้างอย่างไม่เป็นระเบียบเกาะกลุ่มอยู่ตามแนวถนนคอนกรีตที่แยกออกมาจากถนนจรดวิถีถ่อง

นอกจากนี้ยังมีที่อยู่อาศัยกระจัดกระจายอยู่ทั่วไป โดยเฉพาะตามแนวจรดวิถีถ่องและตามแนวถนนต่างๆ ซึ่งพบทั้งภายในบริเวณกำแพงเมืองและภายนอกกำแพงเมือง โดยพบว่ามีบ้านเรือนกระจายตัวอยู่อย่างกว้างขวางบริเวณ

---

[๕] กองทุนสิ่งแวดล้อมวัฒนธรรม มูลนิธิสิ่งแวดล้อมไทย, **โครงการจัดทำข้อมูลพื้นฐานเพื่อปรับปรุงแผนแม่บทอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย** (ม.ป.ท. , ๒๕๔๔), ๔ - ๓.

บ้านวังตะคร้อ ซึ่งการตั้งถิ่นฐานประเภทนี้ได้เข้าไปปะปนกับบริเวณโบราณสถานหลายแห่ง และชาวบ้านเหล่านี้มักจะมีพื้นที่เกษตรกรรมอยู่ในบริเวณใกล้เคียง โดยเฉพาะทางด้านตะวันตกของกำแพงเมืองซึ่งพื้นที่ส่วนใหญ่เป็นไร่อ้อย ทำให้กิจกรรมการเพาะปลูกและการเลี้ยงสัตว์ของชาวบ้านสร้างความเสียหายแก่โบราณสถาน

๒) การใช้ที่ดินประเภทพาณิชยกรรม

การใช้ที่ดินประเภทพาณิชยกรรมมีสัดส่วนร้อยละ ๐.๐๔ ของพื้นที่ทั้งหมด ได้แก่ ย่านการค้าของชุมชนเมืองเก่าสุโขทัยซึ่งตั้งอยู่บริเวณศูนย์กลางของชุมชนบ้านเหนือและบ้านใต้ ประกอบด้วย ร้านขายของชำ มินิ-มาร์ท ร้านอาหาร ตลาดสด ร้านเสริมสวย ร้านขายยา ร้านขายอุปกรณ์ก่อสร้าง เป็นต้น ส่วนใหญ่เป็นร้านค้าชั้นเดียว สร้างด้วยไม้เรียงรายอยู่สองฟากถนนจรดวิถีถ่อง มีร้านค้าชั้นเดียวบางส่วนเป็นโครงสร้างคอนกรีตเสริมเหล็ก เช่น ร้านค้าที่อยู่บริเวณตลาด ย่านการค้าบริเวณนี้มีลักษณะการค้าที่เกิดขึ้นเพื่อบริการชุมชนย่านนี้โดยเฉพาะ ดังนั้น จึงไม่มีความหนาแน่นมากนัก โดยจะเปิดเป็นร้านค้ากึ่งที่พักอาศัยที่ดำเนินการโดยคนในชุมชนเอง ทำให้สัดส่วนของการใช้ที่ดินประเภทนี้ปะปนไปกับการใช้ที่ดินประเภทที่อยู่อาศัย นอกจากนี้ยังมีย่านการค้าเล็กๆบริเวณหน้าอุทยานประวัติศาสตร์ ซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นร้านค้าที่บริการนักท่องเที่ยว ได้แก่ ร้านถ่ายรูป ร้านขายของที่ระลึก ร้านเช่าจักรยาน ร้านอาหาร และมินิมาร์ท เป็นต้น

๓) การใช้ที่ดินประเภทอุตสาหกรรม

การใช้ที่ดินประเภทอุตสาหกรรมในเขตอุทยานฯ ส่วนใหญ่เป็นอุตสาหกรรมที่เกี่ยวข้องกับการเกษตรและอุตสาหกรรมในครัวเรือน เช่น โรงสีข้าวบนถนนจรดวิถีถ่องนอกเขตกำแพงเมือง และโรงงานทำตู้ไม้สักโบราณที่อยู่ริมถนน รวมทั้งอุตสาหกรรมในครัวเรือนประเภทแกะสลักไม้กระจายอยู่ทั่วไปในชุมชนเขตอุทยานฯ นอกจากนี้ยังมีอู่ซ่อมรถเล็กๆ ในบริเวณชุมชนบ้านเหนือและบ้านใต้กระจายตัวทั่วไปบริเวณริมถนนจรดวิถีถ่อง การใช้ที่ดินประเภทนี้มีสัดส่วนน้อยมาก และปะปนอยู่กับการใช้ที่ดินประเภทที่อยู่อาศัย ทำให้ไม่มีสัดส่วนตัวเลขการใช้ที่ดินชัดเจน

๔) การใช้ที่ดินประเภทสถาบัน

การใช้ที่ดินประเภทสถาบัน ได้แก่ สถาบันการศึกษาและสถานที่ราชการ ซึ่งมีสัดส่วนพื้นที่ร้อยละ ๑.๘ ของพื้นที่ทั้งหมด โดยสถาบันการศึกษาในเขตอุทยานฯมีจำนวนไม่มาก โดยกระจายตัวอยู่ในชุมชนและในเขตกำแพงเมืองเก่า ที่สำคัญได้แก่ โรงเรียนบ้านเมืองเก่าศรีอินทราทิตย์ ซึ่งเป็นโรงเรียนระดับประถมศึกษา อยู่บริเวณบ้านใต้ ส่วนนอกเขตกำแพงเมืองเก่าทางด้านเหนือมีโรงเรียนลิไทพิทยาคม เป็นโรงเรียนระดับมัธยมศึกษา ส่วนโรงเรียนอื่นๆ กระจายตัวอยู่ในชุมชนที่ห่างออกไป เช่น โรงเรียนวัดวังตะคร้อ โรงเรียนปากคลอง โรงเรียนวัดเชตุพน เป็นต้น นอกจากนี้ยังมี

สถาบันการศึกษาระดับอุดมศึกษา ๑ แห่ง คือ มหาวิทยาลัยรามคำแหง ตั้งอยู่บนถนนจรดวิถีถ่องบริเวณที่ตัดกับเส้นทางเลี่ยงเมืองด้านทิศตะวันตก

ส่วนสถานที่ราชการประกอบด้วยสถานีอนามัย สถานีตำรวจ ที่ทำการไปรษณีย์ ที่ทำการองค์การบริการส่วนตำบลเมืองเก่า สำนักงานเทศบาลตำบลเมืองเก่า และหน่วยงานในสังกัดกรมศิลปากร เป็นต้น ซึ่งสถานที่เหล่านี้จะตั้งอยู่บริเวณศูนย์กลางของชุมชนเมืองเก่า โดยบางหน่วยงานจะอยู่บนถนนจรดวิถีถ่องก่อนเข้าเขตกำแพงเมืองด้านทิศตะวันออก ส่วนหน่วยงานของกรมศิลปากรซึ่งได้แก่ พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติรามคำแหงและสำนักงานอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย จะอยู่ในเขตกำแพงเมืองเก่า และสำนักงานศิลปากรที่ ๖ อยู่นอกกำแพงเมืองทางด้านเหนือ นอกจากนี้ยังมีการใช้ที่ดินขนาดใหญ่ของสถาบันราชการซึ่งอยู่บนถนนจรดวิถีถ่องทางตะวันตกของกำแพงเมือง คือ ค่ายรามคำแหง กองกำกับการ ๖ กองบังคับการฝึกพิเศษ และค่ายลูกเสือรามคำแหงสุโขทัย

๕) การใช้ที่ดินประเภทชนบทและเกษตรกรรมและที่โล่ง

พื้นที่เกษตรกรรมได้แก่พื้นที่ทำนาปลูกข้าวและทำไร่อ้อย มีสัดส่วนร้อยละ ๓๔.๗๐ ของพื้นที่ทั้งหมด ซึ่งกระจายตัวอยู่รอบพื้นที่โบราณสถานเป็นพื้นที่ใหญ่ โดยบริเวณทางด้านเหนือ ด้านใต้ และด้านตะวันออกของเมืองเก่า จะเป็นพื้นที่ที่ใช้ทำนา ส่วนทางด้านตะวันตกเป็นไร่อ้อย ซึ่งประชากรส่วนใหญ่ในพื้นที่อุทยานฯประกอบอาชีพทำการเพาะปลูก โดยเฉพาะการปลูกข้าว รองลงมาคือการทำไร่อ้อย

๖) บริเวณเขา

พื้นที่เขามีสัดส่วนร้อยละ ๕๔.๓๔ ของพื้นที่อุทยานฯ เป็นเขตป่าสงวนอยู่ในการควบคุมดูแลของกรมป่าไม้ ซึ่งครอบคลุมเทือกเขาทางด้านตะวันตกของบริเวณอุทยานฯทั้งหมด

๗) การใช้ที่ดินประเภทศาสนาและโบราณสถาน

การใช้ที่ดินประเภทศาสนา ได้แก่ วัด ซึ่งมีสัดส่วนร้อยละ ๓.๑๔ ของพื้นที่ทั้งหมด(เฉพาะวัด) ซึ่งในเขตเมืองเก่ามีทั้งวัดที่พระจำวัดอยู่ และวัดร้าง โดยวัดที่มีพระสงฆ์อยู่จะได้รับการดูแลโดยกรมการศาสนา ส่วนวัดร้างจะได้รับการดูแลรักษาโดยกรมศิลปากร เนื่องจากกรมศิลปากรถือว่าวัดในเขตอุทยานฯ เป็นวัดที่ยังไม่ได้วิสุงคามสีมา ไม่มีประวัติผู้ก่อตั้ง ดังนั้นจึงไม่เข้าข่ายการเป็นวัดตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ซึ่งกรมการศาสนาต้องเป็นผู้ดูแล

นอกจากนี้ยังมีโบราณสถานอีกเป็นจำนวนมาก ซึ่งกระจายอยู่ทั่วไปในพื้นที่อุทยานฯ ทั้งที่เป็นวัดโบราณสถาน สาธารณูปโภค สระน้ำ ตระพังต่างๆ และแหล่งหัตถกรรม

ตารางที่ ๒ แสดงพื้นที่ของการใช้ที่ดินแต่ละประเภทในเขตชุมชนประวัติศาสตร์สุโขทัยปี พ.ศ. ๒๕๓๙

ประเภทการใช้ที่ดิน	พื้นที่(ตารางกิโลเมตร)	สัดส่วน(ร้อยละ)
๑. พื้นที่อยู่อาศัย	๔.๒๐	๕.๙๙
๒. พื้นที่พาณิชยกรรม	๐.๐๓	๐.๐๔
๓. พื้นที่ประเภทสถาบัน	๑.๓๐	๑.๘๐
๔. พื้นที่เกษตรกรรมและที่โล่ง	๒๔.๓๐	๓๔.๗๐
๕. พื้นที่ศาสนา	๒.๒๐	๓.๑๔
๖. พื้นที่เขา	๓๘.๐๔	๕๔.๓๔
รวม	๗๐.๐๐	๑๐๐.๐๐

ที่มา : กองทุนสิ่งแวดล้อมวัฒนธรรม มูลนิธิสิ่งแวดล้อมไทย, **โครงการจัดทำข้อมูลพื้นฐานเพื่อปรับปรุงแผนแม่บทอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย** (ม.ป.ท. , ๒๕๔๔), ๔ - ๓.

๒. การเปลี่ยนแปลงการใช้ที่ดิน

จากข้อมูลการเปลี่ยนแปลงการใช้ที่ดินระหว่างปี พ.ศ. ๒๕๒๑ (ตารางที่ ๓) ซึ่งเป็นปีที่จัดทำแผนแม่บทอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย กับปี พ.ศ. ๒๕๓๙ พบว่าการเปลี่ยนแปลงที่สำคัญชัดเจน ได้แก่

ตารางที่ ๓ แสดงการเปลี่ยนแปลงการใช้ที่ดินในพื้นที่อุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย ปี พ.ศ. ๒๕๒๑ และ พ.ศ. ๒๕๓๙

ประเภทการใช้ที่ดิน	พื้นที่ (ตร.กม.)	
	ปี พ.ศ. ๒๕๒๑	ปี พ.ศ. ๒๕๓๙
๑. พื้นที่อยู่อาศัย	๑.๘๕	๔.๒๐
๒.พื้นที่พาณิชยกรรม	๐.๑๔	๐.๐๓
๓.พื้นที่ประเภทสถาบัน	๐.๑๑	๑.๓๐
๔.พื้นที่เกษตรกรรม	๒๒.๓๓	๒๔.๓๐
๕.พื้นที่ศาสนาและโบราณสถาน	๓.๕๒	๒.๒๐(๑)
๖. พื้นที่ป่า	๔๑.๖๙(๒)	๓๘.๐๔(๓)
๗. พื้นที่อื่นๆ(อุตสาหกรรม,พื้นที่การขนส่ง,แหล่งน้ำ,ที่ว่าง)	๐.๓๖	(ไม่มีข้อมูล)
รวม	๗๐.๐๐	๗๐.๐๐

หมายเหตุ :
๑ พื้นที่ศาสนาเท่านั้น
๒ พื้นที่ป่าสงวน
๓ พื้นที่เขา

ที่มา : กองทุนสิ่งแวดล้อมวัฒนธรรม มูลนิธิสิ่งแวดล้อมไทย, **โครงการจัดทำข้อมูลพื้นฐานเพื่อปรับปรุงแผนแม่บทอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย** (ม.ป.ท. , ๒๕๔๔), ๔ - ๗.

๑) การใช้ที่ดินประเภทป่าไม้ลดลง ส่วนพื้นที่เกษตรกรรมและที่อยู่อาศัยเพิ่มขึ้น โดยอาจจะมีการเปลี่ยนแปลงพื้นที่ป่าบางส่วนมาเป็นพื้นที่เกษตรกรรมและที่อยู่อาศัย

๒) การใช้ที่ดินประเภทศาสนาและโบราณสถานมีตัวเลขลดลง ไม่ได้มีความหมายถึงการเปลี่ยนแปลงพื้นที่โบราณสถานที่ลดลง ทั้งนี้ข้อมูลที่ปรากฏในปี พ.ศ. ๒๕๓๙ หมายถึงเฉพาะพื้นที่วัดเท่านั้นไม่ได้รวมพื้นที่โบราณสถานทั้งหมด ซึ่งโดยความเป็นจริงแล้วพื้นที่โบราณสถานทั้งหมดในปัจจุบันน่าจะเพิ่มขึ้น เนื่องจากมีการสำรวจพบโบราณสถานเพิ่มขึ้นหลายแห่ง แต่ยังไม่ได้ระบุตำแหน่งและพิกัดที่แน่นอนในแผนที่ ดังนั้นจึงยังไม่มีการคำนวณวัดพื้นที่ของการใช้ที่ดินประเภทนี้อย่างชัดเจน

๓) ในกรณีของการใช้ที่ดินประเภทสถาบันที่มีเพิ่มขึ้น เนื่องจากปัจจุบันมีสถานที่ราชการและสถาบันการศึกษาหลายแห่งเพิ่มขึ้นมา โดยเฉพาะการใช้ที่ดินขนาดใหญ่บนถนนจรดวิถีถ่องทางตะวันตกของกำแพงเมือง ได้แก่ มหาวิทยาลัยรามคำแหง ค่ายรามคำแหง กองกำกับการ ๖ กองบังคับการฝึกพิเศษ และค่ายลูกเสือรามคำแหง สุโขทัย เป็นต้น ซึ่งส่งผลให้ตัวเลขการใช้พื้นที่ในปี พ.ศ. ๒๕๓๙ สูงกว่าปี พ.ศ. ๒๕๒๑

๒.๒.๑๐ อาณาเขตและการถือครองกรรมสิทธิ์ที่ดิน

ในปี พ.ศ. ๒๕๒๑ ได้มีการออกเอกสารสิทธิ์ที่ดินในเขตอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัยให้กับราษฎร โดยเป็น นส.๓ จำนวน ๕,๙๕๗ ไร่ และโฉนด ๑๘.๐๙ ไร่ คิดเป็นร้อยละ ๑๓.๖๐ และ ๐.๐๕ ของพื้นที่ทั้งหมด ตามลำดับ ดังนั้นจะเหลือเป็นพื้นที่สาธารณะจำนวน ๓๗,๗๗๔.๙๑ ไร่ จากพื้นที่ทั้งหมด ๔๓,๗๕๐ ไร่ หรือ ๗๐ ตารางกิโลเมตร ซึ่งในปัจจุบันยังไม่มีการเปลี่ยนแปลงการถือสิทธิครอบครองประเภท นส.๓ ก. จำนวน ๗ แปลง พื้นที่แปลงละประมาณ ๔ ไร่ ดังนั้นในเขตเมืองเก่าจะมีพื้นที่ที่ออก นส.๓ ก. ประมาณ ๒๘ ไร่ [๙] โดยพื้นที่ส่วนใหญ่ในเขตอุทยานฯ จะเป็นพื้นที่ป่าสงวนที่อยู่ทางด้านทิศตะวันตก และพื้นที่ที่อยู่ในความดูแลของอุทยานฯ นอกจากนี้ยังมีพื้นที่ของกรมธนารักษ์อยู่ในบริเวณกำแพงเมือง สำหรับพื้นที่ที่ได้มีการออกเอกสารสิทธิ์ที่ดินไปแล้วนั้น พื้นที่ที่มี นส.๓ ส่วนใหญ่จะอยู่ทางทิศตะวันตกของอุทยานฯ ส่วนพื้นที่ที่มีโฉนดจะอยู่ในบริเวณชุมชนแม่ลำพัน

๒.๒.๑๑ โบราณสถานและลำดับความสำคัญเพื่อการอนุรักษ์และพัฒนา

การจัดลำดับความสำคัญของโบราณสถาน มีวัตถุประสงค์เพื่อนำผลสำรวจที่ได้รับนำไปใช้ในการวางแผนงานด้านประวัติศาสตร์ โบราณคดี และโบราณสถาน โดยมีปัจจัยในการพิจารณาจัดอันดับ ๓ ประการหลัก คือ

กองทุนสิ่งแวดล้อมวัฒนธรรม มูลนิธิสิ่งแวดล้อมไทย, **โครงการจัดทำข้อมูลพื้นฐานเพื่อปรับปรุงแผนแม่บทอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย** (ม.ป.ท. , ๒๕๔๔), ๔ - ๘.

๑. <u>ความสำคัญทางด้านประวัติศาสตร์</u> กล่าวคือ เป็นโบราณสถานที่มีประวัติที่เกี่ยวข้องกับประวัติศาสตร์ท้องถิ่นอย่างชัดเจน มีเนื้อหาเรื่องราวหรือชื่อของโบราณสถานในเอกสารทางประวัติศาสตร์ โดยการกำหนดค่าคะแนนดังนี้

๑) โบราณสถานที่มีชื่อปรากฏในเอกสารทางประวัติศาสตร์ชัดเจน และหรือมีประวัติเกี่ยวข้องกับประวัติศาสตร์ของเมือง หรือเกี่ยวข้องกับพระมหากษัตริย์ ให้ค่าคะแนนเป็น ๓

๒) โบราณสถานที่มีชื่อปรากฏในเอกสารหรือหลักฐานทางประวัติศาสตร์แต่ไม่มีรายละเอียดเกี่ยวกับโบราณสถานหรือมีรายละเอียดบ้างแต่ไม่ได้บ่งบอกถึงความสำคัญหรือความสัมพันธ์กับประวัติศาสตร์ของท้องถิ่นมากนัก ให้คะแนนเป็น ๒

๓) โบราณสถานที่ไม่ปรากฏชื่อหรือหลักฐานเอกสารใด ๆ ทางประวัติศาสตร์เลย ได้คะแนนเป็น ๑

๒. <u>ความสำคัญทางรูปแบบศิลปกรรม</u> เป็นการพิจารณาจากรูปแบบทางศิลปะสถาปัตยกรรมของโบราณสถานนั้นๆ ดังนี้

๑) โบราณสถานที่มีรูปแบบศิลปะ สถาปัตยกรรมที่สวยงาม หรือโดดเด่น หรือเป็นเอกลักษณ์เฉพาะ ให้คะแนนเป็น ๓

๒) โบราณสถานที่มีรูปแบบศิลปะ สถาปัตยกรรมที่สวยงาม ในระดับรองลงมา ไม่โดดเด่นนัก หรือลักษณะเฉพาะแบบใดแบบหนึ่ง ให้คะแนนเป็น ๒

๓) โบราณสถานที่มีรูปแบบศิลปะ สถาปัตยกรรมที่มีลักษณะพื้น ๆ ทั่วไป หรือโบราณสถานที่ไม่สามารถเห็นสภาพที่แท้จริงได้อย่างชัดเจน (เช่น ยังไม่ได้รับการขุดแต่ง) ให้คะแนนเป็น ๑

๓. <u>ความสำคัญทางกายภาพ</u> เป็นการพิจารณาลักษณะจากลักษณะทางกายภาพของโบราณสถานโดยตรง กล่าวคือ

๑) โบราณสถานที่มีขนาดใหญ่ หรือเป็นกลุ่มโบราณสถานขนาดใหญ่ (มีสิ่งก่อสร้าง อาคารสถาปัตยกรรมจำนวนมากประกอบกันอยู่ในโบราณสถานแห่งเดียว) ให้คะแนนเป็น ๓

๒) โบราณสถานขนาดปานกลางถึงค่อนข้างใหญ่ แต่มีเพียงสิ่งก่อสร้างหลังเดียวโดดๆ หรือกลุ่มโบราณสถานขนาดปานกลาง หรือขนาดเล็กจำนวนไม่มากนัก ให้คะแนนเป็น ๒

๓) โบราณสถานที่มีขนาดเล็กถึงปานกลาง หรือกลุ่มโบราณสถานขนาดเล็ก จำนวนไม่มาก เช่น ๒ – ๓ อาคาร ให้คะแนนเป็น ๑

<u>การจัดลำดับความสำคัญ</u>

ให้คะแนนดิบของทั้ง ๓ ปัจจัยมารวมกัน ซึ่งผลรวมของคะแนนทั้งหมดของโบราณสถานแต่ละแห่ง จะอยู่ระหว่าง ๓ – ๙ คะแนน กำหนดจัดลำดับความสำคัญดังนี้

๑) โบราณสถานที่มีคะแนนรวม ๘ – ๙ คะแนน จัดลำดับความสำคัญ ๑

๒) โบราณสถานที่มีคะแนนรวม ๕ - ๗ คะแนน จัดลำดับความสำคัญ ๒

๓) โบราณสถานที่มีคะแนนรวม ๓ - ๔ คะแนน จัดลำดับความสำคัญ ๓

จากหลักเกณฑ์ที่กล่าวมาข้างต้น สามารถจำแนกวัดตามลำดับความสำคัญต่าง ๆ ได้ ดังนี้

๑. **โบราณสถานความสำคัญลำดับที่ ๑** มีทั้งหมด ๑๓ แห่ง คือ วัดมหาธาตุ, วัดศรีสวาย, กำแพงเมืองและคูเมือง, วัดศรีชุม, วัดสังฆาวาส, เตาเผาเครื่องเคลือบดินเผา, วัดอโสการาม, วัดวิหารทองหรือวัดทักษิณาราม, วัดเชตุพน, วัดเจดีย์สี่ห้อง, วัดพิจิตรกิรติกัลยาราม, วัดช้างล้อม, วัดป่ามะม่วง

๒. **โบราณสถานความสำคัญลำดับที่ ๒** มีทั้งหมด ๕๔ แห่ง คือ เนินปราสาท, วัดสระศรี, วัดตระพังเงิน, วัดชนะสงคราม, วัดตระพังทอง, วัดใหม่, วัดตระกวน, วัดสรศักดิ์, วัดซ่อนข้าว, ศาลตาผาแดง, คลองส่งน้ำ, สระน้ำและบ่อน้ำ, วัดตระพังป่าน, วัดอ้อมรอบ, วัดพระพายหลวง, วัดคุ้งหวาย, วัดหินตั้ง, ถนนพระร่วง ๒, คันดินบังคับน้ำหมายเลข ๑, คลองส่งน้ำหมายเลข ๑, คันดินบังคับน้ำและคลองส่งน้ำหมายเลข ๒, อ่างเก็บน้ำโบราณ หมายเลข ๑, วัดมุมลังกา, วัดต้นจันทร์, ถนนพระร่วง ๑ สุโขทัย - กำแพงเพชร, อ่างเก็บน้ำโบราณ หมายเลข ๓, คันบังคับน้ำและถนนพระร่วง ๓, วัดหญ้ากร่อน, วัดต้นมะขาม, วัดเจดีย์ยอดหัก, วัดตระพังทองหลาง, วัดเจดีย์สูง, วัดเกาะไม้แดง, อ่างเก็บน้ำโบราณหมายเลข ๒, คันดินบังคับน้ำและถนนหมายเลข ๓, วัดสะพานหิน, วัดอรัญญิก, วัดหนองป่าพง, วัดตระพังช้างเผือก, วัดช้างรอบ, วัดพระบาทน้อย, วัดศรีโทน, วัดตึก, หอเทวาลัยเกษตรพิมาน, วัดมังกร, วัดเจดีย์งาม, วัดถ้ำหีบบน, วัดถ้ำหีบล่าง, วัดเขาพระบาทใหญ่, ทำนบพระร่วง ๑, อ่างเก็บน้ำโบราณหมายเลข ๔, คันบังคับน้ำหมายเลข ๔, อ่างเก็บน้ำโบราณหมายเลข ๕, คันบังคับน้ำหมายเลข ๕

๓. **โบราณสถานความสำคัญลำดับที่ ๓** มีทั้งหมด ๑๒๕ แห่ง คือ หลักเมือง, วัดตระพังสอ, วัดมุมเมือง, วัดข้าวสาร, วัดกำแพงแลง, โบราณสถานร้าง ก. ๑๘, โบราณสถานร้าง ก. ๑๙, โบราณสถานร้าง ก. ๒๐, โบราณสถานร้าง ก. ๒๑, โบราณสถานร้าง ก. ๒๒, โบราณสถานร้าง ก. ๒๓, โบราณสถานร้าง ก. ๒๔, โบราณสถานร้าง ก. ๒๕, โบราณสถานร้าง ก. ๒๖, โบราณสถานร้าง ก. ๒๗, โบราณสถานร้าง ก. ๒๘,

โบราณสถานร้าง ก. ๒๙, โบราณสถานร้าง ก. ๓๐, โบราณสถานร้าง ก. ๓๑, โบราณสถานร้าง ก. ๓๒, โบราณสถานร้าง ก. ๓๓, โบราณสถานร้าง ก. ๓๔, โบราณสถานร้าง ก. ๓๕, โบราณสถานร้าง ก. ๓๖, โบราณสถานร้าง ก. ๓๗, โบราณสถานร้าง ก. ๓๘, โบราณสถานร้าง ก. ๓๙, โบราณสถานร้าง ก. ๔๐, โบราณสถานร้าง ก. ๔๑, โบราณสถานร้าง ก. ๔๒, โบราณสถานร้าง ก. ๔๓, วัดทับข้าว, โบราณสถานร้าง ก. ๔๕, โบราณสถานร้าง ก. ๔๖, โบราณสถานร้าง ก. ๔๗, โบราณสถานร้าง ก. ๔๘, โบราณสถานร้าง ก. ๔๙, โบราณสถานร้าง ก. ๕๐, โบราณสถานร้าง ก. ๕๑, โบราณสถานร้าง ก. ๕๒, โบราณสถานร้าง ก. ๕๓, โบราณสถานร้าง ก. ๕๔, โบราณสถานร้าง ก. ๕๕, โบราณสถานร้าง ก. ๕๖, โบราณสถานร้าง ก. ๕๗, วัดแม่โจน, วัดหนองปรือ, วัดเนินร่องทอง,โบราณสถานร้าง น. ๑๐, โบราณสถานร้าง น. ๑๑, โบราณสถานร้าง น. ๑๒, วัดป่าสักเหนือ, โบราณสถานร้าง น. ๑๔, โบราณสถานร้าง น. ๑๕, วัดเตาทุเรียง, โบราณสถานร้าง น. ๑๗, วัดลาวลำพัน, โบราณสถานร้าง ต. ๑,โบราณสถานร้าง ต. ๒, โบราณสถานร้าง ต. ๓, โบราณสถานร้าง ต. ๔, โบราณสถานร้าง ต. ๕, วัดตระพังนาค, วัดก้อนแลง, โบราณสถานร้าง ต. ๘, โบราณสถานร้าง ต. ๙, โบราณสถานร้าง ต. ๑๐, โบราณสถานร้าง ต. ๑๑, โบราณสถานร้าง ต. ๑๒, วัดโพร่งเม่น หรือวัดช่างทอง, โบราณสถานร้าง ต. ๑๖, โบราณสถานร้าง ต. ๑๗, โบราณสถานร้าง ต. ๑๘, วัดสระบอน,วัดตระพังน้ำชวด, วัดป่าสักใต้, โบราณสถานร้าง ต. ๒๔, โบราณสถานร้าง ต. ๒๕, วัดโป่งจั่น, วัดยายชี, โบราณสถานร้าง ต. ๓๑, โบราณสถานร้าง ต. ๓๒, โบราณสถานร้าง ต. ๓๓, วัดคลองป่าลาน, วัดตระพังช้าง, วัดโบสถ์, วัดปากท่อ, วัดอีฝ้าย, โบราณสถานร้าง ตอ. ๖, วัดป่าเรไร, เพนียดช้าง, วัดพระนอน, วัดหอดพยอม, โบราณสถานร้าง ตอ. ๑๗, วัดนครชุม, โบราณสถานร้าง ตต. ๒, วัดยายชี, วัดจระเข้ร้อง, โบราณสถานร้าง ตต. ๖, โบราณสถานร้าง ตต. ๙, โบราณสถานร้าง ตต. ๑๐, วัดป่าไผ่, โบราณสถานร้าง ตต. ๑๕, วัดกำแพงหิน, โบราณสถานร้าง ตต. ๑๗, โบราณสถานร้าง ตต. ๑๘, วัดนาบิ้งเดียว, วัดป่าสัก, โบราณสถานร้าง ตต. ๒๒, โบราณสถานร้าง ตต. ๒๖, โบราณสถานร้าง ตต. ๒๘, โบราณสถานร้าง ตต. ๒๙, โบราณสถานร้าง ตต. ๓๐,โบราณสถานร้าง ตต. ๓๑, โบราณสถานร้าง ตต. ๓๒, โบราณสถานร้าง ตต. ๓๔, โบราณสถานร้าง ตต. ๓๗,โบราณสถานร้าง ตต. ๓๘, วัดพระยืน, โบราณสถานร้าง ตต. ๔๐, โบราณสถานร้าง ตต. ๔๑, โบราณสถานร้าง ตต. ๔๒, โบราณสถานร้าง ตต. ๔๓, โบราณสถานร้าง ตต. ๔๔

ตารางที่ ๔ การจัดลำดับความสำคัญของโบราณสถานในพื้นที่อุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย

ลำดับที่	ชื่อโบราณสถาน	รหัสโบราณสถาน (ถ้ามี)	คะแนน			คะแนนรวม ๙	ลำดับความสำคัญ	สภาพปัจจุบัน
			ด้านประวัติศาสตร์ ๓	ด้านศิลปกรรม ๓	ด้านกายภาพ ๓			
โบราณสถานในเขตกำแพงเมือง								
๑	วัดมหาธาตุ		๓	๓	๓	๙	๑	โบราณสถานได้รับการบูรณะแล้วสภาพโดยรวมยังคงดี การดูแลจัดการพื้นที่บริเวณโบราณสถาน สะอาดเรียบร้อย
๒	เนินปราสาท		๒	๑	๒	๕	๒	โบราณสถานได้รับการบูรณะแล้วสภาพโดยรวมยังคงดี การดูแลจัดการพื้นที่บริเวณโบราณสถาน สะอาดเรียบร้อย
๓	วัดศรีสวาย		๒	๓	๓	๘	๑	โบราณสถานได้รับการบูรณะแล้วสภาพโดยรวมยังคงดี การดูแลจัดการพื้นที่บริเวณโบราณสถาน สะอาดเรียบร้อย
๔	วัดสระศรี		๑	๓	๒	๖	๒	โบราณสถานได้รับการบูรณะแล้วสภาพโดยรวมยังคงดี การดูแลจัดการพื้นที่บริเวณโบราณสถาน สะอาดเรียบร้อย
๕	วัดตระพังเงิน		๑	๓	๒	๖	๒	โบราณสถานได้รับการบูรณะแล้วสภาพโดยรวมยังคงดี การดูแลจัดการพื้นที่บริเวณโบราณสถาน สะอาดเรียบร้อย
๖	หลักเมือง		๒	๑	๑	๔	๓	โบราณสถานได้รับการบูรณะแล้วสภาพโดยรวมยังคงดี การดูแลจัดการพื้นที่บริเวณโบราณสถาน สะอาดเรียบร้อย
๗	วัดชนะสงคราม		๒	๒	๒	๖	๒	โบราณสถานได้รับการบูรณะแล้วสภาพโดยรวมยังคงดี การดูแลจัดการพื้นที่บริเวณโบราณสถาน สะอาดเรียบร้อย
๘	วัดตระพังทอง		๒	๑	๒	๕	๒	โบราณสถานได้รับการบูรณะนานแล้ว สภาพโดยรวมยังคงดี การดูแลจัดการพื้นที่พอใช้ มีวัชพืชขึ้นบนองค์เจดีย์เล็กน้อย
๙	วัดใหม่		๒	๒	๒	๖	๒	โบราณสถานได้รับการบูรณะแล้ว สภาพโดยรวมยังคงดี การดูแลจัดการพื้นที่บริเวณโบราณสถาน สะอาดเรียบร้อย
๑๐	วัดตระกวน		๓	๒	๒	๗	๒	โบราณสถานได้รับการบูรณะแล้ว สภาพโดยรวมยังคงดี การดูแลจัดการพื้นที่บริเวณโบราณสถาน สะอาดเรียบร้อย
๑๑	วัดตระพังสอ		๒	๑	๑	๔	๓	โบราณสถานได้รับการบูรณะแล้ว การจัดการบริเวณพื้นที่ค่อนข้างดี มีปัญหาช่วงฤดูฝน ตัดหญ้าไม่ทัน

ลำดับที่	ชื่อโบราณสถาน	รหัสโบราณสถาน (ถ้ามี)	คะแนน			คะแนนรวม ๙	ลำดับความสำคัญ	สภาพปัจจุบัน
			ด้านประวัติศาสตร์ ๓	ด้านศิลปกรรม ๓	ด้านกายภาพ ๓			
๑๒	วัดสรศักดิ์		๓	๓	๑	๗	๒	โบราณสถานได้รับการบูรณะแล้ว การจัดการบริเวณพื้นที่ค่อนข้างดี มีปัญหาช่วงฤดูฝน ตัดหญ้าไม่ทัน
๑๓	วัดซ่อนข้าว		๑	๓	๒	๖	๒	โบราณสถานได้รับการบูรณะแล้ว การจัดการบริเวณพื้นที่ค่อนข้างดี มีปัญหาช่วงฤดูฝน ตัดหญ้าไม่ทัน
๑๔	ศาลตาผาแดง		๒	๓	๑	๖	๒	โบราณสถานได้รับการบูรณะแล้ว การจัดการบริเวณพื้นที่ค่อนข้างดี มีปัญหาช่วงฤดูฝน ตัดหญ้าไม่ทัน
๑๕	วัดมุมเมือง		๑	๑	๑	๓	๓	โบราณสถานได้รับการบูรณะแล้ว แต่การจัดการดูแลพื้นที่มีปัญหาดูแลไม่ทั่วถึง (กำจัดวัชพืชไม่ทัน)
๑๖	วัดข้าวสาร		๑	๑	๑	๓	๓	โบราณสถานได้รับการบูรณะนานแล้ว เริ่มมีบางส่วนชำรุด การดุแลพื้นที่ยังไม่ทั่วถึง มีปัญหาวัชพืชช่วงฤดูฝน
๑๗	วัดกำแพงแลง		๑	๑	๒	๔	๓	โบราณสถานได้รับการบูรณะนานแล้ว เริ่มมีบางส่วนชำรุด การดุแลพื้นที่ยังไม่ทั่วถึง มีปัญหาวัชพืชช่วงฤดูฝน
๑๘	โบราณสถานร้าง ก. ๑๘	ก. ๑๘	๑	๑	๑	๓	๓	โบราณสถานได้รับการบูรณะแล้ว สภาพโดยรวมยังคงดี การจัดการพื้นที่ค่อนข้างดี มีปัญหาฤดูฝนตัดหญ้าไม่ทัน
๑๙	โบราณสถานร้าง ก. ๑๙	ก. ๑๙	๑	๑	๒	๔	๓	โบราณสถานได้รับการบูรณะแล้ว สภาพยังคงดีอยู่ แต่การจัดการพื้นที่บริเวณ ยังมีปัญหาวัชพืชขึ้นมาก
๒๐	โบราณสถานร้าง ก. ๒๐	ก. ๒๐	๑	๑	๑	๓	๓	โบราณสถานได้รับการบูรณะแล้ว สภาพยังคงดีอยู่ แต่การจัดการพื้นที่บริเวณ ยังมีปัญหาวัชพืชขึ้นมาก
๒๑	โบราณสถานร้าง ก. ๒๑	ก. ๒๑	๑	๑	๑	๓	๓	โบราณสถานได้รับการบูรณะแล้ว สภาพยังคงดีอยู่ แต่การจัดการพื้นที่บริเวณ ยังมีปัญหาวัชพืชขึ้นมาก
๒๒	โบราณสถานร้าง ก. ๒๒	ก. ๒๒	๑	๑	๑	๓	๓	โบราณสถานได้รับการบูรณะแล้ว สภาพยังคงดีอยู่ แต่การจัดการพื้นที่บริเวณ ยังมีปัญหาวัชพืชขึ้นมาก
๒๓	โบราณสถานร้าง ก. ๒๓	ก. ๒๓	๑	๑	๑	๓	๓	โบราณสถานได้รับการบูรณะแล้ว สภาพยังคงดีอยู่ แต่การจัดการพื้นที่บริเวณ ยังมีปัญหาวัชพืชขึ้นมาก
๒๔	โบราณสถานร้าง ก. ๒๔	ก. ๒๔	๑	๑	๑	๓	๓	โบราณสถานได้รับการบูรณะแล้ว สภาพยังคงดีอยู่ แต่การจัดการพื้นที่บริเวณ ยังมีปัญหาวัชพืชขึ้นมาก

ลำดับที่	ชื่อโบราณสถาน	รหัสโบราณสถาน (ถ้ามี)	คะแนน			คะแนนรวม ๙	ลำดับความสำคัญ	สภาพปัจจุบัน
			ด้านประวัติศาสตร์ ๓	ด้านศิลปกรรม ๓	ด้านกายภาพ ๓			
๒๕	โบราณสถานร้าง ก. ๒๕	ก. ๒๕	๑	๒	๑	๔	๓	โบราณสถานได้รับการบูรณะแล้ว สภาพยังคงดี มีวัชพืชขึ้นปกคลุมโบราณสถานบ้าง
๒๖	โบราณสถานร้าง ก. ๒๖	ก. ๒๖	๑	๑	๑	๓	๓	โบราณสถานได้รับการบูรณะแล้ว การดูแลยังไม่ทั่วถึง มีวัชพืชขึ้นปกคลุม
๒๗	โบราณสถานร้าง ก. ๒๗	ก. ๒๗	๑	๒	๑	๔	๓	โบราณสถานได้รับการบูรณะแล้ว สภาพยังคงดีอยู่ มีวัชพืชขึ้นบนโบราณสถานบ้าง รวมทั้งพื้นที่โดยรอบ
๒๘	โบราณสถานร้าง ก. ๒๘	ก. ๒๘	๑	๑	๑	๓	๓	โบราณสถานได้รับการบูรณะแล้ว สภาพยังคงดีอยู่ มีวัชพืชขึ้นบนโบราณสถานบ้าง รวมทั้งพื้นที่โดยรอบ
๒๙	โบราณสถานร้าง ก. ๒๙	ก. ๒๙	๑	๑	๑	๓	๓	โบราณสถานได้รับการบูรณะแล้ว สภาพยังคงดีอยู่ มีวัชพืชขึ้นบนโบราณสถานบ้าง รวมทั้งพื้นที่โดยรอบ
๓๐	โบราณสถานร้าง ก. ๓๐	ก. ๓๐	๑	๑	๑	๓	๓	โบราณสถานได้รับการบูรณะแล้ว สภาพยังคงดีอยู่ มีวัชพืชขึ้นบนโบราณสถานบ้าง รวมทั้งพื้นที่โดยรอบ
๓๑	โบราณสถานร้าง ก. ๓๑	ก. ๓๑	๑	๑	๒	๔	๓	โบราณสถานได้รับการบูรณะแล้ว สภาพยังคงดีอยู่การดูแลรักษาพื้นที่โดยรอบค่อนข้างดี
๓๒	โบราณสถานร้าง ก. ๓๒	ก. ๓๒	๑	๑	๑	๓	๓	โบราณสถานได้รับการบูรณะแล้ว สภาพยังคงดีอยู่การดูแลรักษาพื้นที่โดยรอบค่อนข้างดี
๓๓	โบราณสถานร้าง ก. ๓๓	ก. ๓๓	๑	๑	๑	๓	๓	โบราณสถานได้รับการบูรณะแล้ว สภาพยังคงดีอยู่รอบโบราณสถานมีหญ้าขึ้นบ้าง
๓๔	โบราณสถานร้าง ก. ๓๔	ก. ๓๔	๑	๑	๑	๓	๓	โบราณสถานได้รับการบูรณะแล้ว สภาพยังคงดีอยู่รอบโบราณสถานมีหญ้าขึ้นบ้าง
๓๕	โบราณสถานร้าง ก. ๓๕	ก. ๓๕	๑	๑	๑	๓	๓	โบราณสถานได้รับการบูรณะแล้ว สภาพยังคงดี การดูแลรักษาพื้นที่โดยรอบสะอาดเรียบร้อย
๓๖	โบราณสถานร้าง ก. ๓๖	ก. ๓๖	๑	๑	๑	๓	๓	โบราณสถานได้รับการบูรณะแล้ว แต่มีวัชพืชขึ้นปกคลุมโบราณสถาน (ดูแลไม่ทันในช่วงฤดูฝน)
๓๗	โบราณสถานร้าง ก. ๓๗	ก. ๓๗	๑	๑	๑	๓	๓	โบราณสถานได้รับการบูรณะแล้ว แต่มีวัชพืชขึ้นปกคลุมโบราณสถาน (ดูแลไม่ทันในช่วงฤดูฝน)

ลำดับที่	ชื่อโบราณสถาน	รหัสโบราณสถาน (ถ้ามี)	คะแนน			คะแนนรวม ๙	ลำดับความสำคัญ	สภาพปัจจุบัน
			ด้านประวัติศาสตร์ ๓	ด้านศิลปกรรม ๓	ด้านกายภาพ ๓			
๓๘	โบราณสถานร้าง ก. ๓๘	ก. ๓๘	๑	๑	๑	๓	๓	โบราณสถานได้รับการบูรณะแล้ว แต่มีวัชพืชขึ้นปกคลุมโบราณสถาน (ดูแลไม่ทันในช่วงฤดูฝน)
๓๙	โบราณสถานร้าง ก. ๓๙	ก. ๓๙	๑	๑	๒	๔	๓	โบราณสถานได้รับการบูรณะแล้ว สภาพยังคงดีอยู่ แต่บริเวณโดยรอบมีปัญหาตัดหญ้าไม่ทัน
๔๐	โบราณสถานร้าง ก. ๔๐	ก. ๔๐	๑	๑	๑	๓	๓	โบราณสถานได้รับการบูรณะแล้ว สภาพยังคงดีอยู่ แต่มีวัชพืชขึ้นบนโบราณสถาน และบริเวณโดยรอบ
๔๑	โบราณสถานร้าง ก. ๔๑	ก. ๔๑	๑	๑	๒	๔	๓	โบราณสถานได้รับการบูรณะแล้ว ยังคงสภาพดี มีหญ้าขึ้นบนและบริเวณโดยรอบโบราณสถานบ้าง
๔๒	โบราณสถานร้าง ก. ๔๒	ก. ๔๒	๑	๑	๒	๔	๓	โบราณสถานได้รับการบูรณะแล้ว สภาพยังคงดีอยู่ แต่ขาดการดูแลตัดหญ้าและวัชพืช
๔๓	โบราณสถานร้าง ก. ๔๓	ก. ๔๓	๑	๑	๒	๔	๓	โบราณสถานได้รับการบูรณะแล้ว ยังคงสภาพอยู่ แต่มีวัชพืชขึ้นบนโบราณสถานและบริเวณโดยรอบบ้าง
๔๔	วัดทับข้าว		๑	๑	๑	๓	๓	โบราณสถานยังไม่ได้รับการอนุรักษ์ มีวัชพืชและต้นไม้ใหญ่ขึ้นปกคลุมทั่วบริเวณ
๔๕	โบราณสถานร้าง ก. ๔๕	ก. ๔๕	๑	๑	๑	๓	๓	โบราณสถานได้รับการบูรณะแล้ว สภาพยังคงดีอยู่
๔๖	โบราณสถานร้าง ก. ๔๖	ก. ๔๖	๑	๑	๑	๓	๓	โบราณสถานได้รับการบูรณะแล้ว ยังคงสภาพดีอยู่แต่การดูแลจัดการวัชพืชยังไม่ทั่วถึง
๔๗	โบราณสถานร้าง ก. ๔๗	ก. ๔๗	๑	๑	๑	๓	๓	โบราณสถานได้รับการบูรณะแล้ว แต่ขาดการดูแลทำความสะอาดกำจัดวัชพืช ซึ่งปกคลุมทั่วโบราณสถาน
๔๘	โบราณสถานร้าง ก. ๔๘	ก. ๔๘	๑	๑	๑	๓	๓	โบราณสถานได้รับการบูรณะแล้ว แต่อยู่ในพื้นที่บ้านราษฎร มีพืชไร่และสิ่งก่อสร้างบดบัง
๔๙	โบราณสถานร้าง ก. ๔๙	ก. ๔๙	๑	๑	๑	๓	๓	โบราณสถานได้รับการบูรณะแล้ว การดูแลยังไม่ทั่วถึง พื้นที่โดยรอบจึงไม่ค่อยสะอาด วัชพืชขึ้นรกปกคลุมทั่วบริเวณ
๕๐	โบราณสถานร้าง ก. ๕๐	ก. ๕๐	๑	๑	๑	๓	๓	โบราณสถานได้รับการบูรณะแล้ว ยังคงสภาพดี การดูแลไม่ทั่วถึง มีวัชพืชและต้นไม้ใหญ่ขึ้นเบียดชิดโบราณสถาน
๕๑	โบราณสถานร้าง ก. ๕๑	ก. ๕๑	๑	๑	๑	๓	๓	โบราณสถานได้รับการบูรณะแล้ว สภาพยังคงดีอยู่ การดูแลบริเวณพื้นที่ค่อนข้างเรียบร้อย มีวัชพืชขึ้นเล็กน้อย

ลำดับที่	ชื่อโบราณสถาน	รหัสโบราณสถาน (ถ้ามี)	คะแนน			คะแนนรวม ๙	ลำดับความสำคัญ	สภาพปัจจุบัน
			ด้านประวัติศาสตร์ ๓	ด้านศิลปกรรม ๓	ด้านกายภาพ ๓			
๕๒	โบราณสถานร้าง ก. ๕๒	ก. ๕๒	๑	๑	๑	๓	๓	โบราณสถานได้รับการบูรณะแล้ว สภาพยังคงดีอยู่ แต่การจัดการพื้นที่โดยรอบยังไม่ทั่วถึง มีกองวัสดุและวัชพืช
๕๓	โบราณสถานร้าง ก. ๕๓	ก. ๕๓	๑	๑	๑	๓	๓	โบราณสถานได้รับการบูรณะแล้ว แต่อยู่ในพื้นที่บ้านเรือนราษฎร มีสิ่งก่อสร้างบดบัง
๕๔	โบราณสถานร้าง ก. ๕๔	ก. ๕๔	๑	๑	๑	๓	๓	โบราณสถานได้รับการบูรณะแล้ว แต่อยู่ในพื้นที่ของราษฎร มีการปลูกพืชไร่ชิดโบราณสถาน และวัชพืชขึ้นรก
๕๕	โบราณสถานร้าง ก. ๕๕	ก. ๕๕	๑	๑	๑	๓	๓	โบราณสถานได้รับการบูรณะแล้ว แต่อยู่ชิดกับบ้านเรือนราษฎร มีวัชพืชขึ้นรก
๕๖	โบราณสถานร้าง ก. ๕๖	ก. ๕๖	๑	๑	๑	๓	๓	โบราณสถานได้รับการบูรณะแล้ว สภาพยังคงดีอยู่ การดูแลไม่ทั่วถึง มีวัชพืชขึ้นรก
๕๗	โบราณสถานร้าง ก. ๕๗	ก. ๕๗	๑	๑	๑	๓	๓	โบราณสถานได้รับการบูรณะแล้ว สภาพยังคงดีอยู่ การดูแลไม่ทั่วถึง มีวัชพืชขึ้นรก
๕๘	คลองส่งน้ำ		๑	๒	๓	๖	๒	ได้รับการปรับปรุงพัฒนาดูแลอยู่ในสภาพเรียบร้อย
๕๙	สระน้ำและบ่อน้ำ		๒	๒	๓	๖	๒	สระน้ำได้รับการพัฒนาดูแลอยู่ในสภาพดี สำหรับบ่อน้ำที่กรุด้วยอิฐ ศิลาแลง บางแห่งอยู่ในสภาพชำรุดทรุดโทรม
๖๐	กำแพงเมืองและคูเมือง		๓	๓	๓	๙	๑	กำแพงเมืองส่วนใหญ่มีต้นไม้และวัชพืชขึ้นปกคลุม คูเมืองเริ่มตื้นเขิน
โบราณสถานด้านทิศเหนือ								
๖๑	วัดตระพังป่าน		๑	๒	๒	๕	๒	โบราณสถานได้รับการบูรณะแล้ว สภาพทั่วไปยังคงดีอยู่ การดูแลจัดการพื้นที่โดยรอบสะอาดเรียบร้อย
๖๒	วัดแม่โจน		๑	๑	๑	๓	๓	โบราณสถานได้รับการบูรณะแล้ว สภาพทั่วไปยังคงดีอยู่ การดูแลจัดการพื้นที่โดยรอบสะอาดเรียบร้อย
๖๓	วัดหนองปรือ		๑	๑	๑	๓	๓	โบราณสถานได้รับการขุดแต่ง แต่ยังไม่ได้บูรณะมีวัชพืชและต้นไม้ใหญ่ขึ้นปกคลุมโบราณสถานรก
๖๔	วัดเนินร่องทอง		๑	๑	๒	๔	๓	โบราณสถานได้รับการขุดแต่งแล้ว แต่ยังไม่ได้บูรณะมีหญ้าและวัชพืชขึ้นปกคลุมทั่วบริเวณ

ลำดับที่	ชื่อโบราณสถาน	รหัสโบราณสถาน (ถ้ามี)	คะแนน			คะแนนรวม ๙	ลำดับความสำคัญ	สภาพปัจจุบัน
			ด้านประวัติศาสตร์ ๓	ด้านศิลปกรรม ๓	ด้านกายภาพ ๓			
๖๕	วัดศรีชุม		๓	๓	๓	๙	๑	โบราณสถานได้รับการบูรณะแล้ว การอนุรักษ์จัดการโบราณสถานพื้นที่โดยรอบอยู่ในระดับดี สะอาดเรียบร้อย
๖๖	วัดอ้อมรอบ		๑	๓	๒	๖	๒	โบราณสถานได้รับการบูรณะแล้ว ยังคงสภาพส่วนใหญ่ดีอยู่ แต่การดูแลกำจัดวัชพืชยังไม่ทั่วถึง
๖๗	วัดพระพายหลวง		๑	๓	๓	๗	๒	โบราณสถานได้รับการบูรณะนานแล้ว แต่ยังคงสภาพดี
๖๘	โบราณสถานร้าง น. ๙	น. ๘	๑	๑	๑	๓	๓	โบราณสถานได้รับการบูรณะแล้ว สภาพทั่วไปยังคงดีอยู่ การดูแลจัดการพื้นที่เรียบร้อยดี
๖๙	วัดผีดิบ		๑	๑	๑	๓	๓	โบราณสถานได้รับการบูรณะแล้ว สภาพทั่วไปยังคงดีอยู่ การดูแลจัดการพื้นที่เรียบร้อยดี
๗๐	โบราณสถานร้าง น. ๑๐	น. ๑๐	๑	๑	๑	๓	๓	โบราณสถานยังไม่ได้มีการขุดแต่งและบูรณะ สภาพชำรุดมีวัชพืชและต้นไม้ขึ้นปกคลุมทั่วบริเวณ
๗๑	โบราณสถานร้าง น. ๑๑	น. ๑๑	๑	๑	๑	๓	๓	โบราณสถานได้รับการบูรณะแล้ว สภาพยังคงดีอยู่การดูแลรักษาบริเวณพื้นที่เรียบร้อยดี
๗๒	โบราณสถานร้าง น. ๑๒	น. ๑๒	๑	๑	๑	๓	๓	โบราณสถานได้รับการบูรณะแล้ว แต่เริ่มมีการชำรุดทรุดโทรมหลายส่วน มีกองวัสดุ(ศาลพระภูมิ) บนโบราณสถาน มีวัชพืชบริเวณโดยรอบ
๗๓	วัดป่าสักเหนือ		๑	๑	๑	๓	๓	โบราณสถานยังไม่ได้รับการขุดแต่งและบูรณะ มีวัชพืชและต้นไม้ขึ้นปกคลุมค่อนข้างหนาแน่น
๗๔	โบราณสถานร้าง น. ๑๔	น. ๑๔	๑	๑	๑	๓	๓	โบราณสถานยังไม่ได้รับการขุดแต่งและบูรณะ มีวัชพืชและต้นไม้ขึ้นปกคลุมค่อนข้างหนาแน่น
๗๕	โบราณสถานร้าง น. ๑๕	น. ๑๕	๑	๑	๑	๓	๓	โบราณสถานยังไม่ได้รับการขุดแต่งและบูรณะ มีวัชพืชและต้นไม้ขึ้นปกคลุมค่อนข้างหนาแน่น
๗๖	วัดเตาทุเรียง		๑	๒	๑	๔	๓	โบราณสถานได้รับการบูรณะแล้ว สภาพทั่วไปยังคงดีอยู่บริเวณโดยรอบสะอาดเรียบร้อย
๗๗	โบราณสถานร้าง น. ๑๗	น. ๑๗	๑	๑	๑	๓	๓	โบราณสถานยังไม่ได้รับการขุดแต่งและบูรณะ มีสวนกล้วยร้าง และวัชพืชขึ้นปกคลุมทั่วบริเวณ
๗๘	วัดสังฆาวาส		๒	๓	๓	๘	๑	โบราณสถานได้รับการบูรณะแล้ว สภาพยังคงดีอยู่ การจัดการพื้นที่โดยรอบค่อนข้างดี

ลำดับที่	ชื่อโบราณสถาน	รหัสโบราณสถาน (ถ้ามี)	คะแนน			คะแนนรวม ๙	ลำดับความสำคัญ	สภาพปัจจุบัน
			ด้านประวัติศาสตร์ ๓	ด้านศิลปกรรม ๓	ด้านกายภาพ ๓			
๗๙	วัดคุ้งหวาย		๑	๒	๒	๕	๒	เป็นกลุ่มโบรารสถานขนาดกลางที่ยังไม่ได้ขุดแต่งและบูรณะ สภาพชำรุดมาก มีร่องรอยถูกลักลอบขุดหาโบราณวัตถุ มีวัชพืชต้นไม้ใหญ่ขึ้นปกคลุมหนาแน่น
๘๐	วัดหินตั้ง		๓	๒	๒	๗	๒	เป็นกลุ่มโบรารสถานขนาดกลางที่ยังไม่ได้ขุดแต่งและบูรณะ สภาพชำรุดมาก มีร่องรอยถูกลักลอบขุดหาโบราณวัตถุ มีวัชพืชต้นไม้ใหญ่ขึ้นปกคลุมหนาแน่น
๘๑	วัดลาวพันลำ		๑	๑	๑	๓	๓	เป็นเนินโบราณสถานที่ยังไม่ได้ขุดแต่งและบูรณะมีวัชพืชและต้นไม้ใหญ่ปกคลุมทั่วบริเวณ
๘๒	เตาเผาเครื่องเคลือบดินเผา		๒	๓	๓	๘	๑	เตาเผาบางแห่งอยู่ในสภาพชำรุดทรุดโทรม มีวัชพืชปกคลุมทั่วพื้นที่บริเวณโดยรอบ
๘๓	ถนนพระร่วง ๒		๒	๒	๓	๗	๒	แนวถนนขาดหายบางช่วง บางส่วนถูกแปรสภาพเป็นทุ่งนา
๘๔	คันดินบังคับน้ำหมายเลข ๑		๑	๒	๒	๕	๒	สภาพขาดหายไปบางช่วง มีต้นไม้และวัชพืชขึ้นปกคลุม
๘๕	คลองส่งน้ำหมายเลข ๑		๑	๒	๓	๖	๒	มีสภาพตื้นเขิน
๘๖	คันดินบังคับน้ำและคลองส่งน้ำหมายเลข ๒		๑	๒	๓	๖	๒	แนวคันดินขาดหายเป็นบางช่วง และคลองตื้นเขิน
๘๗	อ่างเก็บน้ำโบราณ หมายเลข ๑		๑	๒	๓	๖	๒	สภาพตื้นเขินกลายเป็นที่นา หมดสภาพความเป็นอ่างเก็บน้ำแล้ว
โบราณสถานด้านทิศใต้								
๘๘	โบราณสถานร้าง ต. ๑	ต. ๑	๑	๑	๑	๓	๓	เป็นเนินโบราณสถานที่ยังไม่ได้ขุดแต่งและบูรณะมีวัชพืชและต้นไม้ใหญ่ปกคลุมทั่วบริเวณ
๘๙	โบราณสถานร้าง ต. ๒	ต. ๒	๑	๑	๑	๓	๓	เป็นเนินโบราณสถานที่ยังไม่ได้ขุดแต่งและบูรณะมีวัชพืชและต้นไม้ใหญ่ปกคลุมทั่วบริเวณ
๙๐	โบราณสถานร้าง ต. ๓	ต. ๓	๑	๑	๑	๓	๓	เป็นเนินโบราณสถานที่ยังไม่ได้ขุดแต่งและบูรณะมีวัชพืชและต้นไม้ใหญ่ปกคลุมทั่วบริเวณ
๙๑	โบราณสถานร้าง ต. ๔	ต. ๔	๑	๑	๑	๓	๓	เป็นเนินโบราณสถานที่ยังไม่ได้ขุดแต่งและบูรณะ

ลำดับที่	ชื่อโบราณสถาน	รหัสโบราณสถาน (ถ้ามี)	คะแนน			คะแนนรวม ๙	ลำดับความสำคัญ	สภาพปัจจุบัน
			ด้านประวัติศาสตร์ ๓	ด้านศิลปกรรม ๓	ด้านกายภาพ ๓			
๙๒	โบราณสถานร้าง ต. ๕	ต. ๕	๑	๑	๑	๓	๓	เป็นเนินโบราณสถานที่ยังไม่ได้ขุดแต่งและบูรณะมีวัชพืชและต้นไม้ใหญ่ปกคลุมทั่วบริเวณ
๙๓	วัดตระพังนาค		๑	๑	๑	๓	๓	เป็นเนินโบราณสถานยังไม่ได้ขุดแต่งและบูรณะมีวัชพืชและต้นไม้ใหญ่ปกคลุมทั่วบริเวณ
๙๔	วัดก้อนแลง		๑	๒	๑	๔	๓	โบราณสถานได้รับการบูรณะแล้ว สภาพยังคงดีอยู่ แต่การดูแลกำจัดวัชพืชยังไม่ทั่วถึง (อาจทำไม่ทันในช่วงฤดูฝน)
๙๕	โบราณสถานร้าง ต. ๘	ต. ๘	๑	๑	๑	๓	๓	เป็นเนินโบราณสถานที่ยังไม่ได้ขุดแต่งและบูรณะมีวัชพืชและต้นไม้ใหญ่ขึ้นปกคลุมทั่วบริเวณ
๙๖	โบราณสถานต้าง ต. ๙	ต. ๙	๑	๑	๑	๓	๓	เป็นเนินโบราณสถานที่ยังไม่ได้ขุดแต่งและบูรณะมีวัชพืชและต้นไม้ใหญ่ขึ้นปกคลุมทั่วบริเวณ
๙๗	โบราณสถานร้าง ต. ๑๐	ต. ๑๐	๑	๑	๑	๓	๓	เป็นเนินโบราณสถานที่ยังไม่ได้ขุดแต่งและบูรณะมีวัชพืชและต้นไม้ใหญ่ขึ้นปกคลุมทั่วบริเวณ
๙๘	โบราณสถานร้าง ต. ๑๑	ต. ๑๑	๑	๑	๑	๓	๓	เป็นเนินโบราณสถานที่ยังไม่ได้ขุดแต่งและบูรณะมีวัชพืชและต้นไม้ใหญ่ขึ้นปกคลุมทั่วบริเวณ
๙๙	โบราณสถานร้าง ต. ๑๒	ต. ๑๒	๑	๑	๑	๓	๓	เป็นเนินโบราณสถานที่ยังไม่ได้ขุดแต่งและบูรณะมีวัชพืชและต้นไม้ใหญ่ขึ้นปกคลุมทั่วบริเวณ
๑๐๐	วัดโพร่างแม่น หรือ วัดช่างทอง		๑	๑	๒	๔	๓	โบราณสถานได้รับการบูรณะแล้ว ยังคงสภาพดี แต่ขาดการดูแลด้านการถากถางวัชพืช (อาจอยู่ในช่วงฤดูฝน)
๑๐๑	วัดมุมลังกา		๑	๒	๓	๖	๒	โบราณสถานได้รับการบูรณะแล้ว ยังคงสภาพดี การดูแลรักษาพื้นที่รอบโบราณสถาน สะอาด เรียบร้อย
๑๐๒	วัดอโสการาม		๓	๓	๓	๙	๑	โบราณสถานได้รับการบูรณะแล้ว สภาพทั่วไปยังคงดีอยู่ การดูแลจัดการพื้นที่ยังมีปัญหาด้านการกำจัดวัชพืช
๑๐๓	โบราณสถานร้าง ต. ๑๖	ต. ๑๖	๑	๑	๑	๓	๓	โบราณสถานหมดสภาพจากการไถปรับพื้นที่ทำสะพานและคลองส่งน้ำคลองยาง
๑๐๔	โบราณสถานร้าง ต. ๑๗	ต. ๑๗	๑	๑	๑	๓	๓	โบราณสถานยังไม่ได้ขุดแต่งและบูรณะ บนเนินดินมีวัชพืช และต้นไม้ใหญ่ขึ้นปกคลุมทั่วบริเวณ

ลำดับที่	ชื่อโบราณสถาน	รหัสโบราณสถาน (ถ้ามี)	คะแนน			คะแนนรวม ๙	ลำดับความสำคัญ	สภาพปัจจุบัน
			ด้านประวัติศาสตร์ ๓	ด้านศิลปกรรม ๓	ด้านกายภาพ ๓			
๑๐๕	โบราณสถานร้าง ต. ๑๘	ต. ๑๘	๑	๑	๑	๓	๓	โบราณสถานยังไม่ได้ขุดแต่งและบูรณะ บนเนินดินมีวัชพืช แลต้นไม้ใหญ่ขึ้นปกคลุมทั่วบริเวณ
๑๐๖	วัดสระบอน		๑	๑	๑	๓	๓	โบราณสถานยังไม่ได้ขุดแต่งและบูรณะ บนเนินดินมีวัชพืช แลต้นไม้ใหญ่ขึ้นปกคลุมทั่วบริเวณ
๑๐๗	วัดตระพังน้ำชวด		๑	๑	๒	๔	๓	โบราณสถานยังไม่ได้ขุดแต่งและบูรณะ บนเนินดินมีวัชพืช แลต้นไม้ใหญ่ขึ้นปกคลุมทั่วบริเวณ
๑๐๘	วัดต้นจันทร์		๑	๒	๓	๖	๒	โบราณสถานได้รับการบูรณะแล้ว สภาพทั่วไปยังคงดีอยู่ แต่การดูแลอาจไม่ทั่วถึง
๑๐๙	วัดวิหารทอง หรือ วัดทักษิณาราม		๓	๒	๓	๘	๑	โบราณสถานได้รับการบูรณะแล้ว สภาพทั่วไปยังคงดีอยู่ แต่การดูแลอาจไม่ทั่วถึง มีวัชพืชขึ้นบนโบราณสถาน
๑๑๐	วัดป่าสักใต้		๑	๑	๑	๓	๓	โบราณสถานยังไม่ได้ขุดแต่งและบูรณะมีวัชพืชและต้นไม้ใหญ่ขึ้นปกคลุมทั่วบริเวณ
๑๑๑	โบราณสถานร้าง ต. ๒๔	ต. ๒๔	๑	๑	๑	๓	๓	โบราณสถานยังไม่ได้ขุดแต่งและบูรณะ มีวัชพืชและต้นไม้ใหญ่ขึ้นปกคลุมทั่วบริเวณอย่างหนาแน่น
๑๑๒	โบราณสถานร้าง ต. ๒๕	ต. ๒๕	๑	๑	๑	๓	๓	โบราณสถานได้รับการบูรณะแล้ว ยังคงสภาพดี แต่การดูแลพื้นที่โดยรอบยังไม่ทั่วถึง
๑๑๓	วัดโป่งจั่น		๑	๑	๑	๓	๓	เป็นโบราณสถานยังไม่ได้ขุดแต่งและบูรณะ มีวัชพืชและต้นไม้ใหญ่ขึ้นปกคลุมพื้นที่
๑๑๔	วัดเชตุพน		๒	๓	๓	๘	๑	โบราณสถานได้รับการบูรณะแล้ว แต่การดูแลยังไม่ทั่วถึง
๑๑๕	วัดเจดีย์สี่ห้อง		๒	๓	๓	๘	๑	โบราณสถานได้รับการบูรณะแล้ว สภาพส่วนใหญ่ยังคงดีอยู่ การดูแลจัดการถากถางกำจัดวัชพืชในช่วงฤดูฝนทำไม่ทัน มีวัชพืชขึ้นบนองค์เจดีย์
๑๑๖	วัดศรีพิจิตรกิรติกัลยาราม		๓	๓	๓	๙	๑	โบราณสถานได้รับการบูรณะแล้ว สภาพยังคงดี แต่การดูแลยังไม่ทั่วถึง มีวัชพืชขึ้นบนองค์เจดีย์และโบราณสถานจำนวนมาก
๑๑๗	วัดยายชี		๑	๑	๒	๔	๓	เนินโบราณสถานยังไม่ได้ขุดแต่งและบูรณะ มีต้นไม้และวัชพืชขึ้นปกคลุมทั่วบริเวณ
๑๑๘	โบราณสถานร้าง ต. ๓๑	ต. ๓๑	๑	๑	๑	๓	๓	เนินโบราณสถานยังไม่ได้ขุดแต่งและบูรณะ มีต้นไม้และวัชพืชขึ้นปกคลุมทั่วบริเวณ

ลำดับที่	ชื่อโบราณสถาน	รหัสโบราณสถาน (ถ้ามี)	คะแนน			คะแนนรวม ๙	ลำดับความสำคัญ	สภาพปัจจุบัน
			ด้านประวัติศาสตร์ ๓	ด้านศิลปกรรม ๓	ด้านกายภาพ ๓			
๑๑๙	โบราณสถานร้าง ต. ๓๒	ต. ๓๒	๑	๑	๑	๓	๓	เนินโบราณสถานยังไม่ได้ขุดแต่งและบูรณะ มีต้นไม้และวัชพืชขึ้นปกคลุมทั่วบริเวณ
๑๒๐	โบราณสถานร้าง ต. ๓๓	ต. ๓๓	๑	๑	๑	๓	๓	เนินโบราณสถานยังไม่ได้ขุดแต่งและบูรณะ มีต้นไม้และวัชพืชขึ้นปกคลุมทั่วบริเวณ
๑๒๑	วัดคลองป่าลาน		๑	๑	๒	๔	๓	เนินโบราณสถานยังไม่ได้ขุดแต่งและบูรณะ มีต้นไม้และวัชพืชขึ้นปกคลุมทั่วบริเวณ
๑๒๒	ถนนพระร่วง ๑ สุโขทัย – กำแพงเพชร		๒	๒	๓	๗	๒	แนวถนนขาดหายไปบางช่วง และมีการขุดลอกคลองโดยนำดินไปถมเป็นบางตอน มีวัชพืชและต้นไม้ขึ้นปกคลุม
๑๒๓	อ่างเก็บน้ำโบราณ หมายเลข ๓		๑	๒	๓	๖	๒	มีสภาพเป็นทุ่งนาและป่าไม้ คันดินยังคงเหลือเป็นบางส่วน
๑๒๔	คันบังคับน้ำและถนนพระร่วง ๓		๑	๒	๓	๖	๒	สภาพปัจจุบันได้ถูกปรับปรุงเป็นเส้นทางถนนสัญจรจากเมืองเก่าสุโขทัยไปถึงบ้านโว้งบ่อ
โบราณสถานด้านทิศตะวันออก								
๑๒๕	วัดตระพังช้าง		๑	๑	๑	๓	๓	เนินโบราณสถานยังไม่ได้ขุดแต่งและบูรณะ มีต้นไม้และวัชพืชขึ้นปกคลุมทั่วบริเวณ
๑๒๖	วัดโบสถ์		๑	๒	๑	๔	๓	เนินโบราณสถานยังไม่ได้ขุดแต่งและบูรณะ มีต้นไม้และวัชพืชขึ้นปกคลุมทั่วบริเวณ
๑๒๗	วัดปากท่อ		๑	๑	๑	๓	๓	เนินโบราณสถานยังไม่ได้ขุดแต่งและบูรณะ มีต้นไม้และวัชพืชขึ้นปกคลุมทั่วบริเวณ
๑๒๘	วัดอีฝ้าย		๑	๑	๑	๓	๓	เนินโบราณสถานยังไม่ได้ขุดแต่งและบูรณะ มีต้นไม้และวัชพืชขึ้นปกคลุมทั่วบริเวณ
๑๒๙	วัดหญ้ากร่อน		๑	๒	๒	๕	๒	โบราณสถานได้รับการบูรณะแล้ว สภาพโดยรวมยังคงดี
๑๓๐	โบราณสถานร้าง ตอ. ๖	ตอ. ๖	๑	๑	๑	๓	๓	โบราณสถานยังไม่ได้ขุดแต่งและบูรณะ มีวัชพืชและต้นไม้ใหญ่ขึ้นปกคลุมทั่วบริเวณอย่างหนาแน่น
๑๓๑	วัดป่าเรไร		๑	๑	๑	๓	๓	โบราณสถานยังไม่ได้ขุดแต่งและบูรณะ มีวัชพืชและต้นไม้ใหญ่ขึ้นปกคลุมทั่วบริเวณอย่างหนาแน่น

ลำดับที่	ชื่อโบราณสถาน	รหัสโบราณสถาน (ถ้ามี)	คะแนน			คะแนนรวม ๙	ลำดับความสำคัญ	สภาพปัจจุบัน
			ด้านประวัติศาสตร์ ๓	ด้านศิลปกรรม ๓	ด้านกายภาพ ๓			
๑๓๒	วัดช้างล้อม		๓	๓	๓	๙	๑	โบราณสถานได้รับการบูรณะแล้ว ส่วนใหญ่ยังคงสภาพดีการดูแลตัดหญ้ารอบบริเวณสะอาด เรียบร้อย แต่มีวัชพืชขึ้นบนองค์เจดีย์บ้าง
๑๓๓	เพนียดช้าง		๑	๒	๑	๔	๓	โบราณสถานยังไม่ได้ขุดแต่งและบูรณะ มีวัชพืชและต้นไม้ใหญ่ขึ้นปกคลุมทั่วบริเวณ
๑๓๔	วัดต้นมะขาม		๑	๒	๒	๕	๒	โบราณสถานได้รับการบูรณะแล้วอยู่ในสภาพดี การจัดการพื้นที่โดยรอบค่อนข้างดี
๑๓๕	วัดเจดีย์ยอดหัก		๑	๒	๒	๕	๒	โบราณสถานได้รับการบูรณะแล้ว สภาพโดยรวมยังคงดีอยู่ การดูแลจัดการพื้นที่โดยรอบ สะอาด เรียบร้อย
๑๓๖	วัดพระนอน		๑	๑	๑	๓	๓	โบราณสถานได้รับการบูรณะแล้ว สภาพโดยรวมยังคงดีอยู่ การดูแลจัดการพื้นที่โดยรอบ สะอาด เรียบร้อย
๑๓๗	วัดตระพังทองหลาง		๑	๓	๓	๗	๒	โบราณสถานได้รับการบูรณะแล้ว สภาพโดยทั่วไปยังคงดีการดูแลจัดการพื้นที่โบราณสถานค่อนข้างดี
๑๓๘	วัดเจดีย์สูง		๑	๒	๒	๕	๒	โบราณสถานได้รับการบูรณะแล้ว สภาพโดยทั่วไปยังคงดีการดูแลจัดการพื้นที่โบราณสถานค่อนข้างดีแต่มีวัชพืชขึ้นบนองค์เจดีย์บ้าง
๑๓๙	วัดเกาะไม้แดง		๑	๒	๒	๕	๒	โบราณสถานได้รับการบูรณะแล้ว สภาพโดยทั่วไปยังคงดีการดูแลจัดการพื้นที่โบราณสถานค่อนข้างดีแต่มีวัชพืชขึ้นบนองค์เจดีย์บ้าง
๑๔๐	วัดหอคพยอม		๑	๑	๑	๓	๓	เนินโบราณสถานยังไม่ได้ขุดแต่งและบูรณะ มีวัชพืชและต้นไม้ขึ้นปกคลุมทั่วบริเวณ
๑๔๑	โบราณสถานร้าง ตอ. ๑๗	ตอ. ๑๗	๑	๑	๑	๓	๓	เนินโบราณสถานยังไม่ได้ขุดแต่งและบูรณะ มีวัชพืชและต้นไม้ขึ้นปกคลุมทั่วบริเวณ
๑๔๒	อ่างเก็บน้ำโบราณ หมายเลข ๒		๒	๒	๓	๗	๒	สภาพปัจจุบันเป็นที่ลุ่มต่ำ มีคันดินล้อมรอบเกือบทุกด้าน มีต้นไม้และวัชพืชขึ้นปกคลุม
๑๔๓	คันดินบังคับน้ำและถนน หมายเลข ๓		๑	๒	๓	๖	๒	แนวคันดินหายไปบางช่วง และบางส่วนถูกปรับสภาพเป็นที่ราบ
โบราณสถานด้านตะวันตก								
๑๔๔	วัดนครชุม		๑	๑	๒	๔	๓	เนินโบราณสถานยังไม่ได้ขุดแต่งและบูรณะ มีวัชพืชและต้นไม้ขึ้นปกคลุมทั่วบริเวณ

ลำดับที่	ชื่อโบราณสถาน	รหัสโบราณสถาน (ถ้ามี)	คะแนน			คะแนนรวม ๙	ลำดับความสำคัญ	สภาพปัจจุบัน
			ด้านประวัติศาสตร์ ๓	ด้านศิลปกรรม ๓	ด้านกายภาพ ๓			
๑๔๕	โบราณสถานร้าง ตต. ๒	ตต. ๒	๑	๑	๑	๓	๓	เนินโบราณสถานยังไม่ได้ขุดแต่งและบูรณะ มีวัชพืชและต้นไม้ขึ้นปกคลุมทั่วบริเวณ
๑๔๖	วัดยายชี		๑	๑	๑	๓	๓	เนินโบราณสถานยังไม่ได้ขุดแต่งและบูรณะ มีวัชพืชและต้นไม้ขึ้นปกคลุมทั่วบริเวณ
๑๔๗	วัดสะพานหิน		๒	๓	๒	๗	๒	โบราณสถานได้รับการบูรณะแล้ว สภาพโดยรวมยังคงดีอยู่ การจัดการพื้นที่มีวัชพืชขึ้นบนโบราณสถานบ้างประปราย
๑๔๘	วัดจรเข้ร้อง		๑	๑	๒	๔	๓	โบราณสถานยังไม่ได้ขุดแต่งและบูรณะ เนินดินปกคลุมด้วยต้นไม้และวัชพืช
๑๔๙	โบราณสถานร้าง ตต. ๖	ตต. ๖	๑	๑	๒	๔	๓	โบราณสถานได้รับการบูรณะแล้วบางส่วน แต่การดูแลรักษาความสะอาดบริเวณพื้นที่ยังไม่ทั่วถึง
๑๕๐	วัดอรัญญิก		๒	๒	๓	๗	๒	โบราณสถานได้รับการบูรณะแล้ว แต่การดูแลจัดการยังไม่ทั่วถึงทำให้หญ้าและวัชพืชขึ้นค่อนข้างรก (อาจเพราะอยู่ไกล)
๑๕๑	วัดหนองป่าพง		๑	๒	๒	๕	๒	โบราณสถานได้รับการบูรณะแล้ว แต่การดูแลจัดการยังไม่ทั่วถึงทำให้หญ้าและวัชพืชขึ้นค่อนข้างรก (อาจเพราะอยู่ไกล)
๑๕๒	โบราณสถานร้าง ตต. ๙	ตต. ๙	๑	๑	๑	๓	๓	โบราณสถานยังไม่ได้ขุดแต่งและบูรณะ มีวัชพืชปกคลุมทั่วบริเวณ
๑๕๓	โบราณสถานร้าง ตต. ๑๐	ตต. ๑๐	๑	๑	๑	๓	๓	โบราณสถานยังไม่ได้ขุดแต่งและบูรณะ มีวัชพืชและต้นไม้ขึ้นปกคลุมทั่วบริเวณ
๑๕๔	วัดป่าไผ่		๑	๑	๒	๔	๓	โบราณสถานได้รับการบูรณะแล้ว สภาพยังคงดีอยู่ แต่การดูแลอาจไม่ทั่วถึง มีวัชพืชขึ้นบนโบราณสถาน
๑๕๕	วัดตระพังช้างเผือก		๒	๑	๒	๕	๒	โบราณสถานยังไม่ได้ขุดแต่งและบูรณะ มีต้นไม้ใหญ่และวัชพืชขึ้นปกคลุมทั่วบริเวณ
๑๕๖	วัดช้างรอบ		๑	๓	๒	๖	๒	โบราณสถานได้รับการบูรณะนานแล้ว สภาพปัจจุบันเริ่มชำรุดทรุดโทรม มีวัชพืชขึ้นปกคลุมในโบราณสถานบางส่วน
๑๕๗	วัดพระบาทน้อย		๒	๓	๒	๗	๒	โบราณสถานได้รับการบูรณะแล้ว สภาพส่วนใหญ่ยังคงดีอยู่ แต่การดูแลถากถางกำจัดวัชพืชบริเวณโบราณสถานยังไม่ทั่วถึง
๑๕๘	โบราณสถานร้าง ตต. ๑๕	ตต. ๑๕	๑	๑	๑	๓	๓	โบราณสถานยังไม่ได้ขุดแต่งและบูรณะ มีวัชพืชและต้นไม้ขึ้นในบริเวณโบราณสถาน

ลำดับที่	ชื่อโบราณสถาน	รหัสโบราณสถาน (ถ้ามี)	คะแนน			คะแนนรวม ๙	ลำดับความสำคัญ	สภาพปัจจุบัน
			ด้านประวัติศาสตร์ ๓	ด้านศิลปกรรม ๓	ด้านกายภาพ ๓			
๑๕๙	วัดกำแพงหิน		๑	๑	๒	๔	๓	โบราณสถานได้รับการบูรณะแล้ว สภาพโดยรวมยังคงดีอยู่ บริเวณโดยรอบโบราณสถานค่อนข้างสะอาดเรียบร้อย
๑๖๐	โบราณสถานร้าง ตต. ๑๗	ตต. ๑๗	๑	๑	๑	๓	๓	โบราณสถานยังไม่ได้ขุดแต่งและบูรณะ มีวัชพืชและต้นไม้ขึ้นปกคลุมทั่วบริเวณ
๑๖๑	โบราณสถานร้าง ตต. ๑๘	ตต. ๑๘	๑	๑	๑	๓	๓	โบราณสถานยังไม่ได้ขุดแต่งและบูรณะ มีวัชพืชและต้นไม้ขึ้นปกคลุมทั่วบริเวณ
๑๖๒	วัดนาบิ้งเดียว		๑	๑	๑	๓	๓	โบราณสถานยังไม่ได้ขุดแต่งและบูรณะ มีวัชพืชและต้นไม้ขึ้นปกคลุมทั่วบริเวณ
๑๖๓	วัดป่าสัก		๑	๑	๒	๔	๓	โบราณสถานได้รับการบูรณะแล้ว สภาพโดยรวมยังคงดีอยู่ การดูแลพื้นที่ค่อนข้างดี มีวัชพืชขึ้นบนโบราณสถานเล็กน้อย
๑๖๔	วัดป่ามะม่วง		๓	๒	๓	๘	๑	โบราณสถานได้รับการบูรณะแล้ว สภาพยังคงดีอยู่ แต่การดูแลจัดการยังไม่ทั่วถึง (ช่วงฤดูฝนตัดหญ้าไม่ทัน)
๑๖๕	โบราณสถานร้าง ตต. ๒๒	ตต. ๒๒	๑	๑	๑	๓	๓	โบราณสถานได้รับการบูรณะแล้ว สภาพยังคงดีอยู่ แต่การดูแลพื้นที่โดยรอบกำจัดวัชพืชไม่ทัน
๑๖๖	วัดศรีโทน		๒	๒	๒	๖	๒	โบราณสถานได้รับการบูรณะแล้ว สภาพยังคงดีอยู่ แต่การดูแลพื้นที่โดยรอบกำจัดวัชพืชไม่ทัน
๑๖๗	วัดตึก		๒	๒	๒	๖	๒	โบราณสถานได้รับการบูรณะแล้ว สภาพยังคงดีอยู่ แต่การดูแลพื้นที่โดยรอบกำจัดวัชพืชไม่ทัน
๑๖๘	หอเทวาลัยเกษตรพิมาน		๒	๒	๑	๕	๒	โบราณสถานได้รับการบูรณะแล้ว สภาพยังคงดีอยู่ การดูแลถากถางบริเวณสะอาดเรียบร้อย แต่มีวัชพืชขึ้นบนโบราณสถานหลายจุด
๑๖๙	โบราณสถานร้าง ตต. ๒๖	ตต. ๒๖	๑	๑	๒	๔	๓	โบราณสถานได้รับการบูรณะแล้ว สภาพยังคงดีอยู่ การดูแลพื้นที่โดยรอบสะอาดเรียบร้อย สวยงาม
๑๗๐	วัดมังกร		๑	๒	๓	๖	๒	โบราณสถานได้รับการบูรณะแล้ว สภาพยังคงดีอยู่ แต่การดูแลจัดการยังไม่ทั่วถึง มีวัชพืชขึ้นบนโบราณสถานหลายแห่ง
๑๗๑	โบราณสถานร้าง ตต. ๒๘	ตต. ๒๘	๑	๑	๑	๓	๓	เนินโบราณสถานยังไม่ได้ขุดแต่งและบูรณะ มีร่องรอยถูกลักลอบขุดทำลาย

ลำดับที่	ชื่อโบราณสถาน	รหัสโบราณสถาน (ถ้ามี)	คะแนน			คะแนนรวม ๙	ลำดับความสำคัญ	สภาพปัจจุบัน
			ด้านประวัติศาสตร์ ๓	ด้านศิลปกรรม ๓	ด้านกายภาพ ๓			
๑๗๒	โบราณสถานร้าง ตต. ๒๙	ตต. ๒๙	๑	๑	๑	๓	๓	เนินโบราณสถานยังไม่ได้ขุดแต่งและบูรณะ มีร่องรอยถูกลักลอบขุดทำลาย มีต้นไม้ขึ้นบนเนินโบราณสถาน
๑๗๓	โบราณสถานร้าง ตต. ๓๐	ตต. ๓๐	๑	๑	๑	๓	๓	เนินโบราณสถานยังไม่ได้ขุดแต่งและบูรณะ มีร่องรอยถูกลักลอบขุดทำลาย มีต้นไม้ขึ้นบนเนินโบราณสถาน
๑๗๔	โบราณสถานร้าง ตต. ๓๑	ตต. ๓๑	๑	๑	๑	๓	๓	เนินโบราณสถานยังไม่ได้ขุดแต่งและบูรณะ มีร่องรอยถูกลักลอบขุดทำลาย มีต้นไม้ขึ้นบนเนินโบราณสถาน
๑๗๕	โบราณสถานร้าง ตต. ๓๒	ตต. ๓๒	๑	๑	๑	๓	๓	เนินโบราณสถานยังไม่ได้ขุดแต่งและบูรณะ มีร่องรอยถูกลักลอบขุดทำลาย มีต้นไม้ขึ้นบนเนินโบราณสถาน
๑๗๖	วัดเจดีย์งาม		๒	๒	๒	๕	๒	โบราณสถานได้รับการบูรณะแล้ว สภาพทั่วไปยังคงดีอยู่แต่ขาดการดูแล ทำให้มีวัชพืชขึ้นบนโบราณสถานค่อนข้างมาก
๑๗๗	โบราณสถานร้าง ตต. ๓๔	ตต. ๓๓	๑	๑	๑	๓	๓	โบราณสถานยังไม่ได้ขุดแต่งและบูรณะ มีต้นไม้ใหญ่ขึ้นทั่วบริเวณ
๑๗๘	วัดถ้ำหีบบน		๑	๒	๒	๕	๒	โบราณสถานได้รับการบูรณะแล้ว สภาพยังคงดีอยู่แต่ขาดการดูแลรักษา วัชพืชขึ้นรกปกคลุมอย่างมาก
๑๗๙	วัดถ้ำหีบล่าง		๑	๒	๒	๕	๒	เช่นเดียวกับวัดถ้ำหีบบน แต่วัชพืชรกน้อยกว่า
๑๘๐	โบราณสถานร้าง ตต. ๓๗	ตต. ๓๗	๑	๑	๑	๓	๓	เป็นเนินโบราณสถานยังไม่ได้ขุดแต่งและบูรณะ มีร่องรอยถูกลักลอบขุดทำลาย
๑๘๑	โบราณสถานร้าง ตต. ๓๘	ตต. ๓๘	๑	๑	๑	๓	๓	เป็นเนินโบราณสถานยังไม่ได้ขุดแต่งและบูรณะ มีร่องรอยถูกลักลอบขุดทำลาย
๑๘๒	วัดพระยืน		๑	๑	๑	๓	๓	โบราณสถานได้รับการบูรณะแล้ว สภาพโดยรวมยังคงดีอยู่ แต่การดูแลจัดการยังไม่ทั่วถึง ทำให้วัชพืชขึ้นรกทั่วบริเวณโบราณสถาน
๑๘๓	โบราณสถานร้าง ตต. ๔๐	ตต. ๔๐	๑	๑	๑	๓	๓	โบราณสถานยังไม่ได้ขุดแต่งและบูรณะ มีร่องรอยถูกลักลอบขุดทำลาย มีต้นไม้ใหญ่และวัชพืชขึ้นปกคลุมหนาแน่น
๑๘๔	โบราณสถานร้าง ตต. ๔๑	ตต. ๔๑	๑	๑	๒	๔	๓	โบราณสถานได้รับการบูรณะแล้ว การดูแลจัดการพื้นที่โดยรอบค่อนข้างดี แต่มีวัชพืชขึ้นบนองค์เจดีย์บ้าง
๑๘๕	โบราณสถานร้าง ตต. ๔๒	ตต. ๔๒	๑	๑	๑	๓	๓	โบราณสถานยังไม่ได้ขุดแต่งและบูรณะ มีวัชพืชและต้นไม้ขึ้นปกคลุมทั่วบริเวณ

ลำดับที่	ชื่อโบราณสถาน	รหัสโบราณสถาน (ถ้ามี)	คะแนน			คะแนนรวม ๙	ลำดับความสำคัญ	สภาพปัจจุบัน
			ด้านประวัติศาสตร์ ๓	ด้านศิลปกรรม ๓	ด้านกายภาพ ๓			
๑๘๖	โบราณสถานร้าง ตต. ๔๓	ตต. ๔๓	๑	๑	๑	๓	๓	โบราณสถานยังไม่ได้ขุดแต่งและบูรณะ มีวัชพืชและต้นไม้ขึ้นปกคลุมทั่วบริเวณ
๑๘๗	โบราณสถานร้าง ตต. ๔๔	ตต. ๔๔	๑	๑	๒	๔	๓	โบราณสถานยังไม่ได้ขุดแต่งและบูรณะ มีวัชพืชและต้นไม้ขึ้นปกคลุมทั่วบริเวณ
๑๘๘	วัดเขาพระบาทใหญ่		๓	๑	๑	๕	๒	โบราณสถานยังไม่ได้ขุดแต่งและบูรณะ มีวัชพืชและต้นไม้ขึ้นปกคลุมทั่วบริเวณ
๑๘๙	ทำนบพระร่วง ๑		๒	๒	๓	๗	๒	เป็นอ่างเก็บน้ำขนาดใหญ่มีน้ำขัง เรียกว่า “สรีดภงส์” มีทางระบายน้ำลงคลองเสาหอเพื่อระบายหล่อเลี้ยงเมืองเก่าสุโขทัย ปัจจุบันตื้นเขินบ้างเนื่องจากการทับถมของตะกอนดิน
๑๙๐	อ่างเก็บน้ำโบราณสถานหมายเลข๔		๑	๒	๓	๖	๒	สภาพพื้นที่เป็นที่ลุ่ม ใช้ทำการเกษตรกรรม คันดินชำรุดเสียหายไปบางส่วน
๑๙๑	คันบังคับน้ำหมายเลข ๔		๑	๒	๓	๖	๒	แนวคันดินขาดหายเป็นบางส่วน มีต้นไม้และวัชพืชขึ้นปกคลุม
๑๙๒	อ่างเก็บน้ำโบราณหมายเลข ๕		๑	๒	๓	๖	๒	ปัจจุบันมีสภาพตื้นเขินกลายเป็นทุ่งนา คันดินขาดหายไปบางส่วน
๑๙๓	คันบังคับน้ำหมายเลข ๕		๑	๒	๓	๖	๒	แนวคันดินบางตอนขาดหายไป มีต้นไม้และวัชพืชขึ้นปกคลุม

๒.๒.๑๒ โครงสร้างองค์กรและการจัดสรรงบประมาณ

อุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย มีการบริหารงานซึ่งประกอบไปด้วยกิจกรรม ดังต่อไปนี้ คือ งานขุดค้นทางโบราณคดี บูรณะ และดูแลรักษาโบราณสถาน บริการด้านวิชาการและการท่องเที่ยว ประสานงานสร้างความรู้ความเข้าใจให้แก่ประชาชนและหน่วยงานอื่นๆ การบริหารการเงินและบุคลากร การจัดทำแผนงาน เป็นต้น โดยจะมีโครงสร้างงานบริหาร ดังภาพที่ ๘

ภาพที่ ๘ แผนภูมิแสดงโครงสร้างการบริหารองค์กรของอุทยานประวัติศาสตร์

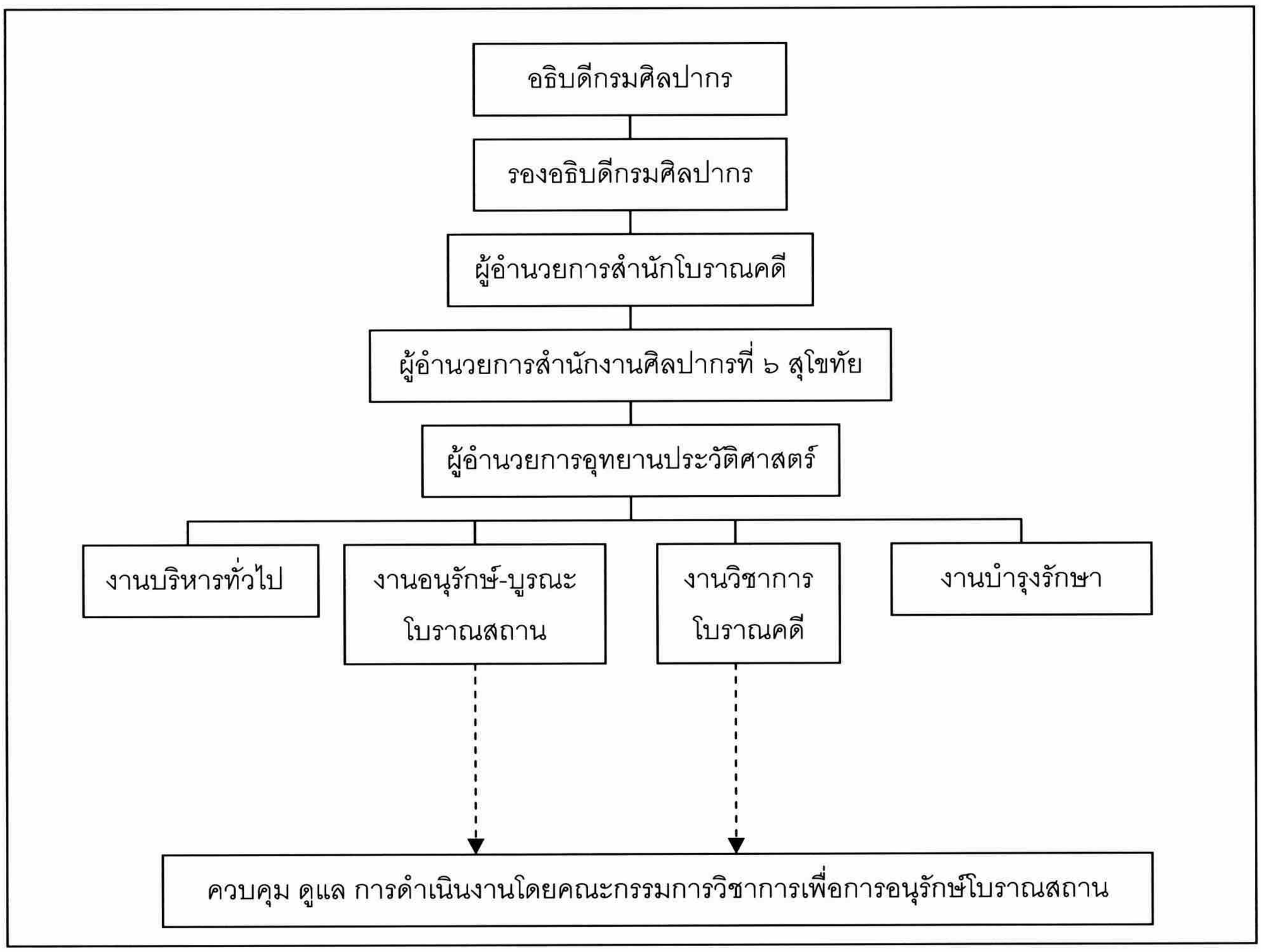

ในการจัดสรรงบประมาณของอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัยนั้น ต้องดำเนินการขอตั้งงบประมาณของสำนักโบราณคดี ผ่านสำนักงานศิลปากรที่ ๖ สุโขทัย โดยมีรายละเอียดของงบประมาณดังนี้

๑) งบดำเนินงาน (ค่าตอบแทนใช้สอยและวัสดุ)

๒) งบดำเนินงาน (ค่าสาธารณูปโภค)

๓) งบดำเนินงาน/งบลงทุน (โครงการเฉพาะ)

๔) งบลงทุน (ค่าครุภัณฑ์)

๕) งบลงทุน (ค่าที่ดินและสิ่งก่อสร้าง)

ตารางที่ ๕ แสดงจำนวนงบประมาณที่ทางอุทยานฯสุโขทัยได้รับในแต่ละปี

จำนวนงบประมาณที่ทางอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัยได้รับตั้งแต่ปี พ.ศ.๒๕๓๔-๒๕๔๖	
ปีงบประมาณ	**จำนวนเงิน(บาท)**
๒๕๓๔	๕,๖๐๐,๐๐๐
๒๕๓๕	๔,๘๓๖,๖๒๐
๒๕๓๖	๗,๓๐๐,๐๐๐
๒๕๓๗	๗,๐๓๕,๗๐๐
๒๕๓๘	๑๒,๐๕๗,๙๘๐
๒๕๓๙	๑๐,๕๘๔,๔๒๐
๒๕๔๐	๑๕,๐๔๐,๑๓๔
๒๕๔๑	๑๐,๖๓๓,๒๘๖.๒๕
๒๕๔๒	๑๕,๐๕๕,๗๔๐
๒๕๔๓	๑๒,๓๗๓,๖๒๔
๒๕๔๔	๑๐,๔๓๖,๑๓๔
๒๕๔๕	๙,๓๗๓,๙๐๐
๒๕๔๖	๑๑,๔๖๕,๘๕๘

ที่มา : อุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย

การขอตั้งงบประมาณของแต่ละอุทยานประวัติศาสตร์ จะจัดทำเป็นรายปี ยกเว้นงบดำเนินงาน/งบลงทุน จะเป็นการขอตั้งงบประมาณต่อเนื่อง ขึ้นอยู่กับระยะเวลาดำเนินการ ทั้งนี้จะทำการเปรียบเทียบงบประมาณของทั้ง ๓ อุทยานฯ โดยจะเปรียบเทียบเฉพาะงบบุคลากรและงบดำเนินงาน หมวดสาธารณูปโภค ซึ่งเป็นงบประมาณที่มีตัวเลขคงที่ หรือมีการเปลี่ยนแปลงค่อนข้างน้อย

ตารางที่ ๖ แสดงการเปรียบเทียบรายละเอียดงบประมาณของ ๓ อุทยานฯ

อุทยานประวัติศาสตร์กำแพงเพชร

ปีงบประมาณ ๒๕๔๕	**ปีงบประมาณ ๒๕๔๖**	**ปีงบประมาณ ๒๕๔๗**
งบบุคลากร ๑,๑๗๒,๔๐๐.- * หมวดค่าจ้างชั่วคราว ๑,๑๗๒,๔๐๐.-	งบบุคลากร ๑,๑๗๒,๔๐๐.- * หมวดค่าจ้างชั่วคราว ๑,๑๗๒,๔๐๐.-	งบบุคลากร ๑,๑๗๒,๔๐๐.- * หมวดค่าจ้างชั่วคราว ๑,๑๗๒,๔๐๐.-
งบดำเนินงาน ● หมวดค่าตอบแทนใช้สอยและวัสดุ ๓,๒๑๕,๐๗๐.- ● หมวดสาธารณูปโภค ๑๔๗,๑๐๐.-	งบดำเนินงาน ● หมวดค่าตอบแทนใช้สอยและวัสดุ ๗๗๕,๕๐๐.- ● หมวดสาธารณูปโภค ๑๖๐,๐๐๐.-	งบดำเนินงาน ● หมวดค่าตอบแทนใช้สอยและวัสดุ ๑,๒๒๕,๕๐๐.- ● หมวดสาธารณูปโภค ๑๕๓,๘๐๐.-

อุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย

ปีงบประมาณ ๒๕๔๕	**ปีงบประมาณ ๒๕๔๖**	**ปีงบประมาณ ๒๕๔๗**
งบบุคลากร ๓,๑๑๑,๖๕๐.- *หมวดค่าจ้างชั่วคราว ๓,๑๑๑,๖๕๐.-	งบบุคลากร ๓,๑๑๑,๖๕๐.- *หมวดค่าจ้างชั่วคราว๓,๑๑๑,๖๕๐.-	งบบุคลากร ๓,๑๑๑,๖๕๐.- *หมวดค่าจ้างชั่วคราว ๓,๑๑๑,๖๕๐.-
งบดำเนินงาน ● หมวดค่าตอบแทนใช้สอยและวัสดุ ๓,๐๗๙,๗๕๐.- ● หมวดสาธารณูปโภค ๓๒๕,๓๐๐.-	งบดำเนินงาน ● หมวดค่าตอบแทนใช้สอยและวัสดุ ๖๐๘,๕๐๐.- ● หมวดสาธารณูปโภค ๔๐๕,๐๐๐.-	งบดำเนินงาน ● หมวดค่าตอบแทนใช้สอยและวัสดุ ๕,๖๑๖,๖๔๐.- ● หมวดสาธารณูปโภค ๕๔๐,๐๐๐.-

อุทยานประวัติศาสตร์ศรีสัชนาลัย

ปีงบประมาณ ๒๕๔๕	**ปีงบประมาณ ๒๕๔๖**	**ปีงบประมาณ ๒๕๔๗**
งบบุคลากร ๒,๓๘๓,๕๕๐.- *หมวดค่าจ้างชั่วคราว๒,๓๘๓,๕๕๐.-	งบบุคลากร ๒,๓๘๓,๕๕๐.- *หมวดค่าจ้างชั่วคราว๒,๓๘๓,๕๕๐.-	งบบุคลากร ๒,๓๘๓,๕๕๐.- *หมวดค่าจ้างชั่วคราว๒,๓๘๓,๕๕๐.-
งบดำเนินงาน ● หมวดค่าตอบแทนใช้สอยและวัสดุ ๓,๑๑๖,๔๖๐.- ● หมวดสาธารณูปโภค ๒๑๖,๘๖๐.-	งบดำเนินงาน ● หมวดค่าตอบแทนใช้สอยและวัสดุ ๗๕๖,๑๐๐.- ● หมวดสาธารณูปโภค ๒๓๐,๐๐๐.-	งบดำเนินงาน ● หมวดค่าตอบแทนใช้สอยและวัสดุ..... ● หมวดสาธารณูปโภค .....

ตารางที่ ๗ เปรียบเทียบงบประมาณของอุทยานประวัติศาสตร์แบ่งตามหมวดรายจ่าย

หมวดรายจ่าย/หน่วยงาน	**ปี ๒๕๔๕**	**ปี ๒๕๔๖**
ค่าจ้างชั่วคราว		
๑. อุทยานประวัติศาสตร์ พระนครคีรี	๔๙๘,๗๒๐	๔๙๘,๗๒๐
๒. อุทยานประวัติศาสตร์ เมืองสิงห์	๓๒๐,๓๒๐	๓๒๐,๓๒๐
๓. อุทยานประวัติศาสตร์ สุโขทัย	**๓,๑๑๑,๖๕๐**	**๓,๑๑๑,๖๕๐**
๔. อุทยานประวัติศาสตร์ ศรีสัชนาลัย	**๒,๓๘๓,๕๕๐**	**๒,๓๘๓,๕๕๐**
๕. อุทยานประวัติศาสตร์ กำแพงเพชร	**๑,๑๗๒,๔๐๐**	**๑,๑๗๒,๔๐๐**
๖. อุทยานประวัติศาสตร์ ศรีเทพ	๘๙๔,๕๖๐	๘๙๔,๕๖๐
๗. อุทยานประวัติศาสตร์ ภูพระบาท	๓๗๐,๕๒๐	๓๗๐,๕๒๐
๘. อุทยานประวัติศาสตร์ พิมาย	๘๙๐,๘๘๐	๘๙๐,๘๘๐
๙. อุทยานประวัติศาสตร์ พนมรุ้ง	๑,๕๐๔,๘๐๐	๑,๕๐๔,๘๐๐

หมวดรายจ่าย/หน่วยงาน	**ปี ๒๕๔๕**	**ปี ๒๕๔๖**
ค่าตอบแทนใช้สอยและวัสดุ		
๑. อุทยานประวัติศาสตร์ พระนครคีรี	๖๔๑,๗๒๐	๗๖๖,๘๐๐
๒. อุทยานประวัติศาสตร์ เมืองสิงห์	๑,๘๘๙,๗๗๐	๕๑๓,๖๐๐
๓. อุทยานประวัติศาสตร์ สุโขทัย	**๓,๐๗๙,๗๕๐**	**๖๐๘,๕๐๐**
๔. อุทยานประวัติศาสตร์ ศรีสัชนาลัย	**๓,๑๑๖,๔๖๐**	**๗๕๖,๑๐๐**
๕. อุทยานประวัติศาสตร์ กำแพงเพชร	**๓,๒๑๕,๐๗๐**	**๗๗๕,๕๐๐**
๖. อุทยานประวัติศาสตร์ ศรีเทพ	๑,๘๑๖,๐๐๐	๔๙๘,๙๐๐
๗. อุทยานประวัติศาสตร์ ภูพระบาท	๑,๗๗๑,๕๖๐	๔๙๐,๓๐๐
๘. อุทยานประวัติศาสตร์ พิมาย	๑,๓๘๓,๓๗๐	๔๑๓,๔๐๐
๙. อุทยานประวัติศาสตร์ พนมรุ้ง	๙๘๗,๘๐๐	๓๓๕,๓๐๐

หมวดรายจ่าย/หน่วยงาน	**ปี ๒๕๔๕**	**ปี ๒๕๔๖**
ค่าสาธารณูปโภค		
๑. อุทยานประวัติศาสตร์ พระนครคีรี	๑๔,๗๖๐	๑๖,๐๐๐
๒. อุทยานประวัติศาสตร์ เมืองสิงห์	๑๓๓,๙๒๐	๒๐๐,๓๘๐
๓. อุทยานประวัติศาสตร์ สุโขทัย	**๓๒๕,๓๐๐**	**๔๐๕,๐๐๐**
๔. อุทยานประวัติศาสตร์ ศรีสัชนาลัย	**๒๑๖,๘๖๐**	**๒๓๐,๐๐๐**
๕. อุทยานประวัติศาสตร์ กำแพงเพชร	**๑๔๗,๑๐๐**	**๑๖๐,๐๐๐**
๖. อุทยานประวัติศาสตร์ ศรีเทพ	๖๕,๕๒๐	๑๒๐,๐๐๐
๗. อุทยานประวัติศาสตร์ ภูพระบาท	๑๐๕,๙๑๐	๑๑๐,๐๐๐
๘. อุทยานประวัติศาสตร์ พิมาย	๕๗,๕๒๐	๗๐,๐๐๐
๙. อุทยานประวัติศาสตร์ พนมรุ้ง	๑๒๐,๓๑๐	๒๐๐,๐๐๐

จากข้อมูลข้างต้น พบว่าอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัยและเมืองบริวาร ได้รับการสนับสนุนด้านงบประมาณค่อนข้างสูง เมื่อเทียบกับอุทยานประวัติศาสตร์แห่งอื่น โดยเฉพาะในส่วนของอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย

ภาพที่ ๙ แผนภูมิแสดงการเปรียบเทียบจำนวนบุคลากรของหมวดค่าจ้างชั่วคราวแต่ละอุทยาน

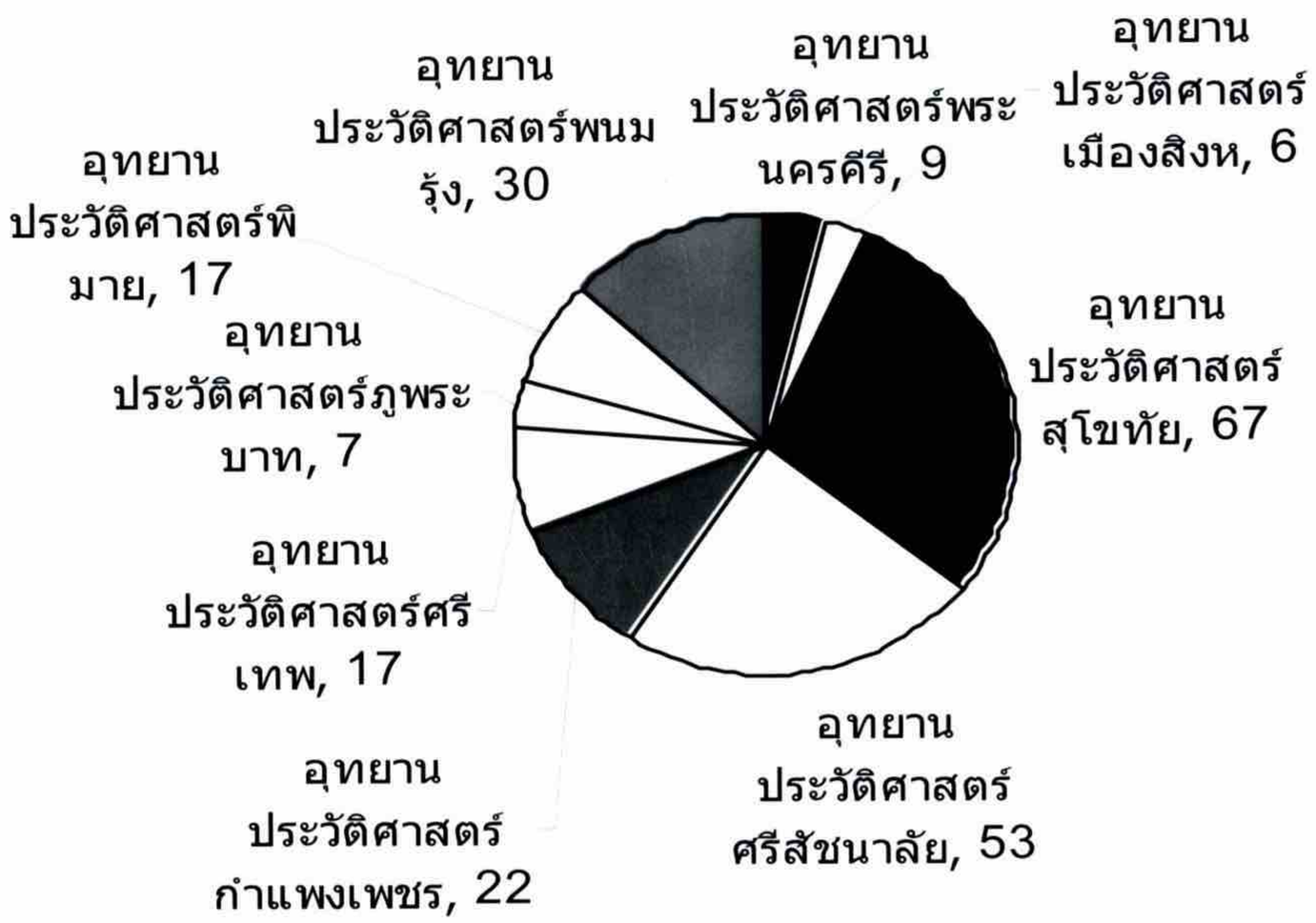

ตารางที่ ๘ แสดงการเปรียบเทียบจำนวนบุคลากรของอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัยและเมืองบริวาร

รายชื่ออุทยานประวัติศาสตร์	ระดับปฏิบัติงาน	ระดับชำนาญงาน	ระดับอาวุโส	ระดับทักษะพิเศษ	ระดับเชี่ยวชาญงาน	รวม
อุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย	๗	๑๓	๖๖	๓๖	๒๔	๑๔๖
อุทยานประวัติศาสตร์ศรีสัชนาลัย	๔	๓	๕๓	๑๒		๗๒
อุทยานประวัติศาสตร์กำแพงเพชร	๕	๒	๒๒	๕๑		๘๐

ตารางที่ ๙ แสดงการเปรียบเทียบจำนวนบุคลากรของหมวดค่าจ้างชั่วคราวของ ๓ อุทยานฯ

ลำดับที่	ประเภท – ตำแหน่ง	สุโขทัย	ศรีสัชนาลัย	กำแพงเพชร
๑	นักวิชาการวัฒนธรรม	๕	๑	๑
๒	บรรณารักษ์	๑		
๓	นายช่างศิลปกรรม	๑		
๔	นายช่างไฟฟ้า	๑		
๕	เจ้าพนักงานเกษตรกรรม	๒	๑	
๖	ช่างสำรวจ	๑	๑	
๗	ช่างเขียนแบบ	๑		
๘	ช่างไฟฟ้า	๑		
๙	เจ้าหน้าที่การเงินและบัญชี	๑		๒
๑๐	เจ้าหน้าที่ธุรการ	๑	๑	๒
๑๑	เจ้าหน้าที่พัสดุ	๒	๑	
๑๒	เจ้าหน้าที่เกษตรกรรม	๓	๑	๑
๑๓	ช่างเครื่องกล	๑		
๑๔	ช่างปูนชั้น ๒	๑		
๑๕	ช่างปูนไม้ชั้น ๒	๑		
๑๖	พนักงานขับเครื่องจักรกลหนัก	๓	๓	
๑๗	เจ้าหน้าที่บันทึกข้อมูล	๒		
๑๘	พนักงานขับรถยนต์	๖	๔	
๑๙	หัวหน้ายาม	๑	๑	
๒๐	พนักงานดูแลรักษาโบราณสถาน	๑๕	๓	
๒๑	ยาม	๑๔	๒๗	๑๔
๒๒	หัวหน้าคนงาน	๑	๒	
๒๓	นายช่างโยธา	๑		๑
๒๔	พนักงานนำชม		๒	
๒๕	พนักงานพิมพ์ดีดชั้น ๒		๑	๑
๒๖	หัวหน้าหมวดสถานที่		๒	
๒๗	พนักงานจำหน่ายบัตร		๒	
รวมจำนวนบุคลากร		**๖๖ คน**	**๕๓ คน**	**๒๒ คน**

ตารางที่ ๑๐ แสดงการเปรียบเทียบพื้นที่รับผิดชอบของอุทยานประวัติศาสตร์ต่าง ๆในประเทศไทย

รายชื่ออุทยานประวัติศาสตร์	พื้นที่รับผิดชอบของอุทยานประวัติศาสตร์ (ไร่)
๑. อุทยานประวัติศาสตร์ พระนครคีรี	๖๐๐
๒. อุทยานประวัติศาสตร์ เมืองสิงห์	๒๐๐
๓. อุทยานประวัติศาสตร์ สุโขทัย	**๔๓,๗๕๐**
๔. อุทยานประวัติศาสตร์ ศรีสัชนาลัย	**๒๘,๒๑๗**
๕. อุทยานประวัติศาสตร์ กำแพงเพชร	**๒,๑๑๔**
๖. อุทยานประวัติศาสตร์ ศรีเทพ	๒,๘๘๙
๗. อุทยานประวัติศาสตร์ ภูพระบาท	๓,๔๓๐
๘. อุทยานประวัติศาสตร์ พิมาย	๑๑๕
๙. อุทยานประวัติศาสตร์ พนมรุ้ง	๔๕๑

จากข้อมูลข้างต้นทำให้ทราบถึงสัดส่วนของจำนวนลูกจ้าง ซึ่งนับว่าอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย มีสัดส่วนที่ค่อนข้างมากเมื่อเทียบกับจำนวนบุคลากรของอุทยานฯอื่นๆ เนื่องจากอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัยมีพื้นที่รับผิดชอบที่มากกว่าอุทยานฯอื่นๆ แต่อย่างไรก็ตาม ยังถือว่าทางอุทยานฯยังมีจำนวนบุคลากรที่ไม่เพียงพอในการดำเนินการดูแลรักษาพื้นที่อุทยานฯ อย่างทั่วถึง

๒.๓ กฎหมายและอนุสัญญาที่เกี่ยวข้อง

ข้อกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการจัดทำแผนแม่บทอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัยและเมืองบริวาร และบริเวณโดยรอบมีอยู่หลายฉบับดังนี้

๑. รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. ๒๕๔๐

เป็นกฎหมายแม่บทในการปกครองประเทศ มาตรา ๔๖ ให้บุคคลซึ่งรวมกันเป็นชุมชนท้องถิ่นดั้งเดิม ย่อมมีสิทธิอนุรักษ์หรือ ฟื้นฟูจารีตประเพณีภูมิปัญญาท้องถิ่น ศิลปะ หรือวัฒนธรรมอันดีของท้องถิ่นและของชาติ และมีส่วนร่วมในการจัดการบำรุงรักษาและการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างสมดุลและยั่งยืน หมายถึงประชาชนที่อาศัยในพื้นที่โครงการและบริเวณโดยรอบมีสิทธิในการร่วมมือรักษาและพัฒนาพื้นที่ของตนเอง ร่วมกับองค์กรปกครองท้องถิ่น ได้แก่ เทศบาล และองค์การบริหารส่วนตำบลที่ดูแลในพื้นที่นั้น ๆ

๒. พ.ร.บ. โบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ และพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๐๔

พ.ร.บ. โบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ และพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๐๔ แก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ. ๒๕๓๕ บัญญัติให้อำนาจอธิบดีกรมศิลปากร ประกาศในราชกิจจานุเบกษาขึ้นทะเบียนโบราณสถานใด ๆ ในพื้นที่วางผังแม่บทได้ตามที่อธิบดีกรมศิลปากรจะเห็นสมควร และให้มีอำนาจกำหนดเขตที่ดินตามที่เห็นสมควรเป็นเขตโบราณสถาน โดยให้ถือว่าเป็นโบราณสถานด้วยก็ได้ ประกาศกรมศิลปากรดังกล่าวนี้อธิบดีจะเพิกถอนหรือแก้ไขเพิ่มเติมก็ได้โดยให้กระทำโดยประกาศในราชกิจจานุเบกษาเช่นกัน

ภายในเขตโบราณสถานห้ามมิให้บุคคลใดก่อสร้างอาคารตามกฎหมายว่าด้วยการควบคุมการก่อสร้างอาคาร เว้นแต่จะได้รับอนุญาตเป็นหนังสือจากอธิบดีกรมศิลปากร

๓. พ.ร.บ. การผังเมือง พ.ศ. ๒๕๑๘

พ.ร.บ. การผังเมือง พ.ศ. ๒๕๑๘ เป็นกฎหมายซึ่งมีลักษณะการจัดระเบียบ ควบคุมและส่งเสริม การอนุรักษ์ และการพัฒนาเชิงกายภาพ ซึ่งเมื่อพิจารณาสาระในกฎหมายผังเมืองจะพบว่า มีการกำหนดเพื่อให้ผังเมืองเป็นเครื่องมือในการอนุรักษ์และพัฒนาเมืองโบราณ ดังปรากฏใน มาตรา ๔ ซึ่งให้นิยามการผังเมืองว่าหมายถึง การจัดทำและดำเนินการให้เป็นไปตามผังเมืองรวมและผังเมืองเฉพาะในบริเวณเมือง และบริเวณที่เกี่ยวข้อง หรือชนบท

๑) เพื่อสร้างหรือพัฒนาเมืองหรือส่วนของเมืองขึ้นใหม่ หรือแทนเมือง หรือส่วนของเมืองที่ได้รับความเสียหาย

๒) เพื่อให้มีหรือทำให้มียิ่งขึ้นซึ่งสุขลักษณะ ความสะดวกสบาย ความเป็นระเบียบ ความสวยงาม การใช้ประโยชน์ในทรัพย์สิน ความปลอดภัยของประชาชน และสวัสดิภาพของสังคม

๓) เพื่อส่งเสริมการเศรษฐกิจสังคม และสภาพแวดล้อม

๔) เพื่อดำรงรักษาหรือบูรณะสถานที่และวัตถุที่มีประโยชน์หรือคุณค่าในทางศิลปกรรม สถาปัตยกรรม ประวัติศาสตร์ หรือโบราณคดี

๕) เพื่อบำรุงรักษาทรัพยากรธรรมชาติ ภูมิประเทศที่งดงาม หรือมีคุณค่าในทางธรรมชาติ

โดยในมาตรา ๑๘ ได้ให้อำนาจกรมโยธาธิการและผังเมืองหรือท้องถิ่น สามารถดำเนินการวางผังเมืองรวมหรือผังเมืองเฉพาะเองได้ ซึ่งการประกาศใช้ผังเมืองรวมให้ออกกฎกระทรวง โดยในกระบวนการจัดทำผังเมืองนั้น ได้เน้นให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการแสดงหรือเสนอข้อคิดเห็นต่าง ๆ ได้มาก และสามารถปรับปรุงให้สอดคล้องต่อการเปลี่ยนแปลงของพื้นที่ได้ตามขั้นตอนด้วย

ซึ่งในการจัดทำแผนแม่บทอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย จะมีรายละเอียดเกี่ยวกับการควบคุมการใช้ประโยชน์ที่ดินซึ่งจำแนกเป็นประเภทกิจกรรม และกำหนดแนวเขตที่ดินออกเป็นประเภทหรือย่าน พร้อมระบบโครงสร้างพื้นฐานและข้อกำหนดที่จะให้ปฏิบัติหรือไม่ให้ปฏิบัติเกี่ยวกับการใช้ประโยชน์ที่ดิน หรืออนุญาตหรือไม่อนุญาตให้ก่อสร้างอาคารนั้น เป็นการจำกัดสิทธิและเสรีภาพของประชาชนในพื้นที่ กฎหมายรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยบัญญัติไว้จะกระทำมิได้เว้นแต่มีกฎหมายเฉพาะบัญญัติไว้ให้กระทำได้ ซึ่ง *พ.ร.บ. การผังเมือง พ.ศ. ๒๕๑๘* จะเป็นกฎหมายที่สามารถทำให้จำกัดสิทธิและเสรีภาพของประชาชนได้ โดยไม่เป็นการริดรอนสิทธิและเสรีภาพของประชาชนในพื้นที่การวางแผนแม่บทโดยรอบอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย

๔. พ.ร.บ. ควบคุมอาคาร พ.ศ. ๒๕๒๒

เป็นกฎหมายซึ่งให้อำนาจองค์การปกครองส่วนท้องถิ่น ในการควบคุมดูแลเรื่องของการปลูกสร้างอาคาร การใช้อาคาร การสาธารณูปโภค และสาธารณูปการ โดยเน้นในเรื่องของสุขลักษณะและความปลอดภัยเป็นหลัก การควบคุมในเรื่องต่าง ๆ โดยการออกกฎกระทรวง ในมาตรา ๑๐ ได้ ให้อำนาจท้องถิ่นในการออกข้อบัญญัติท้องถิ่นกำหนดรายละเอียดเพิ่มเติมได้อีก

โดยให้อำนาจรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทยโดยคำแนะนำของอธิบดีกรมโยธาธิการและผังเมืองหรือเจ้าพนักงานท้องถิ่นแล้วแต่กรณี สามารถกำหนดรายละเอียดการใช้ประโยชน์ที่ดิน ซึ่งจำแนกเป็นประเภทกิจกรรม และกำหนดแนวเขตการแบ่งที่ดินออกเป็นประเภทกิจกรรมและย่าน พร้อมข้อกำหนดที่จะให้ปฏิบัติ หรือไม่ให้ปฏิบัติเกี่ยวกับการใช้ประโยชน์ที่ดิน และจะอนุญาตหรือไม่อนุญาตให้ก่อสร้างประเภท ชนิด หรือขนาดของอาคารต่างๆอีกฉบับ และให้ประกาศในราชกิจจานุเบกษาต่อไป

๕. พระราชบัญญัติเทศบาล พ.ศ. ๒๔๙๖

เป็นกฎหมายลักษณะให้อำนาจการบริหารจัดการ โดยองค์กรปกครองท้องถิ่น พื้นที่โครงการบริเวณโดยรอบอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย พื้นที่ส่วนใหญ่เป็นชุมชนเมืองจะอยู่ในความดูแลรับผิดชอบของเทศบาลตำบลเมืองเก่าโดยมีหน้าที่ตามมาตรา ๕๐ ดังนี้

๑) รักษาความสงบเรียบร้อยของประชาชน

๒) ให้มีและบำรุงทางบกและทางน้ำ

๓) รักษาความสะอาดของถนน หรือทางเดิน และที่สาธารณะ รวมทั้งการกำจัดมูลฝอยและสิ่งปฏิกูล

๔) ป้องกันและระงับโรคติดต่อ

๕) ให้มีเครื่องใช้ในการดับเพลิง

๖) ให้ราษฎรได้รับการศึกษาอบรม

๗) ส่งเสริมการพัฒนาสตรี เด็ก เยาวชน ผู้สูงอายุ และผู้พิการ

๘) บำรุงศิลปะ จารีตประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่น และวัฒนธรรมอันดีของท้องถิ่น

๙) หน้าที่อื่นตามที่กฎหมายบัญญัติให้เป็นหน้าที่ของเทศบาล

ในการดำเนินการเพื่อให้เป็นตามอำนาจหน้าที่ดังกล่าวข้างต้น เทศบาลตำบลมีอำนาจตราเทศบัญญัติตามมาตรา ๖๐ เพื่อใช้เป็นกฎหมายในการบริการจัดการ และควบคุมกำกับดูแลในเรื่องต่าง ๆ ได้ โดยไม่ขัดแย้งต่อบทบาทกฎหมายในกรณีดังต่อไปนี้

๑) เพื่อปฏิบัติการให้เป็นไปตามหน้าที่ของเทศบาลที่กำหนดไว้ในพระราชบัญญัติ

๒) เมื่อมีกฎหมายบัญญัติให้เทศบาลตราพระราชบัญญัติ ซึ่งในเทศบัญญัตินั้นจะกำหนดโทษปรับผู้ละเมิดเทศบัญญัติไว้ด้วยก็ได้ แต่ห้ามมิให้กำหนดเกินกว่าหนึ่งพันบาท

๖. พระราชบัญญัติสภาตำบลและองค์การบริหารส่วนตำบล พ.ศ. ๒๕๓๗

เป็นกฎหมายลักษณะการบริหารจัดการโดยองค์ประกอบส่วนท้องถิ่นในเขตพื้นที่ตำบล ตามมาตรา ๖๖ องค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) มีอำนาจหน้าที่ในการพัฒนาตำบล ทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม ซึ่งตามมาตรา ๖๗ องค์การบริหารส่วนตำบลมีหน้าที่ในความรับผิดชอบ ดังนี้

๑) จัดให้มีการบำรุงรักษาทางน้ำและทางบก

๒) รักษาความสะอาดของท้องถนน ทางน้ำ ทางเดิน และที่สาธารณะ รวมทั้งกำจัดมูลฝอยสิ่งปฏิกูล

๓) ป้องกันโรคและระงับโรคติดต่อ

๔) ป้องกันและบรรเทาสาธารณะภัย

๕) ส่งเสริมการศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม

๖) ส่งเสริมการพัฒนาสตรี เด็ก เยาวชน ผู้สูงอายุ และผู้พิการ

๗) คุ้มครอง ดูแล และบำรุงรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

๘) ปฏิบัติหน้าที่อื่นตามที่ทางราชการมอบหมาย

๙) การกำหนดบริเวณห้ามก่อสร้าง ดัดแปลง ใช้หรือเปลี่ยนการใช้อาคารบางชนิดหรือบางประเภท

๑๐) การกำหนดรายละเอียดการใช้ประโยชน์ที่ดิน ซึ่งจำแนกเป็นประเภทกิจกรรม และกำหนดแนวเขตการแบ่งที่ดินออกเป็นประเภทกิจกรรมและย่าน พร้อมข้อกำหนดที่จะให้ปฏิบัติหรือไม่ให้ปฏิบัติเกี่ยวกับการใช้ประโยชน์ที่ดิน และจะอนุญาตหรือไม่อนุญาตให้ก่อสร้างประเภท ชนิด หรือขนาดของอาคารต่าง ๆ อีกฉบับ นอกจากกฎหมายเกี่ยวกับการผังเมืองที่ได้กล่าวไว้แล้ว

๗. พ.ร.บ. ว่าด้วยการเวนคืนอสังหาริมทรัพย์ พ.ศ. ๒๕๓๐

การพัฒนาพื้นที่โดยรอบอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย มีรายละเอียดเกี่ยวกับระบบโครงสร้างพื้นฐาน โดยเฉพาะถนนและที่อุปกรณ์ซึ่งอยู่ในพื้นที่เอกชนเป็นเจ้าของ การได้มาซึ่งที่ดินหรืออสังหาริมทรัพย์อื่น เพื่อก่อสร้างระบบโครงสร้างพื้นฐาน ให้กระทำโดยการเวนคืน

พ.ร.บ. ว่าด้วยการเวนคืนอสังหาริมทรัพย์ พ.ศ. ๒๕๓๐ ให้อำนาจเจ้าพนักงานท้องถิ่นหรือเจ้าพนักงานเวนคืนออกพระราชกฤษฎีกากำหนดเขตที่ดิน เพื่อทำการสำรวจเพื่อเวนคืน หรือเสนอ พ.ร.บ. เวนคืน ฯลฯ ได้

การเวนคืนที่ดินของเอกชนในแนวถนนหรือที่อุปกรณ์นั้น จะต้องจัดทำรายละเอียด เจ้าของที่ดินหรือผู้ครอบครองที่ดินโดยชอบด้วยกฎหมาย จำนวนพื้นที่ดินที่จะต้องถูกเวนคืน ราคาที่ดินที่จะต้องชดเชย ฯลฯ พร้อมเสนอเป็นแผนปฏิบัติการ (Action Plan) เพื่อจัดสรรงบประมาณและกำหนดระยะเวลาการก่อสร้างได้ทันที

๒.๔ แผนพัฒนาที่เกี่ยวข้อง

แผนพัฒนาพื้นที่ระดับต่าง ๆ ที่มีผลกระทบต่อพื้นที่ศึกษา

๑. แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ ๙ (พ.ศ.๒๕๔๕ - ๒๕๔๙) ซึ่งเน้นด้านการพัฒนาที่สมดุลทั้งด้าน คน สังคม เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อม โดยยึดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

๒. พันธกรณีระหว่างประเทศ : โครงการพัฒนาความร่วมมือทางเศรษฐกิจในภูมิภาคลุ่มน้ำโขง ๖ ประเทศ ได้แก่ กัมพูชา – สหภาพเมียนมาร์ – สปป. ลาว – เวียดนาม – ไทย – จีนตอนใต้ (ยูนาน) ที่เรียกว่า Greater Mekong Subregion (GMS)

๓. พันธกรณีระหว่างประเทศ : พัฒนาโครงข่ายระบบคมนาคมและขนส่งระหว่างประเทศในเส้นทาง ๓ ประเภท ได้แก่ ทางหลวงแผ่นดิน โครงข่ายระบบทางรถไฟระหว่างประเทศ และอาเซียนบริดจ์

๔. ปฏิญญาพุกาม : ยุทธศาสตร์ร่วมมือทางเศรษฐกิจ ๔ ประเทศ ลุ่มแม่น้ำอิรวดี – แม่น้ำเจ้าพระยา – แม่น้ำโขง

๕. ยุทธศาสตร์การพัฒนาระดับภาคและกลุ่มจังหวัด

๖. วิสัยทัศน์ยุทธศาสตร์ กลุ่มจังหวัดภาคเหนือตอนล่าง (กลุ่ม ๑)

๗. แผนยุทธศาสตร์จังหวัดสุโขทัย

๘. แผนพัฒนาจังหวัดสุโขทัย

๙. แผนพัฒนาเทศบาลตำบลเมืองเก่า จังหวัดสุโขทัย

สามารถสรุปผลการวิเคราะห์ได้ดังนี้

วิเคราะห์ผลกระทบและแผนพัฒนาพื้นที่ระดับต่าง ๆ ที่มีผลกับพื้นที่ศึกษา

ความสำคัญของจังหวัดในระดับภาค

จากการศึกษานโยบายและแผนพัฒนาที่เกี่ยวข้องกับพื้นที่ศึกษาและพื้นที่โครงการ พบว่าบริเวณพื้นที่โครงการเป็นพื้นที่ที่จะได้รับประโยชน์จากการพัฒนาตามนโยบายและแผนพัฒนา ทั้งในระดับนานาชาติ ระดับ ประเทศ และระดับท้องถิ่น ทั้งโดยทางตรงและโดยทางอ้อม พื้นที่กลุ่มจังหวัดภาคเหนือตอนล่าง จะได้รับผลจากการพัฒนาตามยุทธศาสตร์ “สะพานเศรษฐกิจอาเซียน” (ASEAN Land bridge) และสี่แยกอินโดจีนไปพร้อมๆ กับการพัฒนาพื้นที่จังหวัดต่างๆ มากกว่าครึ่งหนึ่งของประเทศไทย กล่าวคือ การพัฒนาตามยุทธศาสตร์ “สะพานเศรษฐกิจอาเซียน” ที่จะพาดผ่านพื้นที่ ๔ ประเทศอันได้แก่ สหภาพเมียนมาร์ ไทย ลาว และเวียดนาม ซึ่งจะเป็นการเชื่อมต่อระหว่างประเทศเอเชียใต้ในมหาสมุทรอินเดียเข้ากับประเทศฟิลิปปินส์ และกลุ่ม APEC ในมหาสมุทรแปซิฟิค อันจะอำนวยความสะดวกรวดเร็ว และประหยัดค่าใช้จ่ายในการขนส่งสินค้าโดยไม่ต้องอ้อมผ่านแหลมมลายู นอกจากนี้ “สะพานเศรษฐกิจอาเซียน” ยังมีความสำคัญต่อประเทศอาเซียนกับประเทศจีนตอนใต้อีกด้วย รวมทั้งการพัฒนาตามโครงการนี้มีผลต่อการพัฒนาพื้นที่จังหวัดต่างๆ ตามที่เส้นทางสายนี้พาดผ่านทั้งในภาคตะวันออก เฉียงเหนือและภาคเหนือตอนล่าง เมื่อรวมกับการขยาย

ถนน ๔ ช่องจราจร จากกรุงเทพมหานคร ผ่านจังหวัดนครสวรรค์สู่ชายแดน อำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงราย เพื่อเชื่อมต่อกับเส้นทางเชียงตุง เชียงรุ้ง จนถึงเมืองคุนหมิง ประเทศสาธารณรัฐประชาชนจีน จะยิ่งส่งเสริมให้ยุทธศาสตร์การพัฒนาภาคเหนือของประเทศมีประสิทธิภาพดียิ่งขึ้น ทั้งทางด้านการค้า พาณิชยกรรม การท่องเที่ยวและอุตสาหกรรม โดยเฉพาะอย่างยิ่งพื้นที่ศึกษาหรือกลุ่มจังหวัดภาคเหนือตอนล่างจะได้รับประโยชน์อย่างสูงสุด โดยจะมีจังหวัดพิษณุโลกเป็นเสมือน “สี่แยกอินโดจีน” หรือเป็นศูนย์กลางของเอเชียอาคเนย์ โดยปริยาย เนื่องจากมีแนวถนนสายหลักของภูมิภาคพาดผ่านทั้งในแนวเหนือ – ใต้ (คุนหมิง – กรุงเทพมหานคร) และแนวตะวันออก – ตะวันตก (ดานัง ประเทศเวียดนาม – เมาะละแหม่ง ย่างกุ้ง สหภาพเมียนมาร์)

ผลจากการพัฒนาเครือข่ายเส้นทางคมนาคมตามนโยบายความร่วมมือระหว่างกลุ่มประเทศในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ และลักษณะภูมิประเทศจะทำให้จังหวัดพิษณุโลกกลายเป็นเมืองศูนย์กลางการพัฒนาของภาคเหนือตอนล่าง และเป็นเมืองหลักของกลุ่มจังหวัดภาคเหนือตอนล่าง อันประกอบด้วย จังหวัดตาก พิษณุโลก เพชรบูรณ์ สุโขทัย อุตรดิตถ์ (อันเป็นอนุภาคเพื่อรองรับยุทธศาสตร์การพัฒนาประเทศท่องเที่ยว) โดยมีวิสัยทัศน์ “ศูนย์กลางบริการสี่แยกอินโดจีน” ซึ่งมีเป้าประสงค์ของการพัฒนาสำคัญเพื่อให้เป็นจุดรองรับและประสานการเชื่อมโยงชายแดน การผลิต การตลาด อุตสาหกรรม เกษตรกรรม และการท่องเที่ยวของภาคเหนือตอนล่างโดยมุ่งพัฒนาและเชื่อมโยงแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศน์และประวัติศาสตร์ร่วมยุคด้วยการเชื่อมโยงการคมนาคมในกลุ่มจังหวัดและภูมิภาค ปรับปรุงและพัฒนาสถานที่ ระบบสาธารณูปโภค และสาธารณูปการ ส่งเสริมการใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสมและระบบตลาดกลาง

จากที่กล่าวมาข้างต้น จะเห็นได้ว่าบทบาทของจังหวัดสุโขทัยในระดับภาค จะเป็นความสำคัญในระดับรองเท่านั้น โดยที่จังหวัดพิษณุโลกเป็นศูนย์กลางของการพัฒนาที่สำคัญที่สุดของภูมิภาคนี้ แต่หากพิจารณาจากทำเลที่ตั้งของจังหวัดสุโขทัย ซึ่งตั้งอยู่ห่างจากจังหวัดพิษณุโลกซึ่งจะเป็น “สี่แยกอินโดจีน” ในอนาคตอันใกล้ด้วยระยะทางเพียง ๖๐ กิโลเมตร และเมื่อวิเคราะห์ถึงสภาพที่ตั้งลักษณะทางกายภาพ สภาพทั่วไปทางเศรษฐกิจ สังคม ศักยภาพของพื้นที่และความสัมพันธ์กับภูมิภาคข้างเคียงโดยรอบ จะเห็นได้ว่าจังหวัดสุโขทัยมีความสำคัญต่อภาคเหนือตอนล่างทางด้านประวัติศาสตร์ และการท่องเที่ยวทั้งในระดับประเทศและระดับภาค เนื่องจากจังหวัดสุโขทัยเป็นที่ตั้งของราชธานีแห่งแรกของไทยซึ่งมีความเจริญรุ่งเรืองอย่างยิ่งในสมัยพ่อขุนรามคำแหงมหาราช อันมีประจักษ์พยานแห่งความเจริญในอดีตของสุโขทัย คือโบราณสถานและโบราณวัตถุมากมาย การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยได้บรรจุไว้เป็นกลุ่มสินค้าการท่องเที่ยวด้านประวัติศาสตร์ วัฒนธรรมและเทศกาลประเพณีที่สำคัญในระดับชาติมาโดยตลอด

ความสำคัญของพื้นที่โครงการในระดับจังหวัด และระดับอำเภอ

บทบาทด้านการท่องเที่ยวของพื้นที่โครงการนับว่าชัดเจนอย่างยิ่ง อาจกล่าวได้ว่ามีความสำคัญในระดับชาติเลยทีเดียว ซึ่งในแต่ละปีจะมีนักท่องเที่ยวเข้ามาท่องเที่ยวเป็นจำนวนมากในแต่ละปี พื้นที่อุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัยเป็นเขตโบราณสถานที่มีความสำคัญอย่างยิ่งทางด้านประวัติศาสตร์ เกียรติภูมิของชาวสุโขทัยที่สืบทอดกันมากว่า ๗๐๐ ปี นอกจากความสำคัญทางด้านประวัติศาสตร์แล้ว ยังเป็นเสมือนทรัพยากรทางด้านการท่องเที่ยวที่มีความสำคัญอย่างยิ่งต่อจังหวัดสุโขทัย จึงสมควรอย่างยิ่งที่จะต้องรับการดูแลรักษาให้อยู่ในสภาพที่ดีเพื่อเป็นมรดกชาติและมรดกโลกไปอย่างยาวนาน

๒.๕ บทวิเคราะห์เพื่อสรุปแนวทางการพัฒนา

อุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย เป็นสถานที่มีความสำคัญทางประวัติศาสตร์ โบราณคดี และศิลปวัฒนธรรม เนื่องจากหลักฐานที่ปรากฏแสดงให้เห็นถึงผลงานทางสถาปัตยกรรมที่โดดเด่น นับเป็นตัวแทนของศิลปกรรมไทยยุคแรก และเป็นต้นกำเนิดของการสร้างประเทศ โดยสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เสด็จพระราชดำเนินเป็นองค์ประธานในพิธีเปิดอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัยอย่างเป็นทางการเมื่อวันจันทร์ ที่ ๒๐ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๕๓๑ นอกจากนี้ ยังได้รับการขึ้นบัญชีเป็น มรดกโลกจากองค์การยูเนสโก (UNESCO) เมื่อปี พ.ศ.๒๕๓๔ อีกด้วย ทำให้เกิดกระบวนการอนุรักษ์อย่างต่อเนื่องและเป็นระบบ ทำให้ภาพของความเป็นอุทยานประวัติศาสตร์ค่อนข้างมีความสมบูรณ์และมีโครงสร้างจินตภาพที่มีความชัดเจนในระดับหนึ่ง คือ ลักษณะของเมืองเก่าที่ล้อมรอบด้วยแนวกำแพงและคูเมืองเก่า ภายในเขตกำแพงเมืองมีการผสมผสานระหว่างย่านโบราณสถาน ย่านการค้า และพักอาศัย มีแนวแกนตะวันออก – ตะวันตก และเหนือ – ใต้ มุ่งเข้าสู่จุดหมายตาหลักบริเวณศูนย์กลางของเมือง คือ วัดมหาธาตุ ส่วนบริเวณรอบนอกกำแพงเมือง มีชุมชนที่เป็นย่านพักอาศัย โดยเฉพาะบนทางหลวงแผ่นดินหมายเลข ๑๒ ที่มุ่งสู่เมืองสุโขทัยธานี แวดล้อมด้วยพื้นที่เกษตรกรรม และมีแนวเขาด้านทิศตะวันตกเป็นฉากหลังให้กับอุทยานฯ

การใช้ประโยชน์ที่ดินในบริเวณอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัยและพื้นที่ที่เกี่ยวข้องพบว่า มีความเข้มข้นของกิจกรรมในบริเวณเทศบาลตำบลเมืองเก่าสูงกว่าพื้นที่นอกเขตเทศบาลอย่างชัดเจน โดยเฉพาะบริเวณภายในเขตกำแพงเมืองด้านทิศตะวันออก ส่วนพื้นที่เกษตรกรรมนั้น ส่วนใหญ่จะอยู่นอกเขตเทศบาล

ซึ่งแนวโน้มของการใช้ประโยชน์ที่ดินในอนาคตพบว่า การใช้ประโยชน์ที่ดินส่วนใหญ่จะยังคงเป็นพื้นที่เกษตรกรรม แต่เนื้อที่จะลดลง เนื่องจากมีการขยายตัวของประชากรและชุมชน โดยการใช้ประโยชน์ที่ดินเพื่อการอยู่อาศัยในเขตอุทยานฯจะมีความหนาแน่นเพิ่มมากขึ้นในบริเวณเดิม ส่วนพื้นที่นอกเขตอุทยานฯนั้น จะมีการขยายตัวตามแนวถนนต่างๆ โดยเฉพาะตามแนวทางหลวงแผ่นดินหมายเลข ๑๒ ซึ่งจะขยายตัวเชื่อมต่อเข้าสู่ตัวเมืองสุโขทัยธานี

การใช้ประโยชน์ที่ดินเพื่อพาณิชยกรรมนั้น มีแนวโน้มการเพิ่มขึ้นอย่างชัดเจนและรวดเร็ว ตามศักยภาพด้านการท่องเที่ยว โดยในเขตอุทยานฯจะมีความหนาแน่นเพิ่มมากขึ้นในบริเวณเดิม และมีแนวโน้มจะเกิดการเปลี่ยนแปลงลักษณะการใช้ประโยชน์ที่ดินจากการใช้ประโยชน์ที่ดินเพื่อการอยู่อาศัย มาเป็นพาณิชยกรรมมากขึ้น ส่วนพื้นที่นอกเขตอุทยานฯนั้น จะมีการขยายตัวตามแนวถนนต่างๆ โดยเฉพาะตามแนวทางหลวงแผ่นดินหมายเลข ๑๒ เชื่อมต่อเข้าสู่ตัวเมืองสุโขทัยธานีเช่นเดียวกัน

ส่วนการใช้ประโยชน์ที่ดินเพื่ออุตสาหกรรมนั้น จะเป็นอุตสาหกรรมในครัวเรือนเป็นส่วนใหญ่ ซึ่งในอนาคตคาดว่าจะมีการขยายตัวมากขึ้นตามการพัฒนาด้านการท่องเที่ยว เช่น อุตสาหกรรมหัตถกรรมพื้นบ้าน การทำเครื่องสังคโลก เครื่องไม้ต่างๆ เป็นต้น นอกจากนี้ยังมีอุตสาหกรรมแปรรูปผลผลิตทางการเกษตรขนาดเล็กและขนาดกลางเพื่อตอบสนองต่อภาคเกษตรกรรมของพื้นที่อีกด้วย เนื่องจากการประกอบอาชีพเกษตรกรรม คือ การทำนา ทำไร่ และปลูกพืชอื่นๆ ถือได้ว่าเป็นอาชีพหลักของประชาชนในพื้นที่ เนื่องจากมีสภาพทางธรณีวิทยาที่เอื้ออำนวยต่อการเกษตรกรรม

การวางแผนพัฒนาพื้นที่อุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัยในอนาคต จะต้องคำนึงถึงผลกระทบต่างๆที่จะเกิดขึ้นจากการขยายตัวของพื้นที่ชุมชนดังกล่าวในข้างต้น โดยเฉพาะผลกระทบต่อโบราณสถาน คุณภาพชีวิตของประชาชนในพื้นที่ ความพอเพียงของสาธารณูปโภค สาธารณูปการ และผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อม ทั้งนี้จะต้องมีการใช้มาตรการต่างๆในการควบคุมและชี้นำการพัฒนาและการขยายตัวของชุมชน เช่น กฎหมายและข้อบัญญัติต่างๆ มาตรการด้านภาษี การกำหนดทิศทางในการพัฒนาระบบสาธารณูปโภคและสาธารณูปการ เป็นต้น

บทวิเคราะห์ SWOT ของอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย

S : Strength, W : Weakness, O : Opportunity, T : Threat

Strength : S : **จุดแข็ง**

๑) ความมีชื่อเสียงและเป็นที่รู้จักของอุทยานฯในระดับโลก(World Heritage)

๒) เป็นอุทยานประวัติศาสตร์หลักของภาคเหนือตอนล่าง

๓) ระบบสาธารณูปโภค สาธารณูปการ เช่นไฟฟ้า น้ำประปา โทรศัพท์ ค่อนข้างสมบูรณ์

๔) มีการอนุรักษ์อย่างต่อเนื่องและเป็นระบบทำให้ภาพของความเป็นอุทยานประวัติศาสตร์มีความชัดเจนสูง

๕) พื้นที่อุทยานฯมีการประกาศครอบคลุมถึง ๗๐ ตารางกิโลเมตร ซึ่งทำให้ครอบคลุมโบราณสถานของสุโขทัยทั้งที่ขุดพบและยังไม่ได้ขุดพบค่อนข้างครบถ้วน

๖) ตัวเมืองสุโขทัยธานี(เทศบาลเมืองในปัจจุบัน) กับอุทยานฯมีการแยกอย่างชัดเจน ทำให้การขยายตัวของเมืองไม่มีผลกระทบต่ออุทยานฯ

๗) มีแผนยุทธศาสตร์ระดับท้องถิ่น ภาค จังหวัด ที่สนับสนุนและส่งเสริมการท่องเที่ยวภายในอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย

๘) มีการเชื่อมโยงกับแหล่งท่องเที่ยวประเภทวัฒนธรรมในกลุ่มอนุภูมิภาค

Weakness : W : **จุดอ่อน**

๑) ระบบการดูแลพื้นที่ในเขตอุทยานฯมีการทับซ้อนระหว่างหน่วยงาน ทำให้การบริหารจัดการเป็นไปด้วยความยากลำบาก และไม่มีประสิทธิภาพ

๒) การประสานงานระหว่างหน่วยงานราชการในพื้นที่ที่เกี่ยวข้อง กับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นไม่มีความเป็นเอกภาพ

๓) การดูแลรักษาของอุทยานฯเป็นไปด้วยความลำบาก เนื่องจากพื้นที่อุทยานฯมีขนาดถึง ๗๐ ตารางกิโลเมตร

๔) การพัฒนาอุทยานฯในปัจจุบันเป็นไปตามแผนปีต่อปี เนื่องจากยังไม่มีแผนแม่บทฉบับใหม่มารองรับต่อจากแผนเดิมที่วางไว้ถึงปี พ.ศ.๒๕๓๐

๕) อุทยานฯเกิดปัญหาเรื่องสิ่งแวดล้อม เช่น ขยะ น้ำเสีย เนื่องจากไม่มีแผนพัฒนาสิ่งแวดล้อม

๖) ไม่สามารถนำกฎหมายมาบังคับใช้อย่างเด็ดขาดในบางเรื่อง เช่น การจัดการชุมชน การก่อสร้างในเขตอุทยานฯ

Opportunity : O : **โอกาส**

๑) การแบ่งสุโขทัยธานีและอุทยานฯออกจากกันอย่างชัดเจน ทำให้ง่ายต่อการวางแผนการจัดการ เนื่องจากการขยายตัวของสุโขทัยธานีจะไม่ส่งผลกระทบโดยตรงต่ออุทยานฯ

๒) เนื่องจากการส่งเสริมของแผนพัฒนาของภาครัฐต่ออุทยานฯทำให้การวางแผนของอุทยานฯสามารถเชื่อมต่อกับแผนทั้งของท้องถิ่น จังหวัด หรือของภาค

๓) ความมีชื่อเสียงและเป็นที่รู้จักของอุทยานฯในระดับโลก(World Heritage)ทำให้สามารถดึงนักท่องเที่ยวปริมาณมากเข้าสู่โครงการ โดยทั้งนี้ต้องอาศัยการประชาสัมพันธ์ และการดำเนินการที่ดี

๔) การใช้ศักยภาพด้านการท่องเที่ยว ในการสร้างแรงจูงใจให้ประชาชนในพื้นที่เข้ามามีส่วนร่วมในการอนุรักษ์และพัฒนาอุทยานฯ

Threat : T : **ภัยคุกคาม**

๑) ระบบสาธารณูปโภคส่งผลกระทบต่อโบราณสถานและสภาพแวดล้อม

๒) ชุมชนขาดความเข้าใจในเรื่องของความมีส่วนร่วมในการดูแลโบราณสถาน ทำให้เกิดการรุกล้ำพื้นที่โบราณสถาน หรือการเรียกร้องสิทธิเหนือที่ดิน และการใช้ประโยชน์ที่ดิน เนื่องจากไม่ทราบความสำคัญ และประโยชน์ที่จะได้รับจากอุทยานฯ

๓) การพัฒนาการท่องเที่ยวที่ไม่ได้คำนึงถึงขีดความสามารถในการรองรับทำให้เกิดปัญหาต่ออุทยานประวัติศาสตร์

๔) พื้นที่เชื่อมต่อระหว่างเมืองสุโขทัยธานีและอุทยานฯ มีแนวโน้มที่จะเกิดการพัฒนาเนื่องจากเป็นเส้นทางสายหลัก ซึ่งยังไม่มีการควบคุมที่ชัดเจน อาจทำให้เกิดผลกระทบจากการพัฒนาพื้นที่ดังกล่าวได้ในอนาคตได้

บทที่ ๓ แผนแม่บทอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย

๓.๑ วิสัยทัศน์

๓.๒ วัตถุประสงค์ของแผน

๓.๓ แนวคิดหลักของแผน

๓.๔ รายละเอียดของแผน

๓.๕ แผนการดำเนินงาน

บทที่ ๓ แผนแม่บทอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย

๓.๑ วิสัยทัศน์

"การอนุรักษ์และจัดการโบราณสถานเพื่อส่งเสริมจินตภาพของอุทยานฯในลักษณะของเมืองโบราณที่แสดงภาพของเมืองหลวงสมัยสุโขทัย และมีการพัฒนาที่สอดคล้องกับวิถีชุมชนในปัจจุบัน แต่ไม่ขัดแย้งกับความเป็นอุทยานประวัติศาสตร์"

๓.๒ วัตถุประสงค์ของแผน

๑. เพื่อปรับปรุงแผนแม่บทอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัยและแผนพัฒนาในระดับต่างๆ ให้เกิดการพัฒนาเชิงอนุรักษ์ที่ยั่งยืน และสร้างสังคมที่เข้มแข็งและมีดุลยภาพ พร้อมเสนอแนะเครื่องมือหรือนโยบายเพื่อควบคุมและสร้างแรงจูงใจให้การพัฒนาเป็นไปตามแผนที่เสนอแนะอย่างมีประสิทธิภาพ

๒. เพื่อปรับปรุงสภาพทางกายภาพของอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัยและบริเวณโดยรอบ ให้อยู่ในสภาพที่เอื้อต่อการศึกษาเรียนรู้ และท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์อย่างยั่งยืน โดยอ้างอิงตามหลักฐานทางประวัติศาสตร์และโบราณคดีและสภาพปัจจุบันของพื้นที่

๓. เพื่อปรับปรุงโครงสร้างองค์กร อำนาจในการบริหารจัดการ และการจัดสรรงบประมาณ เพื่อสนับสนุนให้การพัฒนาและดูแลจัดการพื้นที่อุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัยเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพเต็มที่

๔. เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเพื่อสร้างความรู้ ความเข้าใจ และหวงแหนในสมบัติอันมีค่าของชาติ รวมทั้งเพื่อเพิ่มมูลค่าให้กับพื้นที่อุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัยอย่างเต็มศักยภาพและยั่งยืน โดยยังคงไว้ซึ่งคุณค่าทางประวัติศาสตร์และโบราณคดีของพื้นที่

๕. เพื่อเสริมสร้างความรู้ ความเข้าใจในการอนุรักษ์ พัฒนา และการดูแลจัดการพื้นที่อุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย รวมทั้งบริเวณโดยรอบ และเสริมสร้างความรู้สึกรักและหวงแหนในมรดกทางวัฒนธรรมให้กับประชาชนในท้องถิ่นและประชาชนโดยทั่วไป

๓.๓ แนวคิดหลักของแผน

๑. การพัฒนาพื้นที่อุทยานฯ จะต้องมีเป้าหมายสำคัญเพื่อการอนุรักษ์โบราณสถานและพื้นที่ทางประวัติศาสตร์โบราณคดีในพื้นที่อุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย เพื่อคงไว้ซึ่งความเป็นมรดกโลก โดยในแผนแม่บท จะกล่าวถึงแนวทางการดำเนินการอนุรักษ์พื้นที่อุทยานฯ และการพัฒนาสภาพสังคมและสิ่งแวดล้อมทั้งภายในเขตอุทยานฯ และพื้นที่โดยรอบ ทั้งนี้จะต้องมีการประยุกต์ให้เกิดความร่วมสมัย และสอดคล้องกับวิถีชุมชนในปัจจุบัน แต่ไม่ขัดแย้งกับความเป็นอุทยานประวัติศาสตร์ เพื่อส่งเสริมจินตภาพของอุทยานฯในลักษณะของเมืองประวัติศาสตร์ที่มีความสมบูรณ์และมีชีวิต สามารถอยู่ร่วมกับเมืองและวิถีชีวิตในปัจจุบันได้อย่างเหมาะสม

๒. การพัฒนาพื้นที่อุทยานฯ ตลอดจนในพื้นที่อื่นๆที่เกี่ยวข้อง จะต้องไม่เป็นปัจจัยคุกคามต่อกระบวนการอนุรักษ์ และไม่ให้มีการทำลายคุณภาพดั้งเดิมของโบราณสถาน

๓. การพัฒนาพื้นที่อุทยานฯ จะต้องคำนึงถึงผลกระทบด้านต่างๆที่จะเกิดขึ้นต่ออุทยานฯ รวมทั้งประชาชน และผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง

๔. มุ่งสร้างความรู้ความเข้าใจในคุณค่า และความสำคัญของอุทยานฯ แก่ประชาชนและผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง เพื่อทำให้เกิดกระบวนการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์และพัฒนาอุทยานฯอย่างยั่งยืน โดยตั้งอยู่บนพื้นฐานของการอนุรักษ์วัฒนธรรมของชาติเป็นสำคัญ

๕. แผนแม่บทฉบับนี้จะต้องได้รับการอนุมัติจากคณะรัฐมนตรี โดยผ่านความเห็นชอบจากกรมศิลปากร เพื่อให้แผนแม่บทมีผลทางกฎหมาย งบประมาณ และสามารถนำไปบริหารจัดการได้อย่างมีประสิทธิภาพ

โดยการกำหนดเป้าหมายของแผนแม่บทอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย ได้แบ่งเป้าหมายของแผนไว้ ๒ ระดับ ดังนี้

๓.๓.๑ เป้าหมายของแผนระยะสั้น

เป็นแผนที่กำหนดแนวทางจัดการพื้นที่อุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย ในกำหนดระยะเวลา ๕ ปี เพื่อการแก้ไขปัญหาต่างๆในพื้นที่ รวมทั้งการป้องกันและสงวนรักษาพื้นที่โบราณสถานเป็นสำคัญ โดยมีเป้าหมายของแผน ดังนี้

๑. เผยแพร่แผนแม่บทอุทยานประวัติศาสตร์ฯ ให้กับเจ้าหน้าที่อุทยานประวัติศาสตร์ฯ ผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง และผู้มีกรรมสิทธิ์ในเขตพื้นที่อุทยานประวัติศาสตร์ ฯ ตลอดจนประชาชนทั่วไปให้ได้รับรู้

๒. การสร้างความรู้ความเข้าใจในคุณค่า และความสำคัญของอุทยานฯ แก่ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องและประชาชนทั่วไป

๓. การเพิ่มอัตรากำลัง และการพัฒนาบุคลากร โดยเฉพาะในงานบูรณะและบำรุงรักษาโบราณสถาน

๔. ควบคุมการใช้ประโยชน์ที่ดิน เพื่อป้องกันการบุกรุกทำลายโบราณสถาน โดยออกข้อบัญญัติท้องถิ่น ตามมาตรา ๙ พระราชบัญญัติควบคุมอาคาร พ.ศ.๒๕๒๒ แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่๒) พ.ศ.๒๕๓๕

๕. ดำเนินการสำรวจ และขุดค้นพื้นที่ เพื่อตรวจสอบร่องรอยโบราณสถาน ร่องรอยการอยู่อาศัยในอดีต และแหล่งวัตถุดิบในการนำมาใช้ในการก่อสร้างโบราณสถาน เพื่อนำผลที่ได้จากการศึกษามาเป็นข้อมูลพื้นฐานในการจัดทำแผนพัฒนาในอนาคต

๖. ดำเนินการสำรวจขอบเขตของโบราณสถานแต่ละแห่ง พร้อมทำหลักหมุดให้ชัดเจน

๗. ดำเนินการบูรณะโบราณสถานที่เริ่มชำรุดทรุดโทรมอย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะโบราณสถานที่มีความสำคัญสูง

๘. ดำเนินการขุดแต่งและบูรณะโบราณสถานที่ยังไม่ได้รับการขุดค้นและขุดแต่งอย่างต่อเนื่อง ภายใต้ข้อจำกัดในการดูแลรักษาที่ทั่วถึง

๙. การปรับปรุงระบบสาธารณูปโภค และสาธารณูปการในเขตอุทยานฯ เช่น

- การจำกัดขนาดรถยนต์ โดยการจัดระบบการสัญจรเพื่อสร้างแรงจูงใจให้เกิดการใช้งานถนนเลี่ยงอุทยานฯด้านทิศเหนือให้มากขึ้น เพื่อลดผลกระทบจากการสั่นสะเทือนที่มีต่อโบราณสถาน
- การกำหนดเส้นทางที่จะเข้ามาสู่อุทยานฯ แล้วจัดจุดจอดรถ ร้านค้า บริการ และจัดระบบรถรับส่ง หรือจัดระบบบริการจักรยานสำหรับนักท่องเที่ยว
- การจัดระบบการสัญจร และพัฒนาเส้นทางการท่องเที่ยวภายในเขตอุทยานฯ ให้มีความปลอดภัย

๑๐. การสนับสนุนให้องค์กรท้องถิ่นและประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารจัดการ และดูแลรักษาโบราณสถาน

๑๑. การสนับสนุนให้มีการศึกษาวิจัยเพื่อสร้างองค์ความรู้ในด้านต่างๆ

๑๒. การปรับปรุงและพัฒนาทัศนียภาพทั้งภายในพื้นที่อุทยานฯ และพื้นที่โดยรอบเพื่อให้มีความเหมาะสมต่อจินตภาพของอุทยานฯ

๑๓. การพัฒนาศักยภาพด้านการท่องเที่ยวและบริการของอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย ตลอดจนการส่งเสริมอาชีพต่างๆ ของประชากรในพื้นที่ เพื่อสร้างรายได้ และเป็นส่วนหนึ่งในการกระตุ้นให้เกิดการขยายตัวของเศรษฐกิจ

๑๔. การวางแผนรักษาความปลอดภัยของนักท่องเที่ยว

๑๕. การจัดการชุมชนในเขตอุทยานประวัติศาสตร์ ให้มีความเหมาะสมต่อกายภาพของอุทยานประวัติศาสตร์และเศรษฐกิจสังคมในปัจจุบัน

๑๖. พัฒนาการจัดการข้อมูลด้าน GIS ให้กับบุคลากรของอุทยานประวัติศาสตร์ ฯ เพื่อนำมาใช้ในการบริหารจัดการอุทยานประวัติศาสตร์ฯ ให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

๑๗. การจัดประชุมสัมมนาหรือตรวจสอบเพื่อติดตามและประเมินแผนแม่บทเป็นระยะ และหาแนวทางในการปรับปรุงแผนแม่บทให้มีความทันสมัยอยู่เสมอ

๓.๓.๒ เป้าหมายของแผนระยะยาว

เป็นแผนที่กำหนดแนวทางจัดการพื้นที่อุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย ในกำหนดระยะเวลา ๑๐ ปี เพื่อการอนุรักษ์โบราณสถานและมรดกทางวัฒนธรรม โดยมุ่งเน้นการอนุรักษ์พัฒนาอย่างสอดคล้องกับเศรษฐกิจ สังคม และวิถีชีวิตของชุมชนท้องถิ่น โดยมีเป้าหมายของแผน ดังนี้

๑. อนุรักษ์หลักฐานทางโบราณคดี ที่ยังอยู่ในพื้นที่ให้คงสภาพที่สมบูรณ์ที่สุด

๒. ควบคุมการใช้ประโยชน์ที่ดิน ทั้งภายในเขตอุทยานฯ และพื้นที่ที่เกี่ยวข้องโดยรอบ เพื่อป้องกันการบุกรุกทำลายโบราณสถาน และควบคุมลักษณะทางกายภาพของอุทยานฯ โดยเสนอแนวทางในการจัดทำและประกาศเป็นผังเมืองเฉพาะ (Specific Plan)

๓. การจัดตั้งองค์กรเฉพาะเพื่อเข้ามาดูแลพื้นที่อุทยานฯ ซึ่งควรประกอบด้วยผู้รับผิดชอบ และผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในพื้นที่ ทั้งจากหน่วยงานของภาครัฐ และภาคประชาชน ตลอดจนสถาบันการศึกษาในพื้นที่

๔. การถ่ายทอดและพัฒนาความรู้ความชำนาญในด้านต่างๆสู่ท้องถิ่น

๕. การสนับสนุนและพัฒนาศักยภาพองค์กรต่างๆในท้องถิ่น ตลอดจนการสร้างและขยายเครือข่ายกลุ่มองค์กร หรืออาสาสมัครให้สามารถมีส่วนร่วมในการช่วยดูแลและรักษาโบราณสถานและอุทยานฯ

๖. การพัฒนาและขยายเครือข่ายความร่วมมือในด้านต่างๆ ระหว่างภาครัฐและเอกชน

๗. การวางแผนดูแลรักษา และบูรณะโบราณสถาน

๘. การวางแผนการจัดการสิ่งแวดล้อม เช่น ระบบกำจัดขยะ ระบบบำบัดน้ำเสีย เป็นต้น

๙. ปรับปรุงภูมิทัศน์ให้เหมาะสม ทั้งภายในเขตอุทยานฯ และพื้นที่ที่เกี่ยวข้องโดยรอบ

๑๐. การขยายเครือข่ายทางวัฒนธรรม และพัฒนาการศึกษาทางวัฒนธรรม เพื่อขยายความรู้ความเข้าใจในคุณค่า และความสำคัญของอุทยานฯ แก่ประชาชนและผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง

๑๑. การอนุรักษ์และรักษาประเพณีและวัฒนธรรมท้องถิ่น รวมทั้งส่งเสริมและพัฒนากิจกรรมของชุมชนในพื้นที่

๑๒. การสร้างความภาคภูมิใจในพื้นที่ และการใช้กลไกทางการตลาดในการสร้างแรงจูงใจ แก่ประชาชนในพื้นที่ เพื่อสร้างเสริมในการพัฒนาสภาพเศรษฐกิจแบบยั่งยืนให้กับชุมชนในพื้นที่

๓.๔ รายละเอียดของแผน

ในการดำเนินการอนุรักษ์และพัฒนาอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย สามารถกำหนดแผนหลักสำหรับการพัฒนาได้ดังนี้

๓.๔.๑ แผนงานประวัติศาสตร์ โบราณคดี และโบราณสถาน

แผนงานประวัติศาสตร์ โบราณคดี และโบราณสถาน มีวัตถุประสงค์เพื่อดำเนินการอนุรักษ์ ค้นคว้า โบราณคดีโบราณสถานและประวัติศาสตร์ รวมทั้งการบูรณะตกแต่ง ซ่อมแซมโบราณสถาน เพื่อปกป้อง คุ้มครอง และฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมศิลปกรรม ตามหลักการอนุรักษ์ ตลอดจนการสร้างความรู้ ความเข้าใจในคุณค่า และความสำคัญของอุทยานฯแก่ประชาชน

ซึ่งในปัจจุบันนี้ แม้ประชาชนในพื้นที่จะมีความรู้สึกภาคภูมิใจในความเป็นมรดกโลกของอุทยานฯ แต่ประชาชนบางส่วนยังคำนึงถึงความเป็นอยู่ของตนเป็นสำคัญ ทำให้เกิดการพัฒนาและการใช้ประโยชน์ที่ดินที่เป็นการทำลาย หรือบั่นทอนคุณค่าของโบราณสถานต่างๆและอุทยานฯลงโดยรู้เท่าไม่ถึงการ ซึ่งสาเหตุหนึ่งก็เกิดจากการที่อุทยานฯไม่สามารถควบคุมดูแลได้อย่างทั่วถึง และโบราณสถานหลายๆแห่งขาดหลักหมุดแสดงตำแหน่งและขอบเขตของโบราณสถานที่ชัดเจน นอกจากนี้หน่วยงานต่างๆในท้องถิ่น ตลอดจนกรมศิลปากร และทางอุทยานฯเอง ยังขาดการร่วมมือและการประสานงานกันด้วยความเข้าใจในด้านการอนุรักษ์ ทำให้เกิดการทำงานแบบแยกส่วน แม้ทางอุทยานฯจะมีการอนุรักษ์ในเขตอุทยานฯได้ค่อนข้างครอบคลุม แต่การดูแลรักษาในระยะยาวที่ท้องถิ่นควรจะเข้ามามีส่วนร่วมนั้นยังขาดการให้ความสนใจ

<u>แนวทางและมาตรการการดำเนินการ</u>

การสำรวจ ขุดค้น และตรวจสอบโบราณสถาน และร่องรอยโบราณสถาน ทั้งหมดทั่วทั้งพื้นที่ในเขตอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัยเป็นงานที่มีความสำคัญ และเร่งด่วนที่สุด เนื่องจากในปัจจุบันยังมีพื้นที่ที่ยังไม่ได้ทำการสำรวจ ขุดค้น โดยเฉพาะพื้นที่ที่มีร่องรอยของโบราณสถาน ร่องรอยของการอยู่อาศัยในอดีต และแหล่งวัตถุดิบในการนำมาใช้ในการก่อสร้างโบราณสถาน รวมทั้งยังมีโบราณสถานที่ยังไม่ได้รับการขุดแต่งและบูรณะ และโบราณสถานที่เริ่มชำรุดทรุดโทรมซึ่งต้องทำการบูรณะเป็นจำนวนมาก จึงจำเป็นต้องเร่งทำการสำรวจ ขุดค้นพื้นที่ และปักหลักหมุดแสดงขอบเขตของโบราณสถานให้ชัดเจนทุกแห่ง เพื่อสร้างความชัดเจนให้กับอุทยานฯและประชาชนในพื้นที่ว่าบริเวณใดมีโบราณสถานซึ่งควรทำการอนุรักษ์ไว้ และบริเวณใดที่ไม่มีโบราณสถานซึ่งสามารถทำการพัฒนาได้โดยไม่ส่งผลกระทบต่อโบราณสถาน

ซึ่งในขณะดำเนินการสำรวจ ขุดค้น และตรวจสอบโบราณสถาน และร่องรอยโบราณสถาน ในระยะแรกนี้ จะต้องมีการควบคุมการใช้ประโยชน์ที่ดินในเขตอุทยานฯและพื้นที่ที่เกี่ยวข้องตาม*แผนการใช้ประโยชน์ที่ดินและกฎหมายที่เกี่ยวข้อง* เพื่อควบคุมการเติบโตของชุมชน และป้องกันความเสียหายที่อาจเกิดขึ้นต่อโบราณสถาน

โดยแนวทางและมาตรการในการดำเนินการแผนงานประวัติศาสตร์ โบราณคดี และโบราณสถาน จะประกอบด้วย ๒ กลยุทธ์ซึ่งต้องดำเนินการควบคู่กัน ได้แก่

๑. **กลยุทธ์ที่ ๑** : แผนงานประวัติศาสตร์ โบราณคดี และโบราณสถาน จะเป็นแผนงานที่มีความสำคัญ และเร่งด่วนที่สุดในระยะแรก เนื่องจากในปัจจุบันยังมีพื้นที่ที่ยังไม่ได้รับการสำรวจและขุดค้นอยู่

นอกจากนี้ยังมีโบราณสถานที่ยังไม่ได้รับการขุดแต่งและบูรณะ รวมทั้งมีโบราณสถานที่เริ่มชำรุดทรุดโทรม ซึ่งต้องทำการบูรณะ ซ่อมบำรุง มากถึง ๘๑ แห่ง โดยแบ่งออกเป็น

- โบราณสถานที่ยังไม่ได้ขุดแต่งบูรณะ จำนวน ๖๔ แห่ง
- โบราณสถานที่ยังไม่ได้อนุรักษ์ จำนวน ๑ แห่ง
- โบราณสถานที่ขุดแต่งแล้ว แต่ยังไม่ได้บูรณะ จำนวน ๒ แห่ง
- โบราณสถานที่บูรณะแล้วบางส่วน จำนวน ๑ แห่ง
- โบราณสถานที่บูรณะแล้ว มีบ้านเรือนบดบัง มีวัชพืชปกคลุม หรือต้นไม้เบียดชิด จำนวน ๙ แห่ง
- โบราณสถานที่ยังไม่ได้ขุดแต่งบูรณะ และหมดสภาพแล้ว จำนวน ๑ แห่ง
- โบราณสถานที่บูรณะแล้วแต่มีบางส่วนชำรุดจำนวน ๓ แห่ง

๑) ดำเนินการบำรุง ดูแลรักษา และบูรณะโบราณสถานต่างๆที่ได้ทำการขุดแต่ง และบูรณะเรียบร้อยแล้ว ให้คงสภาพที่สมบูรณ์อย่างต่อเนื่อง โดยใช้หลักวิชาการทางด้านวิทยาศาสตร์เข้าช่วย โดยเฉพาะโบราณสถานที่สำคัญ และมีนักท่องเที่ยวเข้าชมเป็นจำนวนมาก เช่น วัดมหาธาตุ วัดศรีชุม วัดพระพายหลวง เป็นต้น

๒) ดำเนินการจัดการฝึกอบรมเพื่อพัฒนาศักยภาพให้แก่บุคลากรของอุทยานประวัติศาสตร์ศรีสัชนาลัย ให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้นและให้มีความพร้อมในการดำเนินงานอนุรักษ์โบราณสถาน

๓) ดำเนินการจัดการฝึกอบรมประชาชนในพื้นที่ เพื่อจัดจ้างเข้ามาร่วมปฏิบัติงานสำรวจ ขุดค้น ขุดแต่ง และบูรณะโบราณสถาน ภายใต้การควบคุมดูแลของอุทยานฯและกรมศิลปากร ซึ่งเป็นงานที่มีความจำเป็นต้องใช้กำลังคนเป็นจำนวนมาก ซึ่งจะเป็นการสร้างความรู้ ความเข้าใจ จิตสำนึกในการอนุรักษ์ การมีส่วนร่วม และความรู้สึกหวงแหนแก่ประชาชนในพื้นที่ด้วย

๔) ดำเนินการสำรวจ และขุดค้นพื้นที่ เพื่อตรวจสอบร่องรอยโบราณสถาน ร่องรอยการอยู่อาศัยในอดีต และแหล่งวัตถุดิบในการนำมาใช้ในการก่อสร้างโบราณสถาน เช่น แหล่งศิลาแลง แหล่งหินชนวน หรือแหล่งดินที่นำมาใช้ทำเครื่องสังคโลก เป็นต้น โดยจะต้องมีการควบคุมการพัฒนาพื้นที่อย่างเข้มงวด โดยเฉพาะในระยะแรกเพื่อให้

การสำรวจ และขุดค้นพื้นที่เป็นไปอย่างเรียบร้อยและมีความชัดเจน โดยมีรายละเอียดของการควบคุมพื้นที่ตามแผนการใช้ประโยชน์ที่ดินและกฎหมายที่เกี่ยวข้อง

๕) หลังจากดำเนินการสำรวจ และขุดค้นพื้นที่ จะต้องมีการทำหลักหมุดเขตโบราณสถานที่ชัดเจนทุกแห่ง ทั้งโบราณสถานที่ค้นพบใหม่และโบราณสถานที่มีอยู่เดิม เพื่อสร้างความชัดเจนให้กับอุทยานฯและประชาชนในพื้นที่ว่าบริเวณใดมีโบราณสถานซึ่งควรทำการอนุรักษ์ไว้ และบริเวณใดที่ไม่มีโบราณสถานซึ่งสามารถทำการพัฒนาได้โดยไม่ส่งผลกระทบต่อโบราณสถาน

๖) ศึกษา และประเมิน สภาพและคุณค่าของโบราณสถานทั้งหมด ทั้งโบราณสถานที่ค้นพบใหม่และโบราณสถานที่มีอยู่เดิม เพื่อจัดลำดับความสำคัญ และลำดับความจำเป็นในการขุดแต่งและบูรณะ และปรับปรุงแผนควบคุมการใช้ประโยชน์ที่ดิน และข้อบัญญัติท้องถิ่นต่างๆที่ได้ประกาศใช้ในระยะแรกให้สอดคล้องและเหมาะสมกับสถานการณ์ในขณะนั้น แล้วประกาศเป็นผังเมืองเฉพาะ (Specific Plan)ต่อไป

๗) ดำเนินการขุดแต่งและบูรณะโบราณสถานที่ยังไม่ได้รับการขุดแต่งและบูรณะ และบูรณะโบราณสถานที่เริ่มชำรุดทรุดโทรม ตามลำดับความจำเป็นในการขุดแต่งและบูรณะ โดยจะต้องมีการควบคุมการพัฒนาพื้นที่อย่างเข้มงวด โดยมีรายละเอียดของการควบคุมพื้นที่ตามผังเมืองเฉพาะ (Specific Plan)

๘) หลังจากดำเนินการสำรวจ ขุดค้น ขุดแต่ง และบูรณะโบราณสถานเสร็จเรียบร้อยแล้ว ควรมีการเพิ่มอัตรากำลังเพื่อให้สามารถดำเนินการดูแลรักษา และบูรณะโบราณสถานได้อย่างทั่วถึง โดยการคัดเลือกจัดจ้างคนในพื้นที่ซึ่งร่วมการจัดฝึกอบรม และจัดจ้างเพื่อดำเนินการสำรวจ ขุดค้น ขุดแต่ง และบูรณะโบราณสถาน และควรมีการจัดทำโครงการอาสาสมัครท้องถิ่นในการดูแลรักษามรดกทางศิลปวัฒนธรรม โดยมีเจ้าหน้าที่ของกรมศิลปากรเป็นผู้คอยสนับสนุนช่วยเหลือ

๒. **กลยุทธ์ที่๒** : ต้องมีการดำเนินการให้ความรู้เกี่ยวกับศิลปะ และวัฒนธรรมแก่ประชาชน

๑) ให้มีการศึกษา ค้นคว้า วิจัยงานด้านประวัติศาสตร์ โบราณคดี และโบราณสถาน ของอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย เพื่อให้เกิดความชัดเจน ด้านประวัติศาสตร์ และความเป็นมาของโบราณสถาน รวมทั้งการพัฒนาเทคโนโลยีด้านการอนุรักษ์ และการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการอนุรักษ์ และฟื้นฟูแหล่งศิลปวัฒนธรรม

๒) การจัดการอบรม หรือกิจกรรมต่างๆ เพื่อปลูกฝังรากฐานความรู้ ความเข้าใจ จิตสำนึกในการอนุรักษ์ การมีส่วนร่วม และความรู้สึกหวงแหนให้แก่เยาวชนและประชาชนทั่วไป

๓) สนับสนุนปราชญ์ท้องถิ่นด้านศิลปะ วัฒนธรรม และโบราณคดี ให้มีบทบาทในการเป็นผู้นำด้านการอนุรักษ์

๔) จัดกิจกรรมการเรียนการสอนให้เกิดบูรณาการทางด้านความรู้เรื่องวัฒนธรรมกับวิชาสาขาต่าง ๆ

๓.๔.๒ แผนการใช้ประโยชน์ที่ดินและกฎหมายที่เกี่ยวข้อง

แผนการใช้ประโยชน์ที่ดินและกฎหมายที่เกี่ยวข้อง มีวัตถุประสงค์เพื่อวางมาตรการควบคุมการใช้ประโยชน์ที่ดินและการก่อสร้างอาคาร ให้สอดคล้องกับการพัฒนาเชิงอนุรักษ์ของอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย และสนับสนุนให้สามารถดำเนินแผนงานประวัติศาสตร์ โบราณคดี และโบราณสถาน ซึ่งเป็นแผนที่มีความสำคัญและเร่งด่วนที่สุดได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยอาศัยข้อกำหนดทางกฎหมายเพื่อใช้ในการควบคุมการใช้ประโยชน์ที่ดินและควบคุมการก่อสร้างอาคาร ซึ่งมีมาตรการการป้องกันและห้ามกระทำกิจกรรมที่ขัดต่อวัตถุประสงค์ในการอนุรักษ์อย่างเคร่งครัด เนื่องจากในปัจจุบันนี้ชุมชนในพื้นที่มีแนวโน้มที่จะเกิดการขยายตัวมากขึ้น ทั้งด้านจำนวนประชากร ความหนาแน่น และการใช้ประโยชน์ที่ดิน นอกจากนี้ ภาคประชาชน และหน่วยงานต่างๆในท้องถิ่นยังขาดความเข้าใจในนโยบาย กฎเกณฑ์ และข้อบังคับต่างๆของกรมศิลปากร และอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย โดยเฉพาะความไม่ชัดเจนในขอบเขตอำนาจหน้าที่และความรับผิดชอบของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการดูแลด้านกรรมสิทธ์ที่ดินในอุทยานฯ

<u>แนวทางแก้ไขปัญหาและการดำเนินการ</u>

๑. ในการดำเนินการอนุรักษ์และพัฒนาอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย สามารถดำเนินการภายใต้กรอบกฎหมายต่างๆ ดังต่อไปนี้

๑) พระราชบัญญัติการผังเมือง พ.ศ.๒๕๑๘

๒) พระราชบัญญัติควบคุมอาคาร พ.ศ.๒๕๒๒ แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่๒) พ.ศ.๒๕๓๕

๓) พระราชบัญญัติโบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ และพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พ.ศ.๒๕๐๔ แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่๒) พ.ศ.๒๕๓๕

๔) พระราชบัญญัติการขุดและถมดิน พ.ศ.๒๕๔๓

๕) พระราชบัญญัติกำหนดแผนและขั้นตอนการกระจายอำนาจให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น พ.ศ.๒๕๔๒

๒. *<u>ในระยะแรก</u>* การสำรวจ ขุดค้น และตรวจสอบโบราณสถาน และร่องรอยโบราณสถาน ทั้งหมดทั่วทั้งพื้นที่ในเขตอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย และพื้นที่ที่เกี่ยวข้อง(ตามแผนงานประวัติศาสตร์ โบราณคดี และโบราณสถาน) เป็นงานที่มี

ความสำคัญ และเร่งด่วนที่สุด เนื่องจากในปัจจุบันยังมีพื้นที่ที่ยังไม่ได้ทำการสำรวจ และขุดค้นอยู่หลายพื้นที่ จึงจำเป็นต้องเร่งทำการสำรวจ และขุดค้นพื้นที่ที่เหล่านั้น และทำการปักหลักหมุดแสดงขอบเขตของโบราณสถานให้ชัดเจนทุกแห่ง ทั้งโบราณสถานที่ค้นพบใหม่และโบราณสถานที่มีอยู่เดิม เพื่อสร้างความชัดเจนให้กับอุทยานฯและประชาชนในพื้นที่ว่าบริเวณใดมีโบราณสถานซึ่งควรทำการอนุรักษ์ไว้ และบริเวณใดที่ไม่มีโบราณสถานซึ่งสามารถทำการพัฒนาได้โดยไม่ส่งผลกระทบต่อโบราณสถาน และอุทยานฯ

การควบคุมการใช้ประโยชน์ที่ดินในเขตอุทยานฯและพื้นที่ที่เกี่ยวข้องจึงมีความจำเป็นเป็นอย่างมาก ทั้งนี้เพื่อควบคุมการเติบโตของชุมชน และป้องกันความเสียหายที่อาจเกิดขึ้นต่อโบราณสถาน ดังนั้น เพื่อความรวดเร็วในการบังคับใช้หน่วยงานต่างๆควรดำเนินการดังต่อไปนี้

๑) ให้ราชการส่วนท้องถิ่น ได้แก่ จังหวัด เทศบาล หรือ องค์การบริหารส่วนตำบล ประกาศเป็นข้อบัญญัติท้องถิ่นตามมาตรา ๙ พระราชบัญญัติควบคุมอาคาร พ.ศ.๒๕๒๒ แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่๒) พ.ศ.๒๕๓๕ ซึ่งมีอยู่ ๒ กรณีด้วยกัน คือ

ก) ในกรณีที่มีการออกกฎกระทรวงตามมาตรา ๘ แล้ว ให้ราชการส่วนท้องถิ่นถือปฏิบัติตามกฎกระทรวงนั้น เว้นแต่เป็นกรณีที่ราชการส่วนท้องถิ่นมีอำนาจออกข้อบัญญัติท้องถิ่นได้ตามมาตรา ๑๐ ก็ไม่จำเป็นต้องปฏิบัติตามกฎกระทรวง แต่ให้ถือตามข้อบัญญัติท้องถิ่นดังกล่าวแทน

- เป็นการออกข้อบัญญัติท้องถิ่นเพื่อกำหนดรายละเอียดเพิ่มเติมจากกฎกระทรวง เพื่อให้เหมาะสมหรือสอดคล้องกับสภาพท้องถิ่น
- การออกข้อบัญญัติท้องถิ่นที่ขัดหรือแย้งกับกฎกระทรวงที่ออกตามความในมาตรา ๘ ต้องเป็นกรณีมีความจำเป็นหรือมีเหตุผลพิเศษเฉพาะท้องถิ่น ซึ่งต้องได้รับความเห็นชอบจากคณะกรรมการควบคุมอาคาร และได้รับอนุมัติจากรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย

ข) ในกรณีที่ยังมิได้มีการออกกฎกระทรวงกำหนดเรื่องใดตามมาตรา ๘ ราชการส่วนท้องถิ่นมีอำนาจออกข้อบัญญัติท้องถิ่นกำหนดเรื่องนั้นๆได้

และให้ดำเนินการประกาศในราชกิจจานุเบกษา ตามมาตรา ๑๑ ต่อไปด้วย ข้อบัญญัติท้องถิ่นดังกล่าวจึงจะมีผลบังคับใช้

ซึ่งข้อบัญญัติท้องถิ่นที่ใช้ในการควบคุมในระยะแรกนั้น จะเป็นการกำหนดรายละเอียดเพิ่มเติมจากกฎกระทรวง และต้องมีความสอดคล้องกับกฎหมายว่าด้วยการผังเมือง

โดยในการวางแผนการใช้ประโยชน์ที่ดินนั้น มีวัตถุประสงค์หลักเพื่อป้องกันการบุกรุกทำลายโบราณสถาน และมีแนวความคิด ดังนี้

(๑) ***กำหนดพื้นที่ควบคุมเพื่อการอนุรักษ์โบราณสถาน*** ทั้งในเขตอุทยานฯ และนอกเขตอุทยานฯที่มีความเกี่ยวข้อง ซึ่งครอบคลุมบริเวณพื้นที่โบราณสถานทั้งหมด รวมทั้งในบริเวณโบราณสถานและพื้นที่ที่ยังไม่ได้รับการสำรวจ ขุดค้นและขุดแต่ง แม้บริเวณนั้นจะมีความเป็นชุมชนอยู่แล้วก็ตาม จำเป็นต้องมีมาตรการควบคุมเพื่อไม่ให้เกิดผลกระทบต่อโบราณสถาน และมีการผสมกลมกลืนระหว่างชุมชนกับอุทยานฯ เป็น*อุทยานที่มีชีวิตที่ให้ประชาชนได้อยู่อาศัย และประกอบสัมมาอาชีพตามปกติวิสัย* โดยสามารถแบ่งระดับตามความเข้มข้นในการควบคุมได้ ๓ ระดับ ดังนี้

- **พื้นที่สงวน** = ห้ามการก่อสร้าง หรือทำกิจกรรมใด ๆ ที่เป็นอันตรายต่อโบราณสถาน ยกเว้นเพื่อความจำเป็นในการอนุรักษ์ หรือ การรื้อถอนหรือปรับปรุงสิ่งที่มีผลกระทบต่อโบราณสถานให้มีสภาพที่ดีขึ้น โดยมีการควบคุมรูปแบบ ลักษณะ และประเภท ตลอดจนตำแหน่งให้สอดคล้องและกลมกลืนกับโบราณสถานอย่างเข้มงวด
- **พื้นที่ที่มีการควบคุมเคร่งครัดมาก** = ห้ามการก่อสร้างอาคารใด ๆ เพิ่มเติม ยกเว้นเพื่อความจำเป็นในการอนุรักษ์ หรือ การรื้อถอน ซ่อมแซม หรือปรับปรุงอาคารให้มีสภาพที่ดีขึ้น มีรูปแบบลักษณะ และประเภทที่สอดคล้องและกลมกลืนกับโบราณสถานโดยห้ามไม่ให้มีการเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์ที่ดิน
- **พื้นที่ที่มีการควบคุมเคร่งครัด** = ห้ามการก่อสร้างอาคารใด ๆ เพิ่มเติม ยกเว้นเพื่อความจำเป็นในการอนุรักษ์ หรือ การรื้อถอน ซ่อมแซม หรือปรับปรุงอาคารให้มีสภาพที่ดีขึ้น มีรูปแบบและประเภทที่สอดคล้อง และกลมกลืนกับโบราณสถานโดยสามารถเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์ที่ดินได้

(๒) ***กำหนดพื้นที่พัฒนาได้ตามแนวทางการอนุรักษ์*** ได้แก่ บริเวณที่มีประชาชนมีเอกสารสิทธิ์ครอบครองพื้นที่(นส.๓) และบริเวณนอกเขตอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย ซึ่งไม่มีผลกระทบต่ออุทยานฯ และโบราณสถาน แต่จำเป็นต้องมีมาตรการควบคุมเพื่อไม่ให้เกิดผลกระทบต่อภาพลักษณ์โดยรวมของอุทยานฯ (เช่น มีการควบคุมแลกำหนดเกณฑ์ในการปรับปรุงและการก่อสร้างอาคารใหม่ โดยมีการควบคุมการใช้ประโยชน์ที่ดิน ตลอดจนรูปแบบลักษณะ สี ขนาด และประเภทอาคาร ให้สอดคล้องกับภาพลักษณ์โดยรวมของอุทยานฯ)

(๓) ***กำหนดพื้นที่ควบคุมสภาพแวดล้อมเพื่อการอนุรักษ์*** เป็นการอนุรักษ์พื้นที่เพื่อการรักษาสภาพแวดล้อมที่ดี ได้แก่ *พื้นที่ของกรมป่าไม้ และพื้นที่เกษตรกรรม*ในปัจจุบันให้คงอยู่ต่อไปด้วย โดยการใช้แผนการใช้ที่ดิน

เป็นตัวควบคุมการใช้ประโยชน์ที่ดิน ซึ่งเป็นการรักษาไว้ซึ่งอาชีพเกษตรกรรม อีกทั้งเป็นการป้องกันการขยายตัวของชุมชนอีกด้วย

(๔) ***กำหนดกฎเกณฑ์ การพัฒนาบนพื้นที่เชื่อมต่อระหว่างสุโขทัยธานี(ตัวเมืองปัจจุบัน)กับอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย*** เพื่อส่งเสริมภาพลักษณ์ที่ดีต่อการเข้าสู่พื้นที่อุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย จึงจำเป็นต้องมีมาตรการควบคุมพื้นที่ดังกล่าวไม่ให้เกิดผลกระทบต่อภาพลักษณ์โดยรวมของอุทยานฯ โดยควรมีการกำหนดระยะห่างจากเขตทาง มีการควบคุมการใช้ประโยชน์ที่ดิน ตลอดจนรูปแบบ ลักษณะ สี ขนาด และประเภทอาคาร ตลอด ๒ ข้างทาง

ซึ่งใช้เกณฑ์ในการแบ่งพื้นที่ ดังนี้

- *ลำดับความสำคัญของโบราณสถาน*(ซึ่งประกอบด้วยปัจจัยในการพิจารณา 3 ประการ คือ ความสำคัญทางด้านประวัติศาสตร์ ความสำคัญทางรูปแบบศิลปกรรม และความสำคัญทางกายภาพ (แผนที่ที่ ๔ ผังแสดงลำดับความสำคัญโบราณสถาน)
- *การขุดแต่งและบูรณะโบราณสถาน*
- *ชุมชนและกิจกรรมในปัจจุบัน* (แผนที่ที่ ๗ ผังที่ตั้งชุมชน และแผนที่ที่ ๕ ผังแสดงการใช้ประโยชน์ที่ดิน)
- *มุมมอง ทัศนียภาพ และสิ่งแวดล้อม* (แผนที่ที่ ๑๓ ผังแสดงภูมิทัศน์)
- *ระบบโครงสร้างพื้นฐาน* (แผนที่ที่ ๙ ผังแสดงเส้นทางคมนาคม, แผนที่ที่ ๑๐ ผังแสดงระบบประปา, แผนที่ที่ ๑๑ ผังแสดงไฟฟ้า และแผนที่ที่ ๑๒ ผังแสดงสาธารณูปการ)

โดยการควบคุมพื้นที่ในระยะแรกจะต้องครอบคลุมพื้นที่เขตอุทยานฯ และพื้นที่ที่เกี่ยวข้องทั้งหมด รวมทั้งในบริเวณโบราณสถานและพื้นที่ที่ยังไม่ได้รับการสำรวจ ขุดค้นและขุดแต่ง มีรายละเอียดดัง*แผนที่ ๑๕ ผังแสดงแผนควบคุมการใช้ประโยชน์ที่ดิน*

โดยมีรายละเอียดการควบคุมแต่ละพื้นที่ดังต่อไปนี้

(๑) **<u>หมวดที่ 1 หมวดการใช้ที่ดินประเภทเพื่อการอยู่อาศัย</u>**

- **ที่ดินประเภทที่อยู่อาศัยหนาแน่นน้อย (สีเหลือง)**

  <u>เนื้อหา</u> วัตถุประสงค์ของการวางผังเมืองให้เป็นที่อยู่อาศัยที่เบาบางโดยไม่มีผลกระทบ ต่อสถานที่สำคัญทางประวัติศาสตร์ หรือศาสนสถาน สามารถก่อสร้างอาคารบ้านเรือนประเภทบ้านเดี่ยว บ้านแฝด เป็นส่วนใหญ่ ความสูง 1-2 ชั้น

  สามารถ*พัฒนาเอกสารสิทธิ์ได้* เพื่อเป็นการสร้างแรงจูงใจให้เกิดการขยายตัวของชุมชนในบริเวณนี้ โดยสามารถก่อสร้าง รื้อถอน ซ่อมแซม หรือปรับปรุงอาคารได้ ภายใต้การควบคุมการใช้ประโยชน์ที่ดิน ตลอดจนรูปแบบ ลักษณะ วัสดุ สี ขนาด และประเภทอาคาร โดย

  - มีความหนาแน่น 10 - 24 คน/ไร่
  - มีอัตราส่วนพื้นที่ใช้สอยรวมทุกชั้นของอาคาร ต่อ พื้นที่แปลงที่ดิน หรือ F.A.R.(Floor Area Ratio) 1 – 2
  - มีอัตราส่วนร้อยละของพื้นที่อาคารปกคลุมดิน ต่อ พื้นที่แปลงที่ดิน หรือ B.C.R.(Building Coverage Ratio) ไม่เกิน 70%

- **ที่ดินประเภทอนุรักษ์เพื่อการอยู่อาศัย (สีเหลืองและเส้นทแยงสีขาว)**

  <u>เนื้อหา</u> เป็นพื้นที่ที่อยู่ในบริเวณโดยรอบกับ สถานที่สำคัญทางประวัติศาสตร์ หรือศาสนสถาน และต้องการมิให้มีการเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์ที่ดินไปเป็นอย่างอื่น จึงควรที่จะใช้ประโยชน์เพื่อการอยู่อาศัยที่เบาบางเท่านั้น สามารถก่อสร้างอาคารบ้านเรือนประเภทบ้านเดี่ยว ความสูง 1-2 ชั้น

  สามารถก่อสร้าง รื้อถอน ซ่อมแซม หรือปรับปรุงอาคารได้ ภายใต้การควบคุมการใช้ประโยชน์ที่ดิน ตลอดจนรูปแบบ ลักษณะ วัสดุ สี ขนาด และประเภทอาคาร โดย

  - มีความหนาแน่น 10 - 20 คน/ไร่
  - มีอัตราส่วนพื้นที่ใช้สอยรวมทุกชั้นของอาคาร ต่อ พื้นที่แปลงที่ดิน หรือ F.A.R.(Floor Area Ratio) 0.5 – 1
  - มีอัตราส่วนร้อยละของพื้นที่อาคารปกคลุมดิน ต่อ พื้นที่แปลงที่ดิน หรือ B.C.R.(Building Coverage Ratio) ไม่เกิน 50%

(๒) **<u>หมวดที่ 2 หมวดการใช้ที่ดินประเภทเพื่อการอนุรักษ์และพักผ่อนหย่อนใจ</u>**

- **ที่ดินประเภทที่โล่งเพื่อการรักษาสิ่งแวดล้อม (สีเขียวอ่อน)**

  <u>เนื้อหา</u> วัตถุประสงค์ของการวางผังเมืองเพื่อต้องการให้ชุมชนมีสภาพแวดล้อมที่ดี ประกอบด้วย พื้นที่ป่าไม้ และแนวที่โล่งริมฝั่งลำคลอง ห้วย หนอง และบึง สามารถก่อสร้าง รื้อถอน ซ่อมแซม หรือปรับปรุงอาคารที่เกี่ยวข้องกับกรมป่าไม้หรือกรมศิลปากรได้ โดยมีการควบคุมรูปแบบ ลักษณะ วัสดุ สี ขนาด และประเภท

ตลอดจนตำแหน่งอาคารอย่างเข้มงวด ทั้งนี้การก่อสร้าง หรือการปรับปรุงอาคารดังกล่าว จะต้องได้รับความเห็นชอบจากกรมศิลปากร

- **ที่ดินประเภทอนุรักษ์เพื่อส่งเสริมศิลปวัฒนธรรมไทย และการรักษาสิ่งแวดล้อม (สีเขียวอ่อนมีกรอบและเส้นทแยงสีน้ำตาลอ่อน)**

  <u>เนื้อหา</u> วัตถุประสงค์ของการวางผังเมืองเพื่ออนุรักษ์แหล่งโบราณคดี ศิลปะ และวัฒนธรรมของมนุษย์ เพื่อประโยชน์ต่อการศึกษาค้นคว้า และพัฒนาในเชิงอนุรักษ์เป็นแหล่งท่องเที่ยวต่อไป และรักษาไว้ซึ่งพื้นที่ป่าไม้เพื่อให้ชุมชนมีสภาพแวดล้อมที่ดี

  โดย*ห้ามการก่อสร้างอาคารใด ๆ เพิ่มเติม ยกเว้นอาคารที่เกี่ยวข้องกับกรมป่าไม้หรือเพื่อความจำเป็นในการอนุรักษ์ หรือ การรื้อถอน ซ่อมแซม หรือปรับปรุงอาคารให้มีสภาพที่ดีขึ้น* โดยมีการควบคุมรูปแบบ ลักษณะ วัสดุ สี ขนาด และประเภท ตลอดจนตำแหน่งอาคารอย่างเข้มงวด ทั้งนี้การก่อสร้าง หรือการปรับปรุงอาคารดังกล่าว จะต้องได้รับความเห็นชอบจากกรมศิลปากร

- **ที่ดินประเภทที่โล่งเพื่อนันทนาการและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมและการประมง (สีฟ้า)**

  <u>เนื้อหา</u> การใช้ประโยชน์ที่ดินประเภทนี้ หมายถึง ที่ดินที่เป็นอ่างเก็บน้ำ ตลอดจนลำคลอง ห้วย หนอง และบึง มีวัตถุประสงค์ของการวางผังเมืองเพื่อต้องการอนุรักษ์และพัฒนาให้เป็นพื้นที่พักผ่อนหย่อนใจของชุมชนเมือง และป้องกันการบุกรุกพื้นที่โดยรอบ

  สามารถก่อสร้าง รื้อถอน ซ่อมแซม หรือปรับปรุงอาคารที่เกี่ยวข้องกับกรมศิลปากรได้ โดยมีการควบคุมรูปแบบ ลักษณะ วัสดุ สี ขนาด และประเภท ตลอดจนตำแหน่งอาคารอย่างเข้มงวด ทั้งนี้การก่อสร้าง หรือการปรับปรุงอาคาร ดังกล่าว จะต้องได้รับความเห็นชอบจากกรมศิลปากร

- **ที่ดินประเภทชนบทและเกษตรกรรม (สีเขียว)**

  <u>เนื้อหา</u> วัตถุประสงค์ของการวางผังเมืองให้เป็น Buffer Zone ของชุมชนเมือง เป็นแนวป้องกันชุมชนเมืองจากมลพิษ และเพื่อรักษาไว้ซึ่งสิ่งแวดล้อมและภูมิทัศน์ที่ดี ประกอบด้วย สวน ป่าไม้ ไร่นา

  สามารถก่อสร้าง รื้อถอน ซ่อมแซม หรือปรับปรุงอาคารได้ ภายใต้การควบคุมการใช้ประโยชน์ที่ดินให้เป็นพื้นที่เกษตรกรรมเป็นส่วนใหญ่ และการควบคุมรูปแบบ ลักษณะ วัสดุ สี ขนาด และประเภทอาคาร โดย

  - มีความหนาแน่น 1 - 10 คน/ไร่
  - มีอัตราส่วนพื้นที่ใช้สอยรวมทุกชั้นของอาคาร ต่อ พื้นที่แปลงที่ดิน หรือ F.A.R.(Floor Area Ratio) ไม่เกิน 1
  - มีอัตราส่วนร้อยละของพื้นที่อาคารปกคลุมดิน ต่อ พื้นที่แปลงที่ดิน หรือ B.C.R.(Building Coverage Ratio) ไม่เกิน 40%

- **ที่ดินประเภทอนุรักษ์เพื่อส่งเสริมศิลปวัฒนธรรมไทยที่มีการควบคุมสูงที่สุด (สีน้ำตาลอ่อนมีกรอบและเส้นทแยงสีน้ำตาลเข้ม)**

  <u>เนื้อหา</u> วัตถุประสงค์ของการวางผังเมืองเพื่ออนุรักษ์แหล่งโบราณคดี ศิลปะ และวัฒนธรรมของมนุษย์ที่มีความสำคัญสูง เพื่อประโยชน์ต่อการศึกษาค้นคว้า และพัฒนาในเชิงอนุรักษ์เป็นแหล่งท่องเที่ยวต่อไป

  โดย*ห้ามการก่อสร้าง หรือทำกิจกรรมใดๆ ที่เป็นอันตรายต่อโบราณสถาน ยกเว้นเพื่อความจำเป็นในการอนุรักษ์ หรือการรื้อถอน หรือปรับปรุงสิ่งที่มีผลกระทบต่อโบราณสถานให้มีสภาพที่ดีขึ้น* โดยมีการควบคุมรูปแบบ ลักษณะ วัสดุ สี ขนาด และประเภท ตลอดจนตำแหน่งอาคารให้สอดคล้องและกลมกลืนกับโบราณสถานอย่างเข้มงวด ทั้งนี้การก่อสร้าง หรือการปรับปรุงอาคารดังกล่าว จะต้องได้รับความเห็นชอบจากกรมศิลปากร

- **ที่ดินประเภทอนุรักษ์เพื่อส่งเสริมศิลปวัฒนธรรมไทยที่มีการควบคุมสูง (สีขาวมีกรอบและเส้นทแยงสีน้ำตาลอ่อน)**

  <u>เนื้อหา</u> วัตถุประสงค์ของการวางผังเมืองเพื่ออนุรักษ์แหล่งโบราณคดี ศิลปะ และวัฒนธรรมของมนุษย์ เพื่อประโยชน์ต่อการศึกษาค้นคว้า และพัฒนาในเชิงอนุรักษ์เป็นแหล่งท่องเที่ยวต่อไป

  โดย*ห้ามการก่อสร้างอาคารใด ๆ เพิ่มเติม ยกเว้นเพื่อความจำเป็นในการอนุรักษ์ หรือการรื้อถอน ซ่อมแซม หรือปรับปรุงอาคารให้มีสภาพที่ดีขึ้น รวมถึงการรื้อถอนเพื่อสร้างใหม่ แต่ขนาดของอาคารที่ก่อสร้างใหม่ต้องไม่มากกว่าอาคารเดิม* มีรูปแบบลักษณะ วัสดุ สี ขนาด และประเภท ตลอดจนตำแหน่งอาคาร ที่สอดคล้องและกลมกลืนกับโบราณสถาน *โดยห้ามไม่ให้มีการเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์ที่ดิน* ทั้งนี้การก่อสร้าง การปรับปรุงอาคาร หรือการรื้อถอนเพื่อสร้างใหม่ดังกล่าว จะต้องได้รับความเห็นชอบจากกรมศิลปากร

- **ที่ดินประเภทอนุรักษ์เพื่อส่งเสริมศิลปวัฒนธรรมไทย (สีน้ำตาลอ่อน)**

  <u>เนื้อหา</u> วัตถุประสงค์ของการวางผังเมืองเพื่ออนุรักษ์แหล่งโบราณคดี ศิลปะ และวัฒนธรรมของมนุษย์ เพื่อประโยชน์ต่อการศึกษาค้นคว้า และพัฒนาในเชิงอนุรักษ์เป็นแหล่งท่องเที่ยวต่อไป

  โดย*ห้ามการก่อสร้างอาคารใด ๆ เพิ่มเติม ยกเว้นเพื่อความจำเป็นในการอนุรักษ์ หรือการรื้อถอน ซ่อมแซม หรือปรับปรุงอาคารให้มีสภาพที่ดีขึ้น รวมถึงการรื้อถอนเพื่อสร้างใหม่ แต่ขนาดของอาคารที่ก่อสร้างใหม่ต้องไม่มากกว่าอาคารเดิม* มีรูปแบบลักษณะ วัสดุ สี ขนาด และประเภท ตลอดจนตำแหน่งอาคาร ที่สอดคล้อง และกลมกลืนกับโบราณสถาน *โดยสามารถเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์ที่ดินได้* ทั้งนี้การก่อสร้าง การปรับปรุงอาคาร หรือการรื้อถอนเพื่อสร้างใหม่ดังกล่าว จะต้องได้รับความเห็นชอบจากกรมศิลปากร

(๓) **<u>หมวดที่ 3 หมวดการใช้ที่ดินและบริการสาธารณะ</u>**

- **ที่ดินประเภทรองรับกิจกรรมเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยว (สีขาวมีกรอบและเส้นทแยงสีแดง)**

  <u>เนื้อหา</u> วัตถุประสงค์ของการวางผังเมืองเพื่อใช้ประโยชน์ที่ดินเกี่ยวกับกิจกรรมต่างๆเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยว เช่น ร้านค้า ห้องน้ำ จุดบริการนักท่องเที่ยว จุดพักผ่อน จุดจอดรถ จุดบริการรถท่องเที่ยว หรือจุดบริการจักรยานสำหรับนักท่องเที่ยว เป็นต้น โดยอนุญาตให้ทำการก่อสร้าง หรือทำกิจกรรมได้เฉพาะ กิจกรรมต่างๆที่ส่งเสริมการท่องเที่ยว หรือเพื่อการพักผ่อนหย่อนใจเท่านั้น

  ทั้งนี้ก่อนการพัฒนาพัฒนาที่ดังกล่าวจะต้องทำการสำรวจ และขุดค้นให้ชัดเจนว่าไม่ส่งผลกระทบต่อโบราณสถานใดๆ โดยมีการควบคุมรูปแบบ ลักษณะ วัสดุ สี ขนาด และประเภท ตลอดจนตำแหน่งอาคารให้สอดคล้องและกลมกลืนกับโบราณสถานอย่างเข้มงวด โดยการก่อสร้างดังกล่าว จะต้องได้รับความเห็นชอบจากกรมศิลปากร

- **ที่ดินประเภทสถาบันการบริการ การสาธารณูปโภค และสาธารณูปการ (สีน้ำเงิน)**

  <u>เนื้อหา</u> วัตถุประสงค์ของการวางผังเมืองเพื่อใช้ประโยชน์ที่ดินเกี่ยวกับกิจกรรมต่างๆของรัฐบาล และรัฐวิสาหกิจ

  สามารถก่อสร้าง รื้อถอน ซ่อมแซม หรือปรับปรุงอาคารได้ โดยมีการควบคุมรูปแบบลักษณะ วัสดุ สี ขนาด และประเภท ตลอดจนตำแหน่งอาคารอย่างเข้มงวด ทั้งนี้การก่อสร้าง หรือการปรับปรุงอาคารดังกล่าว จะต้องได้รับความเห็นชอบจากกรมศิลปากร

- **ที่ดินประเภทสถาบันการศึกษา (สีเขียวมะกอก)**

  <u>เนื้อหา</u> การใช้ประโยชน์ที่ดินประเภทสถาบันการศึกษา ประกอบด้วย ห้องสมุด มหาวิทยาลัย สถาบันการศึกษา วิทยาลัย โรงเรียนมัธยม โรงเรียนประถม โรงเรียนอนุบาล สถานรับเลี้ยงเด็ก ฯลฯ โดยกำหนดตามการใช้ที่ดินปัจจุบัน

  สามารถก่อสร้าง รื้อถอน ซ่อมแซม หรือปรับปรุงอาคารได้ โดยมีการควบคุมรูปแบบลักษณะ วัสดุ สี ขนาด และประเภท ตลอดจนตำแหน่งอาคารอย่างเข้มงวด ทั้งนี้การก่อสร้าง หรือการปรับปรุงอาคารดังกล่าว จะต้องได้รับความเห็นชอบจากกรมศิลปากร

๒) ให้เทศบาลตำบลเมืองเก่า ดำเนินการจัดทำข้อบัญญัติท้องถิ่น ตามมาตรา ๙ พระราชบัญญัติควบคุมอาคาร พ.ศ.๒๕๒๒ แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่๒) พ.ศ.๒๕๓๕ และประกาศในราชกิจจานุเบกษา ตามมาตรา ๑๑ โดยให้มีข้อกำหนดเกี่ยวกับอาคารที่จะขออนุญาตปลูกสร้างใกล้เขตโบราณสถาน ดังนี้

(๑) ภายในเขตอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย ห้ามบุคคลใดก่อสร้างอาคารดังต่อไปนี้

- อาคารที่สูงเกิน ๑๒ เมตร ยกเว้น
  - พื้นที่ในระยะห่างจากแนวเขตโบราณสถาน ๒๐ เมตรแรก เป็นพื้นที่ห้ามก่อสร้างอาคารใดๆ
  - พื้นที่ก่อสร้างที่อยู่ห่างแนวเขตโบราณสถานในระยะตั้งแต่ ๒๐ - ๔๐ เมตร อนุญาตให้ปลูกสร้างอาคารสูงไม่เกิน ๖ เมตร
  - พื้นที่ก่อสร้างที่อยู่ห่างแนวเขตโบราณสถานในระยะตั้งแต่ ๔๐ - ๘๐ เมตร อนุญาตให้ปลูกสร้างอาคารสูงไม่เกิน ๙ เมตร

- โรงงานทุกประเภทตามกฎหมายว่าด้วยโรงงาน
- สถานที่บรรจุก๊าซและสถานที่เก็บก๊าซตามกฎหมายว่าด้วยการบรรจุก๊าซปิโตรเลียมเหลว
- สถานที่เก็บน้ำมันเชื้อเพลิงเพื่อการจำหน่ายขายและสถานีบริการน้ำมันเชื้อเพลิง ตามกฎหมายว่าด้วยการควบคุมน้ำมันเชื้อเพลิง
- อาคารเลี้ยงสัตว์ทุกชนิดที่มีพื้นที่ทุกชั้นในหลังเดียวกัน หรือหลายหลังรวมกันเกิน ๒๐ ตารางเมตร หรือก่อเหตุรำคาญตามกฎหมายว่าด้วยการสาธารณสุข
- ฌาปนสถาน ตามกฎหมายว่าด้วยสุสานและฌาปนสถาน
- ไซโลเก็บผลผลิตทางการเกษตร
- โรงกำจัดมูลฝอย
- โรงซื้อขายวัสดุ
- โรงฆ่าสัตว์
- ห้องแถว ตึกแถว หรือบ้านแถวที่มีพื้นที่อาคารรวมกันเกิน ๒๐๐ ตารางเมตร
- อาคารอยู่อาศัยรวมที่มีพื้นที่อาคารรวมกันเกิน ๒๐๐ ตารางเมตร
- โรงแรม ตามกฎหมายว่าด้วยโรงแรม
- โรงมหรสพ
- อาคารที่มีพื้นที่อาคารรวมกันทุกชั้นในหลังเดียวกัน หรือหลายหลังรวมกันเกิน ๑,๐๐๐ ตารางเมตร
- อาคารเก็บสินค้า หรือส่วนหนึ่งส่วนใดของอาคารที่มีลักษณะในทำนองเดียวกัน ที่ใช้เป็นที่เก็บพัก หรือขนถ่ายสินค้าหรือสิ่งของ เพื่อประโยชน์ทางการค้าหรืออุตสาหกรรม ที่มีพื้นที่อาคารรวมกันเกิน ๑๐๐ ตารางเมตร
- ป้าย หรือสิ่งที่สร้างขึ้นเพื่อติดหรือตั้งป้ายทุกชนิด เว้นแต่ป้ายบอกชื่อสถานที่ที่มีความสูงไม่เกิน ๑๒ เมตรจากระดับพื้นดิน

(๒) กำหนดแนวทางการออกแบบอาคาร(Design Guideline) เพื่อให้เกิดความเป็นระเบียบและสอดคล้องกับเอกลักษณ์ของท้องถิ่น

๓) ให้เทศบาลตำบลเมืองเก่า และ อบต.เมืองเก่า ดำเนินการจัดทำข้อบัญญัติท้องถิ่น ตามมาตรา ๙ พระราชบัญญัติควบคุมอาคาร พ.ศ.๒๕๒๒ แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่๒) พ.ศ.๒๕๓๕ และประกาศในราชกิจจานุเบกษา ตามมาตรา ๑๑ โดยให้กำหนดพื้นที่ในบริเวณที่วัดจากเขตทางทั้งสองข้างทางของแนวถนนพระร่วง(ทางหลวงหมายเลข ๑๑๑๓ และ ๑๒๗๒) ออกไปข้างละ ๑๕ เมตร เป็นบริเวณห้ามก่อสร้างอาคารใดๆ

๔) ให้เทศบาลตำบลเมืองเก่า และเทศบาลเมืองสุโขทัย ดำเนินการจัดทำข้อบัญญัติท้องถิ่น ตามมาตรา ๙ พระราชบัญญัติควบคุมอาคาร พ.ศ.๒๕๒๒ แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่๒) พ.ศ.๒๕๓๕ และประกาศในราชกิจจานุเบกษา ตามมาตรา ๑๑ โดยให้กำหนดพื้นที่ในบริเวณที่วัดจากเขตทางทั้งสองข้างทางของถนนจรดวิถีถ่อง(ทางหลวงหมายเลข ๑๒) ออกไปข้างละ ๑๕ เมตร เป็นบริเวณห้ามก่อสร้างอาคารใดๆ เว้นแต่

- อาคารอยู่อาศัยประเภทบ้านเดี่ยวที่มีความสูงไม่เกิน ๖ เมตร โดยอาคารแต่ละหลังตั้งห่างกันไม่น้อยกว่า ๔ เมตร และห่างเขตที่ดินไม่น้อยกว่า ๒ เมตร
- เขื่อน สะพาน อุโมงค์ ทาง หรือท่อระบายน้ำ รั้วหรือกำแพงที่สูงไม่เกิน ๒ เมตร
- หอถังน้ำที่มีความสูงไม่เกิน ๑๒ เมตร

๕) จัดทำแบบต้นแบบทางสถาปัตยกรรมของบ้านพักอาศัย อาคารพาณิชย์ และอาคารสาธารณะต่างๆ ให้มีความกลมกลืนในเรื่องของรูปแบบ ลักษณะ สี และวัสดุ ซึ่งประชาชนทั่วไปสามารถนำมาใช้เป็นตัวอย่างในการออกแบบอาคาร หรือสามารถขอรับแบบอาคารต้นแบบดังกล่าวเพื่อนำมาใช้ในการก่อสร้างต่อไปได้ ทั้งนี้เพื่อส่งเสริมภาพลักษณ์ให้กับอุทยานฯ

๖) การใช้ พ.ร.บ. การขุดดินและถมดิน พ.ศ.๒๕๔๓ กำหนดบริเวณห้ามขุดดินและถมดิน บริเวณอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย โดยอาศัยอำนาจตามความในมาตรา ๖ (๑) ซึ่งควรมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

- แนวเขตควบคุมการขุดและถมดิน หมายความว่า พื้นที่ในบริเวณอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย
- รายละเอียดการควบคุมการขุดและถมดิน มีดังนี้

(ก) บริเวณภายในเขตกำแพงเมือง บริเวณภายในพื้นที่ระยะ ๕๐ เมตรรอบนอกแนวเขตกำแพงเมือง และบริเวณภายในพื้นที่ระยะ ๕๐ เมตรรอบนอกแนวเขตโบราณสถาน ห้ามบุคคลใดขุดดินและห้ามถมดินสูงเกิน ๒๕ เซนติเมตร จากระดับกึ่งกลางถนนสาธารณะที่ใกล้ที่สุด

(ข) ภายในพื้นที่บริเวณที่วัดออกจากแนวเขตบริเวณตาม (ก) เป็นระยะ ๕๐ เมตร ห้ามบุคคลใดขุดดินลึกเกิน ๓ เมตร หรือขุดดินที่มีพื้นที่ปากบ่อดินเกิน ๒,๐๐๐ ตารางเมตร และห้ามถมดินสูงเกิน ๒๕ เซนติเมตร จากระดับกึ่งกลางถนนสาธารณะที่ใกล้ที่สุด

(ค) ภายในพื้นที่เขตอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย บริเวณที่นอกเหนือจากแนวเขตบริเวณตาม (ก) และ (ข) ห้ามบุคคลใดขุดดินลึกเกิน ๓ เมตร หรือขุดดินที่มีพื้นที่ปากบ่อดินเกิน ๒,๐๐๐ ตารางเมตร และห้ามถมดินสูงเกิน ๔๐ เซนติเมตร จากระดับกึ่งกลางถนนสาธารณะที่ใกล้ที่สุด

ทั้งนี้ เว้นแต่การขุดดินโบราณสถาน ที่ดำเนินการตามกฎหมายว่าด้วยโบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ และพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ หรือการขุดดินและถมดินที่ดำเนินการโดยส่วนราชการในการป้องกันน้ำท่วม

๓. <u>*ในระยะต่อไป*</u> (หลังจากดำเนินการสำรวจ และขุดค้นโบราณสถานทั้งหมดทั่วทั้งพื้นที่ในเขตอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัยเรียบร้อยแล้ว)

๑) จะต้องทำการศึกษาเพื่อปรับปรุงแผนควบคุมการใช้ประโยชน์ที่ดิน และข้อบัญญัติท้องถิ่นต่างๆที่ได้ประกาศใช้ในระยะแรก เพื่อให้สอดคล้องและเหมาะสมกับสถานการณ์ในขณะนั้น แล้วประกาศเป็นผังเมืองเฉพาะ (Specific Plan)ต่อไป ซึ่งตาม*พระราชบัญญัติกำหนดแผนและขั้นตอนการกระจายอำนาจให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น พ.ศ.๒๕๔๒* ได้กำหนดให้ราชการส่วนกลางต้องถ่ายโอนภารกิจด้านการผังเมืองให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ทั้งนี้จะต้องประสานการดำเนินงานกับกรมโยธาธิการและผังเมือง และได้รับอนุมัติจากคณะกรรมการผังเมืองก่อนตามพระราชบัญญัติการผังเมือง พ.ศ.๒๕๑๘ มาตรา ๑๘ โดยกระบวนการและขั้นตอนการดำเนินงานวางผังเมืองจะต้องเป็นไปตามมาตรฐานหรือแนวทางปฏิบัติที่กรมโยธาธิการและผังเมืองกำหนด เพื่อกรมโยธาธิการและผังเมืองจะสามารถดำเนินการนำร่างผังเมือง ซึ่งกรมโยธาธิการและผังเมืองได้กำหนดแนวทาง รูปแบบ และวิธีการดำเนินงานถ่ายโอนภารกิจการวางผังเมืองให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นไว้ดังนี้

(๑) ผังเมืองที่มีขอบเขตในเขตเทศบาลใด ให้เทศบาลนั้นดำเนินการ

(๒) ผังเมืองที่มีขอบเขตผังครอบคลุมองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในเขตจังหวัดมากกว่า ๑ แห่ง ให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในเขตผังดำเนินการร่วมกัน หรือมอบหมายให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นใดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นหนึ่งดำเนินการ

(๓) ให้กรมโยธาธิการและผังเมืองจัดทำแผนการจัดทำผังเมืองขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นตามความเหมาะสมและจำเป็น และให้ดำเนินการปรับปรุงให้ผู้แทนองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นช่วยเป็นกรรมการในคณะกรรมการผังเมืองด้วย

๒) การจัดตั้งองค์กรเฉพาะเพื่อเข้ามาดูแลพื้นที่อุทยานฯ และการถ่ายโอนอำนาจการบริหารจัดการพื้นที่อุทยานประวัติศาสตร์ฯไปสู่ท้องถิ่น

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยฉบับปัจจุบัน(พ.ศ.๒๕๔๐) มีบทบัญญัติเรื่องการปกครองท้องถิ่นของไทย ไว้ในหมวด ๙ มาตรา ๒๘๒ ถึง มาตรา ๒๙๐ ซึ่งได้กำหนดลักษณะสำคัญขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นไว้ว่า "รัฐจะต้องให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีความเป็นอิสระในการกำหนดนโยบายการปกครอง การบริหารงานบุคคล การเงินและการคลัง และมีอำนาจหน้าที่ของตนเองโดยเฉพาะ โดยรัฐบาลจะทำหน้าที่กำกับดูแลองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเท่าที่จำเป็นภายในกรอบของกฎหมาย เพื่อกระจายอำนาจให้แก่ท้องถิ่นเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง" โดยภารกิจที่จะถ่ายโอนให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีทั้งหมด ๖ ด้าน ได้แก่

(๑) ด้านโครงสร้างพื้นฐาน

- การคมนาคม และการขนส่ง
- สาธารณูปโภค
- สาธารณูปการ

(๒) ด้านงานส่งเสริมคุณภาพชีวิต

- การส่งเสริมอาชีพ
- งานสวัสดิการสังคม
- นันทนาการ
- การศึกษา
- การสาธารณสุข
- การปรับปรุงแหล่งชุมชนแออัด และที่อยู่อาศัย

(๓) ด้านการจัดระเบียบชุมชน สังคม และการรักษาความสงบเรียบร้อย

- การส่งเสริมประชาธิปไตย ความเสมอภาค สิทธิเสรีภาพของประชาชน
- การส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาท้องถิ่น
- การป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย
- การรักษาความสงบเรียบร้อย และความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน

(๔) ด้านการวางแผน การส่งเสริมการลงทุน พาณิชยกรรม และการท่องเที่ยว

- การวางแผนพัฒนาท้องถิ่น
- การพัฒนาเทคโนโลยี
- การส่งเสริมการลงทุน
- การพาณิชยกรรม
- การพัฒนาอุตสาหกรรม
- การท่องเที่ยว

(๕) ด้านการบริหารจัดการ และการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม

- การคุ้มครองดูแล บำรุงรักษา ใช้ประโยชน์จากป่าไม้ ที่ดิน ทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม
- การจัดการสิ่งแวดล้อม และมลพิษต่างๆ
- การดูแลรักษาที่สาธารณะ

(๖) ด้านศิลปะ วัฒนธรรม จารีตประเพณี และภูมิปัญญาท้องถิ่น

- การจัดการดูแลโบราณสถาน โบราณวัตถุ
- การจัดการดูแลพิพิธภัณฑ์ และหอจดหมายเหตุ

จะเห็นได้ว่ามีความสอดคล้องกับแนวคิดหลักของแผนแม่บทฉบับนี้ ซึ่งมีเป้าหมายในการมุ่งสร้างความรู้ความเข้าใจในคุณค่า และความสำคัญของอุทยานฯ แก่ท้องถิ่น ประชาชนและผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง เพื่อทำให้เกิดกระบวนการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์และพัฒนาอุทยานฯอย่างยั่งยืน โดยตั้งอยู่บนพื้นฐานของการอนุรักษ์วัฒนธรรมของชาติเป็นสำคัญ

๓.๔.๓ แผนจัดการชุมชน

แผนจัดการชุมชน เป็นแผนการจัดการ เพื่อพัฒนา และปรับปรุงชุมชน และสิ่งปลูกสร้าง ทั้งที่อยู่ภายในเขตอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย และพื้นที่ที่เกี่ยวข้องอื่นๆ เพื่อส่งเสริมให้ชุมชนและวิถีชีวิตในปัจจุบันสามารถอยู่ร่วมกับอุทยานฯได้อย่างมั่นคงและกลมกลืน ประชาชนสามารถอยู่อาศัย และประกอบสัมมาอาชีพตามปกติวิสัย และเป็นการส่งเสริมจินตภาพของอุทยานฯในลักษณะของ*เมืองประวัติศาสตร์ที่มีความสมบูรณ์และมีชีวิต* โดยจะต้องไม่เกิดผลกระทบต่อโบราณสถานเป็นอันขาด

๑. แผนการจัดการกรรมสิทธิ์ที่ดินของชุมชน

๑) พื้นที่ที่ยังไม่มีการออกเอกสารสิทธิ์ในเขตเมืองเก่าสุโขทัย แม้จะเป็นพื้นที่ซึ่งชาวบ้านครอบครองอยู่ในปัจจุบัน จะต้องมิให้มีการออกเอกสารสิทธิ์ใดๆอีกต่อไป ยกเว้นพื้นที่ที่ไม่มีผลกระทบต่อโบราณสถานและอุทยานฯ และได้มีการออกเอกสารสิทธิ์ไปแล้ว(ที่ดินประเภทที่อยู่อาศัยหนาแน่นน้อย (สีเหลือง) ตามแผนที่ ๑๕ ผังแสดงแผนควบคุมการใช้ประโยชน์ที่ดิน) ควรให้มีการพัฒนาเอกสารสิทธิ์ได้เพื่อเป็นการสร้างแรงจูงใจให้เกิดการขยายตัวของชุมชนในบริเวณนี้แทนการขยายตัวในเขตเมืองเก่า

๒) เมื่อชุมชนในเขตเมืองเก่าสุโขทัยไม่สามารถพัฒนาสิทธิ์การครอบครองให้มีสิทธิ์ในที่ดินอย่างถาวรได้ จึงต้องสร้างความมั่นใจให้กับประชาชนในความมั่นคงในการอยู่อาศัยให้กับบ้านที่ไม่มีผลกระทบต่อโบราณสถาน โดยอาจให้เช่าสิทธิ์บนที่ดินในระยะยาวและอยู่ภายใต้กฎเกณฑ์ในการพัฒนาพื้นที่ (ตามแผนการใช้ประโยชน์ที่ดินและกฎหมายที่เกี่ยวข้อง) และสร้างความมั่นใจให้กับประชาชนว่าตราบใดที่ไม่สร้างผลกระทบต่อโบราณสถานและอุทยานฯ ก็จะไม่มีปัญหาเรื่องการสั่งรื้อถอนอาคารบ้านเรือน หรือโยกย้ายชุมชน เป็นต้น

๒. ทำการปรับปรุงและพัฒนาสาธารณูปโภคและสาธารณูปการพื้นฐาน เช่น ระบบไฟฟ้าแสงสว่าง ประปา โรงเรียน ศูนย์ดูแลเด็กก่อนวัยเรียน ศูนย์ชุมชน สวนสาธารณะ ภูมิทัศน์ชุมชน ฯลฯ ในบริเวณชุมชนที่ดำเนินการสำรวจพื้นที่เรียบร้อยแล้ว และไม่มีผลกระทบต่อโบราณสถาน ภายใต้กฎเกณฑ์ในการพัฒนาพื้นที่ตาม*แผนการใช้ประโยชน์ที่ดิน และกฎหมายที่เกี่ยวข้อง*(แผนที่ที่ ๑๕)

๓. หลังการสำรวจ ขุดค้น และขุดแต่งโบราณสถานเสร็จเรียบร้อยแล้ว จะต้องทำการสำรวจว่ามีอาคารบ้านเรือนใดที่มีผลกระทบต่อโบราณสถาน รวมทั้งบ้านเรือนที่เป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาระบบโครงสร้างพื้นฐานหรือไม่ โดยเฉพาะบริเวณชุมชนบ้านใหม่ตระพังทอง ชุมชนสุโขทัยนคร๑ ชุมชนสุโขทัยนคร๓ ชุมชนบ้านเหนือ บริเวณกำแพงเมือง บริเวณนอกกำแพงเมืองด้านทิศเหนือและทิศตะวันออก หากมีความจำเป็นต้องดำเนินการโยกย้ายอาคารบ้านเรือนดังกล่าว จะต้องมีการจ่ายค่าชดเชยและค่ารื้อถอนตามความเหมาะสม และจะต้องจัดเตรียมพื้นที่สำหรับรองรับประชาชนที่ได้รับผลกระทบดังกล่าว โดยควรดำเนินการย้ายไปยังชุมชนเดิมที่ยังมีความหนาแน่นน้อย เช่น บริเวณชุมชนลิไท ชุมชนรามเล็ก เป็นต้น และจะต้องทำการปรับปรุงและพัฒนาสาธารณูปโภคและสาธารณูปการพื้นฐาน เช่น การปรับปรุงถนน ระบบน้ำประปา ระบบไฟฟ้าแสงสว่าง สวนสาธารณะ ภูมิทัศน์ชุมชน ในพื้นที่ชุมชนนั้นด้วย ทั้งนี้ควรให้สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (พอช.) เข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินการโยกย้ายชุมชน และอาคารบ้านเรือนด้วย

๔. ดำเนินการปรับปรุงสภาพอาคารบ้านเรือนที่ตั้งอยู่ใกล้กับโบราณสถานโดยใช้มาตรการจูงใจ เช่น การลดหย่อนภาษีแก่เจ้าของบ้านเรือนที่ดำเนินการปรับปรุงอาคาร การลดหย่อนภาษีแก่ภาคเอกชนที่สนับสนุนกิจกรรมด้านการอนุรักษ์

และบริหารจัดการอุทยานประวัติศาสตร์ การให้วัสดุหรือเงินสนับสนุนจากภาครัฐและเอกชน เพื่อปรับปรุงอาคารต่างๆ ให้มีรูปแบบที่สอดคล้องและกลมกลืนกับโบราณสถาน

๕. จัดทำแบบต้นแบบทางสถาปัตยกรรมของบ้านพักอาศัย อาคารพาณิชย์ และอาคารสาธารณะต่างๆ ให้มีความกลมกลืนในเรื่องของรูปแบบ ลักษณะ สี และวัสดุ ซึ่งประชาชนทั่วไปสามารถนำมาใช้เป็นตัวอย่างในการออกแบบอาคาร หรือสามารถขอรับแบบอาคารต้นแบบดังกล่าวเพื่อนำมาใช้ในการก่อสร้างต่อไปได้ ทั้งนี้เพื่อส่งเสริมภาพลักษณ์ให้กับอุทยานฯ

ภาพที่ ๑๐ ภาพแสดงตัวอย่างต้นแบบทางสถาปัตยกรรม

๓.๔.๔ แผนพัฒนาระบบโครงสร้างพื้นฐาน

แผนพัฒนาระบบโครงสร้างพื้นฐาน มีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาและปรับปรุงสาธารณูปโภคและสาธารณูปการหลักในลักษณะบูรณาการ โดยเฉพาะการจัดการระบบการสัญจรที่ส่งผลกระทบต่อโบราณสถาน เพื่อสนับสนุนให้สามารถดำเนินแผนงานประวัติศาสตร์ โบราณคดี และโบราณสถาน ซึ่งเป็นแผนที่มีความสำคัญและเร่งด่วนที่สุดได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยใช้ระบบโครงสร้างพื้นฐานต่างๆเป็นตัวชี้นำการเจริญเติบโตของชุมชน นอกจากนี้ยังช่วยส่งเสริมศักยภาพด้านการท่องเที่ยว และช่วยให้ประชาชนในพื้นที่มีความสะดวกสบาย และมีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นอีกด้วย

๑. แผนจัดการโครงการคมนาคมและขนส่ง

๑) การจำกัดขนาดรถยนต์ โดยการจัดระบบการสัญจรเพื่อสร้างแรงจูงใจให้เกิดการใช้งานถนนเลี่ยงเมืองเก่าฯด้านทิศเหนือให้มากขึ้น เพื่อลดผลกระทบจากการสั่นสะเทือนที่มีต่อโบราณสถาน เช่น

- การจัดเส้นทางการจราจรให้เกิดความรู้สึกว่าถนนเลี่ยงเมืองเก่าฯด้านทิศเหนือเป็นเส้นทางหลัก

- การจัดระบบการสัญจร และพัฒนาเส้นทางการท่องเที่ยวภายในเขตอุทยานฯ ให้มีความปลอดภัยมากยิ่งขึ้น ด้วยการพัฒนาระบบทางเดินเท้า และทางจักรยานให้เหมาะสม มีการเปลี่ยนพื้นผิวการจราจรในบริเวณชุมชน ตลอดจนมีการการติดตั้งไฟสัญญาณจราจร ทั้งแบบทำงานอัตโนมัติ และแบบกดสำหรับคนข้ามถนนในเขตชุมชน ซึ่งจะทำให้รถที่ต้องการผ่านเข้ามาในเขตอุทยานฯในลักษณะ"วิ่งผ่าน"(Through Traffic) เกิดความไม่สะดวก แล้วหันไปใช้ถนนเลี่ยงเมืองเก่าฯด้านทิศเหนือแทน

ภาพที่ ๑๑ บริเวณชุมชนที่มีความหนาแน่นสูง และควรมีการพัฒนาระบบทางเดินเท้าให้มีความปลอดภัย

- การติดตั้งป้ายขอความร่วมมือให้รถขนาดใหญ่ และรถที่ต้องการผ่านเข้ามาในเขตอุทยานฯในลักษณะ"วิ่งผ่าน"(Through Traffic) หันไปใช้ถนนเลี่ยงเมืองเก่าฯด้านทิศเหนือมากขึ้น

๒) การกำหนดและส่งเสริมเส้นทางที่จะเข้ามาสู่อุทยานฯให้ชัดเจน แล้วจัดให้มีจุดจอดรถ ศูนย์บริการข้อมูลนักท่องเที่ยว ร้านค้า บริการ และจัดระบบรถรับส่ง หรือจัดระบบบริการจักรยานสำหรับนักท่องเที่ยว (แผนที่ที่ ๑๔ ผังแสดงขอบเขตการควบคุมจราจร)

- ควรพิจารณาการตัดถนนเส้นใหม่จากบริเวณก่อนเข้าสู่เขตกำแพงเมืองด้านทิศตะวันออก สู่บริเวณศูนย์บริการข้อมูลนักท่องเที่ยว ซึ่งแนวถนนเส้นใหม่นี้จะต้องมีผลกระทบต่อโบราณสถานให้น้อยที่สุด เพื่อใช้ถนนเส้นนี้ในการนำรถโดยสาร และรถท่องเที่ยวต่างๆไปยังศูนย์บริการข้อมูลนักท่องเที่ยว ซึ่งในปัจจุบันมีการเข้าไปใช้งานจากนักท่องเที่ยวน้อยมาก รวมทั้งเป็นการลดการสัญจรผ่านเข้าไปในเขตกำแพงเมืองด้วย

- จัดให้มีจุดรับ - ส่งสำหรับผู้โดยสารรถประจำทาง ๒ จุด ได้แก่ บริเวณใกล้ทางเข้ากำแพงเมืองด้านทิศตะวันออก เพื่อให้บริการสำหรับผู้ต้องการเดินทางเข้ามาในเขตชุมชน และบริเวณศูนย์บริการข้อมูลนักท่องเที่ยวสำหรับนักท่องเที่ยวเป็นหลัก

- จัดให้มีจุดจอดรถท่องเที่ยว ร้านค้า บริการ และจัดระบบรถนำเที่ยว เช่น รถราง ในบริเวณที่ว่างใกล้ศูนย์บริการข้อมูลนักท่องเที่ยว ซึ่งพื้นที่ดังกล่าวจะต้องไม่ส่งผลกระทบต่อโบราณสถาน
- จัดระบบบริการจักรยานเช่าสำหรับนักท่องเที่ยว โดยให้เอกชนที่ประกอบกิจการให้บริการจักรยานเช่าในปัจจุบันรวมกลุ่มกัน และสร้างเครือข่ายจุดบริการเช่าและคืนจักรยานกระจายตามจุดต่างๆของอุทยานฯ เช่น บริเวณศูนย์บริการข้อมูลนักท่องเที่ยว บริเวณตลาดวัดตระพังทอง

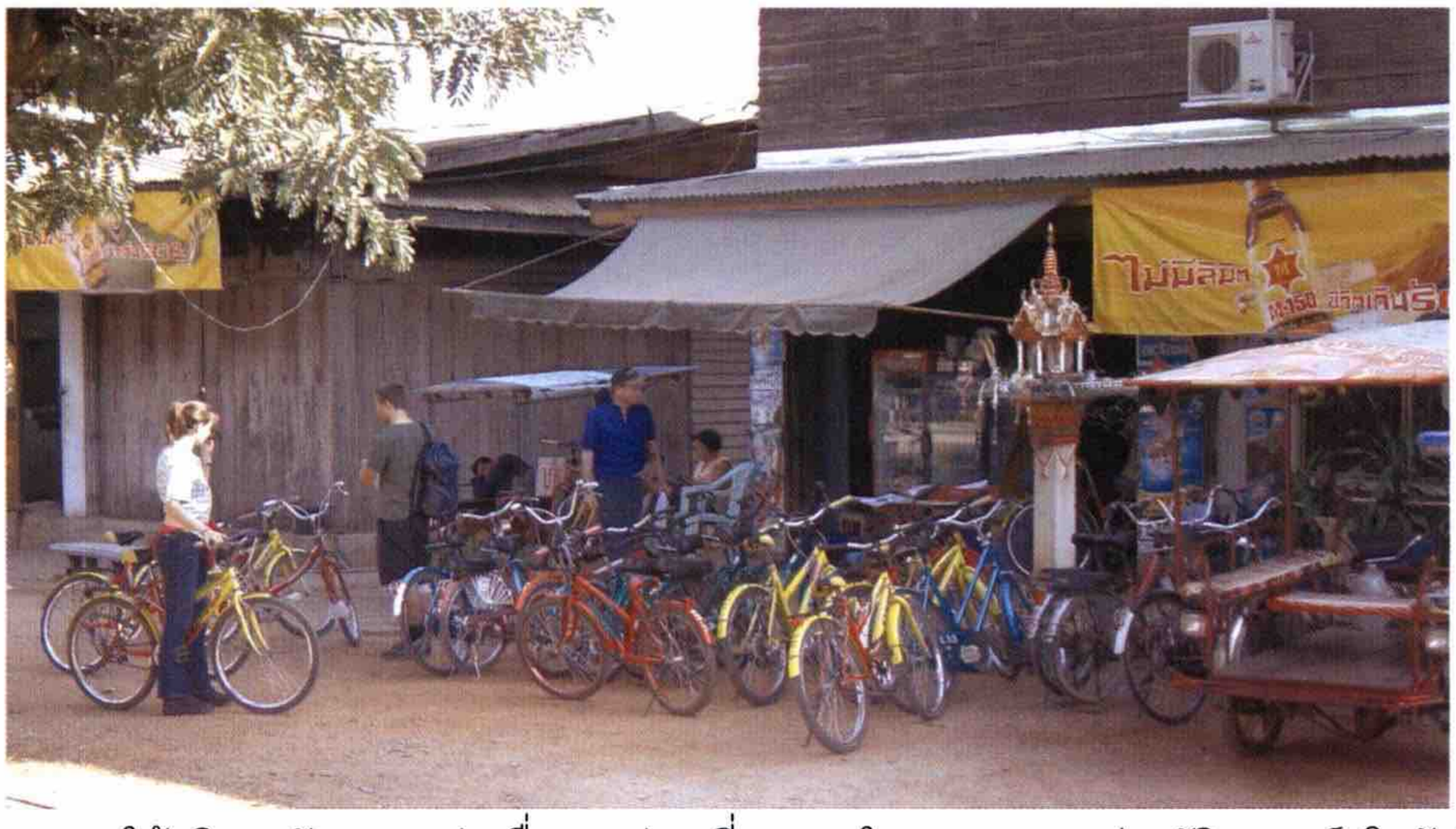

ภาพที่ ๑๒ การให้บริการจักรยานเช่าเพื่อการท่องเที่ยวภายในเขตอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัยในปัจจุบัน

๒. แผนการปรับปรุงระบบสาธารณูปโภค และสาธารณูปการ

๑) ทำการปรับปรุงและพัฒนาสาธารณูปโภคและสาธารณูปการพื้นฐาน เช่น การปรับปรุงถนน ระบบไฟฟ้าแสงสว่าง ประปา โรงเรียน ศูนย์ดูแลเด็กก่อนวัยเรียน ศูนย์ชุมชน สวนสาธารณะ ภูมิทัศน์ชุมชน ฯลฯ ในบริเวณชุมชนที่ดำเนินการสำรวจพื้นที่เรียบร้อยแล้ว และไม่มีผลกระทบต่อโบราณสถาน โดยเฉพาะในชุมชนที่ได้มีการจัดเตรียมพื้นที่ไว้สำหรับรองรับประชาชนที่ได้รับผลกระทบจากการโยกย้ายอาคาร เช่น บริเวณชุมชนลิไท ชุมชนรามเล็ก เป็นต้น

๒) พัฒนาสาธารณูปโภคและสาธารณูปการพื้นฐาน เช่น ถนน ระบบไฟฟ้า ประปา โรงเรียน ศูนย์ดูแลเด็กก่อนวัยเรียน ศูนย์ชุมชน สวนสาธารณะ ภูมิทัศน์ชุมชน ฯลฯ ในพื้นที่ที่อนุญาตให้มีการพัฒนาเอกสารสิทธิ์ได้(ที่ดินประเภทที่อยู่อาศัยหนาแน่นน้อย (สีเหลือง) ตามแผนที่ ๑๕ ผังแสดงแผนควบคุมการใช้ประโยชน์ที่ดิน) เพื่อเป็นการสร้างแรงจูงใจให้เกิดการขยายตัวของชุมชนในบริเวณนี้แทนการขยายตัวในเขตเมืองเก่า

๓) การวางแผนการจัดการสิ่งแวดล้อม เช่น ระบบกำจัดขยะ ระบบบำบัดน้ำเสีย เป็นต้น

- จัดให้มีระบบกำจัดขยะที่มีประสิทธิภาพ คือ พยายามลดปริมาณขยะก่อนนำไปกำจัด ด้วยการรณรงค์ให้ประชาชนในพื้นที่มีส่วนร่วมในการลดปริมาณการผลิตขยะ และจัดระบบการนำกลับมาใช้ใหม่ โดย

ส่งเสริมให้ประชาชนคัดแยกขยะก่อนทิ้ง และการนำไปใช้ซ้ำ ส่วนขยะอินทรีย์(organic waste) ควรนำไปทำปุ๋ยหมัก เพื่อให้ปริมาณขยะเหลือน้อยที่สุดก่อนนำไปกำจัด โดยเทศบาลตำบลเมืองเก่าควรดำเนินการจัดให้มีพื้นที่สำหรับจัดการขยะเบื้องต้นเพื่อใช้สำหรับการคัดแยก ทำปุ๋ยหมัก และก่อสร้างบ่อสำหรับเผาหรือฝังกลบขยะให้ถูกต้องตามหลักวิชาการต่อไป โดยควรอยู่ในตำแหน่งที่ห่างไกลจากชุมชนและโบราณสถาน

- แม้ในปัจจุบันพื้นที่อุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัยจะยังไม่มีปัญหาเรื่องน้ำเสียที่เด่นชัดนัก แต่ในอนาคตหากมีการขยายตัวของการท่องเที่ยว หรือความหนาแน่นที่เพิ่มขึ้นของประชากรในพื้นที่ อาจทำให้เกิดปัญหาขึ้นได้ จึงควรจัดให้มีระบบบำบัดน้ำเสียที่มีประสิทธิภาพ โดยควรมีการพัฒนาระบบท่อระบายน้ำให้สมบูรณ์และครอบคลุมพื้นที่ทั้งหมด และมีการควบคุมให้อาคารที่มีการปรับปรุงหรือสร้างขึ้นใหม่จะต้องมีการติดตั้งระบบบำบัดน้ำเสีย ก่อนที่จะระบายน้ำทิ้งต่างๆสู่ระบบท่อรวมต่อไป
- ทำความสะอาด กำจัดวัชพืช และขุดลอกคูคลอง และแหล่งน้ำต่างๆในเขตอุทยานฯ
- ควรจัดให้มีการติดตั้งเครื่องกลเติมอากาศสำหรับบำบัดน้ำเสีย เพื่อใช้ในการบำบัดน้ำในพื้นที่คูคลองในเขตอุทยานฯ เช่น กังหันน้ำชัยพัฒนาแบบต่างๆ เป็นต้น

๓.๔.๕ แผนพัฒนาภูมิทัศน์ และสิ่งแวดล้อม

แผนพัฒนาภูมิทัศน์ และสิ่งแวดล้อม มีวัตถุประสงค์เพื่อปรับปรุงภูมิทัศน์ในอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย และพื้นที่เกี่ยวข้องอื่นๆ ให้มีสภาพแวดล้อมที่ดี และมีความสอดคล้องกับจารึกและหลักฐานทางโบราณคดีให้มากที่สุด ส่งเสริมให้เกิดบรรยากาศ และภาพลักษณ์โดยรวมที่เป็นเมืองประวัติศาสตร์ที่มีความสมบูรณ์และมีชีวิต เพื่อให้เกิดความประทับใจต่อผู้พบเห็น

๑. อนุรักษ์สภาพทางกายภาพโบราณให้คงไว้ได้มากที่สุด

๑) การปรับปรุงภูมิทัศน์และสภาพแวดล้อม จะต้องเน้นการสร้างความโดดเด่นให้กับโบราณสถาน สภาพกายภาพโบราณ และสอดคล้องกับหลักฐานทางโบราณคดีเป็นสำคัญ

๒) ปรับปรุงสภาพกายภาพโบราณ เช่น คูน้ำ คันดิน ฯลฯ ให้คงสภาพเดิม หรือมีสภาพที่ดีขึ้น

๓) การปรับปรุง ต้องให้เกิดความกลมกลืนและสอดคล้องกับโบราณสถาน และสภาพกายภาพโบราณ

๔) ในการปรับปรุง หากเป็นไปได้ควรให้มีประโยชน์ใช้สอย โดยเฉพาะประโยชน์ต่อชุมชนโดยรอบ

๒. การปรับปรุงคุณภาพภูมิทัศน์ โดยการพยายามใช้องค์ประกอบที่สอดคล้องกับจารึกและหลักฐานทางโบราณคดี

๑) พยายามรักษาต้นไม้เดิมไว้ให้มากที่สุด เพื่อประหยัดงบประมาณและเวลา หากมีการปลูกต้นไม้เพิ่มเติมให้เน้นพันธุ์ไม้ที่มีการกล่าวถึงในประวัติศาสตร์ หรือพันธุ์ไม้ท้องถิ่น หลีกเลี่ยงการใช้พันธุ์ไม้ต่างถิ่นหรือต่างประเทศ

๒) จะต้องมีการควบคุมรูปแบบ ลักษณะ วัสดุ สี ขนาด และประเภท ตลอดจนตำแหน่งของอาคารที่จะก่อสร้างภายในเขตอุทยานฯ เพื่อสร้างความกลมกลืน และสอดคล้องกับโบราณสถานอย่างเข้มงวด

- รูปแบบ และลักษณะของอาคาร ควรมีลักษณะเรียบง่าย มีการแสดงออกถึงความเป็นสถาปัตยกรรมพื้นถิ่น และต้องกลมกลืนกับโบราณสถาน โดยต้องตระหนักว่าอาคารและสิ่งก่อสร้างใหม่จะต้องเป็นรองโบราณสถานและภูมิทัศน์โดยรวม
- วัสดุก่อสร้าง ควรเป็นวัสดุท้องถิ่น เช่น ไม้ อิฐ หรือวัสดุอย่างอื่นที่ใช้ก่อสร้างโบราณสถาน เช่น หินชนวน ศิลาแลง เป็นต้น รวมทั้งคอนกรีตเสริมเหล็กด้วย
- สีของอาคาร ควรเป็นธรรมชาติของวัสดุ สีน้ำตาล หรือสีอ่อนๆ เช่น สีขาว สีเทา หรือสีครีม
- ขนาด และประเภทของอาคาร ต้องเป็นไปตามแผนการใช้ประโยชน์ที่ดิน และกฎหมายที่เกี่ยวข้อง
- การกำหนดตำแหน่งของอาคาร สิ่งก่อสร้าง หรือสิ่งอำนวยความสะดวกต่างต้องมีระยะห่างจากแนวโบราณสถาน ๒๐ เมตร และต้องพิจารณาสร้างในตำแหน่งที่ไม่ทำลายบรรยากาศความเป็นอุทยานประวัติศาสตร์ และมุมมอง ตลอดจนต้องไม่ก่อให้เกิดความสับสนทางประวัติศาสตร์อีกด้วย

๓) การปรับปรุงคุณภาพภูมิทัศน์ โดยการพยายามสร้างความประทับใจต่อผู้พบเห็น โดยใช้หลักการทางมุมมองและทัศนียภาพในการปรับปรุงภูมิทัศน์ เช่น

- ใช้ต้นไม้ในการกำหนดกรอบมุมมองสู่โบราณสถาน
- ใช้ต้นไม้ในการปิดบังสิ่งที่รกตา เช่น อาคาร สิ่งก่อสร้าง เสาไฟฟ้า เป็นต้น
- สร้างความร่มรื่นให้เกิดขึ้นทั่วไปในอุทยานฯ
- ส่งเสริมให้ประชาชนในเขตอุทยานฯปลูกพืชผักต่างๆเป็นรั้วบ้าน โดยมีขนาดเตี้ยๆ และโปร่งๆ แทนการใช้อิฐหรือคอนกรีต

๔) ปรับปรุงภูมิทัศน์บนถนนสายหลัก เพื่อให้สอดคล้องกับภาพลักษณ์ความเป็นเมืองประวัติศาสตร์ที่สมบูรณ์

- ปรับปรุงอาคารต่างๆตลอด ๒ ข้างทางของถนนสายหลัก โดยเฉพาะถนนจรดวิถีถ่อง ให้มีรูปแบบ ลักษณะ วัสดุ สี ขนาด และประเภทอาคารที่เหมาะสม เพื่อส่งเสริมภาพลักษณ์ที่ดีต่อการเข้าสู่พื้นที่อุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย

- ควบคุมป้ายต่างๆตลอด ๒ ข้างทางของถนนสายต่างๆภายในเขตอุทยานฯ รวมทั้งถนนจรดวิถีถ่อง ให้สามารถติดตั้งได้เฉพาะในบริเวณที่จัดไว้ให้โดยเฉพาะ ซึ่งจะต้องอยู่ในตำแหน่งไม่สร้างผลกระทบต่อทัศนียภาพของอุทยานฯ โดยมีรูปแบบ ขนาด และสีสันที่เหมาะสม

ภาพที่ ๑๓ ทัศนียภาพบนถนนจรดวิถีถ่องก่อนการการปรับปรุง

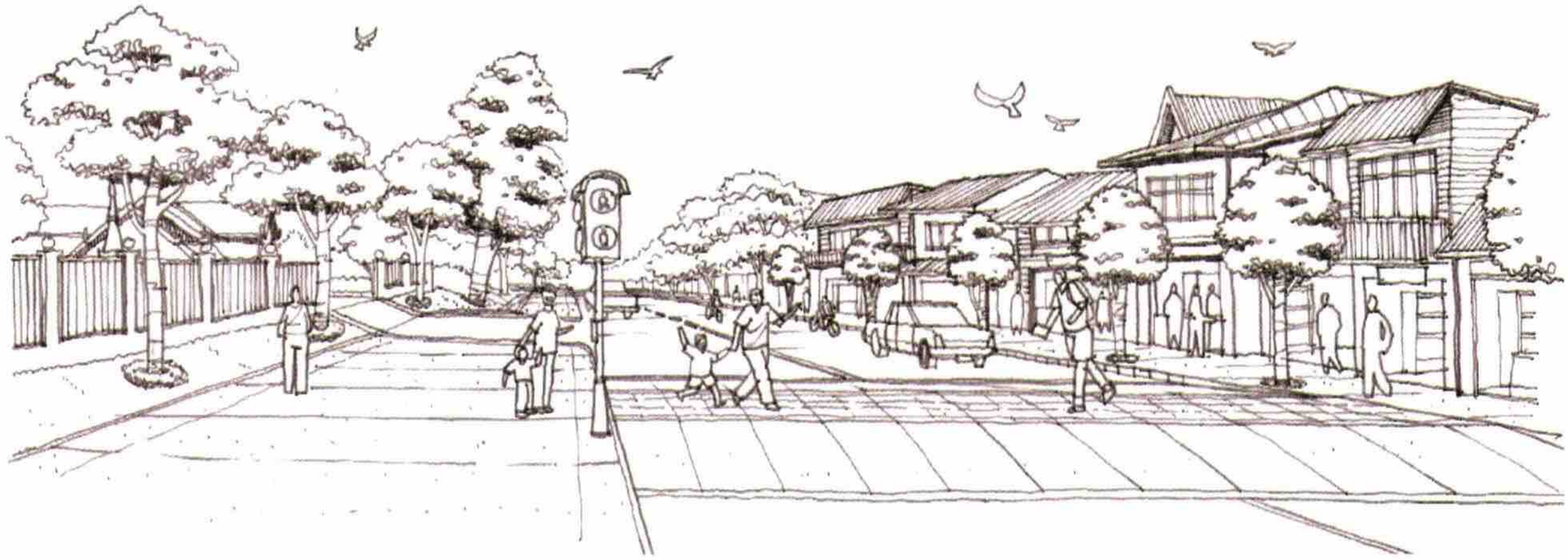

ภาพที่ ๑๔ ภาพตัวอย่างทัศนียภาพบนถนนจรดวิถีถ่องหลังการปรับปรุง

- ออกแบบสิ่งประกอบทางภูมิทัศน์ต่างๆ(**landscape elements**) เช่น ซุ้มขายอาหาร เครื่องดื่ม สินค้าที่ระลึก ม้านั่ง ป้ายต่างๆ โคมไฟ ถังขยะ ฯลฯ ควรมีการออกแบบและจัดทำขึ้นเป็นพิเศษ โดยใช้วัสดุที่ถาวรทนทาน มีรูปทรงง่ายๆแต่สอดคล้องกับบรรยากาศความเป็นอุทยานประวัติศาสตร์ และหลีกเลี่ยงการใช้รูปทรงที่มีความเป็นไทยสูง เนื่องจากจะก่อให้เกิดความสับสนทางประวัติศาสตร์

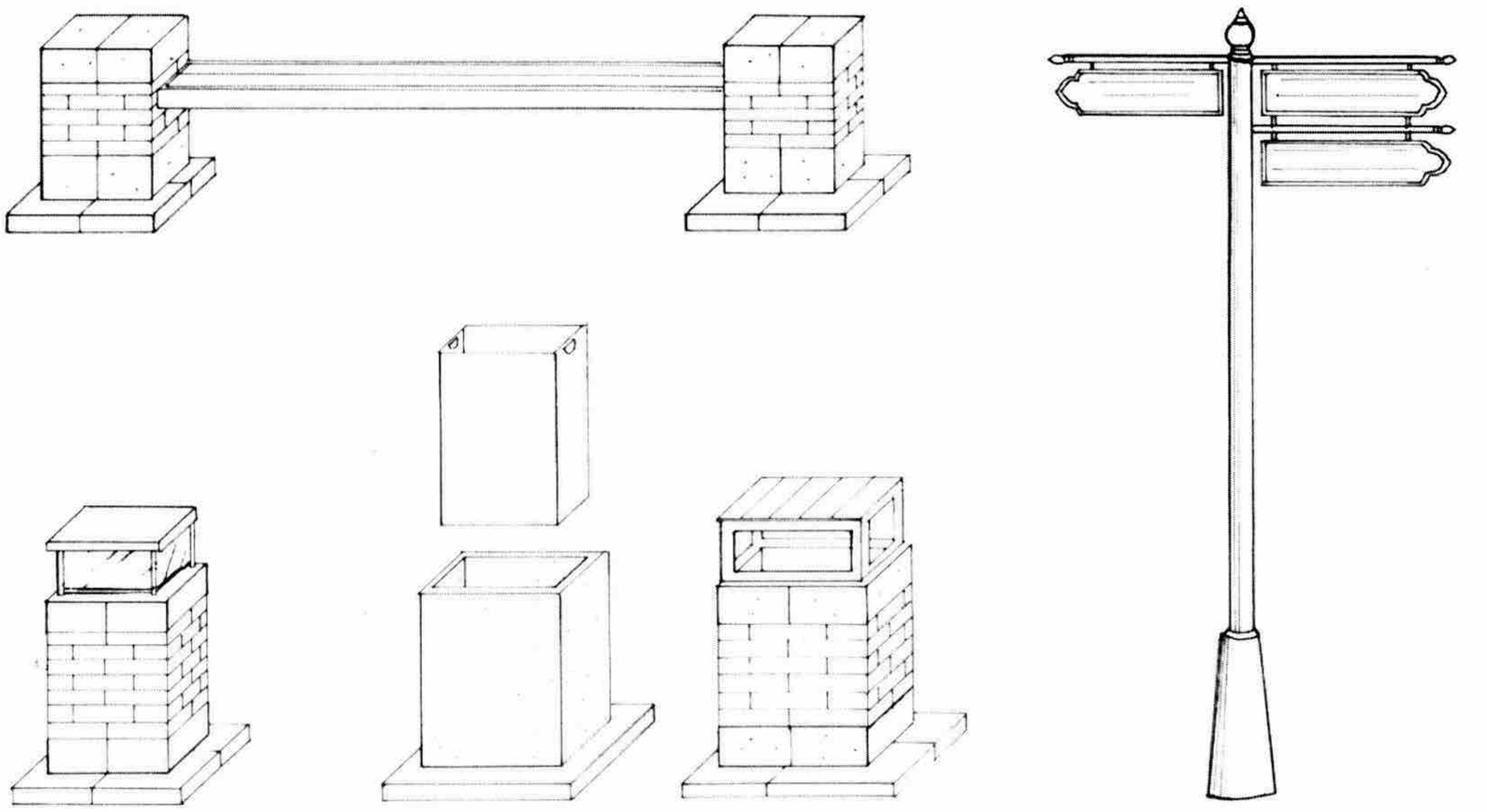

ภาพที่ ๑๕ ภาพตัวอย่างสิ่งประกอบทางภูมิทัศน์ต่างๆ(landscape elements)

๓. การวางแผนการบำรุงรักษาพื้นที่อุทยานฯ และการรักษาสิ่งแวดล้อม

๑) เพิ่มอัตรากำลังเจ้าหน้าที่ดูแลรักษาอุทยานฯให้เพียงพอ และจัดระบบบำรุงรักษาบริเวณที่มีประสิทธิภาพ

๒) พื้นที่โดยรอบ ๆ โบราณสถาน และพื้นที่ประวัติศาสตร์ให้ใช้ปลูกเฉพาะหญ้า ส่วนการปลูกไม้ยืนต้น และไม้พุ่มขนาดใหญ่ จะต้องเว้นระยะให้ห่างออกมาจากโบราณสถานพอสมควร เพื่อไม่ให้เกิดผลกระทบต่อโครงสร้างของโบราณสถาน

๔. การอนุรักษ์พื้นที่เพื่อการรักษาสภาพแวดล้อมที่ดี ได้แก่ *พื้นที่ของกรมป่าไม้ และพื้นที่เกษตรกรรม*ในปัจจุบันให้คงอยู่ต่อไป

๓.๔.๖ แผนส่งเสริมรายได้ และอาชีพ

แผนส่งเสริมรายได้และอาชีพ มีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาศักยภาพด้านการท่องเที่ยวและบริการของอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย ตลอดจนการส่งเสริมอาชีพต่างๆของประชากรในพื้นที่ เพื่อสร้างรายได้ และเป็นส่วนหนึ่งในการกระตุ้นให้เกิดการขยายตัวของเศรษฐกิจ ซึ่งจะเป็นการทำให้เกิดความรัก ความหวงแหน ความเข้าใจในคุณค่า และความสำคัญของอุทยานฯ แก่ประชาชน เป็นการกระตุ้นให้เกิดการมีส่วนร่วมของประชาชนในท้องถิ่นในการร่วมกันดูแลรักษามรดกทางวัฒนธรรมของชาติ

๑. แผนพัฒนาด้านการท่องเที่ยวและบริการ

๑) มีการประชาสัมพันธ์เพื่อสร้างความรู้ความเข้าใจในการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ให้กับนักท่องเที่ยวและประชาชนทั่วไป และประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวในเชิงความสัมพันธ์ทางด้านประวัติศาสตร์ที่เชื่อมต่อกัน และเอกลักษณ์ที่แตกต่างกันของทั้ง ๓ อุทยานฯ ให้ชัดเจนมากยิ่งขึ้น

๒) สร้างแรงจูงใจนักท่องเที่ยว โดยนำเสนอประเด็น ความเป็นอุทยานประวัติศาสตร์ที่แสดงภาพของเมืองหลวงสมัยสุโขทัยอย่างสมบูรณ์ และมีชีวิต สามารถอยู่ร่วมกับเมือง และวิถีชีวิตในปัจจุบันได้

๓) จัดให้มีทางเลือกในการเยี่ยมชมอุทยานฯ มากขึ้น รวมทั้งการส่งเสริมและประชาสัมพันธ์ให้การเที่ยวชมวิถีชีวิตชุมชน และการผลิตสินค้าที่ระลึกของกลุ่มอาชีพต่างๆ เป็นอีกหนึ่งทางเลือกของกิจกรรมทางการท่องเที่ยวในพื้นที่อุทยานฯ

๔) ทำการคาดคะเนจำนวนนักท่องเที่ยว และคาดคะเนถึงขีดจำกัดในการรองรับการท่องเที่ยว(Carrying Capacity)ของอุทยานฯ เพื่อจัดเตรียมระบบสาธารณูปโภค สาธารณูปการให้เพียงพอและมีประสิทธิภาพ

๕) การพัฒนาเส้นทางการท่องเที่ยว โดยการพัฒนาระบบทางเดินเท้า และทางจักรยานให้มีความชัดเจน และปลอดภัยมากยิ่งขึ้น โดยใช้ระบบไฟสัญญาณจราจร และการใช้พื้นผิว(Pavement) ที่แตกต่างกันระหว่างทางเดินรถทั่วไปกับเส้นทางท่องเที่ยว

๖) ปรับปรุงรูปแบบในการจัด *งานประเพณีลอยกระทง เผาเทียนเล่นไฟ* ให้มีความเป็นเอกลักษณ์ และเป็นที่ประทับใจแก่นักท่องเที่ยว และประชาชนทั่วไปมากยิ่งขึ้น โดยให้รูปแบบงานเน้นในเรื่อง*การอนุรักษ์และการส่งเสริมศิลปวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียม ประเพณีอันดีงามเป็นหลัก* พร้อมทั้งมีการแทรกให้เห็นถึงวัฒนธรรมท้องถิ่นที่งดงาม น่าประทับใจ เช่น พิธีบวงสรวงพระแม่ย่า พ่อขุนรามคำแหงมหาราช และ บุรพกษัตริย์ พิธีลอยกระทงพระราชทาน พิธีเผาเทียนเล่นไฟ การแสดงศิลปวัฒนธรรมและดนตรีไทย การประกวดโคมชัก โคมแขวน การเล่นพลุตะไล ไฟพะเนียง ดอกไม้ไฟไทยโบราณ งานข้าวขวัญวันเล่นไฟ การแสดงแสง เสียง ลานเทศน์ลานธรรม โรงธรรมโรงทาน การรับประทานอาหารแบบขันโตกดินเนอร์ การสาธิตการทำทองสุโขทัยลายโบราณ การทำเครื่องสังคโลก การทอผ้าพื้นเมือง และการละเล่นพื้นบ้าน เป็นต้น เพื่อให้นักท่องเที่ยวได้พบกับบรรยากาศย้อนยุค บรรยากาศแห่งความศักดิ์สิทธิ์ในพิธีกรรมต่างๆ ตลอดจนพบเห็นวิถีชีวิตของคนสุโขทัย ซึ่งจะสร้างความประทับใจให้กับนักท่องเที่ยว เนื่องจากมีรูปแบบที่เป็นเอกลักษณ์ ไม่เหมือนกับที่ใด ทั้งนี้ในการจัดงานหรือกิจกรรมต่างๆจะต้องคำนึงถึงผลกระทบต่อโบราณสถานเป็นสำคัญ

๗) การวางแผนรักษาความปลอดภัยของนักท่องเที่ยว โดยจัดให้มีป้อมตำรวจท่องเที่ยวเพิ่มขึ้น และมีการลาดตระเวนให้ทั่วถึงมากขึ้น

๘) การวางแผนดูแลรักษา และบูรณะโบราณสถาน โดยเฉพาะโบราณสถานลำดับต้นๆ ซึ่งมีปริมาณนักท่องเที่ยวสูง

๙) จัดการอบรม และกิจกรรมต่างๆ เพื่อปลูกฝังรากฐานความรู้ ความเข้าใจ จิตสำนึกในการอนุรักษ์ และการเป็นเจ้าบ้านที่ดี ให้แก่ผู้ประกอบการ เยาวชน และประชาชนทั่วไป

๒. แผนส่งเสริมอาชีพ

เพื่อสร้างรายได้ให้กับคนในพื้นที่ และเป็นส่วนหนึ่งในการกระตุ้นให้เกิดการขยายตัวของเศรษฐกิจ โดยแบ่งเป็น ๓ แนวทาง คือ

๑) การจัดให้มีการจ้างงานในโครงการเพิ่มเติม โดยเฉพาะในงานสำรวจ ขุดค้น ขุดแต่ง บูรณะและบำรุงรักษาโบราณสถาน รวมทั้งงานปรับปรุงและบำรุงรักษาสภาพภูมิทัศน์ของอุทยานฯ ซึ่งในปัจจุบันยังมีบุคลากรไม่เพียงพอ โดยจัดให้มีการฝึกอบรม และจัดจ้างคนในพื้นที่

๒) การจัดให้มีการหารายได้จากการท่องเที่ยว โดยการส่งเสริมอาชีพการบริการนักท่องเที่ยว เช่น ธุรกิจเกสท์เฮาส์ ร้านอาหาร ร้านค้าต่างๆ ฯลฯ รวมไปถึงการส่งเสริมการผลิตสินค้าที่ระลึก ซึ่งในปัจจุบันได้มีประชาชนร่วมกันจัดตั้งกลุ่มอาชีพขึ้นหลายกลุ่ม และมีศักยภาพที่จะทำการส่งเสริมและประชาสัมพันธ์ให้เป็นอีกหนึ่งทางเลือกของกิจกรรมทางการท่องเที่ยวในพื้นที่อุทยานฯได้ โดยพยายามส่งเสริมให้เกิดการรวมกลุ่มของแต่ละกลุ่มธุรกิจแต่ละกลุ่มอาชีพ และจัดให้มีศูนย์แสดงและจำหน่ายสินค้าและหัตถกรรมท้องถิ่น และสอดแทรกการให้ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการอนุรักษ์ เพื่อให้เกิดทัศนคติที่ดีต่ออุทยานฯ และกระบวนการอนุรักษ์

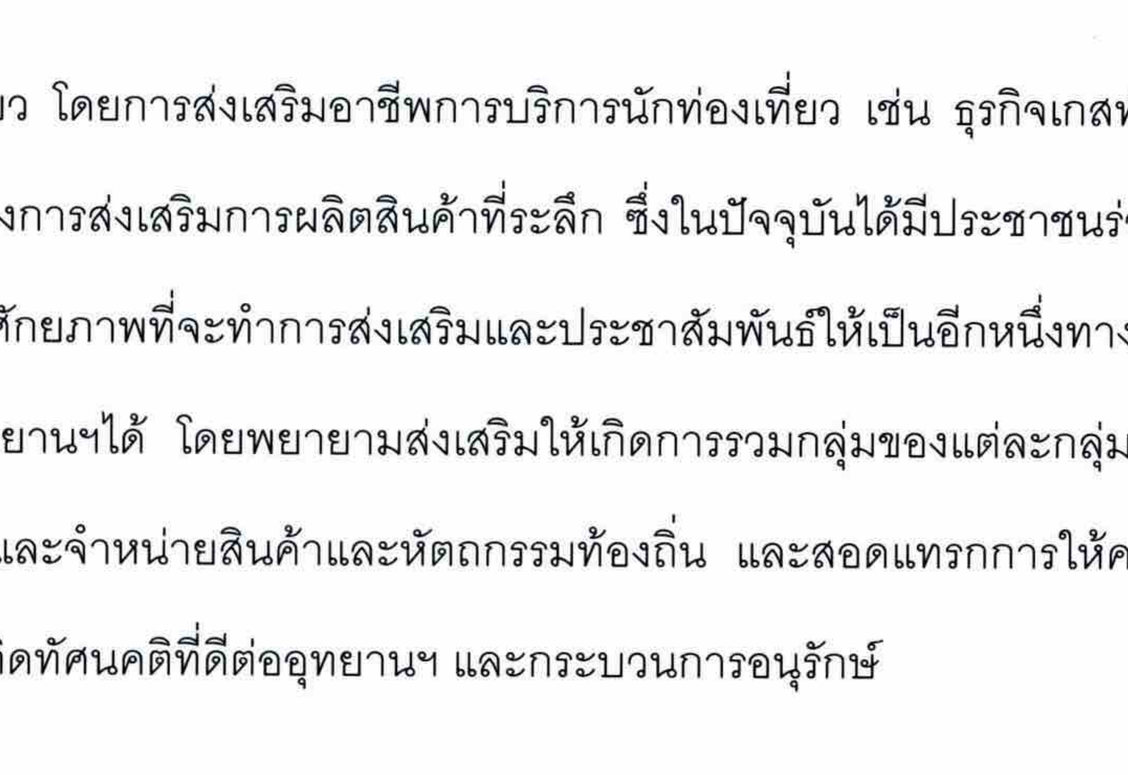

ภาพที่ ๑๖ การประกอบอาชีพหัตถกรรมในพื้นที่อุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย

๓) การรักษาและส่งเสริมอาชีพเกษตรกรรม เช่น การจัดการอบรมเพื่อให้ความรู้แก่เกษตรกร ส่งเสริมให้เกษตรกรผลิตสินค้าที่ตรงกับความต้องการของตลาด การหาตลาดรองรับผลผลิต การจัดหาแหล่งน้ำเพื่อรองรับการเกษตรกรรม การสนับสนุนด้านการจัดหาพันธุ์พืชที่มีคุณภาพ เป็นต้น เพื่อสงวนรักษาอาชีพเกษตรกรรม และวิถีชีวิตความเป็นอยู่ดั้งเดิม ตลอดจนเป็นการรักษาไว้ซึ่งสภาพแวดล้อมและภูมิทัศน์ที่ดีในพื้นที่อุทยานฯให้คงอยู่เป็นการสงวนรักษาอาชีพเกษตรกรรมดั้งเดิม

๓.๔.๗ แผนการบริหารจัดการพื้นที่อุทยานประวัติศาสตร์

แผนการบริหารจัดการพื้นที่อุทยานประวัติศาสตร์ มีวัตถุประสงค์เพื่อเสนอแนะการปรับโครงสร้างการบริหารจัดการ โดยการสร้างความร่วมมือระหว่างอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย หน่วยงานภาครัฐอื่นๆ หน่วยงานส่วนท้องถิ่น สถาบันการศึกษาในพื้นที่ ภาคเอกชนและประชาชนทั่วไปในท้องถิ่น ให้เข้ามามีส่วนร่วมในการดูแลบริหารจัดการพื้นที่อุทยานฯ ซึ่งสอดคล้องตามนโยบายของรัฐบาลที่ต้องการจะถ่ายโอนอำนาจการดูแลด้านศิลปะ วัฒนธรรม จารีตประเพณี และภูมิปัญญาท้องถิ่นให้ท้องถิ่นเป็นผู้ดูแล และกำหนดขอบเขตความรับผิดชอบของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ส่งเสริมให้การบริหารจัดการพื้นที่อุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัยเป็นไปเพื่อการอนุรักษ์และพัฒนาอย่างมีประสิทธิภาพสูงสุด

ซึ่งในปัจจุบันนี้ ภาคประชาชน หน่วยงานต่างๆในท้องถิ่น ตลอดจนกรมศิลปากร และทางอุทยานฯเอง ยังขาดการร่วมมือ และการประสานงานกันด้วยความเข้าใจในด้านการอนุรักษ์ ทำให้เกิดการทำงานแบบแยกส่วน ทำให้บทบาทในการดูแลรักษาอุทยานฯตกเป็นของกรมศิลปากรและอุทยานฯเกือบทั้งหมด

ดังนั้นจึงเป็นหน้าที่ของทางกรมศิลปากร และอุทยานฯ รวมทั้งสถาบันการศึกษาในพื้นที่ ที่จะทำหน้าที่เสมือนพี่เลี้ยงในการเตรียมความพร้อม โดยการจัดฝึกอบรม และให้ความรู้แก่หน่วยงานภาครัฐอื่นๆ หน่วยงานส่วนท้องถิ่น และประชาชนในท้องถิ่น เพื่อที่จะให้หน่วยงานส่วนท้องถิ่นและประชาชนสามารถเข้ามามีส่วนร่วมในการดูแลจัดการพื้นที่อุทยานฯ และทำให้การถ่ายโอนอำนาจการบริหารจัดการพื้นที่อุทยานประวัติศาสตร์ฯ จากกรมศิลปากร ไปสู่ท้องถิ่น โดยมีเจ้าหน้าที่ของกรมศิลปากรและอุทยานฯเป็นผู้คอยสนับสนุนช่วยเหลือ สามารถเป็นจริงได้ในอนาคต

แนวทางการดำเนินงานตามแผนการบริหารจัดการพื้นที่อุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย มีรายละเอียดการดำเนินการแบ่งเป็น ๒ ระยะ ดังนี้

๑. <u>แผนการบริหารจัดการในช่วงระยะ ๕ ปีแรก (แผนระยะสั้น)</u> ในระยะ 5 ปีแรกนั้น แผนงานประวัติศาสตร์ โบราณคดี และโบราณสถาน จะเป็นแผนที่มีความสำคัญและเร่งด่วนที่สุด ดังนั้นในส่วนของแผนการบริหารจัดการที่จะดำเนินการควบคู่ไป โดยในระยะแรกจะเน้นไปที่การเตรียมความพร้อมให้กับท้องถิ่นเป็นหลัก โดยมีลำดับขั้นตอนการดำเนินการ คือ

๑) ทำการประเมินความพร้อมเบื้องต้น ของหน่วยงานส่วนท้องถิ่น และประชาชน ว่ามีความรู้ความเข้าใจ และมีจิตสำนึกในการอนุรักษ์ และความรู้สึกหวงแหนในมรดกทางวัฒนธรรมมากน้อยเพียงไร

๒) จัดการอบรมสัมมนา หรือกิจกรรมต่างๆ เพื่อปลูกฝังรากฐานจิตสำนึกในการอนุรักษ์ การมีส่วนร่วม และความรู้สึกหวงแหน ตลอดจนการสร้างองค์ความรู้ด้านการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมให้กับประชาชนและองค์กรในท้องถิ่น โดยอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัยเป็นผู้รับผิดชอบดำเนินงาน

๓) พัฒนาศักยภาพด้านการท่องเที่ยวและบริการของอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย ตลอดจนการส่งเสริมอาชีพต่างๆของประชากรในพื้นที่ ตามแผนการส่งเสริมรายได้และอาชีพ เพื่อสร้างรายได้และเป็นส่วนหนึ่งในการกระตุ้นให้เกิดการขยายตัวของเศรษฐกิจ ซึ่งจะเป็นการทำให้เกิดความรัก ความหวงแหน ความเข้าใจในคุณค่าและความสำคัญของอุทยานฯ แก่ประชาชน เป็นการกระตุ้นให้เกิดการมีส่วนร่วมของประชาชนในท้องถิ่นในการร่วมกันดูแลรักษามรดกทางวัฒนธรรมของชาติ

๔) สนับสนุนให้เกิด “องค์กรอนุรักษ์ท้องถิ่น” เช่น กลุ่ม หรือชมรมต่างๆ เป็นต้น โดยมีประชาชนในท้องถิ่นเป็นสมาชิกหลักขององค์กร เพื่อทำให้เกิดกิจกรรม และการมีส่วนร่วมของประชาชนในการร่วมกันดูแลรักษาอุทยานฯ

๕) ในระยะแรก กรมศิลปากร และอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย ยังคงเป็นหน่วยงานหลักในการบริหารจัดการพื้นที่อุทยานฯ โดยมีการประสานระหว่างหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับเรื่องของมรดกทางศิลปวัฒนธรรมและประชาชนในท้องถิ่น ให้เข้ามาทำงานร่วมกันอย่างใกล้ชิด เพื่อให้การดำเนินงานตามแผนแม่บทมีประสิทธิภาพมากขึ้น และลดความซ้ำซ้อนในการปฏิบัติงานของรัฐ ซึ่งเป็นเรื่องสำคัญและมีความละเอียดอ่อนในการดำเนินการ โดยการจัดตั้ง *"คณะกรรมการอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย"* เพื่อทำหน้าที่ควบคุมดูแลการบริหารจัดการ พิจารณาข้อพิพาท และแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นภายในอุทยานฯและพื้นที่โดยรอบ ทั้งนี้คณะกรรมการฯจะต้องยึดแนวทางการอนุรักษ์โบราณสถานเป็นเกณฑ์หลักในการปฏิบัติงาน รวมทั้งจัดตั้ง *“คณะกรรมการอนุรักษ์และจัดการพื้นที่อุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัยและเมืองบริวารรวมทั้งพื้นที่เกี่ยวเนื่อง”* เพื่อทำหน้าที่ควบคุมดูแลการบริหารจัดการ พิจารณาข้อพิพาท และแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นในนอกเหนือจากพื้นที่การดูแลของอุทยานประวัติศาสตร์แต่ละแห่ง รวมถึงหน้าที่ในการควบคุมดูแลการบริหารจัดการเรื่องอื่นใดที่เกี่ยวข้องกับพื้นที่ทั้งหมดในภาพรวม โดยมีผังโครงสร้างการดำเนินงานดังแสดงในภาพที่ ๑๗

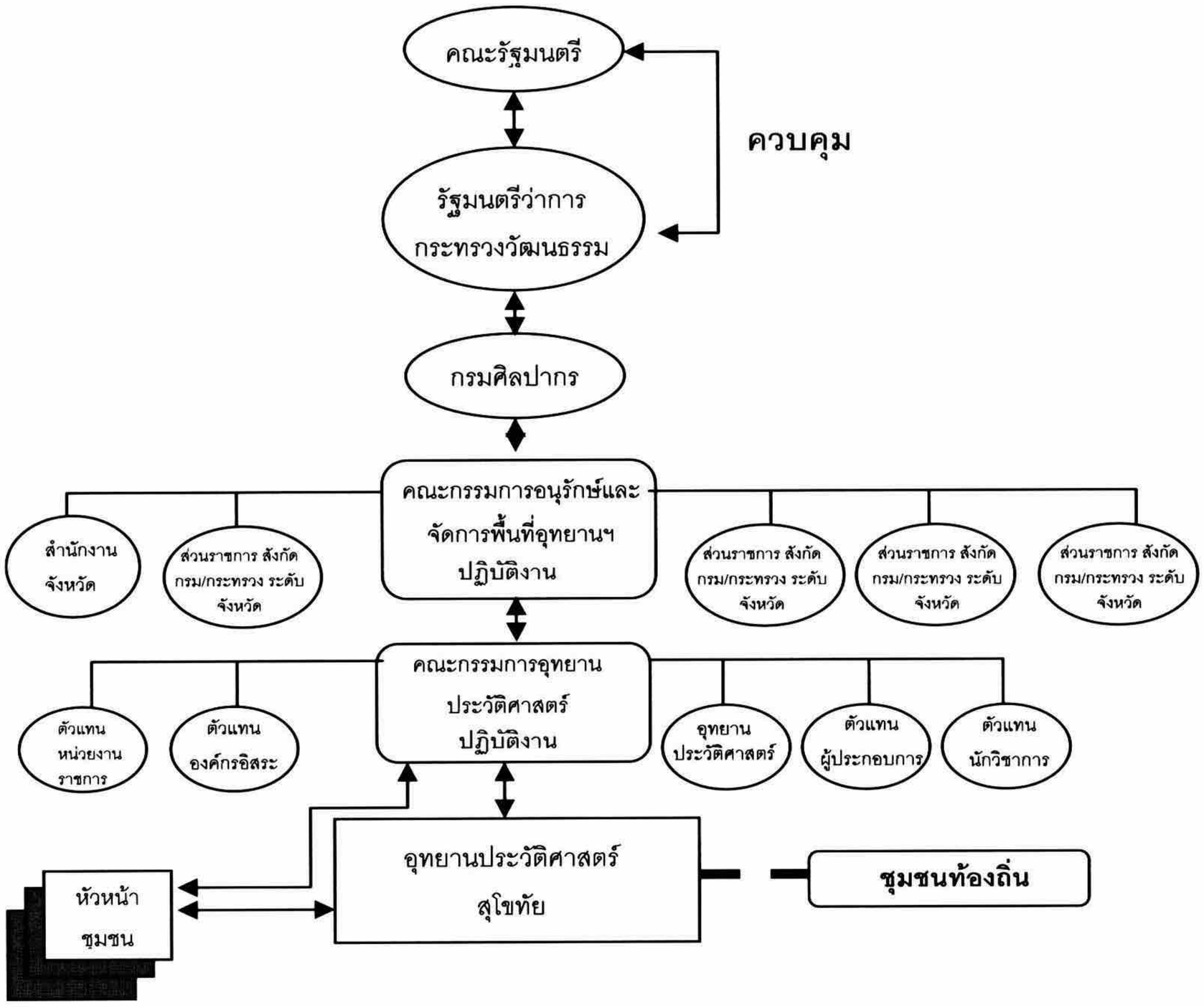

ภาพที่ ๑๗ ผังแสดงโครงสร้างและความสัมพันธ์ระหว่างหน่วยงานในการบริหารจัดการพื้นที่อุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย

โดยคณะกรรมการอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย จะประกอบด้วยตัวแทนจากท้องถิ่น ดังนี้คือ

ก) ตัวแทนจากหน่วยงานของภาครัฐในท้องถิ่นที่มีขอบเขตพื้นที่และหน้าที่รับผิดชอบครอบคลุมพื้นที่อุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย และพื้นที่ที่เกี่ยวข้อง เช่น เทศบาลตำบลเมืองเก่า โยธาธิการและผังเมืองจังหวัดสุโขทัย ป่าไม้จังหวัดสุโขทัย ฯลฯ

ข) ตัวแทนจากอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย

ค) ตัวแทนจากองค์กรอิสระ และภาคประชาชน

ง) ตัวแทนจากผู้ประกอบการ

จ) ตัวแทนจากนักวิชาการ

ส่วนคณะกรรมการอนุรักษ์และจัดการพื้นที่อุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัยและเมืองบริวารรวมทั้งพื้นที่เกี่ยวเนื่องจะประกอบด้วยตัวแทนจากส่วนต่างๆ ดังนี้คือ คือ

ก) ผู้ว่าราชการ และสำนักงานจังหวัด จากจังหวัดสุโขทัย จังหวัดกำแพงเพชร และจังหวัดพิษณุโลก

ข) ตัวแทนจากกรมศิลปากร

ค) ตัวแทนจากคณะกรรมการอุทยานประวัติศาสตร์แต่ละแห่ง

ง) ตัวแทนจากองค์กรอิสระและภาคประชาชน

จ) นักวิชาการ

ฉ) ตัวแทนจากหน่วยงานราชการที่มีขอบเขตพื้นที่และหน้าที่รับผิดชอบครอบคลุมพื้นที่อุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัยและเมืองบริวารรวมทั้งพื้นที่เกี่ยวเนื่อง ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับความเหมาะสมกับเรื่องที่ต้องการการพิจารณา

๖) การดำเนินงานภาคสนามตามรายละเอียดตามแผนระยะสั้น ให้ยึดการจัดระบบการจัดการตาม ภาพที่ ๑๘ ผังโครงสร้างการดำเนินงานการตัดสินใจ (Flowchart of the Decision – Making Process) ที่ทางคณะทำงานฯได้นำเสนอ เพื่อให้การทำงานในแผนระยะสั้นมีประสิทธิภาพสูงสุด

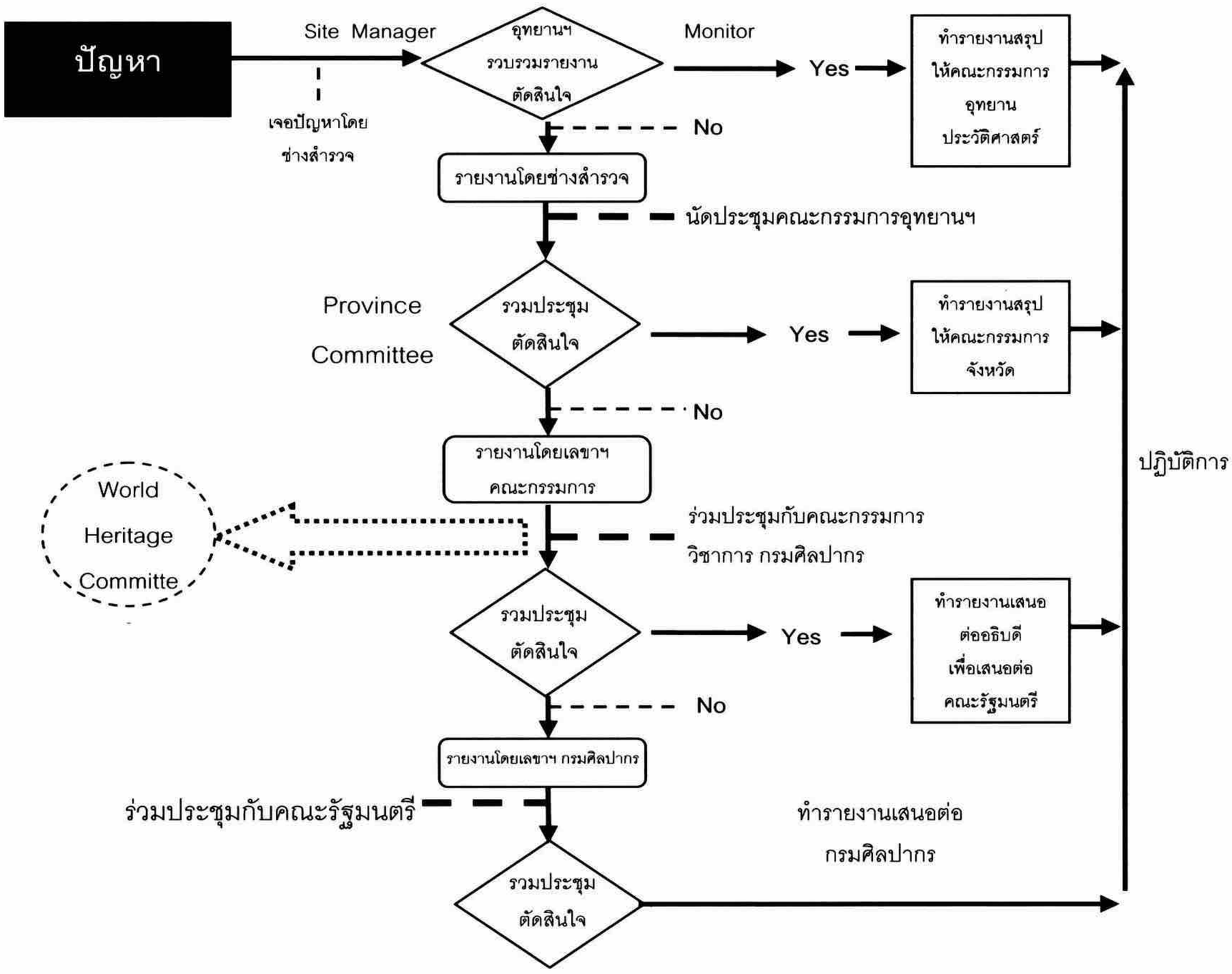

ภาพที่ ๑๘ ผังโครงสร้างการดำเนินงานการตัดสินใจ (Flowchart of the Decision – Making Processs)

๒. <u>แผนการบริหารจัดการในช่วงระยะ ๑๐ ปี (แผนระยะยาว)</u> หลังจากดำเนินการสำรวจ และขุดค้นตามแผนงานประวัติศาสตร์ โบราณคดี และโบราณสถานแล้วเสร็จ แผนการบริหารจัดการในระยะนี้จะเริ่มให้ความสำคัญต่อการเข้ามามีส่วนร่วมของท้องถิ่นมากขึ้น และจะนำไปสู่การถ่ายโอนอำนาจการบริหารจัดการพื้นที่อุทยานประวัติศาสตร์ฯไปสู่ท้องถิ่นในที่สุด โดยมีลำดับขั้นตอนการดำเนินงาน คือ

๑) ทำการประเมินความพร้อมของหน่วยงานส่วนท้องถิ่น และประชาชน ว่ามีความรู้ความเข้าใจ และมีจิตสำนึกในการอนุรักษ์ และความรู้สึกหวงแหนในมรดกทางวัฒนธรรมเพียงพอที่จะเข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารจัดการพื้นที่อุทยานประวัติศาสตร์ฯ

๒) จัดการอบรมสัมมนา หรือกิจกรรมต่างๆ เพื่อปลูกฝังรากฐานจิตสำนึกในการอนุรักษ์ การมีส่วนร่วม และความรู้สึกหวงแหน ตลอดจนการสร้างองค์ความรู้ด้านการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมให้กับประชาชนและองค์กรในท้องถิ่นอย่างต่อเนื่อง

๓) หลังจากดำเนินการสำรวจ และขุดค้นโบราณสถานทั้งหมดทั่วทั้งพื้นที่ในเขตอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัยเรียบร้อยแล้ว) จะต้องทำการศึกษาเพื่อปรับปรุงแผนควบคุมการใช้ประโยชน์ที่ดิน และข้อบัญญัติท้องถิ่นต่างๆ ที่ได้ประกาศใช้ในระยะแรก เพื่อให้สอดคล้องและเหมาะสมกับสถานการณ์ในขณะนั้น แล้วประกาศเป็นผังเมืองเฉพาะ (Specific Plan) โดยมีคณะกรรมการอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย โยธาธิการและผังเมืองจังหวัดสุโขทัย กรมศิลปากร อุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย และสถาบันการศึกษาในพื้นที่เป็นผู้รับผิดชอบหลัก และจะต้องให้หน่วยงานส่วนท้องถิ่น และประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการปรับปรุงแผนอย่างใกล้ชิด

๔) คณะกรรมการอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย จะเป็นหน่วยงานหลักในการบริหารจัดการพื้นที่อุทยานฯ ในขณะที่บทบาทของกรมศิลปากร และอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัยในอนาคต หลังจากการถ่ายโอนอำนาจการบริหารจัดการพื้นที่อุทยานประวัติศาสตร์ฯไปสู่ท้องถิ่นแล้ว จะปรับเปลี่ยนเป็น “ศูนย์คุ้มครองและฝึกอบรมด้านการอนุรักษ์และการจัดการมรดกโลก” คือ การเป็นผู้คอยดูแล สนับสนุน และให้ความช่วยเหลือในด้านต่างๆ ดังนี้คือ

- หน่วยงานควบคุมและสังเกตการณ์ (นักโบราณคดี)
- หน่วยงานสำรวจสภาพโบราณสถาน (นักโบราณคดี / นักประวัติศาสตร์ / นักอนุรักษ์)
- หน่วยงานควบคุมด้านเอกสาร(GIS / GPS สำรวจ / คอมฯ)
- หน่วยงานส่งเสริมพัฒนาศักยภาพของชุมชน(เจ้าหน้าที่ฝ่ายชุมชน / วิชาการ / ไกด์)
- หน่วยงานป้องกันและรักษาซ่อมแซมโบราณสถาน(ผู้จัดการหน่วย / ยาม / ฝ่ายซ่อมบำรุง / ตั๋ว / พนักงานดูแลพื้นที่)
- หน่วยงานบูรณะรักษาและก่อสร้าง (สถาปนิก / วิศวกรโครงสร้าง)
- หน่วยงานฝึกอบรม (เจ้าหน้าที่ฝึกอบรม /ผู้ช่วย)
- หน่วยงานประสานงาน (การเงิน / เลขานุการ / บัญชี / ผู้แปล / พนักงานพิมพ์ /ทำความสะอาด /พนักงานขับรถ)

โดยเฉพาะบทบาทด้านการอนุรักษ์ ค้นคว้า โบราณคดี โบราณสถานและประวัติศาสตร์ การบูรณะตกแต่ง ซ่อมแซมโบราณสถาน รวมทั้งการเผยแพร่ความรู้ความเข้าใจ ที่ถือได้ว่าเป็นงานหลักที่ทางกรมศิลปากร และอุทยานฯจะต้องรับผิดชอบและดำเนินการอย่างต่อเนื่อง โดยจะต้องทำงานร่วมกับเจ้าหน้าที่สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัด เนื่องจากเจ้าหน้าที่สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัด และเจ้าหน้าที่กรมศิลปากรในส่วนภูมิภาค คือ พนักงานเจ้าหน้าที่ ตามพระราชบัญญัติโบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุและพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๐๕ แก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติ โบราณสถาน โบราณวัตถุ และพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ

๕) การสนับสนุนการจัดตั้งกลุ่มอาสาสมัครจากประชาชนในพื้นที่ เข้ามาดูแลรักษามรดกศิลปวัฒนธรรม

๖) ติดตาม และประเมินแผนแม่บท และการบริหารจัดการพื้นที่อุทยานฯของคณะกรรมการอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัยเป็นระยะๆ และมีการปรับปรุงแผนให้เหมาะสมกับสถานการณ์เสมอ โดยสนับสนุนให้หน่วยงานส่วนท้องถิ่น และประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการบริหารจัดการอุทยานฯมากขึ้นเรื่อยๆ และเข้ามามีส่วนร่วมในการปรับปรุงแผนต่างๆอย่างใกล้ชิดทุกครั้ง

๓.๕ แผนการดำเนินงาน

แผนการดำเนินงานสามารถแบ่งออกเป็น ๓ ลักษณะ คือ

๑) แผนการดำเนินงานประจำปี เป็นแผนดำเนินการที่กำหนดแนวทางการดูแลจัดการพื้นที่อุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย รวมทั้งพื้นที่เกี่ยวเนื่องในลักษณะที่ต่อเนื่องเป็นประจำทุกๆปี ไม่มีจุดสิ้นสุดของโครงการ มีวัตถุประสงค์หลักในการดูแลรักษาพื้นที่ให้อยู่ในสภาพเรียบร้อย และการพัฒนาองค์ความรู้ที่เกี่ยวข้องรวมทั้งการเผยแพร่และสร้างความรู้ความเข้าใจให้กับประชาชนและผู้มีส่วนเกี่ยวข้องอย่างต่อเนื่อง รวมทั้งการส่งเสริมรายได้และอาชีพให้กับประชาชนในพื้นที่ ประกอบด้วยโครงการต่างๆดังต่อไปนี้

๑.๑ โครงการจัดการอบรม และกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อปลูกฝังรากฐานความรู้ ความเข้าใจ จิตสำนึกในการอนุรักษ์การมีส่วนร่วม และความรู้สึกหวงแหน ให้แก่เยาวชนและประชาชน

แผนงาน : แผนงานประวัติศาสตร์ โบราณคดี และโบราณสถาน

รายละเอียดโครงการ : จัดทำการอบรม และกิจกรรมต่างๆ เพื่อปลูกฝังความรู้ ความเข้าใจด้านการอนุรักษ์ ให้เยาวชนและประชาชนทั่วไป รู้สึกหวงแหนและภาคภูมิใจในศิลปวัฒนธรรมของชาติไทย

ผู้รับผิดชอบโครงการ : กรมศิลปากร

งบประมาณ : ๕ ปีแรก ปีละ ๒๐๐,๐๐๐ บาท หลังจากนั้นปีละ ๑๐๐,๐๐๐ บาท

๑.๒ โครงการบำรุง ดูแลรักษาโบราณสถาน

แผนงาน : แผนงานประวัติศาสตร์ โบราณคดี และโบราณสถาน

รายละเอียดโครงการ : ดำเนินการบำรุง ดูแลรักษาโบราณสถานต่างๆที่ได้ทำการขุดแต่ง และบูรณะเรียบร้อยแล้วให้คงสภาพที่สมบูรณ์ โดยเฉพาะโบราณสถานที่สำคัญ และมีนักท่องเที่ยวเข้าชมเป็นจำนวนมาก เช่น วัดมหาธาตุ วัดศรีชุม วัดพระพายหลวง เป็นต้น โดยพิจารณาตามลำดับความจำเป็นในการขุดแต่งและบูรณะ

ผู้รับผิดชอบโครงการ : กรมศิลปากร

งบประมาณ : ปีละ ๒๐,๐๐๐,๐๐๐ บาท

๑.๓ โครงการขุดแต่ง และบูรณะโบราณสถาน

แผนงาน : แผนงานประวัติศาสตร์ โบราณคดี และโบราณสถาน

รายละเอียดโครงการ : ดำเนินการอนุรักษ์ ขุดแต่ง และบูรณะโบราณสถานต่างๆ โดยเฉพาะโบราณสถานที่ยังไม่ได้ขุดแต่งบูรณะที่มีมากถึง ๖๔ แห่ง เช่น วัดคุ้งหวาย วัดหินตั้ง วัดลาวลำพัน วัดป่าสักเหนือ วัดตระพังนาค วัดสระบอน เพนียดช้าง โบราณสถานร้าง น. ๑๐ โบราณสถานร้าง น. ๑๔ โบราณสถานร้าง ต. ๑ โบราณสถานร้าง ต. ๒ เป็นต้น โบราณสถานที่ยังไม่ได้อนุรักษ์ ได้แก่ วัดทับข้าว โบราณสถานที่ขุดแต่งแล้ว แต่ยังไม่ได้บูรณะ ได้แก่ วัดหนองปรือ และวัดเนินร่องทอง

ผู้รับผิดชอบโครงการ : กรมศิลปากร

งบประมาณ : ปีละ ๖๐,๐๐๐,๐๐๐ บาท

๑.๔ โครงการอนุรักษ์โบราณสถานโดยวิธีวิทยาศาสตร์

แผนงาน : แผนงานประวัติศาสตร์ โบราณคดี และโบราณสถาน

รายละเอียดโครงการ : ดำเนินการอนุรักษ์ โบราณสถานที่สำคัญ โดยใช้หลักวิชาการทางด้านวิทยาศาสตร์เข้าช่วย

ผู้รับผิดชอบโครงการ : กรมศิลปากร

งบประมาณ์ : ปีละ ๒,๐๐๐,๐๐๐ บาท

๑.๕ โครงการเงินทุนสนับสนุนการศึกษา วิจัย ค้นคว้าด้านโบราณคดี และพัฒนาเทคโนโลยีด้านการอนุรักษ์มาใช้ร่วมกับภูมิปัญญาท้องถิ่น เพื่อการอนุรักษ์ฟื้นฟูแหล่งศิลปวัฒนธรรม

แผนงาน : แผนงานประวัติศาสตร์ โบราณคดี และโบราณสถาน

รายละเอียดโครงการ : สนับสนุนเงินทุนเพื่อการศึกษาวิจัยงานด้านประวัติศาสตร์ โบราณคดี และโบราณสถาน ของอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย เพื่อให้เกิดความชัดเจน ด้านประวัติศาสตร์ และความเป็นมาของโบราณสถาน รวมทั้ง

การพัฒนาเทคโนโลยีด้านการอนุรักษ์ และการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการอนุรักษ์ โดยจัดสรรทุนให้กับนักวิจัยหรือประชาชนทั่วไป เพื่อนำผลการศึกษาที่ได้มาฟื้นฟูและอนุรักษ์โบราณสถาน

ผู้รับผิดชอบโครงการ : กรมศิลปากร

งบประมาณ : ปีละ ๕๐๐,๐๐๐ บาท

๑.๖ โครงการปรับปรุงและพัฒนาสาธารณูปโภคและสาธารณูปการพื้นฐาน ในพื้นที่ที่ไม่มีผลกระทบต่อโบราณสถาน

แผนงาน : แผนพัฒนาระบบโครงสร้างพื้นฐาน

รายละเอียดโครงการ : ดำเนินการปรับปรุง และพัฒนาระบบสาธารณูปโภคและสาธารณูปการ เช่น ระบบไฟฟ้าแสงสว่าง ประปา โรงเรียน ศูนย์ดูแลเด็กก่อนวัยเรียน ศูนย์ชุมชน สวนสาธารณะ ภูมิทัศน์ชุมชน ฯลฯ ในบริเวณชุมชนที่ไม่มีผลกระทบต่อโบราณสถาน

ผู้รับผิดชอบโครงการ : เทศบาลตำบลเมืองเก่า

งบประมาณ : ๕ ปีแรก ปีละ ๑๐,๐๐๐,๐๐๐ บาท หลังจากนั้นปีละ ๒,๐๐๐,๐๐๐ บาท

๑.๗ โครงการปรับปรุงและพัฒนาภูมิทัศน์

แผนงาน : แผนพัฒนาภูมิทัศน์และสิ่งแวดล้อม

รายละเอียดโครงการ : ดำเนินการปรับปรุงภูมิทัศน์โบราณสถาน และบริเวณโดยรอบ รวมทั้งการนำระบบสายไฟฟ้าภายในเขตเมืองเก่าลงใต้ดิน และการปรับปรุงภูมิทัศน์ชุมชน และพื้นที่อื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง

ผู้รับผิดชอบโครงการ (๑) : กรมศิลปากร (รับผิดชอบในพื้นที่ในเขตเมืองเก่า และบริเวณโบราณสถาน)

งบประมาณ : ๕ ปีแรก ปีละ ๕,๐๐๐,๐๐๐ บาท หลังจากนั้นปีละ ๑,๐๐๐,๐๐๐ บาท

ผู้รับผิดชอบโครงการ (๒) : เทศบาลตำบลเมืองเก่า (รับผิดชอบในพื้นที่ที่เหลือ ในเขตเทศบาล)

งบประมาณ : ๕ ปีแรก ปีละ ๑,๐๐๐,๐๐๐ บาท หลังจากนั้นปีละ ๒๐๐,๐๐๐ บาท

๑.๘ โครงการรณรงค์การลดปริมาณขยะ และการนำกลับมาใช้ใหม่

แผนงาน : แผนพัฒนาภูมิทัศน์และสิ่งแวดล้อม

รายละเอียดโครงการ : ทำการรณรงค์เพื่อลดปริมาณขยะในพื้นที่ และส่งเสริมให้เกิดการนำขยะ หรือวัสดุเหลือใช้ต่างๆกลับมาใช้ใหม่

ผู้รับผิดชอบโครงการ : เทศบาลตำบลเมืองเก่า

งบประมาณ : ๕ ปีแรก ปีละ ๕๐,๐๐๐ บาท หลังจากนั้นปีละ ๑๐,๐๐๐ บาท

๑.๙ โครงการประชาสัมพันธ์การเที่ยวชมอุทยานฯ วิถีชีวิตชุมชน และหัตถกรรมครัวเรือน ในพื้นที่อุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย

แผนงาน : แผนส่งเสริมรายได้และอาชีพ

รายละเอียดโครงการ : ดำเนินการประชาสัมพันธ์ทั้งในระดับภูมิภาค ระดับชาติ และระดับนานาชาติ เพื่อสร้างความรู้ความเข้าใจในการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ให้กับนักท่องเที่ยวและประชาชนทั่วไป และส่งเสริมให้เกิดการเข้ามาเที่ยวชมอุทยานฯ ตลอดจนการเที่ยวชมวิถีชีวิตชุมชนแบบเกษตรกรรม และหัตถกรรมครัวเรือน ในพื้นที่อุทยานฯ

ผู้รับผิดชอบโครงการ (๑) : การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (รับผิดชอบการประชาสัมพันธ์ในระดับชาติและนานาชาติ)

งบประมาณ : ปีแรก ๓,๐๐๐,๐๐๐ บาท หลังจากนั้นปีละ ๒,๐๐๐,๐๐๐ บาท

ผู้รับผิดชอบโครงการ (๒) : เทศบาลตำบลเมืองเก่า (รับผิดชอบการประชาสัมพันธ์ในระดับภูมิภาค)

งบประมาณ : ปีแรก ๑,๐๐๐,๐๐๐ บาท หลังจากนั้นปีละ ๕๐๐,๐๐๐ บาท

๑.๑๐ โครงการฝึกอบรม และส่งเสริมอาชีพการบริการนักท่องเที่ยว และการผลิตสินค้าที่ระลึก

แผนงาน : แผนส่งเสริมรายได้และอาชีพ

รายละเอียดโครงการ : ดำเนินการฝึกอบรม และส่งเสริมอาชีพการบริการนักท่องเที่ยว และการผลิตสินค้าที่ระลึกให้กับประชาชนในพื้นที่

ผู้รับผิดชอบโครงการ : จังหวัดสุโขทัย (จัดสรรให้ศูนย์พัฒนาฝีมือแรงงานจังหวัดสุโขทัย)

งบประมาณ : ปีละ ๑๐๐,๐๐๐ บาท

๑.๑๑ โครงการส่งเสริมการประกอบอาชีพเกษตรกรรมในพื้นที่อนุรักษ์สำหรับประชาชนในท้องถิ่น

แผนงาน : แผนส่งเสริมรายได้และอาชีพ

รายละเอียดโครงการ : ดำเนินการส่งเสริมการประกอบอาชีพเกษตรกรรม เช่น การจัดการอบรมเพื่อให้ความรู้แก่เกษตรกร ส่งเสริมให้เกษตรกรผลิตสินค้าที่ตรงกับความต้องการของตลาด การหาตลาดรองรับผลผลิต การจัดหาแหล่งน้ำเพื่อรองรับการเกษตรกรรม การสนับสนุนด้านการจัดหาพันธุ์พืชที่มีคุณภาพ เป็นต้น สำหรับประชาชนในพื้นที่

ผู้รับผิดชอบโครงการ : จังหวัดสุโขทัย (จัดสรรให้สำนักงานเกษตรจังหวัดสุโขทัย)

งบประมาณ : ปีละ ๑๐๐,๐๐๐ บาท

๑.๑๒ โครงการพัฒนาการรักษาความปลอดภัยในพื้นที่

แผนงาน : แผนส่งเสริมรายได้และอาชีพ

รายละเอียดโครงการ : ดำเนินการพัฒนาระบบการรักษาความปลอดภัยในพื้นที่อุทยานฯ โดยการจัดจ้างเจ้าหน้าที่รักษาความปลอดภัยเพิ่มเติม เพื่อความทั่วถึงในการดูแลความปลอดภัยให้แก่นักท่องเที่ยว

ผู้รับผิดชอบโครงการ : กรมศิลปากร

งบประมาณ : ปีละ ๒,๐๐๐,๐๐๐ บาท

๑.๑๓ โครงการส่งเสริมการจัดตั้ง “องค์กรอนุรักษ์ท้องถิ่น”

แผนงาน : แผนการบริหารจัดการพื้นที่อุทยานประวัติศาสตร์

รายละเอียดโครงการ : ดำเนินการส่งเสริมให้ประชาชนในพื้นที่จัดตั้ง “องค์กรอนุรักษ์ท้องถิ่น” เพื่อสร้าง จิตสำนึกในการอนุรักษ์ และการมีส่วนร่วมในการดูแลรักษาอุทยานฯ แก่ประชาชนในพื้นที่

ผู้รับผิดชอบโครงการ : กรมศิลปากร

งบประมาณ : ปีละ ๑๐๐,๐๐๐ บาท

๑.๑๔ โครงการประเมินผลประจำปีของแผนพัฒนาในระดับต่างๆ

แผนงาน : แผนการบริหารจัดการพื้นที่อุทยานประวัติศาสตร์

รายละเอียดโครงการ : ดำเนินการประเมินผลและจัดทำรายงานสรุปผลการดำเนินการของอุทยานฯ เป็นประจำทุกปี

ผู้รับผิดชอบโครงการ : กรมศิลปากร

งบประมาณ : ปีละ ๕๐,๐๐๐ บาท

๒) แผนการดำเนินงานระยะสั้น เป็นแผนดำเนินการที่กำหนดแนวทางการดูแลจัดการพื้นที่อุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย รวมทั้งพื้นที่เกี่ยวเนื่อง ในกำหนดระยะเวลา ๕ ปีนับจากเวลาที่เริ่มนำแผนไปปฏิบัติ มีวัตถุประสงค์หลักในเพื่อปกป้อง คุ้มครอง และฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมศิลปกรรม ปรับปรุงสภาพทางกายภาพของพื้นที่ และการเสริมสร้างความรู้ความเข้าใจให้กับผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องให้มีความพร้อมสำหรับรองรับการพัฒนาในระยะยาวได้อย่างยั่งยืน ภายใต้รูปแบบโครงสร้างองค์กรที่ได้รับการปรับปรุงให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

แผนการดำเนินงานระยะสั้น ประกอบด้วยโครงการต่างๆดังต่อไปนี้

๒.๑ โครงการจัดทำและประกาศใช้ข้อบัญญัติท้องถิ่น

แผนงาน : แผนการใช้ประโยชน์ที่ดินและกฎหมายที่เกี่ยวข้อง

รายละเอียดโครงการ : .ให้หน่วยงานราชการส่วนท้องถิ่น ได้แก่ จังหวัด เทศบาล และองค์การบริหารส่วนตำบล ดำเนินการจัดทำข้อบัญญัติท้องถิ่น ได้แก่ กฎหมายควบคุมอาคาร กฎหมายขุดและถมดิน เป็นต้น เพื่อใช้ในการควบคุมพื้นที่และอาคาร มิให้ส่งผลกระทบต่อการดำเนินการของแผนแม่บทในการอนุรักษ์และพัฒนาโบราณสถาน

ผู้รับผิดชอบโครงการ : จังหวัดสุโขทัย

งบประมาณ : ๒๐๐,๐๐๐ บาท (พ.ศ.๒๕๕๐)

๒.๒ โครงการฝึกอบรม เพื่อจัดจ้างประชาชนในพื้นที่เข้ามาร่วมปฏิบัติงานสำรวจ ขุดค้น ขุดแต่ง และบูรณะโบราณสถาน

แผนงาน : แผนงานประวัติศาสตร์ โบราณคดี และโบราณสถาน

รายละเอียดโครงการ : ดำเนินการจัดฝึกอบรมด้านการสำรวจ ขุดค้น ขุดแต่ง และบูรณะโบราณสถาน ให้กับประชาชนในท้องถิ่น เพื่อให้เกิดการจ้างงานประชาชนในพื้นที่ให้เข้ามามีส่วนร่วมในการอนุรักษ์โบราณสถาน อีกทั้งเพื่อเป็นการส่งเสริมอาชีพและรายได้ให้กับท้องถิ่น

ผู้รับผิดชอบโครงการ : กรมศิลปากร

งบประมาณ : ๑๐๐,๐๐๐ บาท (พ.ศ.๒๕๕๐)

๒.๓ โครงการฝึกอบรม เพื่อพัฒนาบุคลากรของอุทยานฯ

แผนงาน : แผนงานประวัติศาสตร์ โบราณคดี และโบราณสถาน

รายละเอียดโครงการ : ดำเนินการจัดฝึกอบรมเพื่อพัฒนาศักยภาพให้แก่บุคลากรของอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย และให้มีความพร้อมในการดำเนินงานอนุรักษ์โบราณสถานตามรายละเอียดที่แผนแม่บทกำหนด

ผู้รับผิดชอบโครงการ : กรมศิลปากร

งบประมาณ : ๑๐๐,๐๐๐ บาท (พ.ศ.๒๕๕๐)

๒.๔ โครงการสำรวจ และปักหลักหมุดแสดงขอบเขตของโบราณสถาน ในเขตอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย

แผนงาน : แผนงานประวัติศาสตร์ โบราณคดี และโบราณสถาน

รายละเอียดโครงการ : ดำเนินการสำรวจ และปักหลักหมุดแสดงขอบเขตโบราณสถานให้ชัดเจนทุกแห่ง

ผู้รับผิดชอบโครงการ : กรมศิลปากร

งบประมาณ : ๕๐๐,๐๐๐ บาท (พ.ศ.๒๕๕๐)

๒.๕ โครงการสำรวจ และขุดค้นพื้นที่ที่มีร่องรอยของโบราณสถาน ร่องรอยของการอยู่อาศัยในอดีต และแหล่งวัตถุดิบในการนำมาใช้ในการก่อสร้างโบราณสถาน

แผนงาน : แผนงานประวัติศาสตร์ โบราณคดี และโบราณสถาน

รายละเอียดโครงการ : .ดำเนินการสำรวจ และขุดค้น ในพื้นที่ที่มีร่องรอยของโบราณสถาน ร่องรอยของการอยู่อาศัยในอดีต และแหล่งวัตถุดิบในการนำมาใช้ในการก่อสร้างโบราณสถาน รวมทั้งทำหลักหมุดแสดงขอบเขตโบราณสถานให้ชัดเจนทุกแห่ง

ผู้รับผิดชอบโครงการ : กรมศิลปากร

งบประมาณ : ๒๐,๐๐๐,๐๐๐ บาท (พ.ศ.๒๕๕๐ – ๒๕๕๔ ปีละ ๔,๐๐๐,๐๐๐ บาท)

๒.๖ โครงการจัดทำแนวทางการออกแบบอาคาร(Design Guideline) และต้นแบบทางสถาปัตยกรรม

แผนงาน : แผนจัดการชุมชน

รายละเอียดโครงการ : ดำเนินการจัดจ้างให้มีการศึกษาและจัดทำแนวทางการออกแบบอาคารและต้นแบบทางสถาปัตยกรรม เพื่อใช้เป็นแนวทางในการปรับปรุงและก่อสร้างอาคารในเขตอุทยานฯ และบริเวณพื้นที่ที่ส่งผลกระทบต่อโบราณสถาน

ผู้รับผิดชอบโครงการ : กรมศิลปากร

งบประมาณ : ๒,๐๐๐,๐๐๐ บาท (พ.ศ.๒๕๕๐)

๒.๗ โครงการปรับปรุงสภาพอาคารบ้านเรือนในพื้นที่อุทยานฯ

แผนงาน : แผนจัดการชุมชน

รายละเอียดโครงการ : ดำเนินการออกแบบและปรับปรุงสภาพอาคารบ้านเรือนที่ตั้งอยู่ในพื้นที่อุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย โดยเฉพาะบริเวณชุมชนตลอด ๒ ข้างทางของถนนจรดวิถีถ่อง ให้มีสภาพกลมกลืนและไม่ขัดแย้งกับโบราณสถาน

ผู้รับผิดชอบโครงการ : กรมศิลปากร

งบประมาณ : ๗,๐๐๐,๐๐๐ บาท และการสนับสนุนทั้งด้านเงินทุนและวัสดุจากภาคเอกชน (พ.ศ.๒๕๕๑ ใช้งบประมาณ ๔,๐๐๐,๐๐๐ บาท และพ.ศ.๒๕๕๒ – ๒๕๕๔ ใช้งบประมาณปีละ ๑,๐๐๐,๐๐๐ บาท)

๒.๘ โครงการสร้างความมั่นคงในการอยู่อาศัย ในพื้นที่อุทยานฯ

แผนงาน : แผนจัดการชุมชน

รายละเอียดโครงการ : ดำเนินการจัดการชุมชนที่ตั้งอยู่ในพื้นที่เขตอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย เพื่อสร้างความมั่นคงในการอยู่อาศัยให้กับบ้านที่ไม่มีผลกระทบต่อโบราณสถาน เช่น การให้เช่าสิทธิ์บนที่ดินในระยะยาว

ผู้รับผิดชอบโครงการ : สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน

งบประมาณ : ๒๐๐,๐๐๐ บาท (พ.ศ.๒๕๕๑ – ๒๕๕๒ ปีละ ๑๐๐,๐๐๐ บาท)

๒.๙ โครงการจัดระบบการสัญจรเพื่อสร้างแรงจูงใจให้เกิดการใช้งานถนนเลี่ยงอุทยานฯด้านทิศเหนือ

แผนงาน : แผนพัฒนาระบบโครงสร้างพื้นฐาน

รายละเอียดโครงการ : ดำเนินการจัดระบบการสัญจร โดยการปรับปรุงเกาะกลางถนน ปรับเปลี่ยนช่องทางการจราจร การติดตั้งป้าย และไฟสัญญาณจราจร บริเวณทางแยกก่อนเข้าสู่เขตเมืองเก่า เพื่อสร้างแรงจูงใจให้เกิดการใช้งานถนนเลี่ยงอุทยานฯด้านทิศเหนือมากขึ้น

ผู้รับผิดชอบโครงการ : กรมทางหลวง

งบประมาณ : ๑,๐๐๐,๐๐๐ บาท (พ.ศ.๒๕๕๐)

๒.๑๐ โครงการพัฒนาระบบทางเดินเท้า ทางจักรยาน เปลี่ยนพื้นผิวการจราจรในบริเวณชุมชน และติดตั้งไฟสัญญาณจราจร

แผนงาน : แผนพัฒนาระบบโครงสร้างพื้นฐาน

รายละเอียดโครงการ : ดำเนินการจัดระบบการสัญจร โดยการพัฒนา รื้อถอน และปรับปรุงระบบทางเดินเท้า ทางจักรยาน ปรับระดับพื้นที่ เปลี่ยนพื้นผิวจราจร ติดตั้งป้าย และไฟสัญญาณจราจร บริเวณถนนในบริเวณชุมชน เพื่อส่งเสริมระบบทางเดินเท้า และทางจักรยานที่ปลอดภัย

ผู้รับผิดชอบโครงการ(๑) : กรมทางหลวง (รับผิดชอบการเปลี่ยนพื้นผิวการจราจร และการติดตั้งไฟสัญญาณจราจร)

งบประมาณ : ๓,๐๐๐,๐๐๐ บาท (พ.ศ.๒๕๕๑)

ผู้รับผิดชอบโครงการ(๒) : เทศบาลตำบลเมืองเก่า (รับผิดชอบการพัฒนาระบบทางเดินเท้า และทางจักรยาน)

งบประมาณ : ๕,๐๐๐,๐๐๐ บาท (พ.ศ.๒๕๕๑)

๒.๑๑ โครงการออกแบบและก่อสร้างป้อมตำรวจท่องเที่ยว

แผนงาน : แผนพัฒนาระบบโครงสร้างพื้นฐาน

รายละเอียดโครงการ : ดำเนินการจัดจ้างให้มีการออกแบบอาคาร และก่อสร้างป้อมตำรวจท่องเที่ยวให้กระจายตัวอยู่ตามพื้นที่ต่างในเขตอุทยานฯ เพื่อความทั่วถึงในการดูแลความปลอดภัยให้แก่นักท่องเที่ยว

ผู้รับผิดชอบโครงการ : ฝ่ายปฏิบัติการตำรวจท่องเที่ยว ๒ กองบังคับการตำรวจท่องเที่ยว และการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย

งบประมาณ : ๔๐๐,๐๐๐ บาท (พ.ศ.๒๕๕๑)

๒.๑๒ โครงการปรับปรุงสิ่งประกอบทางภูมิทัศน์(landscape elements)

แผนงาน : แผนพัฒนาภูมิทัศน์และสิ่งแวดล้อม

รายละเอียดโครงการ : ดำเนินการออกแบบ ปรับปรุง และจัดสร้างสิ่งประกอบทางภูมิทัศน์สำหรับใช้ในพื้นที่อุทยานประวัติศาสตร์และพื้นที่เกี่ยวเนื่อง

ผู้รับผิดชอบโครงการ (๑) : กรมศิลปากร (รับผิดชอบในพื้นที่ในเขตเมืองเก่า และบริเวณโบราณสถาน)

งบประมาณ : ๔,๐๐๐,๐๐๐ บาท (พ.ศ.๒๕๕๒)

ผู้รับผิดชอบโครงการ (๒) : เทศบาลตำบลเมืองเก่า (รับผิดชอบในพื้นที่ที่เหลือ ในเขตเทศบาล)

งบประมาณ : ๓,๐๐๐,๐๐๐ บาท (พ.ศ.๒๕๕๒)

๒.๑๓ โครงการประเมินความพร้อมในการบริหารจัดการพื้นที่อุทยานประวัติศาสตร์ฯ ของท้องถิ่น เบื้องต้น

แผนงาน : แผนการบริหารจัดการพื้นที่อุทยานประวัติศาสตร์

รายละเอียดโครงการ : ดำเนินการจัดทำการประเมินความพร้อมของหน่วยงานส่วนท้องถิ่นในการเข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารจัดการพื้นที่อุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย

ผู้รับผิดชอบโครงการ : กรมศิลปากร

งบประมาณ : ๕๐,๐๐๐ บาท (พ.ศ.๒๕๕๐)

๒.๑๔ โครงการฝึกอบรม แก่หน่วยงานภาครัฐ และหน่วยงานส่วนท้องถิ่น เพื่อเตรียมความพร้อมสู่การบริหารจัดการพื้นที่อุทยานประวัติศาสตร์ฯ

แผนงาน : แผนการบริหารจัดการพื้นที่อุทยานประวัติศาสตร์

รายละเอียดโครงการ : ดำเนินการจัดทำอบรมแก่หน่วยงานภาครัฐ และหน่วยงานส่วนท้องถิ่น เพื่อเตรียมความพร้อมในการเข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารจัดการพื้นที่อุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัยในอนาคต

ผู้รับผิดชอบโครงการ : กรมศิลปากร

งบประมาณ : ๒,๒๐๐,๐๐๐ บาท (พ.ศ.๒๕๕๐ ใช้งบประมาณ ๕๐๐,๐๐๐ บาท พ.ศ.๒๕๕๑ – ๒๕๕๓ ใช้งบประมาณปีละ ๔๐๐,๐๐๐ บาท และพ.ศ.๒๕๕๔ ใช้งบประมาณ ๕๐๐,๐๐๐ บาท)

๓) แผนการดำเนินการระยะยาว เป็นแผนดำเนินการที่กำหนดแนวทางการดูแลจัดการพื้นที่อุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย รวมทั้งพื้นที่เกี่ยวเนื่อง ในกำหนดระยะเวลา ๑๐ ปีนับจากเวลาที่เริ่มนำแผนไปปฏิบัติ มีวัตถุประสงค์หลักเพื่อปกป้อง คุ้มครอง และฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมศิลปกรรม ส่งเสริมให้เกิดการพัฒนาโดยมีประชาชนและหน่วยงานท้องถิ่นที่เกี่ยวข้องเข้ามามีส่วนร่วมในการดูแลพื้นที่ได้อย่างยั่งยืนและมีประสิทธิภาพ ผ่านการจัดทำแผนการจัดการ การปรับปรุงโครงสร้างองค์กร และการกำหนดนโยบายและกฎหมายเพื่อสนับสนุนให้เกิดการพัฒนาดังกล่าว

แผนการดำเนินการระยะยาวประกอบด้วยโครงการต่างๆดังต่อไปนี้

๓.๑ โครงการศึกษาและประเมินสภาพและคุณค่าของโบราณสถานทั้งหมดในพื้นที่อุทยานฯ

แผนงาน : แผนงานประวัติศาสตร์ โบราณคดี และโบราณสถาน

รายละเอียดโครงการ : ดำเนินการจัดทำรายงานการศึกษาและประเมินสภาพคุณค่าของโบราณสถานในพื้นที่อุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย หลังจากดำเนินการสำรวจพื้นที่เป็นที่เรียบร้อยแล้ว เพื่อนำข้อมูลมาใช้เพื่อการปรับปรุงแผนแม่บท และจัดทำผังเมืองเฉพาะต่อไป

ผู้รับผิดชอบโครงการ : กรมศิลปากร

งบประมาณ : ๓,๐๐๐,๐๐๐ บาท (พ.ศ.๒๕๕๕)

๓.๒ โครงการเพิ่มอัตรากำลัง เพื่อการดูแลรักษา และบูรณะโบราณสถาน

แผนงาน : แผนงานประวัติศาสตร์ โบราณคดี และโบราณสถาน

รายละเอียดโครงการ : ดำเนินการจัดจ้างบุคลากรเพิ่มเติม เพื่อให้มีกำลังคนเพียงพอต่อการดำเนินงานตามแผนแม่บทกำหนด

ผู้รับผิดชอบโครงการ : กรมศิลปากร

งบประมาณ : ๕,๐๐๐,๐๐๐ บาท (ปีละ ๑,๐๐๐,๐๐๐ บาท ตั้งแต่ปี พ.ศ.๒๕๕๕ เป็นต้นไป)

๓.๓ โครงการจัดตั้งองค์กรเฉพาะกิจเพื่อดูแลจัดการโครงการที่เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์อุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย

แผนงาน : แผนการบริหารจัดการพื้นที่อุทยานประวัติศาสตร์

รายละเอียดโครงการ : ดำเนินการจัดทำตั้งคณะกรรมการอุทยานประวัติศาสตร์ โดยมีรายละเอียดตามแผนแม่บท พร้อมทั้งจัดทำกรอบหน้าที่และอำนาจการตัดสินใจของคณะกรรมการให้ชัดเจน

ผู้รับผิดชอบโครงการ : กรมศิลปากร

งบประมาณ : ๑๐๐,๐๐๐ บาท (พ.ศ.๒๕๕๕)

๓.๔ โครงการประเมินความพร้อมในการบริหารจัดการพื้นที่อุทยานประวัติศาสตร์ฯ ของท้องถิ่น ครั้งที่ ๒

แผนงาน : แผนการบริหารจัดการพื้นที่อุทยานประวัติศาสตร์

รายละเอียดโครงการ : ดำเนินการจัดทำการประเมินความพร้อมของหน่วยงานส่วนท้องถิ่นในการเข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารจัดการพื้นที่อุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย

ผู้รับผิดชอบโครงการ : กรมศิลปากร

งบประมาณ : ๕๐,๐๐๐ บาท (พ.ศ.๒๕๕๕)

๓.๕ โครงการอาสาสมัครท้องถิ่นในการดูแลรักษามรดกทางศิลปวัฒนธรรม

แผนงาน : แผนการบริหารจัดการพื้นที่อุทยานประวัติศาสตร์

รายละเอียดโครงการ : ดำเนินการจัดหาและพัฒนาอาสาสมัครท้องถิ่น เพื่อให้ประชาชนในพื้นที่เข้ามามีส่วนในการดูแลรักษาโบราณสถาน และอุทยานประวัติศาสตร์

ผู้รับผิดชอบโครงการ : กรมศิลปากร

งบประมาณ : ๕๐๐,๐๐๐ บาท (ปีละ ๑๐๐,๐๐๐ บาท ตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๕๕ เป็นต้นไป)

๓.๖ โครงการศึกษาและปรับปรุงแผนแม่บท และข้อบัญญัติต่าง ๆ

แผนงาน : แผนการใช้ประโยชน์ที่ดินและกฎหมายที่เกี่ยวข้อง

รายละเอียดโครงการ : ดำเนินการศึกษาเพื่อปรับปรุงแผนแม่บทอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย และข้อบัญญัติท้องถิ่นต่างๆที่ได้ประกาศใช้ในระยะแรก ให้สอดคล้องและเหมาะสมกับสถานการณ์ในขณะนั้น

ผู้รับผิดชอบโครงการ : กรมศิลปากร

งบประมาณ : ๒,๐๐๐,๐๐๐ บาท (พ.ศ.๒๕๕๕)

๓.๗ โครงการศึกษาและจัดทำผังเมืองเฉพาะ

แผนงาน : แผนการใช้ประโยชน์ที่ดินและกฎหมายที่เกี่ยวข้อง

รายละเอียดโครงการ : ดำเนินการศึกษาและจัดทำผังเมืองเฉพาะสำหรับพื้นที่อุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย และพื้นที่เกี่ยวเนื่องอื่นๆ เพื่อให้การอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรมของชาติเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ

ผู้รับผิดชอบโครงการ : โยธาธิการและผังเมืองจังหวัดสุโขทัย

งบประมาณ : ๓,๐๐๐,๐๐๐ บาท (พ.ศ.๒๕๕๕ - ๒๕๕๖)

๓.๘ โครงการสำรวจและโยกย้ายอาคารบ้านเรือนใดที่มีผลกระทบต่อโบราณสถาน หรือเป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาระบบโครงสร้างพื้นฐาน

แผนงาน : แผนจัดการชุมชน

รายละเอียดโครงการ : ดำเนินการสำรวจ และโยกย้ายอาคารบ้านเรือนที่มีผลกระทบต่อโบราณสถาน หรือเป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาระบบโครงสร้างพื้นฐาน โดยจะต้องมีการจ่ายค่าชดเชยและค่ารื้อถอนตามความเหมาะสม และจะต้องจัดเตรียมพื้นที่ที่มีการปรับปรุงและพัฒนาสาธารณูปโภคและสาธารณูปการพื้นฐาน อย่างเหมาะสมสำหรับรองรับประชาชนที่ได้รับผลกระทบ

ผู้รับผิดชอบโครงการ (๑) : กรมศิลปากร (สำรวจ และระบุอาคารบ้านเรือนที่ต้องทำการโยกย้าย จ่ายค่าชดเชยและค่ารื้อถอน รวมทั้งให้การสนับสนุนและกำหนดกรอบแนวความคิดการก่อสร้างอาคารบ้านเรือน)

งบประมาณ : ปีละ ๕๐,๐๐๐,๐๐๐ บาท (พ.ศ.๒๕๕๕ - ๒๕๕๗)

ผู้รับผิดชอบโครงการ (๒) : สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (ร่วมจัดหาและพัฒนาพื้นที่ รวมทั้งให้การสนับสนุนการก่อสร้างอาคารบ้านเรือน)

งบประมาณ : ๖๐,๐๐๐,๐๐๐ บาท (พ.ศ.๒๕๕๕ – ๒๕๕๖ ใช้งบประมาณปีละ ๒๕,๐๐๐,๐๐๐ บาท และ พ.ศ. ๒๕๕๗ ใช้งบประมาณ ๑๐,๐๐๐,๐๐๐ บาท)

๓.๙ โครงการสำรวจและตัดถนนเส้นใหม่จากบริเวณก่อนเข้าสู่เขตกำแพงเมืองด้านทิศตะวันออก สู่บริเวณศูนย์บริการข้อมูลนักท่องเที่ยว

แผนงาน : แผนพัฒนาระบบโครงสร้างพื้นฐาน

รายละเอียดโครงการ : ดำเนินการสำรวจ ออกแบบ และตัดถนนสายใหม่จากบริเวณก่อนเข้าสู่เขตกำแพงเมืองด้านทิศตะวันออก สู่บริเวณศูนย์บริการข้อมูลนักท่องเที่ยว เพื่อลดปริมาณรถที่จะสัญจรผ่านเขตเมืองเก่า และเป็นการอำนวยความสะดวกแก่นักท่องเที่ยว

ผู้รับผิดชอบโครงการ : เทศบาลตำบลเมืองเก่า

งบประมาณ : ๑๘,๐๐๐,๐๐๐ บาท (พ.ศ.๒๕๕๖)

๓.๑๐ โครงการพัฒนาจุดจอดรถ ร้านค้า และบริการ บริเวณศูนย์บริการข้อมูลนักท่องเที่ยว

แผนงาน : แผนพัฒนาระบบโครงสร้างพื้นฐาน

รายละเอียดโครงการ : ดำเนินการออกแบบ และจัดสร้างจุดจอดรถ ร้านค้า และส่วนบริการอื่นๆ เพื่อรองรับและให้บริการแก่นักท่องเที่ยว

ผู้รับผิดชอบโครงการ : กรมศิลปากร

งบประมาณ : ๕,๐๐๐,๐๐๐ บาท (พ.ศ.๒๕๕๖)

๓.๑๑ โครงการพัฒนาระบบรถนำเที่ยว

แผนงาน : แผนส่งเสริมรายได้และอาชีพ

รายละเอียดโครงการ : ดำเนินการออกแบบ และพัฒนาระบบรถนำเที่ยวชมอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย โดยให้ภาคเอกชนเป็นผู้ลงทุน

ผู้รับผิดชอบโครงการ : กรมศิลปากร

งบประมาณ : เป็นการลงทุนโดยภาคเอกชน (พ.ศ.๒๕๕๖)

๓.๑๒ โครงการพัฒนาระบบบริการจักรยานเช่าสำหรับนักท่องเที่ยว

แผนงาน : แผนส่งเสริมรายได้และอาชีพ

รายละเอียดโครงการ : ดำเนินการออกแบบ และพัฒนาระบบบริการจักรยานเช่าสำหรับนักท่องเที่ยว โดยให้ภาคเอกชนเป็นผู้ลงทุน

ผู้รับผิดชอบโครงการ : กรมศิลปากร

งบประมาณ : เป็นการลงทุนโดยภาคเอกชน (พ.ศ.๒๕๕๖)

๓.๑๓ โครงการออกแบบและพัฒนาจุดรับ-ส่งผู้โดยสารประจำทาง

แผนงาน : แผนพัฒนาระบบโครงสร้างพื้นฐาน

รายละเอียดโครงการ : ดำเนินการออกแบบและจัดสร้างจุดรับ – ส่งสำหรับผู้โดยสารรถประจำทาง ๒ จุด ได้แก่ บริเวณใกล้ทางเข้ากำแพงเมืองด้านทิศตะวันออก เพื่อให้บริการสำหรับผู้ต้องการเดินทางเข้ามาในเขตชุมชน และบริเวณศูนย์บริการข้อมูลนักท่องเที่ยวสำหรับนักท่องเที่ยว

ผู้รับผิดชอบโครงการ : เทศบาลตำบลเมืองเก่า

งบประมาณ : ๓๐๐,๐๐๐ บาท (พ.ศ.๒๕๕๗)

๓.๑๔ โครงการจัดหาพื้นที่และก่อสร้างอาคารสำหรับจัดการขยะตามหลักวิชาการ

แผนงาน : แผนพัฒนาระบบโครงสร้างพื้นฐาน

รายละเอียดโครงการ : ดำเนินการศึกษาหาแนวทางการกำจัดขยะที่เกิดขึ้นในพื้นที่อุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย และประสานงานกับองค์กรบริหารส่วนท้องถิ่น เพื่อจัดหาพื้นที่ทิ้งที่เหมาะสม มิให้เกิดปัญหากระทบต่อสิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรม

ผู้รับผิดชอบโครงการ : เทศบาลตำบลเมืองเก่า

งบประมาณ : ๕,๐๐๐,๐๐๐ บาท (พ.ศ.๒๕๕๘)

๓.๑๕ โครงการพัฒนาระบบท่อระบายน้ำ

แผนงาน : แผนพัฒนาระบบโครงสร้างพื้นฐาน

รายละเอียดโครงการ : ดำเนินการพัฒนาระบบท่อระบายน้ำในพื้นที่ชุมชน

ผู้รับผิดชอบโครงการ : เทศบาลตำบลเมืองเก่า

งบประมาณ : ๓,๐๐๐,๐๐๐ บาท (พ.ศ.๒๕๕๘)

๓.๑๖ โครงการติดตั้งเครื่องกลเติมอากาศสำหรับบำบัดน้ำเสีย

แผนงาน : แผนพัฒนาระบบโครงสร้างพื้นฐาน

รายละเอียดโครงการ : ดำเนินการติดตั้งเครื่องกลเติมอากาศสำหรับบำบัดน้ำเสียตามแหล่งน้ำต่างๆในพื้นที่ชุมชน

ผู้รับผิดชอบโครงการ : เทศบาลตำบลเมืองเก่า

งบประมาณ : ๑,๐๐๐,๐๐๐ บาท (พ.ศ.๒๕๕๘)

ตารางที่ ๑๑ ตารางแสดงระยะเวลาของการนำโครงการต่างๆไปปฏิบัติตามแผนการดำเนินงาน

โครงการ	ปีงบประมาณ									
	๒๕๕๐	๒๕๕๑	๒๕๕๒	๒๕๕๓	๒๕๕๔	๒๕๕๕	๒๕๕๖	๒๕๕๗	๒๕๕๘	๒๕๕๙
๑. แผนการดำเนินงานประจำปี										
๑.๑ โครงการจัดการอบรม และกิจกรรมต่างๆ เพื่อปลูกฝังรากฐานความรู้ ความเข้าใจ จิตสำนึกในการอนุรักษ์ การมีส่วนร่วม และความรู้สึกหวงแหนให้แก่เยาวชนและประชาชน	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■
๑.๒ โครงการบำรุง ดูแลรักษาโบราณสถาน	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■
๑.๓ โครงการขุดแต่ง และบูรณะโบราณสถาน	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■
๑.๔ โครงการอนุรักษ์โบราณสถานโดยวิธีวิทยาศาสตร์	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■
๑.๕ โครงการเงินทุนสนับสนุนการศึกษา วิจัย ค้นคว้าด้านโบราณคดี และพัฒนาเทคโนโลยีด้านการอนุรักษ์มาใช้ร่วมกับภูมิปัญญาท้องถิ่น เพื่อฟื้นฟูแหล่งศิลปวัฒนธรรม	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■
๑.๖ โครงการปรับปรุงและพัฒนาสาธารณูปโภคและสาธารณูปการพื้นฐาน ในพื้นที่ที่ไม่มีผลกระทบต่อโบราณสถาน	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■
๑.๗ โครงการปรับปรุงและพัฒนาภูมิทัศน์	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■
๑.๘ โครงการรณรงค์การลดปริมาณขยะ และการนำกลับมาใช้ใหม่	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■
๑.๙ โครงการประชาสัมพันธ์การเที่ยวชมอุทยานฯ วิถีชีวิตชุมชน และหัตถกรรมครัวเรือน ในพื้นที่อุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■
๑.๑๐ โครงการฝึกอบรม และส่งเสริมอาชีพการบริการนักท่องเที่ยว และการผลิตสินค้าที่ระลึก	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■
๑.๑๑ โครงการส่งเสริมการประกอบอาชีพเกษตรกรรมในพื้นที่อนุรักษ์สำหรับประชาชนในท้องถิ่น	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■
๑.๑๒ โครงการพัฒนาการรักษาความปลอดภัยในพื้นที่	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■
๑.๑๓ โครงการส่งเสริมการจัดตั้ง "องค์กรอนุรักษ์ท้องถิ่น"	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■
๑.๑๔ โครงการประเมินผลประจำปีของแผนพัฒนาในระดับต่างๆ	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■

แผนแม่บทการอนุรักษ์และพัฒนาอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย

โครงการ	ปีงบประมาณ									
	๒๕๕๐	๒๕๕๑	๒๕๕๒	๒๕๕๓	๒๕๕๔	๒๕๕๕	๒๕๕๖	๒๕๕๗	๒๕๕๘	๒๕๕๙
๒. แผนการดำเนินงานระยะสั้น										
๒.๑ โครงการจัดทำและประกาศใช้ข้อบัญญัติท้องถิ่น	■									
๒.๒ โครงการฝึกอบรม เพื่อจัดจ้างประชาชนในพื้นที่เข้ามาร่วมปฏิบัติงานสำรวจ ขุดค้น ขุดแต่ง และบูรณะโบราณสถาน	■									
๒.๓ โครงการฝึกอบรม เพื่อพัฒนาบุคลากรของอุทยานฯ	■									
๒.๔ โครงการสำรวจ และปักหลักหมุดแสดงขอบเขตของโบราณสถาน ในเขตอุทยานฯ	■									
๒.๕ โครงการสำรวจ และขุดค้นพื้นที่ที่มีร่องรอยของโบราณสถาน ร่องรอยของการอยู่อาศัยในอดีต และแหล่งวัตถุดิบในการนำมาใช้ในการก่อสร้างโบราณสถาน	■	■	■	■	■					
๒.๖ โครงการจัดทำแนวทางการออกแบบอาคาร(Design Guideline) และต้นแบบทางสถาปัตยกรรม	■									
๒.๗ โครงการปรับปรุงสภาพอาคารบ้านเรือนในพื้นที่อุทยานฯ		■	■	■	■					
๒.๘ โครงการสร้างความมั่นคงในการอยู่อาศัย ในพื้นที่อุทยานฯ	■	■								
๒.๙ โครงการจัดระบบการสัญจรเพื่อสร้างแรงจูงใจให้เกิดการใช้งานถนนเลี่ยงอุทยานฯด้านทิศเหนือ	■									
๒.๑๐ โครงการพัฒนาระบบทางเดินเท้า ทางจักรยาน เปลี่ยนพื้นผิวการจราจรในบริเวณชุมชน และติดตั้งไฟสัญญาณจราจร		■								
๒.๑๑ โครงการออกแบบและก่อสร้างป้อมตำรวจท่องเที่ยว		■								
๒.๑๒ โครงการปรับปรุงสิ่งประกอบทางภูมิทัศน์(Landscape Elements)			■							
๒.๑๓ โครงการประเมินความพร้อมในการบริหารจัดการพื้นที่อุทยานประวัติศาสตร์ฯ ของท้องถิ่น เบื้องต้น	■									
๒.๑๔ โครงการฝึกอบรม แก่หน่วยงานภาครัฐ และหน่วยงานส่วนท้องถิ่น เพื่อเตรียมความพร้อมสู่การบริหารจัดการพื้นที่อุทยานประวัติศาสตร์ฯ	■	■	■	■	■					

โครงการ	ปีงบประมาณ									
	๒๕๕๐	๒๕๕๑	๒๕๕๒	๒๕๕๓	๒๕๕๔	๒๕๕๕	๒๕๕๖	๒๕๕๗	๒๕๕๘	๒๕๕๙
๓. แผนการดำเนินงานระยะยาว										
๓.๑ โครงการศึกษาและประเมินสภาพและคุณค่าของโบราณสถานทั้งหมดในพื้นที่อุทยานฯ						■				
๓.๒ โครงการเพิ่มอัตรากำลัง เพื่อการดูแลรักษา และบูรณะโบราณสถาน						■	■	■	■	■
๓.๓ โครงการจัดตั้งองค์กรเฉพาะกิจเพื่อดูแลจัดการโครงการที่เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์อุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย						■				
๓.๔ โครงการประเมินความพร้อมในการบริหารจัดการพื้นที่อุทยานประวัติศาสตร์ฯ ของท้องถิ่น ครั้งที่ ๒						■				
๓.๕ โครงการอาสาสมัครท้องถิ่นในการดูแลรักษามรดกทางศิลปวัฒนธรรม						■	■	■	■	■
๓.๖ โครงการศึกษาและปรับปรุงแผนแม่บท และข้อบัญญัติต่างๆ						■				
๓.๗ โครงการศึกษาและจัดทำผังเมืองเฉพาะ						■	■			
๓.๘ โครงการสำรวจและโยกย้ายอาคารบ้านเรือนใดที่มีผลกระทบต่อโบราณสถาน หรือเป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาระบบโครงสร้างพื้นฐาน						■	■	■		
๓.๙ โครงการสำรวจและตัดถนนเส้นใหม่จากบริเวณก่อนเข้าสู่เขตกำแพงเมืองด้านทิศตะวันออก สู่บริเวณศูนย์บริการข้อมูลนักท่องเที่ยว							■			
๓.๑๐ โครงการพัฒนาจุดจอดรถ ร้านค้า และบริการ บริเวณศูนย์บริการข้อมูลนักท่องเที่ยว							■			
๓.๑๑ โครงการพัฒนาระบบรถนำเที่ยว							■			
๓.๑๒ โครงการพัฒนาระบบบริการจักรยานเช่าสำหรับนักท่องเที่ยว							■			
๓.๑๓ โครงการออกแบบและพัฒนาจุดรับ-ส่งผู้โดยสารประจำทาง								■		
๓.๑๔ โครงการจัดหาพื้นที่สำหรับจัดการขยะตามหลักวิชาการ									■	
๓.๑๕ โครงการพัฒนาระบบท่อระบายน้ำ									■	
๓.๑๖ โครงการติดตั้งเครื่องกลเติมอากาศสำหรับบำบัดน้ำเสีย									■	

ตารางที่ ๑๒ ตารางสรุปงบประมาณที่ใช้ในการดำเนินงาน จำแนกตามแผนงาน

แผนงาน	งบประมาณ (บาท)										รวม (บาท)
	๒๕๕๐	๒๕๕๑	๒๕๕๒	๒๕๕๓	๒๕๕๔	๒๕๕๕	๒๕๕๖	๒๕๕๗	๒๕๕๘	๒๕๕๙	
๑. แผนงานประวัติศาสตร์โบราณคดี และโบราณสถาน	๘๗,๔๐๐,๐๐๐	๘๖,๗๐๐,๐๐๐	๘๖,๗๐๐,๐๐๐	๘๖,๗๐๐,๐๐๐	๘๖,๗๐๐,๐๐๐	๘๖,๖๐๐,๐๐๐	๘๓,๖๐๐,๐๐๐	๘๓,๖๐๐,๐๐๐	๘๓,๖๐๐,๐๐๐	๘๓,๖๐๐,๐๐๐	**๘๕๕,๒๐๐,๐๐๐**
๒. แผนการใช้ประโยชน์ที่ดินและกฎหมายที่เกี่ยวข้อง	๒๐๐,๐๐๐	-	-	-	-	๓,๕๐๐,๐๐๐	๑,๕๐๐,๐๐๐	-	-	-	**๕,๒๐๐,๐๐๐**
๓. แผนจัดการชุมชน	๒,๐๐๐,๐๐๐	๔,๑๐๐,๐๐๐	๑,๑๐๐,๐๐๐	๑,๐๐๐,๐๐๐	๑,๐๐๐,๐๐๐	๗๕,๐๐๐,๐๐๐	๗๕,๐๐๐,๐๐๐	๖๐,๐๐๐,๐๐๐	-	-	**๒๑๙,๒๐๐,๐๐๐**
๔. แผนพัฒนาระบบโครงสร้างพื้นฐาน	๑๑,๐๐๐,๐๐๐	๑๘,๔๐๐,๐๐๐	๑๐,๐๐๐,๐๐๐	๑๐,๐๐๐,๐๐๐	๑๐,๐๐๐,๐๐๐	๒,๐๐๐,๐๐๐	๒๕,๐๐๐,๐๐๐	๒,๓๐๐,๐๐๐	๑๑,๐๐๐,๐๐๐	๒,๐๐๐,๐๐๐	**๑๐๑,๗๐๐,๐๐๐**
๕. แผนพัฒนาภูมิทัศน์และสิ่งแวดล้อม	๖,๐๕๐,๐๐๐	๖,๐๕๐,๐๐๐	๑๓,๐๕๐,๐๐๐	๖,๐๕๐,๐๐๐	๖,๐๕๐,๐๐๐	๑,๒๑๐,๐๐๐	๑,๒๑๐,๐๐๐	๑,๒๑๐,๐๐๐	๑,๒๑๐,๐๐๐	๑,๒๑๐,๐๐๐	**๔๓,๓๐๐,๐๐๐**
๖. แผนส่งเสริมรายได้และอาชีพ	๖,๒๐๐,๐๐๐	๔,๗๐๐,๐๐๐	๔,๗๐๐,๐๐๐	๔,๗๐๐,๐๐๐	๔,๗๐๐,๐๐๐	๔,๗๐๐,๐๐๐	๔,๗๐๐,๐๐๐	๔,๗๐๐,๐๐๐	๔,๗๐๐,๐๐๐	๔,๗๐๐,๐๐๐	**๔๘,๕๐๐,๐๐๐**
๗. แผนการบริหารจัดการพื้นที่อุทยานประวัติศาสตร์	๗๐๐,๐๐๐	๕๕๐,๐๐๐	๕๕๐,๐๐๐	๕๕๐,๐๐๐	๖๕๐,๐๐๐	๔๐๐,๐๐๐	๒๕๐,๐๐๐	๒๕๐,๐๐๐	๒๕๐,๐๐๐	๒๕๐,๐๐๐	**๔,๔๐๐,๐๐๐**
รวม	**๑๑๓,๕๕๐,๐๐๐**	**๑๒๐,๕๐๐,๐๐๐**	**๑๑๖,๑๐๐,๐๐๐**	**๑๐๙,๐๐๐,๐๐๐**	**๑๐๙,๑๐๐,๐๐๐**	**๑๗๓,๔๑๐,๐๐๐**	**๑๙๑,๒๖๐,๐๐๐**	**๑๕๒,๐๖๐,๐๐๐**	**๑๐๐,๗๖๐,๐๐๐**	**๙๑,๗๖๐,๐๐๐**	**๑,๒๗๗,๕๐๐,๐๐๐**

ตารางที่ ๑๓ ตารางสรุปงบประมาณที่ใช้ในการดำเนินงาน จำแนกตามผู้รับผิดชอบโครงการ

แผนงาน	งบประมาณ (บาท)										รวม
	๒๕๕๐	๒๕๕๑	๒๕๕๒	๒๕๕๓	๒๕๕๔	๒๕๕๕	๒๕๕๖	๒๕๕๗	๒๕๕๘	๒๕๕๙	(บาท)
กรมศิลปากร	๙๗,๑๐๐,๐๐๐	๙๘,๒๕๐,๐๐๐	๙๙,๒๕๐,๐๐๐	๙๕,๒๕๐,๐๐๐	๙๕,๓๕๐,๐๐๐	๑๔๒,๐๐๐,๐๐๐	๑๔๑,๘๕๐,๐๐๐	๑๓๖,๘๕๐,๐๐๐	๘๖,๘๕๐,๐๐๐	๘๖,๘๕๐,๐๐๐	**๑,๐๗๙,๖๐๐,๐๐๐**
เทศบาลตำบลเมืองเก่า	๑๒,๐๕๐,๐๐๐	๑๖,๕๕๐,๐๐๐	๑๔,๕๕๐,๐๐๐	๑๑,๕๕๐,๐๐๐	๑๑,๕๕๐,๐๐๐	๒,๗๑๐,๐๐๐	๒๐,๗๑๐,๐๐๐	๓,๐๑๐,๐๐๐	๑๑,๗๑๐,๐๐๐	๒,๗๑๐,๐๐๐	**๑๐๗,๑๐๐,๐๐๐**
การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย	๓,๐๐๐,๐๐๐	๒,๐๐๐,๐๐๐	๒,๐๐๐,๐๐๐	๒,๐๐๐,๐๐๐	๒,๐๐๐,๐๐๐	๒,๐๐๐,๐๐๐	๒,๐๐๐,๐๐๐	๒,๐๐๐,๐๐๐	๒,๐๐๐,๐๐๐	๒,๐๐๐,๐๐๐	**๒๑,๐๐๐,๐๐๐**
สำนักงานจังหวัดสุโขทัย	๔๐๐,๐๐๐	๒๐๐,๐๐๐	๒๐๐,๐๐๐	๒๐๐,๐๐๐	๒๐๐,๐๐๐	๒๐๐,๐๐๐	๒๐๐,๐๐๐	๒๐๐,๐๐๐	๒๐๐,๐๐๐	๒๐๐,๐๐๐	**๒,๒๐๐,๐๐๐**
กรมทางหลวง	๑,๐๐๐,๐๐๐	๓,๐๐๐,๐๐๐	-	-	-	-	-	-	-	-	**๔,๐๐๐,๐๐๐**
ฝ่ายปฏิบัติการตำรวจท่องเที่ยว 2	-	๔๐๐,๐๐๐	-	-	-	-	-	-	-	-	**๔๐๐,๐๐๐**
โยธาธิการและผังเมืองจังหวัดสุโขทัย	-	-	-	-	-	๑,๕๐๐,๐๐๐	๑,๕๐๐,๐๐๐	-	-	-	**๓,๐๐๐,๐๐๐**
สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน	-	๑๐๐,๐๐๐	๑๐๐,๐๐๐	-	-	๒๕,๐๐๐,๐๐๐	๒๕,๐๐๐,๐๐๐	๑๐,๐๐๐,๐๐๐	-	-	**๖๐,๒๐๐,๐๐๐**
รวม	**๑๑๓,๕๕๐,๐๐๐**	**๑๒๐,๕๐๐,๐๐๐**	**๑๑๖,๑๐๐,๐๐๐**	**๑๐๙,๐๐๐,๐๐๐**	**๑๐๙,๑๐๐,๐๐๐**	**๑๗๓,๔๑๐,๐๐๐**	**๑๙๑,๒๖๐,๐๐๐**	**๑๕๒,๐๖๐,๐๐๐**	**๑๐๐,๗๖๐,๐๐๐**	**๙๑,๗๖๐,๐๐๐**	**๑,๒๗๗,๕๐๐,๐๐๐**

บรรณานุกรม

กรมศิลปากร. **คำบรรยาย สัมมนาโบราณคดีสมัยสุโขทัย พ.ศ.๒๕๐๓**. ม.ป.ท. , ๒๕๐๗.

กรมศิลปากร. **โครงการอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย**. ม.ป.ท. , ๒๕๒๑.

กรมศิลปากร. **แผนแม่บท โครงการอนุรักษ์และพัฒนานครประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยา**. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพฯ : ห.จ.ก. สารรังสรรค์, ๒๕๔๐.

กรมศิลปากร. **พระราชบัญญัติ โบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ และพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๐๔ แก้ไขเพิ่มเติมโดย พระราชบัญญัติโบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ และพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ.๒๕๓๕ พร้อมด้วยกฎหมายที่เกี่ยวข้อง**. กรุงเทพฯ : บริษัท สำนักพิมพ์สมาพันธ์ จำกัด, ๒๕๔๔.

กรมศิลปากร. **สุโขทัยเมืองพระร่วง**. กรุงเทพฯ : กรมศิลปากร, ๒๕๓๑.

กรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม กระทรวงวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี และสิ่งแวดล้อม. **ฐานข้อมูลเชิงพื้นที่ด้านทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม จังหวัดสุโขทัย**. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย จำกัด, ๒๕๔๕.

กองทุนสิ่งแวดล้อมวัฒนธรรม มูลนิธิสิ่งแวดล้อมไทย. **โครงการจัดทำข้อมูลพื้นฐานเพื่อปรับปรุงแผนแม่บทอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย**. ม.ป.ท. , ๒๕๔๔.

กองโบราณคดี กรมศิลปากร. **ทฤษฎีและแนวปฏิบัติ การอนุรักษ์อนุสรณ์ และแหล่งโบราณคดี**. กรุงเทพฯ : หิรัญพัฒน์ จำกัด ๕๔, ๒๕๓๓.

กองโบราณคดี กรมศิลปากร. **แผนแม่บท อุทยานประวัติศาสตร์ศรีสัชนาลัย**. กรุงเทพฯ : บริษัท สำนักพิมพ์สมาพันธ์ จำกัด, ม.ป.ป.

คณะกรรมการจัดพิมพ์เอกสารทางประวัติศาสตร์. **ประชุมศิลาจารึกภาคที่ 4**. กรุงเทพฯ : สำนักนายกรัฐมนตรี, ๒๕๐๗.

คณะเกษตรศาสตร์ ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม มหาวิทยาลัยนเรศวร. **รายงานฉบับสมบูรณ์แผนแม่บทพัฒนาการท่องเที่ยว ภาคเหนือตอนล่าง**. ม.ป.ท. , ๒๕๔๓.

จังหวัดสุโขทัย. **วัฒนธรรม พัฒนาการทางประวัติศาสตร์ เอกลักษณ์ และภูมิปัญญา จ.สุโขทัย**. ม.ป.ท. , ๒๕๒๐.

โซฮิโกะ ยามาดะ และ ฮิโรชิ ทานากะ. **รายงาน การปฏิบัติการเพื่อรณรงค์นานาชาติ สำหรับโครงการอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย**. ม.ป.ท. , ม.ป.ป.

ทิวา ศุภจรรยา . **รายงานการศึกษาข้อมูลเกี่ยวกับถนนพระร่วง ๒๕๒๗**. กำแพงเพชร : วิทยาลัยครูกำแพงเพชร, ๒๕๒๗.

เทศบาลตำบลเมืองเก่า . **แผนพัฒนาเทศบาล ๕ ปี (พ.ศ. ๒๕๔๕ – ๒๕๙)**. ม.ป.ท. , ม.ป.ป.

เทศบาลตำบลเมืองเก่า . **แผนพัฒนาเทศบาลประจำปี ๒๕๔๔**. ม.ป.ท. , ๒๕๔๔.

เทศบาลตำบลเมืองเก่า . **แผนพัฒนาเทศบาลประจำปี ๒๕๔๕**. ม.ป.ท. , ๒๕๔๕.

เทศบาลตำบลเมืองเก่า . **แผนพัฒนาเทศบาลประจำปี ๒๕๔๖**. ม.ป.ท. , ๒๕๔๖.

เทศบาลตำบลเมืองเก่า . **แผนพัฒนาเทศบาลประจำปี ๒๕๔๗**. ม.ป.ท. , ๒๕๔๗.

ธาดา สุทธิธรรม . **สถาปัตยกรรมสุโขทัย**. กรุงเทพฯ : กรมศิลปากร, ๒๕๓๖.

ธิดา สาระยา. **ประวัติศาสตร์สุโขทัย พลังคน อำนาจผี บารมีพระ**. กรุงเทพฯ : เมืองโบราณ, ๒๕๔๔.

ฝ่ายวิชาการ กองโบราณคดี กรมศิลปากร. **ทำเนียบโบราณสถาน อุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย**. กรุงเทพฯ : หัตถศิลป์, ๒๕๓๑.

พลาดิศัย สิทธิธัญกิจ. **เล่าเรื่องเมืองสุโขทัย**. กรุงเทพฯ : บันทึกสยาม, ๒๕๔๖.

ภาควิชาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม คณะเกษตรศาสตร์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม มหาวิทยาลัยนเรศวร. **รายงานฉบับสมบูรณ์ การศึกษาและจัดทำยุทธศาสตร์ร่วม เพื่อพัฒนา กรอ. กลุ่มจังหวัดภาคเหนือ กลุ่มที่ ๓** . ม.ป.ท. , ๒๕๔๖.

มหาวิทยาลัยนเรศวร และหอการค้าจังหวัดพิษณุโลก. **ยุทธศาสตร์การพัฒนาขีดความสามารถในการแข่งขัน ของภาคเหนือตอนล่าง**. ม.ป.ท. , ๒๕๔๖.

มานพ ถนอมศรี. **สุโขทัย อุทยานประวัติศาสตร์ มรดกโลก**. กรุงเทพฯ : บริษัท พี พี เวิลด์ มีเดีย จำกัด. ๒๕๔๖.

ศิริศักดิ์ คุ้มรักษา และ อนุรัตน์ วัฒนาวงศ์สว่าง. **สุโขทัย : เที่ยวทั่วไทยไปกับนายรอบรู้**. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์สารคดี, ม.ป.ป.

ส่วนมาตรฐานผังเมือง สำนักพัฒนามาตรฐานผังเมือง กรมการผังเมือง. **เกณฑ์และมาตรฐานการวางและจัดทำผังเมืองรวม ฉบับปรับปรุง พ.ศ.๒๕๔๔**. ม.ป.ท. , ม.ป.ป.

สันติ เล็กสุขุม. **กฎบัตรระหว่างประเทศเพื่อการอนุรักษ์โบราณสถานกับความเป็นพื้นถิ่น**. กรุงเทพฯ : สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ, ๒๕๔๗.

สำนักงานสถิติจังหวัดสุโขทัย. **สมุดรายงานสถิติจังหวัด พ.ศ. ๒๕๔๕**. ม.ป.ท. , ๒๕๔๕.

สำนักงานสถิติจังหวัดสุโขทัย. **สมุดรายงานสถิติจังหวัด พ.ศ. ๒๕๔๖**. ม.ป.ท. , ๒๕๔๖.

สุรีย์ บุญญานุพงศ์ , อากร บัวคล้าย และ อัษฎางค์ โปราณานนท์. **สมรรถนะขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการปฏิบัติภารกิจด้านการผังเมือง**. เชียงใหม่ : สถาบันวิจัยสังคม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๔๗.

หวน พินธุพันธ์. **สุโขทัยเมืองเก่าของเรา**. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์, ๒๕๒๐.

องค์การบริหารส่วนจังหวัดสุโขทัย. **ขนบธรรมเนียมประเพณีท้องถิ่นในแต่ละอำเภอของจังหวัดสุโขทัย**. ม.ป.ท. ม.ป.ป.

อภิวันทน์ อดุลยพิเชษฎฐ์. **นำเที่ยว ๓ เมืองมรดกโลก**. กรุงเทพฯ : เมืองโบราณ, ๒๕๔๖.

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก สถาปัตยกรรมพื้นถิ่น

ภาคผนวก ข ประเมินแผนแม่บทอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย (พ.ศ.๒๕๒๑ – ๒๕๓๐)

ภาคผนวก ค รายละเอียดการทำประชาคม

ภาคผนวก ง แผนที่

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก สถาปัตยกรรมพื้นถิ่น

ลักษณะทางสถาปัตยกรรม

สุโขทัยแต่เดิมก่อนตั้งเป็นราชธานีของ ชาวไทยนั้น มีหมู่ชนดั้งเดิมอาศัยอยู่ก่อนแล้ว โดยเฉพาะในช่วงเวลาประมาณพุทธศตวรรษที่ ๑๖ - ๑๗ บุคคลที่เป็นชนชั้นปกครองของสุโขทัยมี ความเกี่ยวข้องกับราชสำนักขอม ทั้งนี้สันนิษฐาน ได้จากโบราณวัตถุสถานที่พบ เช่น มีการสร้าง ประติมากรรมเทวรูปในศาสนาฮินดูที่ศาลตาผาแดง และพระปรางค์วัดพระพายหลวง อันเป็นคติการ สร้างศาสนสถานที่มีความคล้ายคลึงกับสถาปัตยกรรมแบบบายนในสมัยพระเจ้าชัยวรมันที่ ๗ แห่งราช อาณาจักรขอม ปรากฏการณ์ดังกล่าวนี้เป็นข้อ พิจารณาถึงรูปแบบการปกครอง และอิทธิพลของศาสนาฮินดูหรือพุทธศาสนามหายานที่ได้รับจาก ขอมซึ่งเป็นอาณาจักรที่มีอำนาจรุ่งเรืองทางการเมืองอยู่ในขณะนั้น โดยมีการถ่ายทอดคติความเชื่อดัง กล่าวผ่านทางศิลปกรรมมายังดินแดนสุโขทัย

จนกระทั่งถึงปลายพุทธศตวรรษที่ ๑๘ ได้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองที่สำคัญภายใต้การนำของพ่อขุนผาเมืองและพ่อขุนบางกลางหาว ร่วมกันกำจัดอำนาจขอมสบาดโขลนลำพงที่มีอิทธิพลอยู่ในดินแดนสุโขทัยได้สำเร็จ จากเหตุการณ์ในครั้งนี้ได้ส่งผลให้เกิดจุดเริ่มต้นเข้าสู่การปกครองในยุคสุโขทัย โดยพ่อขุนบางกลางหาวขึ้นครองราชสมบัติเฉลิมพระนามว่า “พ่อขุนศรีอินทราทิตย์” เป็นปฐมกษัตริย์แห่งราชวงศ์พระร่วง และทรงสถาปนากรุงสุโขทัยเป็นราชธานี โดยมีเมืองศรีสัชนาลัยเป็นเมืองคู่แฝด

การเปลี่ยนแปลงทางการเมืองครั้งนี้ ส่งผลให้กรุงสุโขทัยกลายเป็นศูนย์กลางแห่งอำนาจทางการปกครอง มีการรับนับถือพุทธศาสนาลัทธิเถรวาทลังกาวงศ์ที่แพร่หลายมาจากประเทศลังกา หรือจากเมืองมอญทางตอนใต้ของประเทศพม่า ซึ่งเป็นเครือข่ายสำคัญทางพุทธศาสนาของลังกา เป็นผลก่อให้เกิดโฉมหน้าใหม่ทางด้านศิลปวัฒนธรรมของกรุงสุโขทัย ควบคู่ไปกับการเปลี่ยนแปลงทางด้านการเมือง จากการที่ขอมได้เสื่อมอำนาจลงในครั้งนี้ อิทธิพลของวัฒนธรรมขอมจึงพลอยเสื่อม สลายลงไปเช่นกัน สิ่งเหล่านี้นับว่าเป็นกฎเกณฑ์แห่งวิถีการดำเนินชีวิตในสังคมไม่ว่าจะเป็นยุคสมัยใดก็ตาม

ขณะที่ขอมเสื่อมอำนาจลงไปนั้น อาณาจักรพุกามกำลังอยู่ในยุคที่เจริญรุ่งเรืองอย่างมากเมื่อ เทียบกับดินแดนที่อยู่ใกล้เคียงในบริเวณดังกล่าว ดังนั้น คงเป็นสิ่งที่หลีกเลี่ยงไม่ได้ที่กรุงสุโขทัยจะรับอิทธิพลจากอาณาจักรพุกามเข้ามาเป็นส่วนผูกพันต่อรูปแบบการดำรงชีวิตรวมไปถึงคติความเชื่อ ทางศาสนา ตัวอย่างที่เห็นได้อย่างชัดเจนคือ การถ่ายทอดพุทธศาสนาลังกาวงศ์นิกายรามัญมาสู่กรุงสุโขทัย

ในทำนองเดียวกันอิทธิพลทางศาสนาในแถบเอเชียอาคเนย์นั้น ส่วนใหญ่ก่อกำเนิดมาจากอินเดีย แต่ด้วยสภาพแวดล้อมและความเป็นอยู่ของหมู่คนในแต่ละชนชาติมีความแตกต่างกัน จึงเกิดการ ปรับเปลี่ยนให้เหมาะสมกับแนวทางการดำเนินชีวิต ในความหลากหลายดังกล่าวนี้ต่างมิได้ถูกตัดขาดออกจากกันอย่างสิ้นเชิงทีเดียว ร่องรอยของอิทธิพลต้นแบบยังคงส่อเค้าแห่งความสัมพันธ์ของหมู่ชนที่ได้ถ่ายทอดออกมาในรูปแบบของงานศิลปกรรม

ดังนั้นศิลปกรรมของกรุงสุโขทัย จึงมิใช่การรับอิทธิพลจากอินเดีย ขอม มอญ และพม่า หากอิทธิพลของชนชาติต่างๆดังกล่าวทั้งหมด มีผลต่อแรงบันดาลใจในการสร้างงานศิลปกรรมของช่างสุโขทัย โดยมีการปรับปรุงให้เหมาะสมสอดคล้องกับสภาพแวดล้อมและความเป็นไปของสังคม ทั้งนี้พบได้จากลักษณะของศาสนสถานในกรุงสุโขทัย เช่น การสร้างเจดีย์เพื่อให้สอดคล้องกับคติ ความเชื่อทางพุทธศาสนาโดยมีการทำฐานบัวลูกฟัก ซึ่งคลี่คลายมาจากรูปแบบการสร้างปราสาทแบบขอม และการสร้างพระพุทธรูปสี่อริยาบทไว้ภายนอกอาคาร เพื่อปรับปรุงเทคนิคการก่อสร้างให้สอดคล้องกับโครงสร้างโดยรวม ด้วยการก่อซุ้มครอบทับ เป็นการปรับปรุงรูปแบบมาจากการสร้างศาสนสถานแห่งพุกามแบบอนันทเจดีย์ ซึ่งรูปแบบเดิมนั้นมีการสร้างพระพุทธรูปอยู่ภายในอาคารจากทางเข้าทั้งสี่ด้าน นับว่าเป็นตัวอย่างที่แสดงถึงความชาญฉลาดของช่างสุโขทัยในการแก้ปัญหาโครงสร้างทางสถาปัตยกรรม ซึ่งไม่ใช่การรับเอาแบบแผนต่างๆของอิทธิพลต่างชาติมาสร้างอย่างตรงไปตรงมา ด้วยเหตุนี้เองจึงทำให้ศิลปกรรมของกรุงสุโขทัยมีความสง่างามเป็นเอกลักษณะเฉพาะ ด้วยการสะท้อนรูปแบบอย่างเรียบง่าย จนกลายเป็นแบบฉบับความงามของศิลปะสุโขทัย ที่มีการสืบต่อแพร่หลายไปยังเมืองต่างๆ ทั้งในแคว้นล้านนา และ กรุงศรีอยุธยาในยุคต่อมา

ความก้าวหน้าทางงานช่างแห่งกรุงสุโขทัย มิใช่แค่การปรับปรุงแบบงานศิลปกรรมที่ได้รับอิทธิพลจากชนชาติอื่นดังที่ได้กล่าวมาในเบื้องต้น หากช่างสุโขทัยยังมีการสร้างสรรค์งานศิลปกรรม ด้วยการแสวงหารูปแบบใหม่ที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะไม่เหมือนกับศิลปกรรมจากแหล่งวัฒนธรรมอื่นๆ “เจดีย์ทรงดอกบัวตูม” คือการ สะท้อนให้เห็นถึงอัจฉริยภาพแห่งงานช่างสุโขทัย ที่ก้าวล้ำไปกว่าเจดีย์ทรงอื่นที่สร้างขึ้นในช่วงเวลาเดียวกัน โดยมีการคลี่คลายรูปแบบของเจดีย์ จนเกิดเป็นเทคนิควิทยาการก่อสร้างที่เป็นลักษณะ เฉพาะของสถาปัตยกรรมสุโขทัย

ชื่อเจดีย์ทรงดอกบัวตูมนี้ มีการเรียกว่า เจดีย์ทรงพุ่มข้าวบิณฑ์ และเจดีย์ทรงทะนานด้วยเช่นกัน ดังนั้นจึงอาจเป็นที่สับสนว่า เจดีย์ดังกล่าวควรมีชื่อเรียกว่าเช่นไร จากหลักฐานการสร้างเจดีย์ทรงดอกบัวตูมพบว่า มีความสำคัญเสมือนเป็นสัญลักษณ์ของการเผยแพร่พุทธศาสนาเถรวาทลังกาวงศ์ ที่มีกรุงสุโขทัยเป็นศูนย์กลาง เมื่อพระเถระจากกรุงสุโขทัยเดินทางไปเผยแพร่พระพุทธศาสนาที่ใด รูปเจดีย์ทรงดอกบัวตูมก็มักปรากฏเป็นสัญลักษณ์แสดงถึงการตั้งมั่นทางพระพุทธศาสนา ดังคัมภีร์โลกที่ปกสารกล่าวไว้ว่า “*วัฏจักร ของการเกิดพระพินาศของโลกนั้น สถานที่อันเป็นโพธิบัลลังก์ย่อมพินาศที่หลังในตอนที่โลกพินาศ และย่อมก่อตัวก่อนในตอนที่โลกตั้งขึ้นใหม่ ประทุมกอหนึ่งอันเป็นบุรพนิมิตย่อมเกิดงอกขึ้นในที่นั้นๆ กอประทุมนั้นหากในกัปป์นั้นจะเสด็จอุบัติก็จะเกิดดอก หากไม่เสด็จอุบัติก็ไม่เกิดดอก ประทุมนั้นเมื่อเกิดดอกหากพระพุทธเจ้า*

พระองค์เดียวจะเสด็จอุบัติก็จะมีดอกเดียว ถ้าพระพุทธเจ้าสองพระองค์จะเสด็จอุบัติก็จะมีสองดอกเดียว หาก พระพุทธเจ้าสามพระองค์จะเสด็จอุบัติก็จะมีสามดอก ถ้าพระพุทธเจ้าสี่พระองค์จะเสด็จอุบัติก็จะมีสี่ดอก ถ้าพระพุทธเจ้าห้าพระองค์จะเสด็จอุบัติก็จะมีห้าดอก และดอกบัวเหล่านั้นจักเป็นดอกบัวที่ติด กันเป็นช่อในก้านเดียวกัน" ซึ่งหมายความว่าพระพุทธเจ้าจะเสด็จมาตรัสรู้ตามจำนวนดอกบัวที่เกิดขึ้น โดยมีไม่มากไปกว่าห้าพระองค์ และพรหมทั้งหลายในชั้นอกนิฏฐพรหม เมื่อลงมาดูดอกบัวอันเกิดในแผ่นดิน พรหมนั้นจะเอาอัฏฐบริขารใส่ไว้ในดอกบัว แล้วนำขึ้นไปไว้ในพรหมโลก เมื่อพระโพธิสัตว์เจ้าทรงออกผนวช พรหมก็จะนำเอาผ้าขาวอันพระองค์ทรงนั้นขึ้นไปไว้บนอกนิฏฐพรหม แล้วนฤมิตเป็นพระเจดีย์แก้วประดิษฐานไว้ ซึ่งมีชื่อว่าทุศเจดีย์ ดังนั้นเจดีย์ทรงดอกบัวตูมในทางสถาปัตยกรรม จึงเปรียบเสมือนสัญลักษณ์แห่งแกนของโลกจักรวาลในตำแหน่งโพธิบัลลังก์อันไม่อาจสั่นคลอนตั้งแต่กาลเกิดขึ้นของโลก จนกระทั่งถึงกาลพินาศของโลก

การอธิบายความดังกล่าวนี้ จึงเป็นข้อสนับสนุนต่อการเรียกชื่อเจดีย์ทรงดอกบัวตูมมากกว่าชื่ออื่นใด ซึ่งพร้อมกับหลักฐานที่ปรากฏการทำกลีบบัวประดับดอกบัวตูมนี้ด้วย จากคติความเชื่อทางพระพุทธศาสนาบ่งบอกให้เห็นถึงความสำคัญในการ สร้างเจดีย์ทรงดอกบัวตูม ด้วยการเปรียบเทียบความหมายว่าคือ สัญลักษณ์การตั้งมั่น ที่แสดงถึงความรุ่งเรืองของพระพุทธศาสนาภายในกรุงสุโขทัย ในทำนองเดียวกันยังเป็นการแสดงแสนยานุภาพให้ดินแดนข้างเคียง อันได้แก่ อาณาจักรอยุธยาที่อยู่ทางตอนใต้ และแคว้นล้านนาทางตอนเหนือ ตระหนักถึงความมั่นคงของราชธานีสุโขทัย

จากการให้ความสำคัญต่อคติในการสร้างเจดีย์ทรงดอกบัวตูม เพื่อต้องการสื่อให้เห็นถึงความยิ่งใหญ่ของอาณาจักรที่แผ่อิทธิพลทางศาสนาไปยังดินแดนข้างเคียง รูปแบบของเจดีย์จึงมีลักษณะเฉพาะที่แสดงถึงอัจฉริยภาพของช่างสุโขทัย จาก การสร้างสรรค์ให้เกิดเป็นรูปแบบใหม่โดยจะพบว่า ลักษณะเฉพาะของเจดีย์เกิดจากการนำองค์ประกอบของสถาปัตยกรรมชนิดต่างๆมาปรับปรุงเข้าด้วยกันให้กลายเป็นเจดีย์ทรงใหม่มีส่วนล่างประกอบด้วย ฐานสองชนิดคือ ฐานเขียงที่ซ้อนลดหลั่นเป็นชุด สอบขึ้นรับฐานบัวลูกแก้วอกไก่โดยปรับทรงให้สูงขึ้น ต่อจากนั้นขึ้นไปเป็นส่วนกลางหรือเรือนธาตุประกอบด้วยฐานที่รองรับทำซ้อนสองชั้น รูปแบบของฐานรองรับนี้ปรับปรุงมาจากฐานบัวลูกฟักที่นิยมใช้เป็นฐานปราสาทแบบขอมมาก่อนเรือนธาตุ ทรงแท่งที่ตั้งเหนือชุดฐานบัวลูกฟักปรับปรุงมาจากเรือนธาตุของปราสาทแบบขอมโดยบีบทรงให้ยืดสูงยิ่งกว่า และมีการประดับกลีบขนุนตามมุมด้านบนของเรือนธาตุเช่นเดียวกับแบบแผนของทรงปราสาทแบบขอมอีกด้วย ส่วนยอดที่เป็นทรงดอกบัวตูม อาจคลี่คลายมาจากทรงระฆัง โดยบีบส่วนล่างของทรงระฆังให้สอบเพื่อตั้งบนเรือนธาตุทรงดอกบัวตูม ต่อยอดแหลมเรียวเป็นรูปกรวยขวั้น ส่วนล่างของกรวยเป็นปล้อง ต่อขึ้นไปอีกคือกรวยเรียว อันเป็นส่วนยอดสุดของเจดีย์ เทียบได้กับส่วนยอดทรงกรวยของเจดีย์ทรงระฆัง คือปล้องไฉน และปลี

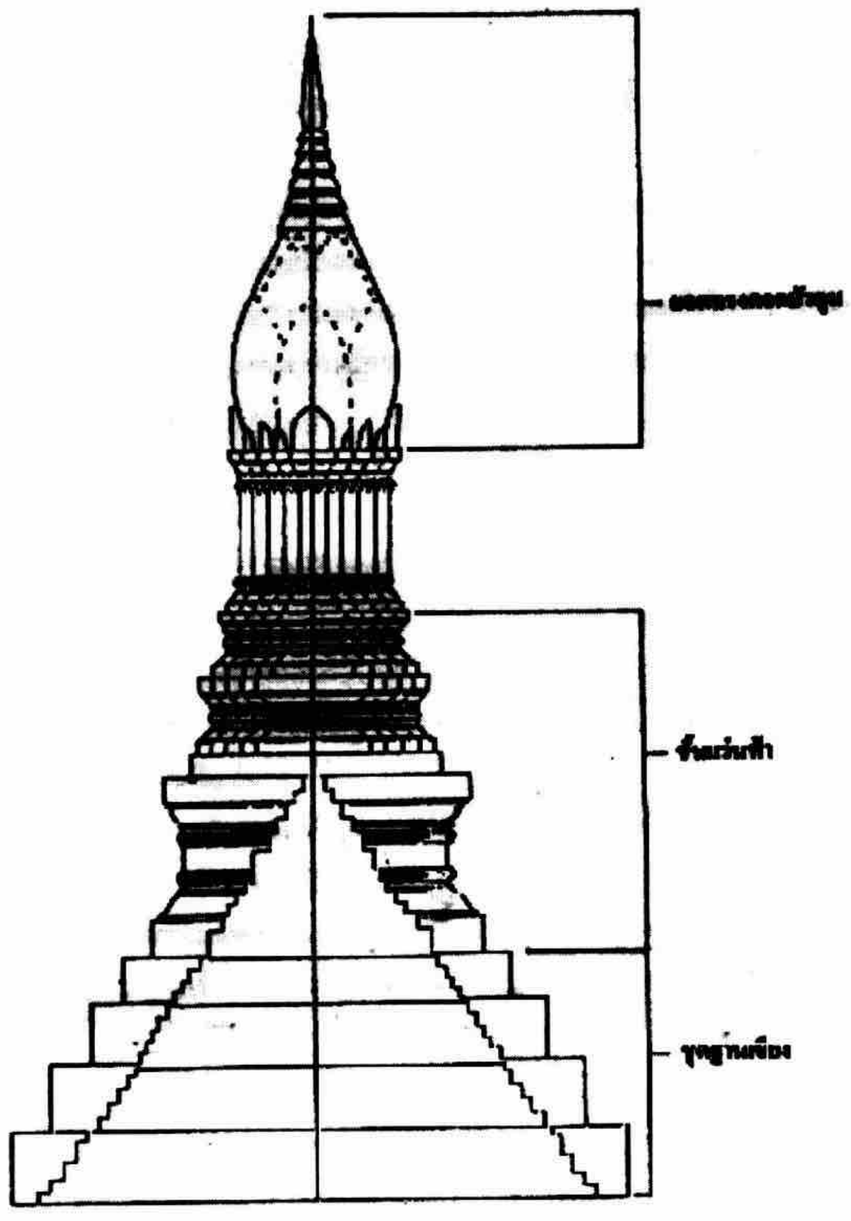

ภาพที่ ๑๙ ภาพแสดงส่วนต่าง ๆ ของเจดีย์สมัยสุโขทัย

จากคำอธิบายรูปทรงเจดีย์ดังกล่าวนี้ ทำให้พบถึงลักษณะเฉพาะของศิลปะแห่งกรุงสุโขทัย ซึ่งไม่เหมือนกับปราสาทแบบขอม หรือเจดีย์ทรงระฆังแบบลังกา แต่คือเจดีย์ทรงดอกบัวตูมของกรุงสุโขทัย โดยมีการรับเอาอิทธิพลของศิลปะต่างแดนมาปรับปรุง ผสมผสาน จนเกิดเป็นลักษณะเฉพาะทางสถาปัตยกรรม ในทำนองเดียวกันศิลปกรรมแห่งกรุงสุโขทัยสร้างขึ้นมาภายใต้ อิทธิพลพุทธศาสนาเถรวาท เช่นเดียวกับศิลปะล้านนา โดยที่ศิลปกรรมทั้งสองแบบนี้มีความเกี่ยวข้องกัน อีกทั้งยังมีแหล่งบันดาลใจทางศิลปะร่วมกัน กระนั้นก็ตามศิลปกรรมแห่งกรุงสุโขทัย และศิลปะล้านนาต่างก็มีลักษณะเฉพาะตน โดยมีสาเหตุมาจากพื้นฐานปัจจัยทางการเมืองและ สังคมที่แตกต่างกัน

ศิลปกรรมแห่งกรุงสุโขทัยมีพัฒนาการที่รวดเร็ว ก้าวหน้ากว่าศิลปะล้านนาอยู่มาก สะท้อนให้เห็นถึงลักษณะสังคมสุโขทัยว่ามีทัศนะเปิดกว้างโดยพบได้จากรูปแบบศิลปกรรมที่มีความหลากหลายกว่าศิลปะล้านนา ถึงอย่างไรเสียความเรียบง่ายของรูปแบบศิลปกรรมแห่งกรุงสุโขทัย ก่อให้เกิดความกลมกลืนทางด้านรูปทรงที่มีปริมาตรเหมาะสม อันแสดงให้เห็นถึงอัจฉริยภาพของช่างสุโขทัยในการแก้ปัญหาทางโครงสร้างสถาปัตยกรรม จากการสร้างเจดีย์ทรงดอกบัวตูม ที่ถือได้ว่าเป็นงานสร้างสรรค์ชิ้นใหม่ของช่างสุโขทัยอย่างแท้จริง อัจฉริยภาพดังกล่าวนี้ แม้จะผ่านพ้นกาลเวลามานับศตวรรษประจักษ์แห่งความงดงามของศิลปกรรมกรุงสุโขทัยก็ไม่สามารถถูกปฏิเสธไปได้ โดยมีการประกาศจากองค์การศึกษาวิทยาศาสตร์และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ หรือยูเนสโก (UNESCO) ยกย่องให้ “อุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัยและเมืองบริวาร” เป็นมรดกโลก เมื่อปี พ.ศ. ๒๕๓๔ โดยถือว่าเป็นโบราณสถานเก่าแก่ และเป็นแหล่งรวมอารยธรรมอันรุ่งเรืองในอดีตของชนชาติไทย

ปัจจุบันนี้สำนึกของคนในสังคมไทยบาง ส่วนที่มีต่อศิลปกรรมดั้งเดิมในทุกยุคทุกสมัยที่ผ่านมากลับกลายเป็นเพียงการมองซากของโบราณวัตถุสถาน ทั้งที่ก่อนหน้านั้นสิ่งเหล่านี้เคยมีชีวิต มีตัวตน ก่อรูปจนกลายเป็นปึกแผ่นของแผ่นดินไทยมาจนถึงทุกวันนี้ ดังนั้นการศึกษาศิลปกรรมในยุคสมัยที่ผ่านมา จึงมิใช่แค่การตามค้นซากวัตถุเพื่อตีความเป็นประเด็นทางวิชาการอันหลากหลาย การค้นหาความหมายดังกล่าวคือสิ่งสำคัญในการสร้างสรรค์ขึ้นมา ทั้งในรูปแบบของศิลปกรรม คติความเชื่อและวิถีแห่งการดำรงชีวิตในช่วงเวลาที่ผ่านมา เพื่อเป็นพื้นฐานต่อการพัฒนาอารยธรรมในสังคมไทยให้เติบโตต่อไปโดยไม่หลงลืมความเป็นไปของตัวตนที่แท้จริง

สถาปัตยกรรมพื้นถิ่นในจังหวัดสุโขทัย

สิ่งก่อสร้างทางสถาปัตยกรรม มิใช่จะมีแต่เฉพาะสิ่งก่อสร้างทางศาสนาแต่เพียงอย่างเดียว อาคารอื่นๆเพื่อการใช้สอยยังมีอีกหลายประเภท แต่น่าเสียดายว่าอาคารหลายประเภทได้สูญหายไปหมดแล้ว แต่จากร่องรอยที่บางครั้งพบว่าน่าจะมีอาคารหรือสิ่งก่อสร้างอีกหลายประเภทแต่จะเป็นลักษณะเช่นไรนั้น เพื่อความรู้ความเข้าใจทั้งยังอาจเป็นประโยชน์ต่อการอนุรักษ์สถาปัตยกรรมสุโขทัยต่อไป จึงได้สันนิษฐานหรืออธิบายถึงสถาปัตยกรรมอื่นๆ ไว้ดังต่อไปนี้

๑. หอไตร

ในสมัยสุโขทัย พุทธศาสนารุ่งเรืองอย่างสูง มีการนิมนต์พระเถระมาจากต่างแดน มีการสังคายนาพระไตรปิฎก นอกจากจะมีระบุในศิลาจารึกวัดช้างล้อมถึงการก่อสร้างหอไตรแล้ว อาจจะอนุมานได้ว่าน่าจะมีสถานที่เก็บพระไตรปิฎกหรือหอไตรอยู่มาก หอไตรมีความจำเป็นต้องสร้างกลางน้ำ เพื่อกันปลวกขึ้นไปทำลายพระคัมภีร์ใบลาน ในสมัยสุโขทัยก็น่าจะมีการก่อสร้างหอไตรกลางน้ำเช่นกัน เนื่องจากยังปรากฏร่องรอยสระน้ำในบริเวณวัดอยู่หลายแห่ง รูปแบบหอไตรสุโขทัยจะเป็นเช่นไรนั้น น่าจะมีรูปแบบสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นตามเผ่าไทในเมืองนั้นจากการที่อาคารต่างๆ ของสุโขทัยมีแผนผังค่อนข้างอ้วน คือมีความกว้างต่อความยาวน้อย (เช่น ๑ : ๑.๖) สัดส่วนที่นิยมในอาคารอื่นของสุโขทัยก็น่าจะสอดคล้องกัน

๒. พระราชวังและเรือนพักอาศัย

เป็นที่น่าเสียดายว่าพระราชวังและเรือนพักอาศัยของชาวสุโขทัยไม่ปรากฏรูปแบบสถาปัตยกรรมให้เห็นเลย จึงอาจกล่าวได้ว่าคงสร้างขึ้นด้วยไม้เป็นหลัก สำหรับรูปแบบพระราชวังที่พอจะเป็นหลักฐานได้ เป็นภาพลายเส้นที่จารลงในแผ่นหินชนวนที่วัดศรีชุม มีภาพหนึ่งแสดงรูปอาคารมีเรือนยอดและมีมุขยื่นออกมาจากอาคารคล้ายกับเป็นอาคารจตุรมุข จึงอาจเป็นไปได้ว่าพระที่นั่งบางองค์อาจมีลักษณะเป็นอาคารจตุรมุข สำหรับในหนังสือตำรับท้าวศรีจุฬาลักษณ์หรือเรื่องนางนพมาศนั้น ได้มีการเอ่ยถึงพระที่นั่งไว้มากมายหลายชื่อ เนื่องจากสำนวนและคำพรรณนา สันนิษฐานกันว่าได้รับการ

ตบแต่งในสมัยต้นกรุงรัตนโกสินทร์นี้เอง จึงจะไม่ยกเอามาเป็นเกณฑ์การสันนิษฐานสถาปัตยกรรมพระราชวังในสมัยสุโขทัยในที่นี้

สำหรับเรือนพักอาศัยของชาวสุโขทัยโดยทั่วไป จะขอสันนิษฐานเพื่อประโยชน์ในการศึกษาทางสถาปัตยกรรมและอาจนำมาประยุกต์ใช้ในการออกแบบอาคารประกอบในเขตอุทยานประวัติศาสตร์สมัยสุโขทัย หรือในพื้นที่เมืองใกล้เคียงต่างๆ ที่เคยเป็นดินแดนในอาณาจักรสุโขทัยซึ่งจะทำให้เข้ากับสภาพประวัติศาสตร์ของพื้นที่ และสร้างสภาพ แวดล้อมได้ดีกว่าการก่อสร้างเรือนไทยในอารยธรรมอื่นขึ้นในบริเวณพื้นที่ภาคเหนือตอนล่าง

ปัจจัยที่นำมากำหนดการสันนิษฐานรูปแบบทางสถาปัตยกรรมบ้านพักอาศัยสุโขทัยมีประเด็นที่สำคัญในการนำมาพิจารณา ๒ ประเด็น คือ

๑) ***ชนเผ่าไทของชาวสุโขทัย***

ถึงแม้ว่าชาวไทเป็นเผ่าพันธุ์ที่อยู่เรือนยกเสาสูง แต่รูปแบบและสัดส่วนตัวเรือนของแต่ละเผ่าไทจะแตกต่างกันออกไปไม่ว่าจะเป็นไท-ลื้อ ไท-ดำ หรือไทยอยุธยา

ชาวไทยสุโขทัยมาจากไหน เป็นเรื่องที่ทางประวัติศาสตร์ยังไม่ได้สรุป แต่จากภาษาสมัยสุโขทัยที่มีส่วนผสมของภาษาไทยใหญ่กับภาษามอญดังกล่าวมาแล้ว และจากการที่มีชนเผ่าไทจากเมืองทางฝ่ายเหนือและทางลาวอพยพเข้ามาอาศัยอยู่ในเมืองสุโขทัย ลักษณะบ้านพักอาศัยน่าจะมีรูปแบบของชนเผ่าทางไทยเหนือและไทลาวอยู่

จากการศึกษาเรื่องบ้านพักอาศัยของชนเผ่าไทในประเทศจีน เวียดนามและลาว ลักษณะเรือนพักอาศัยของชาวไท- ลื้อในสิบสองปันนา จะมีเรือนคุ่มต่ำ ตัวเรือนกว้างเช่นเดียวกับเรือนชาวไท – ดำ ในจังหวัดหัวบินของประเทศเวียดนาม ส่วนเรือนไท-ลาว ก็มีลักษณะตัวเรือนกว้างเช่นกัน แต่หลังคาจะไม่คุ่มต่ำเท่าในพื้นที่ตอนเหนือ

สำหรับรูปแบบเรือนไทยอยุธยา จะมีความสูงโปร่งกว่าเรือนพักอาศัยของชาวไทฝ่ายเหนือ และมีการอยู่อาศัยเป็นหมู่เรือน แต่ละเรือนมีขนาดไม่กว้างใหญ่ และจะติดต่อกันด้วยชานแล่น ซึ่งอาจจะเนื่องมากจากการก่อสร้างที่อยู่ริมน้ำ ในขณะที่เรือนพักอาศัยของชาวไทฝ่ายเหนือเป็นลักษณะเรือนที่ตั้งอยู่บนบก ทั้งเป็นที่แน่ชัดอยู่แล้วว่าอิทธิพลอยุธยาไม่ปรากฏในสุโขทัย จนกระทั่งพุทธศตวรรษที่ ๒๐ เพราะฉะนั้นรูปแบบเรือนพักอาศัยก่อนหน้านั้นน่าจะเป็นแบบอยุธยายกเว้นแต่จะเป็นเรือนพักอาศัยแบบเขมร ซึ่งอาจมีความคล้ายคลึงกับอยุธยาได้

๒) ***ปัจจัยทางภูมิอากาศและทำเลที่ตั้ง***

การตั้งหมู่บ้านของชาวไทหลายเผ่า ไม่ว่าจะเป็น ไท-ลื้อ ไท-ดำ หรือ ไท-ลาว พบว่าจะตั้งหมู่บ้านเป็นกลุ่มก้อน การตั้งบ้านเรือนเรียงรายริมสายแม่น้ำพบในสมัยอยุธยา หรือเมื่อรับอิทธิพลชาวไทย-อยุธยามาปัจจัยที่ตั้งนี้ดูจะมีส่วนสัมพันธ์กับรูปแบบเรือนพักอาศัยด้วย การตั้งเรือนที่สูงกว่าเรื่อนที่ตั้งอยู่บนโคก ความหนาวเย็นของอากาศ ก็มีผลให้หลังคาเรือนมักคุ่มต่ำ บ้านชายไท-ดำในบางท้องที่ มีการใช้หญ้ามุงหลังคาจนหนาหลายชั้น

ปัจจัยทั้งสองประการนี้ อาจนำมาสันนิษฐานรูปแบบสถาปัตยกรรมบ้านพักอาศัยในสมัยสุโขทัยต่อไป

๓. กำแพงและซุ้มประตู

กำแพงเป็นสิ่งก่อสร้างเพื่อล้อมกั้นอาณาเขตซึ่งอาจเป็นอาณาเขตของเมือง วัด วัง บ้าน อาคารหรือกลุ่มอาคารต่าง ๆ เช่น อาจล้อมเจดีย์เพียงองค์เดียว หรืออาจล้อมทั้งเขตพุทธาวาสในวัดหนึ่ง ๆ ก็ได้ กำแพงหากแบ่งตามตำแหน่งและลักษณะการใช้งานจะมีดังต่อไปนี้

๑) ***กำแพงเมือง***

กำแพงเมืองต่างๆ เช่นเมืองสุโขทัย และเมืองกำแพงเพชร ตลอดจนเมืองอื่นๆ ที่อาจมิใช่เฉพาะแต่เมืองในสมัยสุโขทัย มักนิยมก่อสร้างกำแพงเมืองเป็นคันดินเพื่อปิดล้อมเมือง ทั้งนี้ควรจะเนื่องจากการพูนดินเป็นกำแพงเมืองไม่ต้องหาวัสดุใหม่ให้สิ้นเปลือง ทั้งยังแน่นหนาถาวร และสามารถมีคูเมืองล้อมรอบเมืองได้จากการพูนดินเป็นกำแพงเมืองนั่นเอง

บางเมืองอาจก่อสร้างกำแพงเมืองเป็นศิลาแลง เช่น กำแพงเมืองชั้นในของเมืองศรีสัชนาลัยซึ่งเป็นเมืองขนาดย่อม แต่การก่อสร้างกำแพงศิลาแลงนั้นก็ยังก่อสร้างบนพูนดินอยู่ดี การก่อกำแพงศิลาแลงนี้จะทำให้ทราบแนวกำแพงชัดเจนและมีเชิงเทินเป็นระเบียบ นอกจากนี้ยังมีการใช้ศิลาแลงก่อสร้างเป็นป้อมเมืองและช่องประตูทางเข้าเมืองด้วย ดังเช่นที่เมืองกำแพงเพชร แม้น่าจะสร้างขึ้นในสมัยอยุธยาก็ตาม

๒) ***กำแพงวัด กำแพงแก้ว และซุ้มประตู***

วัดหลายวัดมีการก่อสร้างกำแพงวัดและกำแพงแก้วด้วยอิฐ ศิลาแลง หรือเครื่องปั้นดินเผา การนำศิลาแลงมาก่อเป็นกำแพงวัดอาจได้รับอิทธิพลจากสถาปัตยกรรมเขมร แต่ได้มีการพัฒนารูปแบบจนเป็นของสุโขทัยบริสุทธิ์ด้วยการนำศิลาแลงเป็นแท่งมาปักทางตั้งเหมือนเสาพะเนียด สำหรับลักษณะกำแพงแก้วที่เป็นประดิษฐกรรมของสุโขทัยเอง คือการทำกำแพงแก้วด้วยเครื่องปั้นดินเผาเคลือบ

ลักษณะการออกแบบสถาปัตยกรรมที่น่าสนใจอีกส่วนหนึ่ง คือ ซุ้มประตู ซุ้มประตูวัดต่างๆที่พบในสมัยสุโขทัยมีอยู่ไม่กี่แห่งที่ก่อสร้างด้วยศิลาแลงจะมีการตั้งเสาสองข้างและอาจมีเสาตรงกลาง แล้วจึงนำท่อนศิลาแลงมาวางพาด มีการถากผิวส่วนบนให้เอียงลาดเหมือนหลังคาเครื่องไม้ หรือวางแผ่นศิลาแลงให้เอียงลาด แล้วจึงฉาบปูนและปั้นปูนประดับ ส่วนกลางของสันหลังคาอาจก่อเป็นช่อฟ้าหรือปราสาท ซุ้มประตูของวัดในสมัยต้นสุโขทัย สันนิษฐานว่าได้รับอิทธิพลของสถาปัตยกรรมเขมรโดยการก่อปราสาท(ช่อฟ้า) กลางสันหลังคาเป็นรูปพรหมพักตร์หรือรูปปรางค์ ดังปรากฏที่ซุ้มประตูวัดพระศรีรัตนมหาธาตุเมืองเชลียง และวัดช้างล้อม เมืองศรีสัชนาลัย สำหรับซุ้มประตูขนาดย่อมเป็นหลังคาจั่วเตี้ยๆ ที่วัดเขาสุวรรณคีรี เมืองศรีสัชนาลัย มีลักษณะการก่อสร้างเช่นเดียวกัน แต่ไม่พบส่วนของปราสาทกลางสันหลังคา สำหรับหน้าซุ้มประตูพบทวารบาลปูนปั้นเป็นยักษ์สองตนยืนอยู่

ลักษณะซุ้มประตูนอกจากจะก่อสร้างด้วยศิลาแลงแล้ว สันนิษฐานว่าน่าจะสามารถสร้างด้วยอิฐเป็นเสาสองข้างมีหลังคาซุ้มเป็นเรือนยอดก่อเหลื่อมเป็นทรงมณฑป เนื่องจากพบเสาประตูอิฐก่ออยู่หลายแห่ง โดยเฉพาะที่เมืองสุโขทัย เช่น ที่วัดเชตุพน วัดมหาธาตุ เป็นต้น หลังคาซุ้มประตูอาจเป็นไม้บ้างก็น่าจะเป็นได้

ภาคผนวก ข ประเมินแผนแม่บทอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย(พ.ศ. ๒๕๒๑ - ๒๕๓๐)

ชื่อโครงการ : แผนแม่บท โครงการอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย เมษายน ๒๕๒๑

สาระสำคัญของโครงการ

เป็นโครงการของแผนงานสงวนรักษา อนุรักษ์ และซ่อมแซมมรดกทางศิลปวัฒนธรรม เพื่อให้กรมศิลปากรดำเนินการพัฒนาพื้นที่ขอบเขตเมืองสุโขทัย ซึ่งมีพื้นที่ประมาณ ๑,๖๐๐ ไร่ เป็นอุทยานประวัติศาสตร์

โดยมีการกำหนดแนวทางในการพัฒนาเมืองสุโขทัยให้เป็นอุทยานประวัติศาสตร์ไว้ ๔ ด้าน คือ

๑. สงวนรักษาโบราณสถาน และฟื้นฟูประวัติศาสตร์

๒. ปรับปรุงภูมิทัศน์(Landscape) ให้เป็นอุทยานประวัติศาสตร์

๓. พัฒนาสภาพแวดล้อม(Infrastructure development)

๔. ส่งเสริมการศึกษาและการท่องเที่ยว

และได้กำหนดออกมาเป็นแผนหลักทั้งสิ้น ๗ แผน คือ

๑. แผนแม่บท

๑) แผนการใช้ที่ดิน

๒) แผนการควบคุมการใช้ที่ดิน

๒. แผนบูรณะโบราณสถาน

๓. แผนการปรับปรุงภูมิทัศน์

๔. แผนการจัดการชุมชน

๕. แผนพัฒนาด้านการท่องเที่ยว

๖. แผนการส่งเสริมรายได้และอาชีพ

๗. แผนงานก่อสร้าง สาธารณูปโภค สาธารณูปการ

๑) งานปรับปรุงพื้นที่

๒) งานปรับปรุงชุมชน

๓) งานพัฒนาแหล่งน้ำ

๔) งานปรับปรุงถนน

๕) งานพัฒนาไฟฟ้า

๖) งานพัฒนาระบบการสื่อสาร

๗) งานพัฒนาสาธารณูปการ

๘) งานก่อสร้างอาคาร

วัตถุประสงค์โครงการ

๑. อนุรักษ์โบราณสถานในเมืองสุโขทัยและบริเวณใกล้เคียงไว้เป็นหลักฐานทางศิลปประวัติศาสตร์ และอารยธรรมของชาติ ตลอดจนพัฒนากิจกรรมต่างๆทางประวัติศาสตร์ให้เป็นประโยชน์ต่อสังคมและเศรษฐกิจ

๒. ศึกษาประวัติศาสตร์ สังคมและเศรษฐกิจ และวิถีชีวิตของประชาชนในอดีต เพื่อเป็นแนวทางในการสร้างเอกลักษณ์ของชาวไทยในปัจจุบัน

๓. ปรุงแต่งหรือคงไว้ซึ่งบรรยากาศของเมืองสุโขทัยในอดีตไว้ให้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้

๔. ปรับปรุงกายภาพของเมืองให้เกิดความร่มรื่นด้วยพันธุ์ไม้ในประวัติศาตร์และพันธุ์ไม้พื้นเมืองในปัจจุบัน

๕. ฟื้นฟูศิลปะพื้นบ้าน การละเล่นพื้นเมือง รวมทั้งเทศกาลที่สำคัญให้สัมพันธ์กับกายภาพของเมือง

๖. พัฒนารายได้ของประชาชนในพื้นที่ของโครงการในรูปอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว

๗. กำหนดพื้นที่ในเมืองสุโขทัยและบริเวณสุโขทัยเป็นอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย

จะเห็นว่าจากภาพรวมของวัตถุประสงค์จะสรุปเป็นจุดมุ่งหมายของโครงการ คือ ต้องการอนุรักษ์อุทยานประวัติศาสตร์ให้คงอยู่ในสภาพเดิม และพัฒนาให้เกิดบรรยากาศของเมืองสุโขทัยในอดีตให้มากที่สุด เพื่อใช้เป็นแหล่งให้ความรู้ทางด้านประวัติศาตร์ อีกทั้งมีการคำนึงถึงการพัฒนารายได้ของชุมชนแต่จะอยู่ในรูปของการพัฒนาการท่องเที่ยว ซึ่ง

จากจุดมุ่งหมายนี้เราจะนำไปวิเคราะห์กับจุดมุ่งหมายของแผนย่อยอีกครั้งหนึ่งเพื่อประเมินว่ามีความขัดแย้งกับภาพรวมของแผนอุทยานฯหรือไม่

ผลการประเมินแผนแม่บท

๑. แผนการใช้ที่ดิน และควบคุมการใช้ที่ดิน

การจัดอุทยานประวัติศาสตร์แห่งนี้จะเน้นให้เป็นอุทยานโบราณสถานที่สวยงามและร่มรื่น เอื้ออำนวยให้เกิดแรงดึงดูดให้มีการท่องเที่ยว แต่โดยที่อุทยานแห่งนี้มีชุมชนตั้งอยู่เดิมแล้ว จึงได้มีการวางแผนให้เป็นอุทยานที่มีชีวิตที่ให้ประชาชนได้อยู่อาศัย และประกอบสัมมาอาชีพตามปกติวิสัย ถึงแม้จะมีการเปลี่ยนแปลงในด้านการประกอบอาชีพเพื่อบริการการท่องเที่ยวอยู่บ้างก็ให้มีการผสมกลมกลืนระหว่างชุมชนกับอุทยานแห่งนี้

ในการจัดที่ดินในเนื้อที่ ๗๐ ตารางกิโลเมตร (๔๓,๗๕๐ ไร่) ได้จัดการใช้ที่ดินออกเป็น ๕ ประเภท [๑๐] คือ

๑) บริเวณอุทยานฯ สำหรับโบราณสถานที่มีอยู่ จะมีการปรับปรุงบำรุงรักษาให้คงอยู่ในสภาพเดิม และการจัดภูมิทัศน์เพื่อเน้นความสัมพันธ์ของโบราณสถานต่าง ๆ และในบางบริเวณจะจัดให้มีสวนป่าหรือไม้ผลให้สอดคล้องกับข้อมูลตามศิลาจารึกรวมทั้งการจัดสร้างศูนย์บริการนักท่องเที่ยว ที่จอดรถ และร้านขายของที่ระลึก บริเวณอุทยานฯ นี้อยู่ในเขตกำแพงเมืองเป็นพื้นที่ใหญ่ และบริเวณโบราณสถานโดยรอบทั้ง ๔ ด้าน เนื้อที่ที่จะใช้ทั้งสิ้นประมาณ ๒,๘๘๗ ไร่

๒) บริเวณสาธารณูปโภค และสาธารณูปการ ประกอบด้วยถนน โรงเรียน สถานีอนามัย สถานีตำรวจ ซึ่งส่วนใหญ่ใช้เป็นที่บริการชุมชนเดิมและยอมให้อยู่ในบริเวณชุมชนเดิมได้ ซึ่งมีทั้งภายในกำแพงเมือง และบริเวณนอกกำแพงเมืองบางส่วน เนื้อที่ที่จะใช้ประมาณ ๔๙๐ ไร่

๓) บริเวณที่อยู่อาศัยของชาวเมือง สำหรับชุมชนเดิมที่ไม่กีดขวางการพัฒนาโครงการ จะทำการปรับปรุงให้มีสภาพดีขึ้น ส่วนบริเวณที่กีดขวางโครงการจะจัดที่ตั้งชุมชนให้ใหม่ในบริเวณต่าง ๆ ที่เหมาะสม บริเวณที่อยู่อาศัยนี้มีเนื้อที่ประมาณ ๑,๒๓๐ ไร่

๔) บริเวณเกษตรกรรม โดยที่ประชาชนส่วนใหญ่ได้ใช้เนื้อที่ประกอบอาชีพเกษตรกรรมอยู่แล้ว ได้แก่ นาข้าว ไร่ สวน บริเวณเหล่านี้ไม่เป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาโครงการ จะจัดให้มีการทำมาหากินตามปกติ แต่มีการควบคุมการใช้ที่ดินไม่ให้เป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาโครงการ มีเนื้อที่ประมาณ ๑๓,๔๑๐ ไร่

---

[๑๐] แผนแม่บทอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย พ.ศ. ๒๕๒๑

๕) บริเวณป่าสงวน ปัจจุบันเป็นแหล่งต้นน้ำซึ่งอยู่ในความดูแลของกรมป่าไม้ จะจัดให้เป็นป่าสงวนตามเดิม โดยป้องกันไม่ให้มีการบุกรุกและเชื่อมโยง กับโครงการวนอุทยานของกรมป่าไม้

จุดมุ่งหมายตามแผนเดิมเป็นแนวทางที่กำหนดอยู่ในแนวทางการจัดการโบราณสถานในบัญชีมรดกทางวัฒนธรรมของโลก ในหัวข้อการวางแผนจัดการในเมือง และเมืองที่เป็นมรดกโลก(Urban Planning And World Heritage Towns) จะเห็นว่าเป้าหมายของแผนเดิม(พ.ศ.๒๕๒๑) แสดงถึงความพยายามที่จะประนีประนอมระหว่างการอนุรักษ์กับวิถีชุมชน แต่ก็ยังเน้นหนักไปที่ความพยายามในการรักษาความแท้ ความดั้งเดิม และความสมบูรณ์ของโบราณสถาน ซึ่งต้องอาศัยการควบคุมและจำกัดการเจริญเติบโตของชุมชนในอุทยานด้วยเช่นกัน ดังจะเห็นจากนโยบายการใช้ที่ดินที่ยังมีหลายๆนโยบายต้องอาศัยการควบคุมอย่างเข้มงวดจากส่วนกลางแทนที่จะเป็นการควบคุมจากในระดับท้องถิ่นเอง เช่นการควบคุมการใช้ที่ดินและการปลูกสร้างอาคาร,การควบคุมการออกเอกสารสิทธ์ที่ดิน ซึ่งในนโยบายไม่ได้กล่าวถึงการมีส่วนร่วมของท้องถิ่นเพื่อชี้แจงความเข้าใจหรือ แสดงความคิดเห็นต่อนโยบายเหล่านี้ ซึ่งก็ทำให้หลังการพัฒนาตามแผนแม่บทปี พ.ศ.๒๕๒๑ แผนการใช้ที่ดินยังไม่อาจถือว่าประสบความสำเร็จได้ดังจะเห็นจากตารางแสดงการเปลี่ยนแปลงการใช้ที่ดิน

ตารางที่ ๑๔ แสดงการเปลี่ยนแปลงการใช้ที่ดินในพื้นที่อุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัยปีพ.ศ. ๒๕๒๑ และพ.ศ. ๒๕๓๙

ประเภทการใช้ที่ดิน	พื้นที่(ตร.กม.)	
	ปี พ.ศ. ๒๕๒๑	ปี พ.ศ. ๒๕๓๙
๑. พื้นที่ป่า	๔๑.๖๙	๓๘.๐๔
๒. พื้นที่เกษตรกรรมและที่โล่ง	๒๒.๓๓	๒๔.๓๐
๓. พื้นที่อยู่อาศัย	๑.๘๕	๔.๒๐
๔. พื้นที่ศาสนาและโบราณสถาน	๓.๕๒	๒.๒๐
๕. พื้นที่ประเภทสถาบัน	๐.๑๑	๑.๓๐
๖. พื้นที่พาณิชยกรรม	๐.๑๔	๐.๐๓
๗. พื้นที่อื่นๆ(อุตสาหกรรม,พื้นที่การขนส่ง,แหล่งน้ำ,ที่ว่าง)	๐.๓๖	(ไม่มีข้อมูล)
รวม	๗๐.๐๐	๗๐.๐๐

จากตารางแสดงให้เห็นถึงการเปลี่ยนแปลงที่สำคัญ ได้แก่

การใช้ที่ดินประเภทป่าไม้ลดลง ส่วนพื้นที่เกษตรกรรมและที่อยู่อาศัยเพิ่มขึ้น โดยอาจจะมีการเปลี่ยนแปลงพื้นที่ป่าบางส่วนมาเป็นพื้นที่เกษตรกรรมและที่อยู่อาศัย การใช้ที่ดินประเภทศาสนาและโบราณสถานมีตัวเลขที่ลดลง ข้อมูลที่ปรากฏในปี พ.ศ. ๒๕๓๙ หมายถึงเฉพาะพื้นที่วัดเท่านั้นไม่ได้รวมพื้นที่โบราณสถานทั้งหมด ซึ่งโดยความเป็นจริงแล้วพื้นที่โบราณสถานทั้งหมดในปัจจุบันน่าจะเพิ่มขึ้น เนื่องจากมีการสำรวจพบโบราณสถานเพิ่มขึ้นหลายแหล่ง แต่ยังไม่ได้ระบุ

ตำแหน่งและพิกัดที่แน่นอนในแผนที่ ดั้งนั้นจึงยังไม่มีการคำนวณวัดพื้นที่ของการใช้ที่ดินประเภทนี้อย่างชัดเจน ในกรณีของการใช้ที่ดินประเภทสาธารณูปโภค และสาธารณูปการที่มีพื้นที่เพิ่มขึ้น เนื่องจากปัจจุบันมีสถานที่ราชการและสถาบันการศึกษาหลายแห่งเพิ่มขึ้นมา โดยเฉพาะการใช้ที่ดินขนาดใหญ่บนถนนจรดวิถีถ่องทางตะวันตกของกำแพงเมือง ได้แก่ มหาวิทยาลัยรามคำแหง ค่ายรามคำแหง กองกำกับการ ๖ กองบังคับการฝึกพิเศษ และค่ายลูกเสือรามคำแหงสุโขทัย เป็นต้น ซึ่งส่งผลให้ตัวเลขการใช้พื้นที่ในปีพ.ศ. ๒๕๓๙ สูงกว่าปี พ.ศ. ๒๕๒๑ จากข้อมูลแสดงให้เห็นถึงการไม่สามารถควบคุมการใช้ที่ดินได้อย่างมีประสิทธิภาพ และเป็นไปตามแผน

อีกประเด็นของปัญหาจากแผนแม่บทฉบับเดิมก็คือ การประกาศพื้นที่ ๗๐ ตร.กม. ให้เป็นเขตอุทยานฯ โดยเหตุผลของการประกาศขึ้นทะเบียนโบราณสถานคลุมทั้งพื้นที่ดังกล่าว เนื่องจาก ตามพระราชบัญญัติโบราณสถานฯ พ.ศ.๒๕๐๔ ถ้าพบว่ามีโบราณสถานให้กรมศิลปากรประกาศเขตพื้นที่ควบคุมโดยให้พื้นที่นั้นเป็นเขตโบราณสถาน ในอดีตถ้าพื้นที่นั้นมีตำแหน่งโบราณสถานแห่งเดียวก็จะประกาศคลุมเพียงแห่งเดียว แต่ถ้ามีโบราณสถานหลายแห่งเป็นกลุ่มอยู่ก็จะประกาศรวมทั้งพื้นที่ ซึ่งในขณะนั้น(ประมาณปี พ.ศ.๒๕๑๗-๒๕๑๘)กรมศิลปากรได้สำรวจพื้นที่เมืองเก่าสุโขทัยแล้วพบว่ามีโบราณสถานกระจายอยู่ทั่วทั้งพื้นที่ โดยสำรวจพบโบราณสถานจำนวน ๑๒๕ แห่ง ซึ่งกรมศิลปากรพิจารณาแล้วว่าโบราณสถานไม่ใช่เฉพาะสิ่งปลูกสร้างที่มองเห็นเป็นรูปธรรมบนพื้นดินเท่านั้น แต่รวมถึงชุมชนพักอาศัยโบราณในเมืองเก่าสุโขทัยทั้งหมด

การประกาศเขตโบราณสถานคลุมทั้งพื้นที่เช่นนี้ ส่งผลให้กิจกรรมของประชาชนถูกควบคุมโดยพระราชบัญญัติโบราณสถานฯโดยที่ประชาชนไม่มีความรู้และความเข้าใจว่าจะสามารถทำกิจกรรมอะไรในบริเวณใดได้บ้าง และเข้าใจว่าพื้นที่ทั้ง ๗๐ ตร.กม. เป็นพื้นที่กรมศิลปากรทั้งหมด ดังนั้นจึงขาดแรงจูงใจที่จะทำกิจกรรมอันก่อให้เกิดประโยชน์ใดๆในพื้นที่ควบคุมนี้ ปัญหาที่ตามมาก็มีอีกหลายประการเช่น การรุกล้ำพื้นที่โบราณสถานของชุมชน การจับจองเข้าใช้พื้นที่สาธารณะ กำลังคนในการเข้าไปดูแลพื้นที่ไม่เพียงพอเนื่องจากพื้นที่มีขนาดใหญ่เกินไปเป็นต้น

ดังนั้นขนาดของพื้นที่อุทยานฯจึงเป็นเรื่องสำคัญที่ต้องพิจารณา ในพื้นที่ ๗๐ ตร.กม.ที่กรมศิลปากรประกาศขึ้นทะเบียนเป็นโบราณสถานซึ่งส่วนหนึ่งเป็นพื้นที่ป่าไม้นั้น จะสามารถให้ประชาชนที่อยู่ในพื้นที่ช่วยแบ่งเบาภาระเหล่านี้ได้อย่างไร โดยที่ได้รับประโยชน์จากการอยุ่อาศัยในพื้นที่นี้ด้วย

นอกจากนี้อุทยานฯยังมีปัญหาความไม่ชัดเจนในขอบเขตอำนาจหน้าที่และความรับผิดชอบของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง [๑๑] กล่าวคือเมื่อกรมศิลปากรประกาศพื้นที่เมืองเก่าสุโขทัย ๗๐ ตารางกิโลเมตรเป็นเขตโบราณสถาน ได้

---

[๑๑] กองอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมธรรมชาติและศิลปกรรม,โครงการจัดทำข้อมูลพื้นฐานเพื่อปรับปรุงแผนแม่บทอุทยานประวัติศาตร์สุโขทัย,กรุงเทพฯ: สถาบันสิ่งแวดล้อมไทย,หน้า ๖-๒

ขอให้กรมธนารักษ์ขึ้นทะเบียนพื้นที่ดังกล่าวเป็นที่ราชพัสดุ ซึ่งกรมธนารักษ์ได้ขึ้นทะเบียนตามที่กรมศิลปากรขอเมื่อปี พ.ศ. ๒๕๒๑ แต่เนื่องจากพื้นที่ที่ขึ้นทะเบียนนั้นครอบคลุมพื้นที่ในความรับผิดชอบของหน่วยงานอื่นหลายหน่วยงาน เช่น กรมป่าไม้ กรมการศาสนา และเจ้าของที่ดินที่เป็นเอกชน ทำให้การขึ้นทะเบียนที่ราชพัสดุของกรมธนารักษ์ไม่ถูกต้องตามพระราชบัญญัติที่ราชพัสดุ พ.ศ.๒๕๑๘ เพราะในทางกฎหมาย กรมธนารักษ์จะขึ้นทะเบียนเฉพาะที่ราชพัสดุเท่านั้น ซึ่งคือที่หลวงอันเป็นทรัพย์สมบัติของแผ่นดิน และเป็นที่ที่ใช้ในทางราชการ ใครเอาไปเป็นเจ้าของไม่ได้ รวมทั้งคูน้ำและกำแพงเมืองด้วย อย่างไรก็ตามการประกาศขึ้นทะเบียนเป็นที่ราชพัสดุของกรมธนารักษ์ครั้งนี้ยังไม่สัมฤทธิ์ผลสมบูรณ์ เนื่องจากยังไม่ได้มีการออกหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวง(นส.ล.)ดังนั้นเมื่อกรมธนารักษ์ได้พิจารณาแนวทางปฏิบัติแล้วว่า การขึ้นทะเบียนตามแนวเขตประกาศของอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัยอาจไม่ถูกต้องทั้งหมด จึงต้องมีการแก้ไขโดยต้องมีการสำรวจขอบเขตที่ราชพัสดุให้แน่ชัด

การที่ในพื้นที่ควบคุมของกรมศิลปากร มีหน่วยงานหลายหน่วยงานเป็นเจ้าของซ้อนทับกันอยู่ ทำให้ขอบเขตอำนาจหน้าที่และความรับผิดชอบของแต่ละหน่วยงานไม่ชัดเจน เมื่อมีกิจกรรมความเคลื่อนไหวเกิดขึ้นในพื้นที่ จึงเกิดความสับสนว่าเป็นอำนาจหน้าที่ของหน่วยงานใดในการควบคุมดูแลการใช้ประโยชน์ในพื้นที่บริเวณนั้น ในขณะเดียวกันประชาชนในพื้นที่อุทยานฯก็เกิดความสับสนเช่นกันว่าในการใช้ประโยชน์ในพื้นที่ดังกล่าวจะต้องขออนุญาตจากใคร ซึ่งหน่วยงานต่างๆที่ประชาชนไปประสานงานด้วยไม่ได้ให้ความชัดเจนในประเด็นนี้ ทำให้เป็นปัญหาต่อการดำเนินกิจกรรมในพื้นที่

นอกจากกรมศิลปากรซึ่งมีบทบาทชัดเจนที่สุดในพื้นที่แล้วยังมีหน่วยงานอื่นๆได้แก่ กรมป่าไม้ กรมที่ดิน กรมการศาสนา กรมธนารักษ์ องค์การบริหารส่วนตำบลเมืองเก่า และเทศบาลตำบลเมืองเก่าที่เกี่ยวข้องกับพื้นที่นี้ด้วย โดยการเกี่ยวข้องสัมพันธ์ดังกล่าวมีความแตกต่างกัน คือหน่วยงานที่เป็นเจ้าของพื้นที่ ได้แก่กรมป่าไม้ซึ่งดูแลการใช้ประโยชน์ในพื้นที่เขตป่าสงวน กรมที่ดินดูแลการใช้ประโยชน์ในที่สาธารณะ กรมการศาสนาดูแลวัดร้าง และกรมธนารักษดูแลที่หลวง ส่วนกรมศิลปากรควบคุมเฉพาะการปลูกสร้างอาคารในเขตอุทยานฯ ซึ่งการประกาศเขตโบราณสถานและให้กรมธนารักษ์ขึ้นทะเบียนเป็นที่ราชพัสดุนั้นไม่ใช่การประกาศสิทธิในการเป็นเจ้าของพื้นที่ของกรมศิลปากร แต่มีวัตถุประสงค์เพื่อให้เป็นเขตควบคุมภายใต้พระราชบัญญัติโบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ และพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๐๔ แก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ.๒๕๓๕ เท่านั้น คือควบคุมการก่อสร้างอาคารและรูปทรงอาคารมิให้กระทบกระเทือนต่อโบราณสถาน ไม่ได้ควบคุมการเข้าไปอยู่ของประชากรหรือควบคุมจำนวนประชากร ซึ่งความชัดเจนในขอบเขตอำนาจหน้าที่และความรับผิดชอบเหล่านี้ ยังไม่เป็นที่ชัดเจนต่อประชาชนในพื้นที่ รวมถึงระหว่างหน่วยงานที่เกี่ยวข้องด้วย

นอกจากความเกี่ยวข้องสัมพันธ์ของหน่วยงานต่างๆ ในด้านของการเป็นเจ้าของพื้นที่แล้ว ยังมีหน่วยงานที่เป็นองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ซึ่งมีอำนาจหน้าที่ดูแลพื้นที่ในเขตปกครองตามพระราชบัญญัติที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ เทศบาลตำบลเมืองเก่า และองค์การบริหารส่วนตำบลเมืองเก่า ซึ่งมีอำนาจหน้าที่ดูแลพื้นที่ในความรับผิดชอบตามพระราชบัญญัติกำหนดแผนและขั้นตอนการกระจายอำนาจให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น พ.ศ. ๒๕๔๒ ซึ่งองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นทั้งสองหน่วยงานนี้ ยังมีความสับสนในบทบาทหน้าที่ของตนเองที่ซ้อนทับอยู่ในพื้นที่ควบคุมของอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย เนื่องจากเทศบาลตำบลเมืองเก่ามีข้อบัญญัติที่ควบคุมการก่อสร้างภายในเขตเทศบาลเองอยู่แล้ว และยังถูกครอบด้วยพระราชบัญญัติโบราณสถานฯ ทำให้เกิดความสับสนในบางส่วนว่าควรใช้กฎหมายใดในการควบคุมการก่อสร้าง ส่วนองค์การบริหารส่วนตำบลเมืองเก่ายังไม่เข้าใจในเรื่องสิทธิที่ดิน ทำให้ไม่สามารถชี้แจงกับประชาชนได้ และเป็นปัญหาต่อการประกอบกิจกรรมภายในพื้นที่

ปัญหาความไม่ชัดเจนในขอบเขตอำนาจหน้าที่และความรับผิดชอบของหน่วยงานต่างๆที่ซ้อนทับกันอยู่ในพื้นที่อุทยานฯ ส่งผลกระทบต่อประชาชนในการที่จะประกอบนิติกรรมใดๆ เพื่อให้เกิดผลต่อกิจกรรมในพื้นที่ที่ตนเองใช้ประโยชน์อยู่ เนื่องจากอำนาจหน้าที่ของหน่วยงานต่างๆ ที่ซ้อนทับกันอยู่ในเขตอุทยานฯจะดำเนินการโดยยึดถือปฏิบัติตามกฎหมายคนละฉบับกัน เช่น กรมป่าไม้จะยึดถือตามพระราชบัญญัติป่าสงวนแห่งชาติ พ.ศ.๒๕๐๗ และพระราชบัญญัติกรมป่าไม้ พ.ศ.๒๔๘๔ กรมที่ดินใช้พระราชบัญญัติประมวลกฎหมายที่ดิน พ.ศ. ๒๔๙๗ กรมธนารักษ์ใช้พระราชบัญญัติที่ราชพัสดุ พ.ศ. ๒๕๑๘ กรมการศาสนา ใช้พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๓(แก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ. ๒๕๓๕) และกรมศิลปากรใช้พระราชบัญญัติโบราณสถานฯ พ.ศ.๒๕๐๔ แก้ไขเพิ่มเติมพ.ศ.๒๕๓๕ โดยที่ข้อกำหนดต่างๆในกฎหมายเหล่านี้อาจจะขัดแย้งหรือสอดคล้องกันและทำให้เกิดความสับสนเมื่อจะนำไปปฏิบัติ

๒. แผนบูรณะโบราณสถาน

ในการกำหนดแผนพัฒนาบูรณะโบราณสถานและงานขุดค้นทางโบราณคดี มีเป้าหมายที่จะรักษาโบราณสถานไว้ให้มั่นคงถาวร ตลอดจนปรับปรุงบูรณะบางส่วนที่ทำได้ และปรับปรุงรอบโบราณสถานให้ร่มรื่น

ซึ่งก็เป็นไปตามแนวทางการจัดการโบราณสถานในบัญชีมรดกทางวัฒนธรรมของโลก ในหัวข้อการสงวนรักษามรดกทางศิลปวัฒนธรรมและวิธีการอนุรักษ์ดั้งเดิมของโบราณสถานและแหล่งที่ตั้ง การอ้างอิงตามแนวทางการจัดการของมรดกโลกทำให้การบูรณะโบราณสถานเป็นไปอย่างถูกหลักวิชาการ โดยมีการแบ่งระยะของแผนในการขุดค้นและดำเนินการบูรณะตามแผนดำเนินการไว้เป็นระยะ ๑๐ ปี เพื่อบูรณะโบราณสถานได้ทั้งหมด ๑๒๕ แห่ง โดยแบ่งออกเป็น ๒ ระยะ คือ

๑) ระยะแรก (๒๕๒๑ – ๒๕๒๔) ส่วนใหญ่จะเป็นการขุดค้นเพื่อหาร่องรอยทางวิชาการ ในชั้นนี้ประมาณการไว้ว่าจะขุดค้นประมาณ ๑๒๕ หลุม และขุดแต่งและบูรณะโบราณสถานภายในกำแพงเมืองและบริเวณรอบวัดพระพายหลวง โดยขุดแต่งเพิ่มเติมจากเดิมที่ดำเนินการไว้แล้ว ๔๒ แห่ง พร้อมทั้งจะได้ทำการกำจัดวัชพืชที่ปกคลุมโบราณสถานออกด้วย

๒) ระยะที่ ๒ (๒๕๒๕ – ๒๕๓๐) จะทำการขุดแต่งเพิ่มเติมส่วนที่เหลือในบริเวณโดยรอบซึ่งประมาณการขุดค้นไว้ ๔๐๐ หลุม และขุดแต่งบูรณะโบราณสถานที่ทำไว้เดิม ๒๙ แห่ง และยังไม่ได้ดำเนินการอีก ๔๗ แห่ง

ซึ่งในประเด็นของการขุดแต่งและบูรณะนั้นจนถึงปัจจุบัน ถือว่าสามารถทำได้สำเร็จตามแผนไปมาก การสำรวจแต่เดิมที่สำรวจและขึ้นทะเบียนไว้ในแผนแม่บทเดิม(พ.ศ.๒๕๒๑) มีอยู่ ๑๒๕ แห่ง แต่ปัจจุบันมีการสำรวจและขึ้นทะเบียนเพิ่มเติมไว้ถึง ๑๙๓ แห่ง อย่างไรก็ตามจากแผนแม่บทเดิมจะเห็นว่าแม้จะมีการแบ่งระยะของการขุดแต่งและบูรณะไว้ แต่ก็ไม่ได้กล่าวถึงการแบ่งลำดับความสำคัญของกลุ่มโบราณสถานให้ชัดเจน เพื่อที่จะนำไปใช้ประโยชน์ในการวางแผนการใช้ที่ดิน การแบ่งกลุ่มโบราณสถานจากแผนแม่บทในปี พ.ศ. ๒๕๒๑ จะแบ่งออกเป็น ๖ กลุ่ม คือ

๑) โบราณสถานในกำแพงเมือง กำแพงเมืองมีลักษณะเป็นสี่เหลี่ยมผืนผ้า กว้างประมาณ ๑,๔๐๐ เมตร ยาว ๑,๘๐๐ เมตร มีลักษณะเป็นคันดินสามชั้น มีคูน้ำคั่นไว้แต่ละชั้น ตอนกลางของกำแพงเมืองและคูเมืองได้ชัดเจน ภายในกำแพงเมืองประกอบด้วยวัดที่สำคัญ ได้แก่ วัดมหาธาตุ วัดสระศรี วัดชนะสงคราม วัดตระพังเงิน ศาลตาผาแดง วัดใหม่ ฯลฯ เป็นกลุ่มโบราณสถานที่อยู่เป็นกลุ่มไม่ห่างกันนัก นอกจากนี้ยังมีสระน้ำขนาดใหญ่เรียกว่าตระพังได้แก่ ตระพังเงิน ตระพังทอง ตระพังสระศรี ตระพังตระกวน ซึ่งมีขนาด ๒๐๐ x ๒๐๐ ตารางเมตร ถึง ๘๐๐ x ๘๐๐ ตารางเมตร โบราณสถานและสระน้ำทำให้เกิดทัศนียภาพที่งดงาม โดยมีภูเขาเป็นฉากหลังด้านทิศตะวันตก ซึ่งเป็นลักษณะพิเศษของสุโขทัย

๒) โบราณสถานนอกเขตกำแพงเมืองด้านทิศเหนือ ได้แก่ วัดพระพายหลวง วัดศรีชุม วัดสังฆาวาส วัดอ้อมรอบและเตาทุเรียง ฯลฯ นับเป็นกลุ่มโบราณสถานที่มีความสำคัญเป็นอันดับสองรองจากกลุ่มโบราณสถานในเขตกำแพงเมือง

๓) โบราณสถานนอกเขตกำแพงเมืองด้านทิศใต้ ที่สำคัญได้แก่ วัดเชตุพน วัดก้อนแลง วัดต้นจันทร์ วัดศรีพิจิตรกิติกัลยาราม วัดวิหารทอง วัดโพรงเม่น วัดมุมลังกา ลักษณะพิเศษของคุณค่าทางทัศนียภาพของโบราณสถานกลุ่มนี้ เกิดจากข้อได้เปรียบของการเลือกตั้งเมืองสุโขทัยที่มีภูเขาอยู่ทางทิศตะวันตกและทิศใต้จะเป็นฉากหลังของกลุ่มโบราณสถาน ทำให้เกิดแบบแผน (Pattern) และลักษณะอย่างหนึ่งของโบราณสถานกลุ่มนี้

๔) โบราณสถานนอกเขตกำแพงเมืองด้านทิศตะวันออก โบราณสถานที่สำคัญได้แก่ วัดช้างล้อม วัดตระพังทองหลาง วัดหญ้าก่อน วัดเจดีย์สูง เป็นบริเวณที่มีบริเวณที่มีปัญหามากที่สุด มีชุมชนเกิดขึ้นใหม่ตลอดถนนด้านตะวันออกของกำแพงเมือง มีอาคารบ้านเรือน ร้านค้า โรงสี สร้างปะปนกับโบราณสถานและยากที่จะย้ายออกไป เนื่องจากส่วนใหญ่เป็นที่ที่มีโฉนด หรือ นส. ๓ แล้ว

๕) โบราณสถานนอกเขตกำแพงเมืองด้านทิศตะวันตก โบราณสถานด้านนี้จะกระจายตัวกันอยู่ห่างๆ ท่ามกลางพื้นที่โดยรอบที่ส่วนใหญ่เป็นไร่อ้อย วัดที่สำคัญได้แก่ วัดมังกร วัดพระยืน วัดตึก หอเทวาลัยเกษตรพิมาร

๖) โบราณสถานบนเนินเขา ส่วนใหญ่เป็นวัด ที่สำคัญได้แก่ วัดสะพานหิน วัดพระบาทน้อย วัดเจดีย์งาม วัดถ้ำหีบ วัดอรัญญิก และวัดช้างรอบ เป็นกลุ่มโบราณสถานที่มีลักษณะแตกต่างจากโบราณสถานกลุ่มอื่น ๆ เพราะเป็นโบราณสถานที่อยู่บนเนินเขา เมื่อขึ้นไปบริเวณโบราณสถานสามารถเห็นทัศนียภาพที่ไกล เห็นความต่อเนื่องของที่ว่างและโบราณสถานที่อยู่ข้างล่าง และเป็นโบราณสถานที่มีความสัมพันธ์กับธรรมชาติอันร่มรื่น

ซึ่งเป็นการแบ่งตามทิศ การแบ่งเช่นนี้ทำให้เกิดความสะดวกในการสำรวจแต่อย่างไรก็ตามก็ควรมีรูปแบบการแบ่งที่ชัดเจนกว่านี้ประกอบเพิ่มเติม เช่น แบ่งตามลำดับขนาด แบ่งตามยุคสมัย เพื่อประโยชน์ในการทำส่วนผังรายละเอียด (Zoning Plan) ที่ใช้กำหนดความเข้มข้นของการใช้ที่ดินที่ยังขาดไปในแผนแม่บทปี พ.ศ. ๒๕๒๑ เพื่อเป็นกรอบที่ชัดเจนขึ้นสำหรับการปฏิบัติ อีกทั้งควรกำหนดแผนบำรุงรักษาโบราณสถานที่บูรณะ ขุดค้น ขุดแต่ง แล้วเพื่อรักษาความสมบูรณ์ของโบราณสถานที่อาจเกิดการเสื่อมโทรมจากระยะเวลา และนักท่องเที่ยว

๓. แผนการปรับปรุงภูมิทัศน์

แผนการปรับปรุงภูมิทัศน์ มีจุดประสงค์เพื่อ สร้างบรรยากาศในจารึกและหลักฐานอื่นๆให้ใกล้เคียงที่สุด และเพื่อปรับปรุงคุณภาพด้านทัศนียภาพสิ่งแวดล้อมโดยทั่วไป และตามจุดสำคัญต่างๆ

โดยในการปรับปรุงภูมิทัศน์นั้นจะเน้นให้ตัวโบราณสถาน และหลักฐานทางโบราณคดีเป็นตัวสำคัญ โดยควรเปิดทัศนวิสัยให้เชื่อมโยงโบราณสถานที่กระจัดกระจาย สร้างลำดับที่ว่างที่เหมาะสม เพื่อเผยให้เห็นโบราณสถานชัดเจนขึ้น นอกจากนี้ควรให้ความสำคัญของวิวด้านตะวันตกโดยอาศัยเขาหลวงเป็นฉากหลัง

โดยการเสนอให้ปลูกสวนป่าตามจารึกนั้น ได้เสนอให้ปลูกในบริเวณกำแพงเมือง นอกเขตกำแพงเมืองด้านทิศเหนือ นอกเขตกำแพงเมืองด้านทิศตะวันตกแถบอรัญญิก และกลุ่มโบราณเชิงเขา ส่วนทางด้านใต้และด้านตะวันออกเสนอให้จัดทำเป็นจุดๆไปเท่าที่สภาพดินและน้ำจะเอื้ออำนวย โดยให้ปลูกเป็นกลุ่มแพป่า ไม่ควรปลูกเป็นแพตารางสม่ำเสมอเหมือนสวนผลไม้ ส่วนต้นไม้อื่นๆในพื้นที่นั้นควรรักษาต้นไม้เดิมไว้ทั้งหมด และต้นไม้ที่จะปลูกเพื่อประโยชน์ใช้สอยทาง

ภูมิสถาปัตยกรรม เช่น การให้ร่มเงา หรือเพื่อปิดบังสิ่งที่ไม่น่าดูนั้น ให้ใช้ต้นไม้ในท้องถิ่น และให้หลีกเลี่ยงการใช้ไม้ต่างถิ่นหรือต่างประเทศ ส่วนต้นไม้ต่างประเทศที่มีอยู่เดิมให้ค่อยๆปลูกทดแทนด้วยต้นไม้ท้องถิ่น

นอกจากนี้ได้มีการกำหนดเกณฑ์การออกแบบอาคารและสิ่งก่อสร้างใหม่ โดยกำหนดให้มีความสูงไม่เกิน ๒ ชั้น หรือสูงไม่เกินระดับยอดไม้ มีลักษณะรูปทรงและวัสดุที่กลมกลืนกับโบราณสถาน และให้ตระหนักว่าอาคารและสิ่งก่อสร้างใหม่จะต้องเป็นรองโบราณสถานและภูมิทัศน์

ส่วนการออกแบบสิ่งประกอบทางภูมิทัศน์นั้น ได้มีการกำหนดเกณฑ์ว่าควรมีการออกแบบโดยเฉพาะเป็นพิเศษเพื่อให้กับสภาพแวดล้อม และใช้วัสดุที่ทนทานถาวร

ซึ่งในช่วงปี พ.ศ. ๒๕๒๐ – ๒๕๒๖ ได้มีการดำเนินการโดยใช้แนวความคิดหลักตามแผนแม่บท คือ มีการปรับพื้นที่และถากถางบริเวณภายในเขตกำแพงเมือง รวมทั้งมีการปลูกต้นไม้และสร้างสวนป่า ตามประเภทและตำแหน่งที่ปรากฏในจารึก เช่น หมาก พลู มะพร้าว มะม่วง มะขาม และพยายามรักษาต้นไม้เดิมไว้อีกด้วย นอกจากนี้ยังได้มีการปลูกไม้ดอกไม้ประดับของไทย เพื่อส่งเสริมบรรยากาศภายในอุทยานให้ร่มรื่น และสวยงามยิ่งขึ้น

ส่วนแหล่งน้ำภายในอุทยานนั้น ได้ดำเนินการปรับปรุง ขุดลอก ขุดสระ ปรับแต่งขอบสระ ให้เรียบร้อย สวยงาม โดยเฉพาะบริเวณวัดสระศรี ได้ทำการรื้อถนนหลวงที่ตัดผ่านบริเวณวัด ซึ่งทำลายสภาพภูมิทัศน์ออกไป และปรับปรุงตระพังตระกวน ให้มีสภาพของสระเดิมอย่างครบถ้วน

นอกจากนี้ยังได้มีการพัฒนา และจัดสร้างสิ่งประกอบทางภูมิทัศน์ ได้แก่ ทางเท้า ที่จอดรถ ไฟส่องทาง และป้ายต่างๆ โดยมีการออกแบบเป็นพิเศษ

ส่วนในช่วงปี พ.ศ. ๒๕๒๗ – ๒๕๒๘ นั้น ได้มีขยายการดำเนินการออกไปนอกกำแพงเมืองด้านทิศเหนือ ที่สำคัญที่สุด คือ บริเวณวัดพระพายหลวง เพื่อให้โบราณสถานแห่งนี้มีความมั่นคง สวยงาม และร่มรื่น โดยได้ทำการปรับปรุงบริเวณ และปลูกหญ้า ปลูกต้นไม้ประวัติศาสตร์ ปลูกบัว และไม้ประดับสนาม รวมทั้งการขุดลอกคูแม่โจนตามแนวคูเดิม และมีการปรับที่ดินและปรับปรุงภูมิทัศน์ในบริเวณที่มีร่องรอยว่าเป็นพื้นที่ของชุมชนโบราณ เป็นพื้นที่ ๕๐๐ ไร่ ดำเนินการปลูกต้นไม้ ๖,๐๐๐ ต้น และปลูกสวนสมุนไพรในบริเวณวัดพระพายหลวง ในพื้นที่ประมาณ ๒๑ ไร่ เพื่อเป็นโครงการเทอดพระเกียรติ ๖๐ พรรษาพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชด้วย

นอกจากนี้ยังได้มีการย้ายที่พักสงฆ์วัดข้าวสาร(สำนักสงฆ์มหาธาตุ) ซึ่งมีการเพิ่มขึ้นของอาคาร และถาวรวัตถุมากขึ้นเรื่อยๆ โดยที่อาคารเหล่านั้นไม่ประสานกลมกลืนกับโบราณสถาน และยังเป็นการแก้ไขเปลี่ยนแปลงสภาพแวดล้อมของโบราณสถานโดยมิได้รับอนุญาต ทางกรมศิลปากรจึงเห็นควรให้ย้ายสำนักสงฆ์แห่งนี้ไปรวมกับวัดตระพังทองซึ่งเป็นวัดที่

ถูกต้องตามกฎหมาย และยกฐานะวัดตระพังทองเป็นพระอารามหลวงชั้นเอกเพื่อให้สมฐานะที่เมืองสุโขทัยเคยเป็นราชธานีของประเทศไทยในอดีต และได้จัดสร้างทางเท้า เมรุ และกุฏิสงฆ์เพิ่มเติม จากนั้นจึงได้ทำการรื้อย้ายที่พักสงฆ์มหาธาตุ แล้วดำเนินการปรับสภาพแวดล้อมให้เหมาะสม

โดยผลที่พบจากการดำเนินการตามแผนการปรับปรุงภูมิทัศน์ก็คือ นักท่องเที่ยวส่วนใหญ่ไม่สามารถรับรู้ได้ว่าพันธุ์ไม้และสวนป่าที่ถูกปลูกขึ้นใหม่นั้น เป็นพันธุ์ไม้ที่ปรากฏในจารึกและหลักฐานทางโบราณคดี ส่วนการควบคุมอาคาร และสิ่งก่อสร้างในเขตอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัยนั้น ได้มีการบังคับให้ปลูกสร้างห่างจากตัวโบราณสถานมากกว่า ๒๐ เมตร และมีความสูงไม่เกิน ๒ ชั้น ส่วนการควบคุมรูปแบบ วัสดุ และสีของอาคารนั้น เป็นเพียงการขอความร่วมมือจากชาวบ้านเท่านั้น

อย่างไรก็ตาม จุดประสงค์ของแผนเดิมที่เน้นการสร้างบรรยากาศในจารึกและหลักฐานอื่นๆให้ใกล้เคียงที่สุด และเพื่อปรับปรุงคุณภาพด้านทัศนียภาพสิ่งแวดล้อมโดยทั่วไป และตามจุดสำคัญต่างๆ เพื่อสร้างบรรยากาศในจารึกและหลักฐานอื่นๆให้ใกล้เคียงที่สุด และเพื่อปรับปรุงคุณภาพด้านทัศนียภาพสิ่งแวดล้อมโดยทั่วไป และตามจุดสำคัญต่างๆ นั้นถือว่ามีความเหมาะสมที่จะใช้ในการพัฒนาต่อไป ทั้งในส่วนของการพยายามใช้พันธุ์ไม้ที่ปรากฏในจารึกและพันธุ์ไม้พื้นถิ่น ขณะที่ในการควบคุมและกำหนดเกณฑ์ในการออกแบบอาคารและสิ่งก่อสร้างใหม่ ตลอดจนการปรับปรุงอาคารเดิมนั้น ก็ควรมีการกำหนดรูปแบบและตำแหน่งให้สอดคล้องและกลมกลืนกับโบราณสถาน

๔. แผนการจัดชุมชน

แผนการจัดชุมชน มีจุดประสงค์เพื่อ พัฒนาอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัยให้บรรลุตามเป้าหมาย และเพื่อการอยู่ดีกินดีของราษฎรในพื้นที่อุทยาน โดยการปรับปรุงโบราณสถาน สาธารณูปโภค และสิ่งแวดล้อม จึงจำเป็นต้องสร้างขอบเขตโบราณสถานและสาธารณูปโภคให้ชัดเจน โดยโยกย้ายบ้านเรือนบางส่วนที่ไม่สอดคล้องกับการพัฒนาอุทยานประวัติศาตร์สุโขทัยตามแผนแม่บทออกไป ส่วนบ้านเรือนที่ไม่เป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาโครงการ จะทำการเสริมสาธารณูปโภคและปรับปรุงชุมชนให้สอดคล้องกับการพัฒนาโครงการ

โดยได้มีการกำหนดแผนการดำเนินการเกี่ยวกับชุมชนไว้ ๓ แนวทาง คือ

๑) ชุมชนที่คงสภาพเดิม ได้แก่ บ้านเรือนที่ไม่กีดขวางการพัฒนาโครงการอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย ไม่จำเป็นต้องมีการปรับปรุงอาคาร แต่ให้จัดสาธารณูปโภคเสริมเพื่อให้เกิดความสะดวกสบายกับราษฎรตามความเหมาะสม

๒) ชุมชนที่ต้องปรับปรุง ได้แก่ บ้านเรือนที่ไม่กีดขวางการพัฒนาโครงการอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย แต่ขัดกับการพัฒนาปรับปรุงด้านภูมิทัศน์ โดยต้องมีการเปลี่ยนแปลงรูปแบบบางอย่างให้สอดคล้องกับการจัดภูมิทัศน์ในบริเวณโครงการ และจัดสาธารณูปโภคเสริมให้เกิดความสะดวกสบายตามความเหมาะสม

๓) ชุมชนที่ต้องโยกย้าย ได้แก่ บ้านเรือนที่กีดขวางการพัฒนาโครงการอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย โดยมีการเตรียมพื้นที่รองรับชุมชนที่ต้องโยกย้ายไว้ ๒ แบบ คือ

- การย้ายไปยังชุมชนที่ยังมีความหนาแน่นน้อย จำนวน ๖๐ ครัวเรือน
- การจัดตั้งชุมชนใหม่ โดยได้เสนอให้ตั้งอยู่ในบริเวณทุ่งนิคมใหม่(ใกล้กับบริเวณบ้านใหม่ถนนโค้งในปัจจุบัน) เพราะ เป็นที่ดอนน้ำท่วมไม่ถึง ซึ่งมีถนนสายหลักอยู่แล้ว อยู่ใกล้บริเวณที่นาและชุมชนที่มีอยู่เดิม นอกจากนี้ยังไม่เป็นการกีดขวางการขุดค้นด้านโบราณคดีอีกด้วย ซึ่งชุมชนนี้จะรองรับได้ ๒๐๐ ครัวเรือน แต่ละครอบครัวจัดให้มีที่ดินประมาณแปลงละ ๑.๕ ไร่ สำหรับการปลูกบ้าน ทำสวน และเลี้ยงสัตว์ รวมทั้งจัดให้มีสาธารณูปโภค และสาธารณูปการต่างๆ เช่น โรงเรียนประถม สถานีอนามัยขนาดเล็ก สหกรณ์ ที่โล่งสาธารณะ ฯลฯ

การดำเนินงานตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๒๐ – ๒๕๒๗ นั้น งานพัฒนาชุมชนได้เริ่มจากการศึกษาสภาพชุมชน สำรวจสภาพบ้านเรือนในเขตชุมชน และจัดสร้างตัวอย่างบ้าน ได้แก่ บ้านพักเจ้าหน้าที่ และที่ทำงานหอบรรณสาร ให้มีสภาพที่เข้ากับบรรยากาศเมืองสุโขทัยในอดีต จากนั้นได้มีการออกแบบและพัฒนาชุมชนใหม่ในบริเวณทิศตะวันตกเฉียงเหนือ และทิศตะวันตกเฉียงใต้(ชุมชนรามเล็ก และชุมชนรามใหญ่) โดยทางอุทยานได้จัดให้มีสาธารณูปโภคบริการชุมชน แต่ชาวบ้านจะไม่มีเอกสารสิทธิ์ และได้ดำเนินการโยกย้ายบ้านเรือนราษฎรที่กีดขวางการพัฒนาโครงการอุทยานประวัติศาสตร์โดยเริ่มจากภายในเขตกำแพงเมืองชั้นใน รวม ๑๐๐ หลังคาเรือน จากจำนวนที่ต้องย้ายทั้งสิ้น ๒๐๐ หลังคาเรือน จากนั้นจึงขยายออกไปนอกกำแพงเมืองแต่ละด้าน ได้แก่ ชุมชนบริเวณวัดพระพายหลวงในพื้นที่ ๑๕.๕ ไร่ จำนวน ๒๖ หลังคาเรือน ชุมชนนอกกำแพงเมืองด้านทิศเหนือบริเวณวัดพระพายหลวง วัดศรีชุม วัดสังฆาวาส และแนวกำแพงเมืองในพื้นที่ ๕๐๐ ไร่

ใน พ.ศ. ๒๕๒๗ ได้จัดตั้งชุมชนใหม่ในบริเวณนอกเขตกำแพงเมืองด้านทิศเหนือ(ชุมชนลิไท) เป็นพื้นที่ ๔๐ ไร่ เพื่อรองรับชุมชนที่อยู่ภายในเกาะและด้านหน้าของวัดพระพายหลวง ๔๗ หลังคาเรือน โดยจัดให้มีโรงเรียนระดับประถมศึกษา ๑ แห่ง และสถานีตำรวจ ๑ แห่งในบริเวณนี้ ตลอดจนการพัฒนาชุมชนนี้ให้ดีขึ้น เช่น การขุดลอกสระน้ำ คู คลอง การตัดถนนเข้าหมู่บ้าน จัดระบบการระบายน้ำ การขยายเขตไฟฟ้า และปลูกต้นไม้เพื่อความร่มรื่น เป็นต้น และใน พ.ศ. ๒๕๒๙ ก็ได้ดำเนินการขยายพื้นที่ออกไปทางด้านทิศเหนือของเมืองอีก ในพื้นที่ประมาณ ๘๐๐ ไร่ โดยได้จัดตั้งหมู่บ้านขึ้นใหม่อีก ๑ หมู่บ้าน ในพื้นที่ ๔๐ ไร่ และย้ายราษฎรจำนวน ๓๐ ครัวเรือนออกจากบริเวณด้านหน้าวัดพระพายหลวง แล้วพัฒนาชุมชน

ใหม่โดยการตัดถนนในบริเวณหมู่บ้าน ขุดลอกคู คลอง จัดระบบการระบายน้ำ การขยายเขตไฟฟ้า และปลูกต้นไม้เพื่อความร่มรื่น

ซึ่งตามแผนแม่บทนั้นได้เสนอที่ตั้งชุมชนใหม่อยู่ในบริเวณทุ่งนิคมใหม่(บริเวณบ้านใหม่ถนนโค้งในปัจจุบัน) ทางทิศตะวันตกเฉียงเหนือนอกเขตกำแพงเมือง แต่ไม่ได้รับความสนใจจากชาวบ้านเท่าที่ควร ซึ่งอาจเป็นเพราะไม่มีการพัฒนาระบบสาธารณูปโภคและสาธารณูปการตามแผน และแผนเดิมเองก็มุ่งให้ความสำคัญในเรื่องการอนุรักษ์โบราณสถานเป็นหลัก ขณะเดียวกันไม่ได้มีการศึกษาถึงความต้องการที่แท้จริงของประชาชน โดยเฉพาะความต้องการทางด้านเศรษฐกิจ ซึ่งในบริเวณชุมชนเดิมมีศักยภาพสูงกว่าบริเวณชุมชนใหม่ ทำให้ประชาชนไม่ต้องการย้ายออกไปจากบริเวณเดิม

ในการพัฒนาและจัดการชุมชนจึงควรมุ่งในการศึกษาและทำความเข้าใจกับชุมชนให้มากยิ่งขึ้น โดยพยายามพัฒนาให้เป็นอุทยานที่มีชีวิตที่ประชาชนสามารถอยู่ร่วมกับโบราณสถานได้ และมุ่งไปที่การควบคุมการเจริญเติบโตของชุมชนไม่ให้ส่งผลกระทบต่ออุทยานประวัติศาสตร์

๕. แผนพัฒนาด้านการท่องเที่ยว

แผนพัฒนาด้านการท่องเที่ยว มีวัตถุประสงค์ในการเพิ่มอัตรานักท่องเที่ยว จุดมุ่งหมายของแผนจึงอยู่ที่การหามาตรการเพิ่มจำนวนนักท่องเที่ยวต่อปีและจัดการระบบรองรับต่างๆให้เพียงพอต่อนักท่องเที่ยวที่คาดการณ์ไว้

โดยการคำนวณอัตราเพิ่มนักท่องเที่ยวนั้น ในแผนเดิมยังขาดข้อมูลสำรวจเบื้องต้นของนักท่องเที่ยวที่เข้ามาอุทยานฯโดยตรง จึงมีการคำนวณจากนักท่องเที่ยวทั้งประเทศไทย แล้วจึงคาดการณ์ถึงเปอร์เซ็นต์จำนวนนักท่องเที่ยวที่จะเข้ามาในสุโขทัย

ในการวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยวในปีพ.ศ. ๒๕๒๑ คาดว่าจะมีนักท่องเที่ยวสุโขทัยประมาณ ๓๓,๐๐๐ คน และถ้าใช้อัตราการคาดคะเนเท่ากับการเพิ่มของนักท่องเที่ยวสำหรับประเทศไทยทั้งหมด ปีละ ๑๐% จะมีนักท่องเที่ยวชาวต่างประเทศ ดังนี้

ปี พ.ศ. ๒๕๒๐	๓๓,๐๐๐ คน
ปี พ.ศ. ๒๕๒๑	๓๖,๓๐๐ คน
ปี พ.ศ. ๒๕๒๒	๓๙,๙๓๐ คน
ปี พ.ศ. ๒๕๒๔	๔๘,๓๑๕ คน

สำหรับนักท่องเที่ยวภายในประเทศนั้นในปี พ.ศ. ๒๕๒๐ จะมี ๑๑๐,๐๐๐ คน ถ้าคิดแนวโน้มเพิ่มขึ้นตามอัตราการเพิ่มของผลผลิตรวมของชาติปกติประมาณ ๓.๐% จะมีนักท่องเที่ยวชาวไทยที่มาสุโขทัย ดังนี้

ปี พ.ศ. ๒๕๒๐	๑๑๐,๐๐๐ คน
ปี พ.ศ. ๒๕๒๑	๑๑๓,๓๐๐ คน
ปี พ.ศ. ๒๕๒๒	๑๑๖,๖๙๙ คน
ปี พ.ศ. ๒๕๒๓	๑๒๐,๐๐๐ คน
ปี พ.ศ. ๒๕๒๔	๑๒๓,๘๐๕ คน

การขาดข้อมูลที่ชัดเจนทำให้ในส่วนแผนการรองรับนักท่องเที่ยวในอนาคตยังกำหนดแนวไม่ได้ชัดเจน จึงใช้วิธีกำหนดเป็นเป้าหมายแทนคือ

ปี พ.ศ. ๒๕๒๓	๔๓,๙๒๓ คน
ปี พ.ศ. ๒๕๒๔	๔๘,๓๑๕ คน

๑) นักท่องเที่ยวต่างประเทศ จากสถิตินักท่องเที่ยวที่มาประเทศไทยในปี ๒๕๑๗ มีจำนวน ๑.๑ ล้านคน ปี ๒๕๑๘ มีจำนวน ๑.๒ ล้านคน สำหรับนักท่องเที่ยวที่มาประเทศไทยในปี ๒๕๑๙ มีจำนวนประมาณ ๓๓,๐๐๐ คน หรือราว ๓% ของจำนวนนกท่องเที่ยวต่างประเทศที่มาประเทศไทย ทั้งๆ ที่ไปพัทยามีจำนวนถึง ๒๑% ในการนี้เมื่อมีโครงการพัฒนาสุโขทัยนี้แล้ว และถ้าสามารถส่งเสริมการลงทุนด้านที่พักของนักท่องเที่ยวได้เพียงพอก็อาจตั้งเป้าหมายในระยะต้นได้ ดังนี้

ตารางที่ ๑๕ เป้าหมายจำนวนนักท่องเที่ยวของสุโขทัย เมื่อส่งเสริมการลงทุนด้านที่พัก

ปี พ.ศ.	จำนวนนักท่องเที่ยวต่างประเทศ (อัตราเพิ่ม ๑๐%) (ล้านคน)	เปอร์เซ็นต์ที่มาสุโขทัย (เป้าหมายที่ตั้งไว้) (%)	จำนวนคน (คน)
๒๕๒๑	๑.๑	๓	
๒๕๒๒	๑.๒๑	๓	๓๖,๓๐๐
๒๓๒๓	๑.๓๓	๓	๓๙,๙๐๐
๒๕๒๔	๑.๔๖	๓.๕	๕๑,๑๐๐
๒๕๒๕	๑.๖๑	๔.๐	๖๔,๔๐๐
๒๕๒๖	๑.๗๗	๔.๕	๗๙,๖๕๐
๒๕๒๗	๑.๙๕	๕.๐	๙๗,๕๐๐
๒๕๒๘	๒.๑๕	๕.๕	๑๑๗,๗๐๐
๒๕๒๙	๒.๓๖	๖.๐	๑๔๑,๖๐๐
๒๕๓๐	๒.๕๙	๖.๕	๑๖๘,๓๕๐
			๑๘๕,๑๘๕
หลังจากนี้เพิ่มในอัตราเดียวกับระดับชาติเป็น ๑๐%			----------

๒) นักท่องเที่ยวในประเทศ ในปัจจุบันไม่มีการเก็บตัวเลขที่แน่นอน แต่จากการคำนวณจากประชากรเฉพาะที่อยู่ในเขตชุมชนซึ่งมีประมาณ ๑๐% ของประชากรของประเทศในจำนวนผู้มีอายุ ซึ่งอยู่ในฐานะที่จะเดินทางระยะไกลได้อย่างน้อยปีละครั้ง จำนวน ๒๕% ก็จะมีคนเดินทางระยะไกลปีละ ๑.๑ ล้านคน ในปัจจุบันมีชาวไทยเดินทางมาสุโขทัยปีละ ๑๐๐,๐๐๐ คน หรือเท่ากับ ๑๐% ของจำนวนผู้เดินทางท่องเที่ยวในประเทศ ถ้าหากเราจะกำหนดเป้าหมายเพิ่มจาก ๑๐% เป็น ๒๐% ในระยะ ๑๐ ปี จากการพัฒนาโครงการนี้ สามารถที่จะกำหนดเป้าหมายได้ดังตารางที่ ๑๖

ตารางที่ ๑๖ เป้าหมายจำนวนนักท่องเที่ยวของสุโขทัย เมื่อพัฒนาโครงการ

ปี พ.ศ.	จำนวนนักท่องเที่ยวในประเทศ	% ที่มาสุโขทัย	จำนวนนักท่องเที่ยวภายใน
๒๕๒๐	๑.๑ ล้านคน	๑๐	๑๑๐,๐๐๐
๒๕๒๑	๑.๑๓	๑๐	๑๑๓,๐๐๐
๒๕๒๒	๑.๑๖	๑๑	๑๒๗,๖๐๐
๒๕๒๓	๑.๒๐	๑๒	๑๔๔,๐๐๐
๒๕๒๔	๑.๒๓	๑๓	๑๕๙,๙๐๐
๒๕๒๕	๑.๒๗	๑๔	๑๗๗,๘๐๐
๒๕๒๖	๑.๓๑	๑๕	๑๙๖,๕๐๐
๒๕๒๗	๑.๓๕	๑๖	๒๑๖,๐๐๐
๒๕๒๘	๑.๓๙	๑๗	๒๓๖,๓๐๐
๒๕๒๙	๑.๔๓	๑๘	๒๕๗,๔๐๐
๒๕๓๐	๑.๔๗	๑๙	๒๗๙,๓๐๐
๒๕๓๑	๑.๕๑	๒๐	๓๐๒,๐๐๐

เพื่อรับจำนวนนักท่องเที่ยวดังกล่าว ได้กำหนดวิธีการจัดบริการ ดังนี้

นักท่องเที่ยวต่างประเทศจำนวน ๓๓,๐๐๐ คน มาในฤดูการท่องเที่ยว ๕ เดือน เป็นจำนวน ๒ ใน ๓ นอกฤดูการท่องเที่ยว ๗ เดือน เป็นจำนวน ๑ ใน ๓

ส่วนนักท่องเที่ยวในประเทศในปีที่ผ่านมาจำนวน ๑๒๖,๐๐๐ คน สามารถแยกจำนวนนักท่องเที่ยวและวันที่มาได้ดังนี้ วันนักขัตฤกษ์ปีละ ๑๐ วัน วันละ ๓,๐๐๐ คน เท่ากับ ๓๐,๐๐๐ คน หรือ ๒๔% วันเสาร์ – อาทิตย์ ๑๐๔ วัน เฉลี่ยมาวันละ ๓๕๐ คนเท่ากับ ๓๖๔,๐๐๐ คน หรือ ๓๐% ส่วนวันธรรมดา ๒๕๑ วัน เฉลี่ยมาวันละ ๒๓๗ คน หรือ ๔๖%

ฉะนั้นในการคำนวณขนาดของบริการที่จะให้กับนักท่องเที่ยวนั้นเราสามารถจะคำนวณสัดส่วนต่อวันของจำนวนนักท่องเที่ยวได้ดังนี้ คือ

วันนักขัตฤกษ์	๒.๔% ต่อวัน
วันเสาร์ – อาทิตย์	๐.๒๙% ต่อวัน
วันธรรมดา	๐.๑๘% ต่อวัน

สำหรับนักท่องเที่ยวต่างประเทศ ในฤดูการท่องเที่ยวมาเฉลี่ยวันละ ๐.๔๔% นอกฤดูการท่องเที่ยว ๐.๑๖% เมื่อใช้การคำนวณเช่นนี้เราสามารถตั้งจำนวนนักท่องเที่ยวที่มาสุโขทัยได้ดังนี้

ตารางที่ ๑๗ จำนวนนักท่องเที่ยวของสุโขทัย

ปี	จำนวนนักท่องเที่ยวต่างประเทศต่อวัน		จำนวนนักท่องเที่ยวชาวไทยต่อวัน		
	ในฤดูท่องเที่ยว	นอกฤดูท่องเที่ยว	วันนักขัตฤกษ์	วันเสาร์ - อาทิตย์	วันธรรมดา
๒๕๒๒	๑๖๐	๕๘	๓,๐๖๒	๓๗๐	๒๓๐
๒๕๒๓	๑๗๖	๖๔	๓,๔๕๖	๔๑๗	๒๕๙
๒๕๒๔	๒๒๕	๘๒	๓,๘๓๘	๔๖๔	๒๘๘
๒๕๒๕	๒๘๓	๑๐๓	๔,๒๖๗	๕๑๖	๓๒๐
๒๕๒๖	๓๕๐	๑๒๗	๔,๗๑๖	๕๗๐	๓๕๔
๒๕๒๗	๔๒๙	๑๕๖	๕,๑๘๔	๖๒๖	๓๘๙
๒๕๒๘	๕๑๗	๑๘๘	๕,๖๗๑	๖๘๕	๔๒๕
๒๕๒๙	๖๒๓	๒๒๑	๖,๑๗๘	๗๔๖	๔๖๓
๒๕๓๐	๗๔๐	๒๖๙	๖,๗๐๓	๘๑๐	๕๐๓
๒๕๓๑	๘๑๔	๒๙๖	๗,๒๔๘	๘๗๖	๕๔๔

ถึงที่สุดปัจจุบันนักท่องเที่ยวก็ได้เพิ่มมากกว่าที่แผนเดิมกำหนดถึง ๓ เปอร์เซ็นต์ เนื่องจากแผนเดิมคำนวณการเพิ่มจากการคาดการณ์และกำหนดเป้าหมาย ซึ่งไม่ได้อิงจากข้อมูลนักท่องเที่ยวจริง(เนื่องจากการข้อมูลการสำรวจเบื้องต้นดังที่ได้กล่าวมาแล้ว)ผลที่ตามมาคือการเพิ่มของนักท่องเที่ยวที่เกินการคำนวณ ส่งผลต่อแผนพัฒนาด้านอื่นที่จะเข้ามารองรับนักท่องเที่ยวด้วย เช่น แผนพัฒนาสาธารณูปโภค สาธารณูปการ(การเกิดปัญหาขยะ สิ่งแวดล้อมจากนักท่องเที่ยว),แผนการจัดการชุมชน (เกิดผลประโยชน์จากนักท่องเที่ยวที่มีจำนวนมากทำให้ชุมชนบางส่วนไม่ยอมย้ายออกตามแผน)

ปัญหาในด้านที่พักที่รองรับนักท่องเที่ยวก็เช่นกันในการคำนวณจากแผนแม่บทปี พ.ศ.๒๕๒๑ มีโรงแรมชั้นหนึ่งอยู่ที่จังหวัดพิษณุโลกจำนวน ๑๒๐ ห้อง จำนวนนักท่องเที่ยวต่างประเทศต้องการที่พักคิด ๕๐% ทั้งในฤดูท่องเที่ยวและนอกฤดูการท่องเที่ยว สำหรับคนไทยคิด ๒๐% สามารถคำนวณที่พักได้ดังนี้

ตารางที่ ๑๘ การคาดการณ์จำนวนห้องพัก ในสุโขทัย

ปี	นักท่องเที่ยวชาวต่างประเทศ(คน) (คิดในฤดูท่องเที่ยว)	นักท่องเที่ยวในประเทศ (คน) (คิดวันเสาร์-อาทิตย์)	รวม(คน)	จำนวนห้องพัก คิด ๑.๕ คน ต่อ ๑ ห้อง
๒๕๒๒	๘๐	๗๔	๑๕๔	๑๐๒
๒๕๒๓	๘๘	๘๓	๑๗๑	๑๑๔
๒๕๒๔	๑๑๓	๙๓	๒๐๖	๑๓๗
๒๕๒๕	๑๔๒	๑๐๓	๒๔๕	๑๖๓
๒๕๒๖	๑๗๕	๑๑๔	๒๘๙	๑๙๓
๒๕๒๗	๒๑๕	๑๒๕	๓๔๐	๒๐๓
๒๕๒๘	๒๕๙	๑๓๗	๓๙๖	๒๖๔
๒๕๒๙	๓๑๒	๑๔๙	๔๖๑	๓๐๗
๒๕๓๐	๓๗๐	๑๖๒	๕๓๒	๓๕๕
๒๕๓๑	๔๐๗	๑๗๕	๕๘๒	๔๕๕

พอสรุปได้ว่าเพื่อให้การท่องเที่ยวเป็นไปตามแผนงาน ควรจะให้มีการส่งเสริมให้มีโรงแรมขนาด ๑๐๐ ห้อง ได้ ๕ แห่ง และควรส่งเสริมให้เริ่มได้ในปี พ.ศ. ๒๕๒๒ ๑ แห่ง พ.ศ. ๒๕๒๔ ๑ แห่ง พ.ศ. ๒๕๒๘ ๑ แห่ง พ.ศ. ๒๕๓๐ ๑ แห่ง และในปี ๒๕๓๑ อีก ๑ แห่ง

แต่เนื่องจากการท่องเที่ยวนี้ควรถือว่าเป็นการท่องเที่ยวระดับภาค ในจำนวน ๕ แห่งที่เสนอนี้ อาจอยู่ที่พิษณุโลกและจังหวัดใกล้เคียงได้ ๓ แห่ง และที่สุโขทัยอีก ๒ แห่ง ซึ่งการส่งเสริมโรงแรมขนาด ๑๐๐ ห้อง นั้นเป็นขนาดที่เหมาะสมต่อการลงทุน ถ้าคิดอัตราในการลงทุนในวงเงิน ๑๕ ล้านบาท และคิดค่าห้องพัก ๒๐๐ บาท ต่อคืนจะสามารถคืนทุนได้ใน ๖ ปีครึ่ง

ซึ่งในปี พ.ศ. ๒๕๓๒ เกิดโรงแรมขึ้นมาตามแผนที่ได้กำหนดแต่เดิมโดยมีขนาด ๒๔๐ ห้อง(โรงแรมไพลิน) แต่อย่างไรก็ตามก็ยังไม่เพียงพอ ซึ่งก็ส่งผลให้มีการปรับปรุงบ้านในชุมชนในเขตอุทยานฯบางส่วนเป็นเกสท์เฮาส์เพื่อรองรับนักท่องเที่ยวส่วนเกินจากโรงแรม ซึ่งก็เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นเองไม่ได้กำหนดจากแผน ทำให้บางครั้งเกิดความไม่น่าดูในส่วนที่ต่อเติมอาคารเพื่อรองรับนักท่องเที่ยว

อีกทั้งแผนแม่บทเดิมคำนึงถึงการเพิ่มนักท่องเที่ยวแต่ไม่ได้คำนึงขีดจำกัดการรองรับนักท่องเที่ยว เนื่องจากทรัพยากรในอุทยานฯที่มีขีดจำกัด ตัวอย่างที่เห็นได้ชัดเช่น พื้นที่รองรับในการกำจัดขยะที่ไม่สามารถรองรับขยะที่เกิดจากนักท่องเที่ยว หรือน้ำใช้ในอุทยานฯที่ไม่เพียงพอต่อการใช้สอยเป็นต้น ความต่อเนื่องจากแผนเดิมบทบาทจึงควรอยู่ที่การ

จัดการความสามารถในการรองรับนักท่องเที่ยวของอุทยานฯ อีกทั้งควรคำนึงถึงการมีส่วนร่วมของท้องถิ่นในการพัฒนานักท่องเที่ยว รวมถึงต้องคำนึงถึงวัตถุประสงค์หลักของแผนรวมอุทยานฯที่ต้องการอนุรักษ์โบราณสถาน และใช้เป็นสถานที่ศึกษาประวัติศาสตร์ การพัฒนาการท่องเที่ยวที่เกิดจึงควรเป็นไปในแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวเพื่อการศึกษาอุทยานฯ (โดยต้องคำนึงถึงข้อจำกัดในด้านต่างๆเพิ่มเติมดังที่กล่าวมาแล้ว) และควรเพิ่มเติมแผนการรักษาความปลอดภัยของนักท่องเที่ยวเนื่องจากปริมาณนักท่องเที่ยวที่มีจำนวนมากขึ้นกว่าแผนเดิมที่คาดคะเนไว้ อีกทั้งขนาดพื้นที่ของอุทยานฯที่ค่อนข้างมาก ทำให้การดูแลรักษาความปลอดภัยอาจไม่ทั่วถึง การกำหนดแผนนี้ขึ้นมาจะช่วยสร้างความมั่นใจให้แก่นักท่องเที่ยวมากขึ้น

๖. แผนส่งเสริมรายได้และอาชีพ

แผนส่งเสริมรายได้และอาชีพ มีจุดประสงค์เพื่อสร้างรายได้ให้กับคนในพื้นที่ มีการหมุนเวียนของเงินในท้องถิ่นและเป็นส่วนหนึ่งในการกระตุ้นให้เกิดการขยายตัวของเศรษฐกิจ โดยแบ่งเป็น ๒ แนวทาง คือ

๑) การจัดให้มีการจ้างงานในโครงการให้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้ โดยเฉพาะในงานบูรณะ และบำรุงรักษาโบราณสถาน และงานปรับปรุงภูมิทัศน์

๒) การจัดให้มีการหารายได้จากการท่องเที่ยว โดยการส่งเสริมอาชีพการบริการนักท่องเที่ยว และการส่งเสริมการผลิตสินค้าที่ระลึก ได้แก่

- การส่งเสริมงานที่ราษฎรทำอยู่แล้ว ได้แก่ การทอผ้า จักสาน ทอเสื่อกก
- การส่งเสริมอุตสาหกรรมประเภทอื่น โดยสำรวจจากความสนใจของราษฎร

ซึ่งในการดำเนินการนั้นอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัยได้จัดให้มีการจ้างงานในโครงการ โดยเฉพาะการจ้างแรงงานท้องถิ่น ทำให้เกิดการกระจายรายได้แก่คนในพื้นที่ ส่วนการสนับสนุน และส่งเสริมงานที่ราษฎรทำอยู่แล้ว ทั้งงานหัตถกรรมและอุตสาหกรรมประเภทอื่นๆนั้น ทางอุทยานฯไม่ได้ทำการส่งเสริมแต่อย่างใด

ดังนั้น อุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัยจึงควรมีการพัฒนาควบคู่ไปกับการพัฒนาชุมชนให้มากยิ่งๆขึ้นไป ทั้งในส่วนของการจ้างงานในโครงการเพิ่มเติม โดยเฉพาะในงานบูรณะและบำรุงรักษาโบราณสถาน และงานปรับปรุงภูมิทัศน์ ซึ่งในปัจจุบันยังมีบุคลากรไม่เพียงพอ รวมไปถึงการส่งเสริมให้มีการหารายได้จากการท่องเที่ยว โดยการส่งเสริมอาชีพการบริการนักท่องเที่ยว เช่น ธุรกิจเกสท์เฮาส์ ร้านอาหาร ร้านค้า ฯลฯ ทั้งนี้จะต้องคำนึงขีดจำกัดการรองรับนักท่องเที่ยว และสภาพทางกายภาพของอุทยานฯด้วย รวมไปถึงการส่งเสริมการผลิตสินค้าที่ระลึก ซึ่งในปัจจุบันได้มีประชาชนร่วมกันจัดตั้งกลุ่มอาชีพขึ้นหลายกลุ่ม และมีศักยภาพที่จะทำการส่งเสริมและประชาสัมพันธ์ให้เป็นอีกหนึ่งทางเลือกของกิจกรรมทางการท่องเที่ยวในพื้นที่อุทยานได้

นอกจากนี้ยังควรมีการอนุรักษ์อาชีพเกษตรกรรมให้คงอยู่ต่อไปด้วย โดยการใช้แผนการใช้ที่ดินเป็นตัวควบคุมการใช้ประโยชน์ที่ดิน เพื่อรักษาไว้ซึ่งอาชีพดั้งเดิม และสภาพแวดล้อมที่ดีของอุทยานฯ รวมทั้งเป็นการป้องกันการขยายตัวของชุมชนอีกด้วย

๗. แผนก่อสร้างสาธารณูปโภค และสาธารณูปการ

จุดมุ่งหมายของแผนก่อสร้างสาธารณูปโภคและสาธารณูปการ คือ เป็นแผนที่สนับสนุนแผนพัฒนาอื่นๆ ซึ่งในการจัดทำแผนสาธารณูปโภค สาธารณูปการของสุโขทัย มีเงื่อนไขการจัดทำว่า หากมีการขุดค้นพบว่ามีโบราณสถานเพิ่มขึ้นจะเป็นสิ่งกีดขวางต่อการพัฒนาโครงการก็อาจจะเปลี่ยนแปลงระบบสาธารณูปโภค งานก่อสร้าง หรือที่ตั้งของงานก่อสร้างได้

ส่วนการดำเนินงานตามแผนเดิมได้มีการดำเนินการโดยใช้แนวความคิดหลักตามแผนแม่บท แต่ไม่ได้สร้างโรงผลิตน้ำประปาบริเวณคลองแม่ลำพันตามแผน โดยประปาที่ใช้เป็นประปาส่วนภูมิภาคที่ส่งมาจากตัวอำเภอเมือง การเดินสายไฟฟ้าใต้ดิน หรือการตัดถนนใหม่บางส่วนก็ไม่ครบตามแผนเช่นถนนในส่วนที่ตัดไปสู่ทุ่งนิคมใหม่ก็ไม่มีการดำเนินงานตามแผน ซึ่งอาจเป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้ชุมชนไม่ยอมโยกย้ายไปตั้งอยู่ ณ บริเวณนี้ การจัดการน้ำตามแผนเดิมจะให้น้ำใช้ในอุทยานทั้งหมดมาจากสรีดภงค์ แต่ในความเป็นจริงไม่สามารถทำได้ตามแผนเนื่องจากน้ำจากสรีดภงค์ไม่เพียงพอ ในปัจจุบันปริมาณน้ำเพียงพอแค่ใช้เลี้ยงตระพังในเขตอุทยานฯ ปัญหาหนึ่งอาจเนื่องมาจากน้ำที่สรีดภงค์ต้องรองรับน้ำที่ไหลมาจากกำแพงเพชรแต่เมื่อเกิดการจัดการน้ำที่ไม่เป็นระบบมีการกีดขวางทางน้ำที่กำแพงเพชรก็ทำให้ปริมาณน้ำที่ไหลสู่สุโขทัยไม่เพียงพอ ปริมาณน้ำในสรีดภงค์จึงต้องอาศัยการเก็บกักจากน้ำฝนเพียงอย่างเดียว

ซึ่งมุมมองการพัฒนาแผนเช่นนี้ทำให้ระบบการจัดการแผนเป็นแบบแก้ไขเฉพาะหน้า ควรจะใช้แผนสาธารณูปโภคเป็นการกำหนดนโยบายเชิงรุกเพื่อชี้นำการพัฒนา ไม่ใช่เป็นแก้ไขปัญหาเฉพาะหน้าเหมือนในปัจจุบัน

แผนใหม่ที่ควรเพิ่มเติมควรเป็นแผนในการจัดการสิ่งแวดล้อม เช่น ระบบกำจัดขยะ น้ำเสีย เพื่อรองรับ ชุมชน และนักท่องเที่ยวในอุทยานฯที่เพิ่มมากขึ้น

สรุปผลสำเร็จของแผนแม่บท (เรียงจากมากไปหาน้อย)

๑. แผนบูรณะโบราณสถาน

๒. แผนพัฒนาด้านการท่องเที่ยว

๓. แผนการปรับปรุงภูมิทัศน์

๔. แผนก่อสร้างสาธารณูปโภค และสาธารณูปการ

๕. แผนส่งเสริมรายได้และอาชีพ

๖. แผนการใช้ที่ดิน และควบคุมการใช้ที่ดิน

๗. แผนการจัดชุมชน

ภาคผนวก ค รายละเอียดการสำรวจความคิดเห็นและการทำประชาคม

เพื่อให้ได้มาซึ่งแผนแม่บทอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัยและเมืองบริวารที่มีประสิทธิภาพ สอดคล้องกับความต้องการของท้องถิ่นและทุกองค์กรที่มีส่วนเกี่ยวข้อง และนำมาซึ่งประสิทธิผลในการนำแผนไปปฏิบัติตามที่กำหนดไว้ คณะทำงานฯจึงได้จัดให้มีการสำรวจความคิดเห็นและการทำประชาคมเพื่อรับฟังความคิดเห็นจากประชาชนและผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องอย่างครอบคลุมทั้งสิ้น ๓ ครั้ง โดยแบ่งเป็นการสำรวจความคิดเห็นก่อนการทำร่างแผนฯขั้นต้น ๑ ครั้ง และการทำประชาคม ๒ ครั้ง

การสำรวจความคิดเห็นในเบื้องต้นผ่านการใช้แบบสอบถามนั้น มีวัตถุประสงค์ในการรวบรวมและวิเคราะห์ความรู้ความเข้าใจ ความคิดเห็น และทัศนคติของประชากรในจังหวัดสุโขทัยและจังหวัดกำแพงเพชร โดยทำการสำรวจในลักษณะของการกระจายการสุ่มกลุ่มตัวอย่าง

การทำประชาคมในครั้งที่ ๑ เป็นการสำรวจความคิดเห็นของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องผ่านร่างแผนระดับภาค ๒ ทางเลือก (scenario)[๑๒] และร่างแผนแม่บทเฉพาะสำหรับแต่ละอุทยานประวัติศาสตร์ในขั้นต้น ด้วยระเบียบวิธีวิจัยที่เป็นวิชาการ โดยใช้แบบสอบถามเป็นเครื่องมือในการสำรวจความคิดเห็นทั่วๆไป (ตัวอย่างดังเอกสารแนบท้าย) และใช้ Multi-Attribute Utility Technique (MAUT) เป็นเครื่องมือในการสำรวจผ่านการสัมมนากลุ่มย่อยเพื่อสรุปข้อคิดเห็นที่แตกต่างกันของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับโครงการแต่ละกลุ่ม โดยทำการจัดการประชาคมจะเริ่มจากการบรรยายเพื่อสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับความหมายและคุณค่าของมรดกโลก และการบรรยายสรุปแนวคิดของร่างแผนของคณะทำงานฯ จากนั้นแบ่งกลุ่มผู้เข้าร่วมออกเป็นกลุ่มย่อย ๔ กลุ่ม คือ ก) ส่วนราชการในระดับจังหวัดหรือจากส่วนกลาง ข) องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและประชาชน ค)กลุ่มผู้ประกอบการและองค์กรอิสระ และ ง) กลุ่มนักวิชาการ เพื่อชี้แจงร่างแผนฯในรายละเอียด ตอบข้อซักถาม และทำการสรุปผลการประเมินค่าต่อผลกระทบด้านต่างๆของผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องแต่ละกลุ่ม

ผลจากการทำประชาคมครั้งที่ ๑ สามารถสรุปประเด็นสำคัญได้ดังนี้

- ผู้เข้าร่วมการทำประชาคมต้องการให้ประชาชนในท้องถิ่นได้มีส่วนร่วมในการดำเนินงาน และการจัดทำแผนงานต่าง ๆ มากขึ้น รวมทั้งควรมีการเผยแพร่แผนการดำเนินงานต่างๆให้เข้าถึงประชาชนให้มากขึ้น

---

[๑๒] โดยมีทางเลือกที่ ๑ คือ แผนที่เป็นไปตามทิศทางการพัฒนาที่กำหนดในแผนต่างๆที่ใช้อยู่ในปัจจุบัน และทางเลือกที่ ๒ คือ แผนนำเสนอที่เน้นการใช้ศักยภาพของพื้นที่อย่างเต็มประสิทธิภาพตามการวิเคราะห์ของคณะทำงานแผนแม่บทฯ

- ควรมีการประชาสัมพันธ์ให้ประชาชนทั่วไปเกิดความเข้าใจในกระบวนการอนุรักษ์ สร้างความภาคภูมิใจในโบราณสถาน โบราณวัตถุ และเข้ามามีส่วนร่วมในการอนุรักษ์อุทยานฯให้คงอยู่ต่อไปอย่างยั่งยืน
- ประชาชนมีความต้องการในการพัฒนาสิทธิ์บนที่ดินเพื่อใช้ในการแปลงทรัพย์สินให้เป็นทุน และต้องการความมั่นคงในการอยู่อาศัย ไม่ต้องการอยู่ด้วยความหวาดระแวงว่าทางอุทยานฯจะสั่งรื้อถอน
- ประชาชนมีความต้องการก่อสร้างอาคารบ้านเรือนเพิ่มเติม เพื่อรองรับการขยายตัวของครอบครัว และชุมชน
- การก่อสร้างอาคารบ้านเรือนต่างๆในปัจจุบันมีความยุ่งยาก และล่าช้า ควรมีการแก้ไขโดยการจัดตั้งคณะกรรมการร่วม โดยมีตัวแทนจากกรมศิลปากร และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ร่วมกันพิจารณาในการยื่นขออนุญาตแต่ละครั้ง ไม่ต้องยื่นไปที่กรมศิลปากรโดยตรง โดยอาจจะมีการประชุมคณะกรรมการเดือนละครั้ง เป็นต้น
- ควรมีการกำหนดรูปแบบอาคาร และการออกแบบแบบมาตรฐานสำหรับการก่อสร้างอาคารในเขตอุทยานฯ ซึ่งประชาชนสามารถใช้แบบดังกล่าวในการก่อสร้างได้ทันที เพื่อให้ได้อาคารที่มีรูปแบบที่เข้ากับบรรยากาศโดยรวมของอุทยานฯ อีกทั้งเป็นการทุ่นค่าใช้จ่าย และระยะเวลาในการขออนุญาตอีกด้วย
- ควรมีการสำรวจและดำเนินการปักหมุดแสดงขอบเขตของโบราณสถานให้ชัดเจน เพื่อที่ประชาชนจะได้ไม่เข้าไปรุกล้ำ หรือทำลายโดยรู้เท่าไม่ถึงการณ์
- ควรมีการกำหนดและควบคุมขนาดของรถที่จะผ่านเข้ามาในเขตอุทยานฯ
- ควรมีการประชาสัมพันธ์สินค้า และของดีต่าง ๆ ของจังหวัดสุโขทัยด้วย
- ควรมีการส่งเสริมให้เกิดการรวมกลุ่มอาชีพ และกิจกรรมต่างๆขึ้น และทางอุทยานฯ ควรจะเปิดโอกาสให้กลุ่มกิจกรรม และชุมชน ในการเข้ามาจัดกิจกรรมต่างๆภายในเขตอุทยานฯ เช่น การสาธิตการปั้น และการแกะสลัก ตลอดจนเปิดร้านจำหน่ายสินค้าที่ทางชุมชนผลิต เป็นต้น
- ผู้เข้าร่วมการทำประชาคมมีความเห็นว่างานประเพณีลอยกระทง เผาเทียนเล่นไฟ เป็นงานที่มีชื่อเสียง และทำให้มีนักท่องเที่ยวเข้ามาท่องเที่ยวเป็นจำนวนมาก นำมาซึ่งรายได้สู่ภาคประชาชน จึงควรจะให้มีการจัดต่อไป โดยอาจมีการปรับเปลี่ยนรูปแบบใหม่ให้มีความเหมาะสม และเป็นที่น่าประทับใจยิ่งขึ้น หรือไปจัดบริเวณวัดพระพายหลวง ซึ่งเป็นต้นกำเนิดของประเพณีลอยกระทง หรือไปจัดที่วัดศรีสวายแทน ทั้งนี้ผู้เข้าร่วมการทำประชาคมแสดงความคิดเห็นว่าการจัดการแสดงแสง สี เสียง เพียงปีละครั้งนั้น ไม่น่าจะมีผลกระทบต่อโบราณสถานนัก

ส่วนการทำประชาคมในครั้งที่ ๒ นั้น เป็นการรวบรวมข้อคิดเห็นต่อร่างแผนฯฉบับสมบูรณ์ของอุทยานฯ ที่มีการลงรายละเอียดเพิ่มเติมและผ่านการปรับแก้โดยพิจารณาจากข้อคิดเห็นที่ได้จากการทำประชาคมครั้งที่ ๑

ซึ่งผลจากการทำประชาคมครั้งที่ ๒ นั้น ผู้เข้าร่วมประชาคมส่วนใหญ่มีความเห็นที่สอดคล้องกับร่างแผนฯฉบับสมบูรณ์ โดยได้แสดงข้อคิดเห็นต่างๆเพิ่มเติม ดังนี้

- ผู้เข้าร่วมการทำประชาคมมีความพึงพอใจในการกำหนดบทบาทให้ภาคประชาชนได้มีส่วนร่วมในการบริการและจัดการอุทยานฯ แต่ทั้งนี้จะต้องให้ภาคประชาชนมีความพร้อม มีความรู้ และความเข้าใจในการอนุรักษ์ให้ดีเสียก่อน
- ผู้เข้าร่วมประชาคมส่วนหนึ่งได้แสดงความกังวลต่อการควบคุมการใช้ประโยชน์ที่ดินของแผน ซึ่งจะมีผลต่อการก่อสร้างอาคารบ้านเรือนเพิ่มเติม เพื่อรองรับการขยายตัวของครอบครัว และชุมชน
- ประชาชนยังคงแสดงให้เห็นถึงความต้องการในการพัฒนาสิทธิ์บนที่ดิน เพื่อใช้ในการแปลงทรัพย์สินให้เป็นทุน และเพื่อความมั่นคงในการอยู่อาศัย
- ผู้เข้าร่วมประชาคมส่วนหนึ่งได้แสดงความห่วงใยในการนำแนวความคิดในการควบคุมขนาดของรถที่จะผ่านเข้ามาในเขตอุทยานฯไปปฏิบัติจริง เนื่องจากจะทำให้เกิดความไม่สะดวกต่อประชาชนในพื้นที่ และอาจจะขัดต่อข้อกฎหมายของกรมทางหลวง
- ผู้เข้าร่วมประชาคมส่วนหนึ่งได้แสดงความกังวลต่อการจัดกิจกรรมต่างๆในเขตอุทยานฯ เช่น ตลาดนัด การจัดงานลอยกระทง เป็นต้น โดยควรมีรูปแบบที่เหมาะสมกับพื้นที่ และสอดคล้องกับวัฒนธรรมอันดีงาม

ภาคผนวก ง แผนที่

แผนแม่บทอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัยและเมืองบริวาร

อุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย

คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร

ผังแสดงขอบเขตอุทยาน ฯ

สัญลักษณ์

- แนวเขตอุทยาน
- แนวเขตเทศบาล
- แนวเขตหมู่บ้าน
- แนวเขตตำบล
- แนวเขตอำเภอ
- ถนน
- แหล่งน้ำ
- เส้นชั้นความสูง

๑๐๐๐ ๐ ๑๐๐๐ ๒๐๐๐ ๓๐๐๐ เมตร

แผ่นที่

๑

ทิศเหนือ

แผนแม่บทอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัยและเมืองบริวาร

อุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย

คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร

ผังแสดงที่ตั้งโบราณสถาน

สัญลักษณ์

- แนวเขตอุทยาน
- แนวเขตเทศบาล
- แนวเขตหมู่บ้าน
- แนวเขตตำบล
- แนวเขตอำเภอ
- ถนน
- แหล่งน้ำ
- เส้นชั้นความสูง
- ▲ โบราณสถานในเขตกำแพงเมือง
- ● โบราณสถานด้านทิศเหนือ
- ■ โบราณสถานด้านทิศใต้
- ⬟ โบราณสถานด้านทิศตะวันออก
- ◬ โบราณสถานด้านทิศตะวันตก

หมายเหตุ - หมายเลขโบราณสถาน อ้างอิงตามตารางที่ ๔ แสดงการจัดลำดับความสำคัญของโบราณสถานในพื้นที่อุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย

๑๐๐๐ ๐ ๑๐๐๐ ๒๐๐๐ เมตร

แผ่นที่

๒

ทิศเหนือ

ตำบลบ้านด่าน
อำเภอบ้านด่านลานหอย

หมู่ที่ ๔ บ้านวังตระคร้อ

หมู่ที่ ๕ บ้านปากคลอง

หมู่ที่ ๓ บ้านเมืองเก่า

หมู่ที่ ๒ บ้านนา

คลองแม่ร่าพัน

หมู่ที่ ๗ บ้านวังวน

ทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 12 (ทางเลี่ยงเมือง)

ตำบลเมืองเก่า
อำเภอเมืองสุโขทัย

หมู่ที่๑๐ บ้านศรีชุม

เขากรวดขาว

เขาสะพานหิน

ทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 12

เขาเจดีย์งาม

หมู่ที่ ๘ บ้านเขาตุพน

อ่างเก็บน้ำสรีดภงค์

ตำบลบ้านกล้วย
อำเภอเมืองสุโขทัย

หมู่ที่ ๖ บ้านมนต์ศิรี

แผนแม่บทอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัยและเมืองบริวาร

อุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย

คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร

ผังแสดงที่ตั้งโบราณสถาน(ขยาย)

สัญลักษณ์

- แนวเขตอุทยาน
- แนวเขตเทศบาล
- แนวเขตหมู่บ้าน
- แนวเขตตำบล
- ถนน
- แหล่งน้ำ
- เส้นชั้นความสูง
- โบราณสถานในเขตกำแพงเมือง
- โบราณสถานด้านทิศเหนือ
- โบราณสถานด้านทิศใต้
- โบราณสถานด้านทิศตะวันออก
- โบราณสถานด้านทิศตะวันตก

หมายเหตุ - หมายเลขโบราณสถาน อ้างอิงตามตารางที่ ๔ แสดงการจัดลำดับความสำคัญของโบราณสถานในพื้นที่อุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย

๑๐๐๐ ๐ ๑๐๐๐ เมตร

แผ่นที่

๓

ทิศเหนือ

หมู่ที่ ๔ บ้านวังตระคร้อ

หมู่ที่ ๕ บ้านปากคลอง

หมู่ที่ ๓ บ้านเมืองเก่า

ทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 12 (ทางเลี่ยงเมือง)

ตำบลเมืองเก่า อำเภอเมืองสุโขทัย

หมู่ที่ ๒ บ้านนา

เขากรวดขาว

หมู่ที่๑๐ บ้านศรีชุม

เขาสะพานหิน

ทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 12

เขาเจดีย์งาม

หมู่ที่ ๘ บ้านเชตุพน

อ่างเก็บน้ำสรีดภงค์

ตำบลบ้านกล้วย อำเภอเมืองสุโขทัย

หมู่ที่ ๖ บ้านมนต์คีรี

แผนแม่บทอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัยและเมืองบริวาร

อุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย

คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร

ผังแสดงลำดับความสำคัญโบราณสถาน

สัญลักษณ์

- แนวเขตอุทยาน
- แนวเขตเทศบาล
- แนวเขตหมู่บ้าน
- แนวเขตตำบล
- ถนน
- แหล่งน้ำ
- เส้นชั้นความสูง
- โบราณสถานในเขตกำแพงเมือง
- โบราณสถานด้านทิศเหนือ
- โบราณสถานด้านทิศใต้
- โบราณสถานด้านทิศตะวันออก
- โบราณสถานด้านทิศตะวันตก
- ความสำคัญอันดับ 1
- ความสำคัญอันดับ 2
- ความสำคัญอันดับ 3

หมายเหตุ - หมายเลขโบราณสถาน อ้างอิงตามตารางที่ ๔
แสดงการจัดลำดับความสำคัญของโบราณสถาน
ในพื้นที่อุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย

๑๐๐๐ ๐ ๑๐๐๐ เมตร

แผ่นที่

๔

ทิศเหนือ

หมู่ที่ ๔ บ้านวังตระคร้อ
หมู่ที่ ๕ บ้านปากคลอง
หมู่ที่ ๓ บ้านเมืองเก่า
หมู่ที่ ๒ บ้านนา
ทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 12 (ทางเลี่ยงเมือง)
ตำบลเมืองเก่า อำเภอเมืองสุโขทัย
หมู่ที่๑๐ บ้านศรีชุม
เขากรวดขาว
เขาสะพานหิน
เขาเจดียงาม
อ่างเก็บน้ำสรีดภงค์
หมู่ที่ ๘ บ้านเชตุพน
หมู่ที่ ๖ บ้านมนต์คีรี
ตำบลบ้านกล้วย อำเภอเมืองสุโขทัย
ทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 12

แผนแม่บทอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัยและเมืองบริวาร

อุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย

คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร

ผังแสดงการใช้ประโยชน์ที่ดิน

สัญลักษณ์

- แนวเขตอุทยาน
- แนวเขตเทศบาล
- แนวเขตหมู่บ้าน
- แนวเขตตำบล
- แนวเขตอำเภอ
- ถนน
- แหล่งน้ำ
- เส้นชั้นความสูง
- พื้นที่ป่าไม้
- พื้นที่การเกษตร
- ที่อยู่อาศัยหนาแน่นน้อย
- แหล่งโบราณสถาน
- ที่อยู่อาศัยหนาแน่นน้อย

๑๐๐๐ ๐ ๑๐๐๐ ๒๐๐๐ เมตร

แผ่นที่

๕

ทิศเหนือ

ตำบลบ้านด่าน
อำเภอบ้านด่านลานหอย

หมู่ที่ ๕ บ้านปากคลอง

หมู่ที่ ๓ บ้านเมืองเก่า

หมู่ที่ ๔ บ้านวังตระคร้อ

คลองแม่ราพิน

ทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 12 (ทางเลี่ยงเมือง)

หมู่ที่ ๒ บ้านนา

ตำบลเมืองเก่า
อำเภอเมืองสุโขทัย

หมู่ที่ ๗ บ้านวังวน

หมู่ที่๑๐ บ้านศรีชุม

เขาราวดขาว

เขาสะพานหิน

ทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 12

เขาเจดีย์งาม

หมู่ที่ ๘ บ้านเชตพน

อ่างเก็บน้ำสรีดภงค์

ตำบลบ้านกล้วย
อำเภอเมืองสุโขทัย

หมู่ที่ ๖ บ้านมนต์คีรี

อำเภอเมืองสุโขทัย

หมู่ที่ ๙บ้านราวคันเกลือ

แผนแม่บทอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัยและเมืองบริวาร

อุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย

คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร

ผังแสดงการใช้ประโยชน์ที่ดิน(ขยาย)

สัญลักษณ์

- แนวเขตอุทยาน
- แนวเขตเทศบาล
- แนวเขตหมู่บ้าน
- แนวเขตตำบล
- ถนน
- แหล่งน้ำ
- เส้นชั้นความสูง
- พื้นที่ป่าไม้
- พื้นที่การเกษตร
- ที่อยู่อาศัยหนาแน่นน้อย
- แหล่งโบราณสถาน

๐ ๑๐๐๐ เมตร

๑๐๐๐

แผ่นที่

๖

ทิศเหนือ

แผนแม่บทอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัยและเมืองบริวาร

อุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย

คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร

ผังแสดงที่ตั้งชุมชน

สัญลักษณ์

- แนวเขตอุทยาน
- แนวเขตเทศบาล
- แนวเขตหมู่บ้าน
- แนวเขตตำบล
- ถนน
- แหล่งน้ำ
- เส้นชั้นความสูง

- ๑ ชุมชนวัดตระพังหลาง
- ๒ ชุมชนแม่รำพัน
- ๓ ชุมชนบ้านใต้
- ๔ ชุมชนบ้านใหม่ตระพังทอง
- ๕ ชุมชนสุโขทัยนคร ๑
- ๖ ชุมชนสุโขทัยนคร ๓
- ๗ ชุมชนบ้านเหนือ
- ๘ ชุมชนลิไท
- ๙ ชุมชนรามใหญ่
- ๑๐ ชุมชนรามเล็ก
- ๑๑ ชุมชนป่ามะม่วง
- ๑๒ ชุมชนศรีชุม
- ๑๓ บ้านโชกพระร่วง
- ๑๔ บ้านหน้าเขื่อน
- ๑๕ บ้านเชตุพน

๑๐๐๐ ๐ ๑๐๐๐ เมตร

แผ่นที่

๗

ทิศเหนือ

แผนแม่บทอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัยและเมืองบริวาร

อุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย

คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร

ผังแสดงกรรมสิทธิ์ที่ดิน

สัญลักษณ์

- แนวเขตอุทยาน
- ถนน
- แหล่งน้ำ
- เส้นชั้นความสูง
- พื้นที่ป่าไม้
- พื้นที่กรมธนารักษ์
- พื้นที่ ที่อยู่ในการดูแลของอุทยานฯ
- พื้นที่ ที่มี นส. ๓
- พื้นที่ ที่มีโฉนดที่ดิน
- โบราณสถานในเขตกำแพงเมือง
- โบราณสถานด้านทิศเหนือ
- โบราณสถานด้านทิศใต้
- โบราณสถานด้านทิศตะวันออก
- โบราณสถานด้านทิศตะวันตก

๑๐๐๐ ๐ ๑๐๐๐ ๒๐๐๐เมตร

แผ่นที่

๘

ทิศเหนือ

ตำบลบ้านด่าน
อำเภอบ้านด่านลานหอย

หมู่ที่ ๕ บ้านปากคลอง

ตำบลนาเชิงคีรี
อำเภอคีรีมาศ

หมู่ที่ ๓ บ้านเมืองเก่า

หมู่ที่ ๔ บ้านวังตระคร้อ

คลองแม่รำพัน

ทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 12 (ทางเลี่ยงเมือง)

หมู่ที่ ๒ บ้านนา

ตำบลเมืองเก่า
อำเภอเมืองสุโขทัย

หมู่ที่ ๗ บ้านวังวน

หมู่ที่ ๑ บ้านศรีสุข

เขากรวดขาว

เขาสะพานหิน

เขาเจดีย์งาม

หมู่ที่ ๘ บ้านตูลหม่อ

อ่างเก็บน้ำรัตภงค์

ทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 12

ตำบลบ้านกล้วย
อำเภอเมืองสุโขทัย

หมู่ที่ ๖ บ้านมนต์คีรี

แผนแม่บทอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัยและเมืองบริวาร

อุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย

คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร

ผังแสดงเส้นทางคมนาคม

สัญลักษณ์

- แนวเขตอุทยาน
- แนวเขตเทศบาล
- แนวเขตหมู่บ้าน
- แนวเขตตำบล
- แนวเขตอำเภอ
- ถนนลูกรัง, พื้นถนนอ่อน
- ถนน
- แหล่งน้ำ
- เส้นชั้นความสูง

๑๐๐๐ ๐ ๑๐๐๐ ๒๐๐๐ เมตร

แผ่นที่

๙

ทิศเหนือ

ตำบลบ้านด่าน
อำเภอบ้านด่านลานหอย

หมู่ที่ ๕ บ้านปากคลอง

หมู่ที่ ๓ บ้านเมืองเก่า

หมู่ที่ ๔ บ้านวังตระคร้อ

คลองแม่ราพัน

ทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 12 (ทางเลี่ยงเมือง)

ตำบลเมืองเก่า
อำเภอเมืองสุโขทัย

หมู่ที่ ๒ บ้านนา

หมู่ที่ ๗ บ้านวังวน

หมู่ที่๑๑ บ้านศรีชุม

เขากรวดขาว

เขาสะพานหิน

เขาเจดีย์งาม

หมู่ที่ ๘ บ้านเชตุพน

อ่างเก็บน้ำสรีดภงค์

ตำบลบ้านกล้วย
อำเภอเมืองสุโขทัย

หมู่ที่ ๖ บ้านมนต์คีรี

แผนแม่บทอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัยและเมืองบริวาร

อุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย

คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร

ผังแสดงระบบประปา

สัญลักษณ์

- แนวเขตอุทยาน
- แนวเขตเทศบาล
- แนวเขตหมู่บ้าน
- แนวเขตตำบล
- แนวเขตอำเภอ
- ถนน
- แหล่งน้ำ
- เส้นชั้นความสูง
- แนวท่อประปาสายหลัก
- ประตูน้ำ
- ก๊อกดับเพลิง

๑๐๐๐ ๐ ๑๐๐๐ ๒๐๐๐ เมตร

แผ่นที่

๑๐

ทิศเหนือ

ตำบลบ้านด่าน
อำเภอบ้านด่านลานหอย

หมู่ที่ ๔ บ้านวังตระคร้อ

หมู่ที่ ๕ บ้านปากคลอง

หมู่ที่ ๓ บ้านเมืองเก่า

หมู่ที่ ๒ บ้านนา

คลองแม่รำพัน

ทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 12 (ทางเลี่ยงเมือง)

ตำบลเมืองเก่า
อำเภอเมืองสุโขทัย

หมู่ที่ ๗ บ้านวังวน

หมู่ที่๑๑ บ้านศรีรุ่ง

เขากรวดขาว

เขาสะพานหิน

เขาเจดีย์งาม

หมู่ที่ ๘ บ้านเชตุพน

อ่างเก็บน้ำสวิดภงค์

ตำบลบ้านกล้วย
อำเภอเมืองสุโขทัย

หมู่ที่ ๖ บ้านมนต์คีรี

แผนแม่บทอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัยและเมืองบริวาร

อุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย

คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร

ผังแสดงไฟฟ้า

สัญลักษณ์

- แนวเขตอุทยาน
- แนวเขตเทศบาล
- แนวเขตหมู่บ้าน
- แนวเขตตำบล
- แนวเขตอำเภอ
- ถนน
- แหล่งน้ำ
- เส้นชั้นความสูง
- แนวสายไฟ
- หม้อแปลงไฟฟ้า

๑๐๐๐ ๐ ๑๐๐๐ ๒๐๐๐ เมตร

แผ่นที่

๑๑

ทิศเหนือ

ตำบลบ้านด่าน
อำเภอบ้านด่านลานหอย

หมู่ที่ ๕ บ้านปากคลอง

หมู่ที่ ๓ บ้านเมืองเก่า

หมู่ที่ ๔ บ้านวังตระคร้อ

คลองแม่ราพัน

ทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 12 (ทางเลี่ยงเมือง)

หมู่ที่ ๒ บ้านนา

ตำบลเมืองเก่า
อำเภอเมืองสุโขทัย

หมู่ที่ ๗ บ้านวังวน

หมู่ที่๑๐ บ้านศรีชุม

เขากรวดขาว

เขาสะพานหิน

เขาเจดีย์งาม

หมู่ที่ ๘ บ้านเชตุพน

อ่างเก็บน้ำศรีสวางค์

ตำบลบ้านกล้วย
อำเภอเมืองสุโขทัย

หมู่ที่ ๖ บ้านมนต์ศิริ

แผนแม่บทอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัยและเมืองบริวาร

อุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย

คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร

ผังแสดงสาธารณูปการ

สัญลักษณ์

- แนวเขตอุทยาน
- แนวเขตเทศบาล
- แนวเขตหมู่บ้าน
- แนวเขตตำบล
- แนวเขตอำเภอ
- ถนน
- แหล่งน้ำ
- เส้นชั้นความสูง
- ตลาด
- วัด
- โรงเรียน, สถานศึกษา
- ที่ทำการไปรษณีย์
- ศูนย์บริการนักท่องเที่ยว
- สถานีดับเพลิง
- สถานีอนามัย
- สำนักงานเทศบาล
- สำนักศิลปากรที่ ๖
- พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติรามคำแหง
- ค่ายรามคำแหง

๑๐๐๐ ๐ ๑๐๐๐ ๒๐๐๐ เมตร

แผ่นที่

๑๒

ทิศเหนือ

วัดทุ่งลานคูสามมีคีธรรม

ตำบลบ้านด่าน
อำเภอบ้านด่านลานหอย

หมู่ที่ ๕ บ้านปากคลอง

หมู่ที่ ๓ บ้านเมืองเก่า

หมู่ที่ ๔ บ้านวังตระค้อ

คลองแม่ราพัน

วัดวังวนมงคลวราราม

โรงเรียนบ้านวังวน

หมู่ที่ ๗ บ้านวังวน

สำนักสงฆ์เจริญธรรม

ทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 12 (ทางเลี่ยงเมือง)

โรงเรียนปากคลอง

วัดปากคลอง

ตำบลเมืองเก่า
อำเภอเมืองสุโขทัย

หมู่ที่ ๒ บ้านนา

โรงเรียนบ้านวังตะค้อ

วัดใหม่วังตะค้อ

มหาวิทยาลัยรามคำแหง

เขากรวดขาว

หมู่ที่๑๐ บ้านศรีชุม

วัดสุวรรณคีรี

วัดพระพายหลวง

โรงเรียนลิไทพิทยาคม

วัดศรีชุม

เขาสะพานหิน

โรงเรียนอนุบาลเมืองสุโขทัย(บ้านนา)

วัดบ้านนา

โรงเรียนบ้านเมืองเก่าศรีอินทราทิตย์

เขาเจดีย์งาม

หมู่ที่ ๘ บ้านเชตุพน

อ่างเก็บน้ำสรีดภงค์

วัดเขาพระบาทใหญ่

วัดวิเวกวนาราม(เชตุพน)

โรงเรียนวัดเชตุพน

วัดมาโพธิ์ทอง

ตำบลบ้านกล้วย
อำเภอเมืองสุโขทัย

หมู่ที่ ๖ บ้านมนต์คีรี

โรงเรียนบ้านมนต์คีรี

วัดใหม่มนต์คีรี

ทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 12 (ทางเลี่ยงเมือง)

ตำบลเมืองเก่า
อำเภอเมืองสุโขทัย

หมู่ที่ ๒ บ้านนา

หมู่ที่๑๐ บ้านศรีชุม

เขากรวดขาว

เขาสะพานหิน

งาม

หมู่ที่ ๘ บ้านเชตุพน

อ่างเก็บน้ำสรีดภงค์

ตำบลบ้านกล้วย
อำเภอเมืองสุโขทัย

หมู่ที่ ๖ บ้านมนต์คีรี

แผนแม่บทอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัยและเมืองบริวาร

อุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย

คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร

ผังแสดงภูมิทัศน์

สัญลักษณ์

- แนวเขตอุทยาน
- แนวเขตเทศบาล
- แนวเขตหมู่บ้าน
- แนวเขตตำบล
- ถนน
- แหล่งน้ำ
- เส้นชั้นความสูง
- มุมมองที่ดี
- มุมมองที่ไม่ดี

๑๐๐๐ ๐ ๑๐๐๐ เมตร

แผ่นที่

๑๓

ทิศเหนือ

แผนแม่บทอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัยและเมืองบริวาร

อุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย

คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร

ผังแสดงขอบเขตการควบคุมจราจร

สัญลักษณ์

- แนวเขตอุทยาน
- แนวเขตเทศบาล
- แนวเขตหมู่บ้าน
- แนวเขตตำบล
- แนวเขตอำเภอ
- ถนน
- แหล่งน้ำ
- เส้นชั้นความสูง
- จุดติดตั้งไฟสัญญาณจราจร
- จุดติดตั้งไฟสัญญาณจราจร(แบบกด)
- จุดจอดรับรถประจำทาง
  จุดจอดรถทัศนาจร
- พื้นที่พัฒนาเพื่อรองรับกิจกรรม
  จุดจอดรถและรานคาของที่ระลึก
- พื้นที่ควบคุมการจราจรชนิดเข้ม
- ถนนสำหรับรถทัศนาจร
  และรถขนาดใหญ่
- ถนนเสนอแนะสำหรับรถทัศนาจร
  และรถขนาดใหญ่
- ถนนควบคุมการจราจร
  และพัฒนาระบบจักรยาน
- พัฒนาระบบการเดินทาง

๑๐๐๐ ๐ ๑๐๐๐ ๒๐๐๐ เมตร

แผ่นที่

๑๔

ทิศเหนือ

วัดทุ่งลานคู่สามัคคีธรรม

ตำบลบ้านด่าน
อำเภอบ้านด่านลานหอย

หมู่ที่ ๔ บ้านวังตระคร้อ

หมู่ที่ ๕ บ้านปากคลอง

หมู่ที่ ๓ บ้านเมืองเก่า

คลองแม่รำพึน

ทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 12 (ทางเลี่ยงเมือง)

ตำบลเมืองเก่า
อำเภอเมืองสุโขทัย

หมู่ที่ ๒ บ้านนา

หมู่ที่ ๗ บ้านวังวน

วัดสุวรรณคีรี

เขากรวดขาว

หมู่ที่๑๐ บ้านศรีชุม

วัดศรีชุม

เขาสะพานหิน

เขาเจดีย์งาม

หมู่ที่ ๘ บ้านเชตุพน

อ่างเก็บน้ำสรีดภงค์

วัดนาโพธิ์ทอง

ตำบลบ้านกล้วย
อำเภอเมืองสุโขทัย

หมู่ที่ ๖ บ้านมนต์คีรี

แผนแม่บทอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัยและเมืองบริวาร

อุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย

คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร

ผังกำหนดการใช้ที่ดินในอนาคต

สัญลักษณ์

- แนวเขตอุทยาน
- แนวเขตเทศบาล
- แนวเขตหมู่บ้าน
- แนวเขตตำบล
- แนวเขตอำเภอ
- ถนน
- ถนนโครงการในอนาคต
- แหล่งน้ำ
- เส้นชั้นความสูง
- พื้นที่พัฒนาเพื่อรองรับกิจกรรม จุดจอดรถและรานคาของที่ระลึก
- ที่ดินประเภทที่อยู่อาศัยหนาแน่นน้อย
- ที่ดินประเภทอนุรักษ์เพื่อการอยู่อาศัย
- ที่ดินประเภทอนุรักษ์เพื่อส่งเสริม ศิลปวัฒนธรรมไทยและรักษาสิ่งแวดล้อม
- ที่ดินประเภทชนบทและเกษตรกรรม
- ที่ดินประเภทอนุรักษ์เพื่อส่งเสริม ศิลปวัฒนธรรมไทยที่มีการควบคุมสูงที่สุด
- ที่ดินประเภทอนุรักษ์เพื่อส่งเสริม ศิลปวัฒนธรรมไทยที่มีการควบคุมสูง
- ที่ดินประเภทอนุรักษ์เพื่อส่งเสริม ศิลปวัฒนธรรมไทย
- ที่ดินประเภทสถาบันการศึกษา

๑๐๐๐ ๐ ๑๐๐๐ ๒๐๐๐ เมตร

แผ่นที่

๑๕

ทิศเหนือ

" การก่อสร้างอาคารสมัยนี้คงเป็นเกียรติกับผู้สร้างคนเดียว แต่โบราณสถานนั้นเป็นเกียรติของชาติ อิฐเก่า ๆ แผ่นเดียวก็มีค่าควรช่วยกันรักษาไว้ ถ้าเราขาดสุโขทัย อยุธยา กรุงเทพฯ แล้ว ประเทศไทยก็ไม่มีความหมาย "

พระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ ๙

ออกแบบปกโดย : อาจารย์ศุภรัก สุวรรณวัฒน์ คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร